

ΑΝΤΙ

Περίοδος Β'
Τεύχος 788
Παρασκευή
16 Μαΐου 2003
Τιμή: 4 Ευρώ

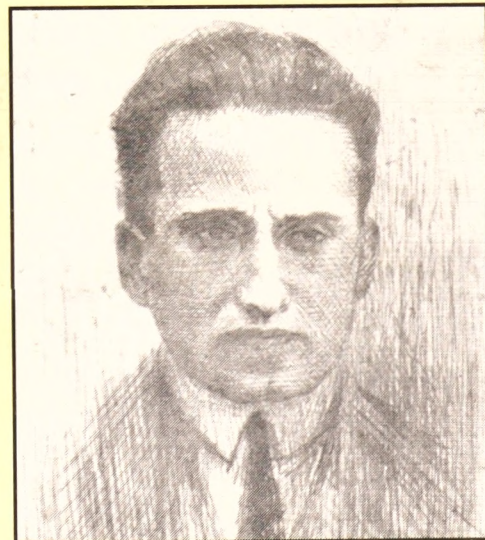
και μέσα δεν πάμε καλά;

- Η δεινοπαθούσα οικονομία
- Πεδίον Άρεως – Καμένα Βούρλα: επεμβάσεις
- Χρηματιστηριακές Ιστορίες
- Το θολό τοπίο του Τύπου
- Μισθοφόρος στον πόλεμο της εξουσίας
- Ο Αϊ-Γιώργης της Πριγκήπου

ΔΡΟΜΟΙ ΤΟΥ ΚΑΡΥΩΤΑΚΗ

Γράφουν:
Κ. Βούλγαρης
Γεωργία Δάλκου
Τασούλα Καραγεωργίου
Στ. Ροζάνης

Σειρά Έλληνες λογοτέχνες

ΒΑΣΙΛΗΣ ΚΑΡΑΠΟΣΤΟΛΗΣ
Ψυχές με στόμα
τέσσερις ιστορίες

ΜΕΤΑΙΧΜΙΟ
λογοτεχνία

ΒΑΣΙΛΗΣ ΚΑΡΑΠΟΣΤΟΛΗΣ
Ψυχές με στόμα
Τέσσερις ιστορίες

Μερικές φορές αρκεί να ακουστεί
μια λέξη και τότε η ζωή ξεκολλάει
από εκεί που βρίσκεται.
Τέσσερις ιστορίες για τα παιχνίδια
που παίζει η επιθυμία με την τύχη.

ΒΑΣΙΛΗΣ ΓΚΟΥΡΟΓΙΑΝΝΗΣ
Βέβηλη πτήση
μυθιστόρημα

ΜΕΤΑΙΧΜΙΟ
λογοτεχνία

ΒΑΣΙΛΗΣ ΓΚΟΥΡΟΓΙΑΝΝΗΣ
Βέβηλη πτήση
μυθιστόρημα

Το νέο μυθιστόρημα
του Βασίλη Γκουρογιάννη
που αποκαλύπτει με σαρκασμό
και ειρωνεία το σύγχρονο πρόσωπο
της νεοελληνικής κοινωνίας.

Περίοδος Β' • Έτος 30ο • Τεύχος 788

Παρασκευή 16 Μαΐου 2003

Τιμή τεύχους: 4 ευρώ

**ANTI - ΔΕΚΑΠΕΝΘΗΜΕΡΗ ΠΟΛΙΤΙΚΗ
ΚΑΙ ΠΟΛΙΤΙΣΤΙΚΗ ΕΠΙΘΕΩΡΗΣΗ**

Δημοχάρους 60, 115 21 Αθήνα

Τηλ. 210 7232713 – 210 7232819

Fax: 210 7226107

ANTI ON-LINE: <http://www.anti.gr>

e-mail: chrarou@otenet.gr

ΕΚΔΟΤΗΣ: Χρήστος Γ. Παπουτσάκης

ΚΑΛΛΙΤΕΧΝΙΚΗ ΕΠΙΜΕΛΕΙΑ: Παναγιώτης Τσάρας

ΕΠΙΜΕΛΕΙΑ ΥΛΗΣ: Νεφέλη Παπουτσάκη

ΥΠΕΥΘΥΝΟΣ ΔΙΑΦΗΜΙΣΗΣ: Εύη Ζήση

ΕΚΤΥΠΩΣΗ: ΤΥΠΟΕΚΔΟΤΙΚΗ Α.Ε.

Λεύκης 134, Κρυονέρι, τηλ. 210 6297600

ΣΥΝΔΡΟΜΕΣ:

Ετήσια συνδρομή: 26 τεύχη, Εξάμηνη: 13 τεύχη

ΕΣΩΤΕΡΙΚΟΥ: Εξαμ. 39 ευρώ, Ετήσια 78 ευρώ,

Οργανισμών, Τραπεζών, κ.λπ.: 200 ευρώ

Φοιτητική ετήσια: 70 ευρώ

ΕΞΩΤΕΡΙΚΟΥ: ΕΥΡΩΠΗ - ΜΕΣΟΓ. ΧΩΡΕΣ:

Εξαμ.: 74 ευρώ, Ετήσια: 148 ευρώ,

ΗΠΑ - ΚΑΝΑΔΑΣ - ΑΣΙΑ - ΑΥΣΤΡΑΛΙΑ:

Εξαμ. 76 δολ. ΗΠΑ, ετήσια 152 δολ. ΗΠΑ

ΕΜΒΑΣΜΑΤΑ - ΕΠΙΤΑΓΕΣ: Χρήστος Παπουτσάκης

Δημοχάρους 60, 115 21 Αθήνα

ΠΑΛΙΑ ΤΕΥΧΗ: 6 ευρώ

ΚΕΝΤΡΙΚΗ ΔΙΑΘΕΣΗ: Για τα βιβλιοπωλεία

της Αθήνας: Περιοδικό ANTI,

για τα βιβλιοπωλεία της Β. Ελλάδας:

Κέντρο του βιβλίου - Α. Πουλουκτσή και Σία Ε.Ε.

Λασσάνη 3, Θεσσαλονίκη, τηλ. 2310 237463

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

• ΚΥΡΙΟ ΑΡΘΡΟ: Ο Προεδρεύων	4
• Κώστας Κουφογιώργος: Γελοιογραφία	5
• ΑΝΤΙΛΟΓΟΣ: Αναζητείται εκσυγχρονισμός	6
• ΑΝΤΙ-ΘΕΣΕΙΣ	8
• E-mail από τον Απόστολο Διαμαντή	12
• Μάνος Στεφανίδης: Η Palco, η Βάρκα και η Υποκρισία	13
• Κ. Τσαλόγλου: Χωρίς πρόνοια, οι αδυναμίες συσσωρεύθηκαν	14
• Μανόλης Καρέλλης: Χρηματιστηριακές Ιστορίες	16
• Αλέξανδρος Καζαμίας: Η εξαθλίωση του «σοσιαλιστικού εκσυγχρονισμού»	18
• Ρεπόρτερ: Το τοπίο του Τύπου αρχίζει να θολώνει	20
• Σωτήρης Λέτσιος: Καμένα Βούρλα: Το έργο της παράκαμψης απειλή για τις ιαματικές πηγές	22
• Αθανασία Κοντοχρήστου: Πεδίον του Άρεως... στα σκαριά η «ανάπλαση»	23
• Ρεπόρτερ: Μισθοφόρος στον Πόλεμο των Εξουσιών	25
• Εφημερολόγια από την Εφήμερη	28
• Γιώργος Μιχάλης: «Ζει»	30
• ΔΡΟΜΟΙ ΤΟΥ ΚΑΡΥΩΤΑΚΗ (επιμ.: Κώστας Βούλγαρης)	32
• Τασούλα Καραγεωργίου: Αρχιλόχος και Καρυωτάκης	33
• Στέφανος Ροζάνης: Η μελαγχολική ιλαρότητα του Κώστα Καρυωτάκη	38
• Γεωργία Δάλκου: Οι δρόμοι που τον οδήγησαν στα όρια της σιγής	40
• Σάββας Ε. Τσιλένης: Μεγάλη Τετάρτη στον Αϊ-Γιώργη της Πριγκήπου	45
• ΔΙΑΛΟΓΟΣ ΑΝΑΓΝΩΣΤΩΝ	48
• ΕΠΙΣΗΜΑΙΝΟΥΜΕ	50
• Δήμητρα Χατούπη: Συνέντευξη στον Σωτήρη Λέτσιο	53
• Δημήτρης Φιλιππίδης: G.P.	55
• Δημήτρης Χαρίτος: 22ο Διεθνές Φεστιβάλ Κινηματογράφου Κωνσταντινούπολης	56
• Ε. Μουντράκη: Έντεχνη Πλεύσις	58
• Γρηγόρης Ιωαννίδης: Εκφωνητές χωρίς ακροατές	59
• Μάνος Στεφανίδης: «Ό,τι θέλει ο λαός...»	60
• Δημήτρης Φιλιππίδης: Τόποι συναναστροφής	63
• ΒΙΒΛΙΟ	64

Σκίτσο εξωφύλλου: Τάσος Αναστασίου

Χαρακτικό Καρυωτάκη: Γιώργης Βαρλάμος

Ο ΠΡΟΕΔΡΕΥΩΝ

ΔΕΝ ΕΙΝΑΙ κομψό να επικρίνεις τον πρωθυπουργό της χώρας. Μπορείς να αναφέρεσαι γενικώς και αορίστως στην κυβέρνηση και να ασκείς κριτική. Ο πρωθυπουργός όμως εκπροσωπεί και συμβολίζει πέραν όλων των άλλων –με το υπάρχον σύστημα– την ίδια τη χώρα. Χρειάζεται μέτρο λοιπόν και απαιτείται περίσκεψη όταν προσωποποιείς την κριτική σου.

ΑΛΛΑ ΔΕΝ ΤΑΙΡΙΑΖΕΙ και να επικρίνεις κάποιον που έχει ήδη αποχωρήσει. Το «ορθό» είναι να ασκείς κριτική σε πολιτικούς εν ενεργεία και όχι σε φαντάσματα του παρελθόντος· εκείνα είναι για την ιστορία. Ο λόγος λοιπόν για τον κ. Σημίτη που τελευταία αποκαλείται διαρκώς «προεδρεύων της Ευρωπαϊκής Ένωσης». Ο λόγος για τον κ. Σημίτη, επειδή η πολιτική που άσκησε την τελευταία οκταετία οδήγησε σε αδιέξοδα το πολιτικό σύστημα και τη χώρα.

ΣΤΟΝ κ. ΣΗΜΙΤΗ έχουμε αναφερθεί και άλλες φορές. Αλλά τώρα πια ο κ. Σημίτης τελειώνει την πολιτική του καριέρα· έτσι εκτιμάται γενικώς. Στον οσονούπω λοιπόν αποχωρούντα κ. Σημίτη θα πρέπει τώρα ν' αναφερθούμε επειδή, εδώ που έφτασαν τα πολιτικά μας πράγματα, εννοεί να παραμένει πρόεδρος του ΠΑΣΟΚ και πρωθυπουργός της χώρας. Στην πραγματικότητα είναι απλώς ο προεδρεύων της Ε.Ε. για 45 ημέρες ακόμη. Μετά... Ε, μετά αρχίζουν τα δύσκολα, δηλαδή το ξήλωμα και του ΠΑΣΟΚ και της κυβέρνησης και του κ. Σημίτη.

ΟΙ ΠΡΟΣΚΕΙΜΕΝΕΣ στην κυβέρνηση και το ΠΑΣΟΚ εφημερίδες και τα λοιπά ΜΜΕ προφητεύουν το τελευταίο διάστημα «κρυφούς άσους», «χαρτιά» του πρωθυπουργού και τα παρόμοια. Όμως δεν υπάρχουν τώρα πια ούτε κρυφοί άσοι, ούτε κλειστά χαρτιά. Δεν είναι ότι ο κ. πρωθυπουργός «άρχιζε να βαριέται» όπως σαφώς εξυπονόησε. Ούτε πως «αυτή είναι η Ελλάδα». Αυτή είναι η Ελλάδα που διαμόρφωσε και ο κ. Σημίτης. Υπάρχει όμως και η πληθώρα των πολιτών της χώρας που δεν έχουν κουραστεί και δεν έχουν πάψει να παλεύουν και να ελπίζουν. Αλλά αυτούς τους πολίτες δεν μπορεί πια ούτε να κατανοήσει ούτε να εκφράσει ο κ. Σημίτης και το στενό επιτελείο του. Στο πλήθος αυτό που αντιστέκεται, συμπεριλαμβάνονται και πολλοί από τους παλιούς ψηφοφόρους του ΠΑΣΟΚ, οι οποίοι έχουν αποκολληθεί και απομακρυνθεί από την ηγετική ομάδα του κυβερνώντος κόμματος. Και αυτοί συμπεριλαμβάνονται σ' εκείνους που είδαν τα αδιέξοδα της πολιτικής που ασκεί η ηγετική ομάδα του ΠΑΣΟΚ.

Ο Κ. ΣΗΜΙΤΗΣ είχε αναδειχθεί ως το αντίπαλο δέος στο πρότυπο του ιδρυτή του ΠΑΣΟΚ. Ο παλιός αρχηγός Ανδρέας Παπανδρέου έκλεισε τον πολιτικό του βίο στο Ωνάσειο και όλοι θυμόμαστε τις ζοφρές από κάθε άποψη εκείνες ημέρες. Ο κ. Σημίτης όμως είχε διαφοροποιηθεί εγκαίρως και με οξύτητα από τον «γεννήτορα του Κινήματος», τον οποίο τιμούν βεβαίως οι οπαδοί του ΠΑΣΟΚ, αλλά και όλοι θέλουν ή προσπαθούν να ξεχάσουν διάφορα από την πολιτική του διαδρομή.

ΝΑ ΘΥΜΗΘΟΥΜΕ πρόχειρα διάφορες ρήσεις του, συνθήματά του και πράξεις που σηματοδότησαν και καθόρισαν την όλη «πολιτική» του, για την οποία ένας χαρακτηρισμός σύντομος και επαρκής δεν έχει ακόμη ευρεθεί; «Τσοβόλα, δώσ' τα όλα», «ας δώσει ένα δωράκι στον εαυτό του, αλλά όχι και τόσο μεγάλο», «οι υποσημειώσεις» στα κείμενα της Ε.Ε., η Μιμή, η ροζ βίλα, οι δολοπλοκίες που τύλιξαν τόσα και τόσα στελέχη του δικού του κόμματος... Για να μη μιλήσουμε για τις εμπλοκές του στην υπόθεση Κοσκωτά. Σήμερα όλα αυτά αποσιωπώνται.

ΚΑΙ Ο κ. ΣΗΜΙΤΗΣ, τώρα που εκπνέει η πολιτική του θητεία, θα μείνει με ανάλογες αναφορές. Να τις αραδιάσουμε; «Σας ευχαριστούμε, κύριε Κλίντον»· στενοί «εκσυγχρονιστές» συνεργάτες όπως Τσουκάτος, Πανταγιάς, Νεονάκης, Μανίκας... κ.λπ., κ.λπ.: ένας *ολίγος μικροαστός* εν τέλει κι ένας πανεπιστημιακός στην εποχή της πλήρους κομματικοποίησης των πανεπιστημίων. Για να μη μιλήσουμε για τις διαπλοκές με τον Κόκκαλη και τους λοιπούς «ευεργέτες». Ε, θα μείνει ως ο προεδρεύων της Ε.Ε. το πρώτο εξάμηνο του 2003 αλλά όλα τα άλλα θ' αποσιωπώνται.

ΤΙ ΦΤΑΙΕΙ; Ίσως η αρχική «γενεσιουργός ιδέα» του Κινήματος: η υποκρισία, τα ψεύδη, η προσποίηση, η εκμετάλλευση αλλότριων συνθημάτων. Δεν είναι κρίμα για έναν λαό που με τη δίψα του για αλλαγές ακολούθησε την ηγετική ομάδα του ΠΑΣΟΚ, για να τον οδηγήσει σε γιάπηδες στιλ Νεονάκη; Ο Κ. Σημίτης συνοψίζει την άτολμη, προσποιητή διγλωσσία ενός κινήματος το οποίο κατάφερε τελικώς να κληροδοτήσει στη χώρα το πρότυπο Κουρή και το πρότυπο Νεονάκης. Απ' αυτό το δίδυμο εσείς τι διαλέγετε;

Υ.Γ. Στο ΠΑΣΟΚ ετοιμάζουν από τώρα τον διάδοχο του κ. Σημίτη. Και το όνομα αυτού Γεώργιος Ανδρέα Παπανδρέου. Καλά, είναι δεδομένος ο νεποτισμός και τα κληρονομικά δικαιώματα. Αλλά εκεί, στον Γιωργάκη, εξαντλήθηκε όλη η δυναμική του κόμματος;

ΚΑΙ ΤΙ ΕΓΙΝΕ
ΠΟΥ ΤΑ ΕΧΟΥΜΕ
ΚΑΝΕΙ ΘΑΛΑΣΣΑ;

ΑΜΑ
ΚΑΤΕΒΟ ΘΑ
ΤΗΝ ΧΟΡΙΣΟ
ΣΤΑ ΔΥΟ...

ΑΝΑΣΧΗ

ΜΑΤΙΣΜΟΣ

ΕΡΡΟ ΠΡΟΕΔΡΙΑ

Αναζητείται εκσυγχρονισμός

ΕΙΤΕ ΤΟ θέλουμε, είτε όχι, η Ελλάδα μπαίνει πλέον δυναμικά στον αστερισμό των νέων εκλογών, ανεξάρτητα απ' το αν αυτές θα διεξαχθούν τελικά το ερχόμενο φθινόπωρο ή την άνοιξη του επόμενου χρόνου. Άλλωστε η «περίοδος χάριτος» που η κυβέρνηση του κ. Κώστα Σημίτη εξασφάλισε μονομερώς για τον εαυτό της, με αφορμή την ευρωπαϊκή προεδρία, εκπνέει οσονούπω. Για τον λόγο αυτό και πολλοί στην κυβέρνηση, αλλά και στο ΠΑΣΟΚ, πιέζουν για τη λήψη μέτρων που θα αλλάξουν την αντικειμενικά κακή εικόνα που έχει σχηματισθεί στο εκλογικό σώμα. Το βασικό όμως, όσο και βασανιστικό ερώτημα είναι τι αλλαγές μπορούν να γίνουν προς αυτή την κατεύθυνση και τι επίδραση θα μπορέσουν να έχουν στους έλληνες ψηφοφόρους.

ΘΥΜΑΜΑΙ ένα σχόλιο που είχε κάνει ο αείμνηστος φίλος και συνάδελφος Αστέρης Στάγκος, παλιός συνεργάτης του *Αντί* και της εφημερίδας *Ελευθεροτυπία*, ο οποίος την επομένη των εκλογών του 1981, που είχαν οδηγήσει στην πρώτη μεγάλη νίκη του Ανδρέα Παπανδρέου, μου είχε πει: «Τώρα θα έχουμε για 20 χρόνια ΠΑΣΟΚ». «Και μετά;», τον είχα ρωτήσει τότε, για να λάβω ως απάντηση ένα απλό κούνημα του κεφαλιού του, που όμως εξέφραζε πολλή περισσότερη αγωνία απ' όση η δική μου ερώτηση. Το πλήρωμα του

χρόνου έφτασε ωστόσο, και αυτό το «μετά» βρίσκεται πλέον επί θύραις, δίνοντας σ' εκείνο το σχόλιο-χρησμό του Αστέρη Στάγκου μια σαφώς μεγαλύτερη από την αρχική του διάσταση.

ΓΙΑΤΙ ΤΩΡΑ θυμήθηκα το σχόλιο του Αστέρη Στάγκου; Μα διότι παρακολουθώ κι εγώ, και μάλιστα με έντονο προβληματισμό, τη μεγάλη κινητικότητα που αναπτύσσεται τις τελευταίες ημέρες στο ΠΑΣΟΚ και στην κυβέρνηση, εν όψει ακριβώς των επικείμενων εκλογών, και μάλιστα σ' ένα μεγάλο ποσοστό ερήμην –όπως φαίνεται– του ίδιου του πρωθυπουργού και προέδρου του Κινήματος κ. Σημίτη. Μια κινητικότητα, οι εκφάνσεις της οποίας ποικίλουν από τις «προσωπικές απόψεις» περί αλλαγών στο πολιτικό σύστημα και την εκλογή βουλευτών, του προεδρικού συμβούλου κ. Κοσμίδη, μέχρι τα σχέδια για την προσφορά οικονομικών παροχών –ή έστω υποσχέσεις για οικονομικές παροχές– εκ μέρους του πρωθυπουργού, κι ακόμα μέχρι τις προτάσεις μιας σειράς στελεχών του ΠΑΣΟΚ για νέα στροφή προς τον εκσυγχρονισμό και τις παλιές (αριστερές) ιδέες του Κινήματος. Κι ολ' αυτά ενώ παραμένουν βεβαίως οι προτροπές του ίδιου του πρωθυπουργού για την καλύτερα συντονισμένη προβολή του μέχρι τώρα κυβερνητικού έργου, και την παραπέρα προώθηση του έρ-

γου που έχουν δεσμευτεί να διεκπεραιώσουν οι υπουργοί της κυβέρνησης, οι οποίοι ωστόσο κάθονται κυριολεκτικά στα... καρφιά, καθώς αναμένεται ο νέος ανασχηματισμός που κατά τα φαινόμενα θα πραγματοποιηθεί μετά τη λήξη της ευρωπαϊκής προεδρίας.

ΠΕΡΑΝ ΑΠΟ τους «συνήθεις» προεκλογικούς προβληματισμούς όμως, και τις αναζητήσεις δοκιμασμένων λύσεων μέσω παροχών, εκλογικών μαγειρεμάτων και άλλων «τρικ» που θα μπορούσαν να αυξήσουν την εκλογική δύναμη ενός κόμματος εξουσίας, σημαντικός είναι ο τομέας των προτάσεων για την ανακάλυψη (ξανά) του εκσυγχρονισμού και της αριστερής ιδεολογίας του ΠΑΣΟΚ. Προτάσεων δηλαδή που για το πρώτο σκέλος τους σημαίνουν είτε ότι ο πρωθυπουργός Κώστας Σημίτης και οι περί αυτόν, κατά τη διάρκεια των δύο θητειών που βρίσκονται στην εξουσία, έκαναν λάθος στον ορισμό του εκσυγχρονισμού που επαγγέλλονταν, είτε ότι έχασαν το νόημά του στην πορεία, οπότε χρειάζεται να το ξαναβρούν· ενώ για το δεύτερο σκέλος σημαίνουν ότι το ΠΑΣΟΚ είχε αριστερή ιδεολογία, την οποία όμως έχασε και πρέπει απεγνωσμένα να ξαναβρεί για να μπορέσει να παραμείνει στην εξουσία. Εδώ μάλιστα θα πρέπει να προσθέσουμε και το γεγονός ότι η πρόταση περί αριστερής ιδεολογίας «ξύπνησε»

Γραφτείτε συνδρομητές στο *Αντί*

Το *Αντί* κυκλοφορεί από τη Μεταπολίτευση, συνεχίζοντας μιαν ιστορία που άρχισε μέσα στη δικτατορία. Στα τεύχη του καταγράφεται η πολιτική και πολιτιστική ζωή της χώρας.

Γραφτείτε συνδρομητές στο *Αντί*

για να εξασφαλίσετε τη συνεχή και αντικειμενική ενημέρωσή σας.

και ορισμένους ουσιαστικά ανένταχτους της αριστεράς που αρέσκονται να κινούνται στις παρυφές του ΠΑΣΟΚ και οι οποίοι ξαναθυμήθηκαν το φάντασμα της κεντροαριστεράς, που το προβάλλουν με την ευκαιρία σε μοναδική λύση για την ανάκαμψη του ΠΑΣΟΚ αλλά και για τη δική τους έξοδο από την αφάνεια.

ΚΑΙ ΠΟΙΟΣ ΘΑ ΚΑΝΕΙ ΤΩΡΑ ΤΗΝ ΚΑΘΑΡΣΗ;

Ο ΠΡΟΕΚΛΟΓΙΚΟΣ πυρετός όμως, που καταλαμβάνει σιγά-σιγά την κυβέρνηση και το ΠΑΣΟΚ, έπαιξε το ρόλο του και στην επιδίωξη μιας συμφωνίας-λύσης στη διαμάχη μεταξύ του εκδότη της *Αυριανής* Γιώργου Κουρή και του αφεντικού της εταιρείας ALTEC Αθ. Αθανασούλη σχετικά με τον έλεγχο του τηλεοπτικού καναλιού ALTER, η οποία εδώ και μερικές εβδομάδες έχει φέρει σε δεινή θέση την κυβέρνηση με τη σειρά αποκαλύψεων για απάτες και κομπίνες με ήρωες κυβερνητικά στελέχη. Με τη συμφωνία αυτή, ο Γιώργος Κουρής αποκτά την πλειοψηφία των μετοχών και κατ' επέκταση τον πλήρη έλεγχο του καναλιού, από τον Αθ. Αθανασούλη που, όπως λέγεται, επεδίωξε πρώτος αυτόν τον διακανονισμό. Από την πλευρά δε της κυβέρνησης διαψεύσθηκε κάθε ανάμειξη στελεχών της στην επίτευξη της συμφωνίας, αν και διάφοροι άνθρωποι του ΠΑΣΟΚ δεν κρύβουν την ικανοποίησή τους, καθώς –όπως υποστηρίζουν– θα σταματήσουν πλέον οι αποκαλύψεις του Γ. Κουρή που είχαν πάρει τη μορφή χιονοστιβάδας.

ΒΕΒΑΙΩΣ ο κ. Κουρής επέμενε όλο αυτό το διάστημα ότι οι αποκαλύψεις του είχαν σκοπό την κάθαρση στην κυβέρνηση και το ΠΑΣΟΚ και ότι γίνονταν από αγάπη και ενδιαφέρον για το κόμμα, το οποίο –όπως λέει– στηρίζει πάντα με όλες τις δυνάμεις του. Ωστόσο παραμένει το ερώτημα αν τώρα, μετά την επίτευξη της συμφωνίας με τον Αθ. Αθανασούλη, την οποία μάλιστα «χαιρέτισε» η κυβέρνηση, ο εκδότης της *Αυριανής* θα συνεχίσει –όπως ισχυρίστηκε– το «θεάρεστο» έργο του, ερχόμενος έτσι σε ανοιχτή ρήξη με το πρωθυπουργικό περιβάλλον –πράγμα

που μάλλον αποκλείεται, ή θα περιμένει –μαζί του κι εμείς– να ξεφαντώσει πάλι στον επόμενο καβγά του, ή την επόμενη απειλή των οικονομικών του συμφερόντων.

ΘΑ ΠΡΕΠΕΙ πάντως να επισημάνουμε ότι το μένος των αποκαλύψεων του Γ. Κουρή σε βάρος στελεχών του ΠΑΣΟΚ και της κυβέρνησης δεν συνδέεται με κανένα τρόπο με το βιβλίο που εξέδωσε τις ημέρες αυτές ο πρώην διευθυντής του *Ελεύθερου Τύπου* κ. Κύρτσος, ο οποίος, τηρώντας άθελά του κάποιες ισορροπίες, προβαίνει με τη σειρά του σε σημαντικές αποκαλύψεις για διαπλεκόμενα συμφέροντα υψηλών στελεχών της Νέας Δημοκρατίας με γνωστούς και άγνωστους επιχειρηματίες και εταιρείες. Άλλωστε το θέμα της διαπλοκής, ιδιαίτερα στο χώρο των μεγάλων κομμάτων, είναι γνωστό και πάντα «πουλάει».

ΕΞΩ ΠΑΝΤΩΣ ΠΑΜΕ ΚΑΛΑ

ΜΠΟΡΕΙ η ευρωπαϊκή προεδρία να εκπνέει, ακόμα όμως δεν έχει λήξει αντίθετα παραμένουν σε αναμονή ορισμένες εκδηλώσεις, με κορωνίδα την επίσημη σύνοδο κορυφής που θα πραγματοποιηθεί στα τέλη του ερχόμενου μήνα, αν και υπάρχουν αρκετές εκκρεμότητες αναφορικά με τον ακριβή χώ-

ρο όπου θα συνέλθουν οι ευρωπαίοι ηγέτες. Ανεξάρτητα απ' αυτό ωστόσο, ο πρωθυπουργός κ. Σημίτης ολοκλήρωσε μια μεγάλη περιοδεία, με την οποία κάλυψε όλες τις χώρες μέλη –παλιά και κυρίως νέα– της Ευρωπαϊκής Ένωσης, τα οποία ενημέρωσε για μια σειρά από σημαντικά θέματα που θα πρέπει να αντιμετωπισθούν κατά τη σύνοδο του Ιουνίου.

ΒΕΒΑΙΩΣ, στις επισκέψεις αυτές, δεν γνωρίζουμε αν ο έλληνας προεδρεύων έπεισε τους συνομιλητές του για τις ιστορικές προκλήσεις και ανάγκες που αντιμετωπίζει σήμερα η Ένωση, γνωρίζουμε όμως ότι ο κ. Σημίτης, οικοδομώντας το ευρωπαϊκό του προφίλ, δέχτηκε με πολλή κατανόηση –όπως φάνηκε τουλάχιστον από τις δηλώσεις του– τις απόψεις τους για τα δικά τους προβλήματα και τις δικές τους προσδοκίες από την Ένωση. Παράλληλα όμως, στις επισκέψεις αυτές, ο κ. Σημίτης είχε την ευκαιρία να κάνει συχνά τοποθετήσεις για την ελληνική εσωτερική κατάσταση, στέλνοντας έτσι από απόσταση ασφαλείας πολλαπλά μηνύματα προς διάφορους αποδέκτες, εντός και εκτός κυβέρνησης και ΠΑΣΟΚ. Μ' ένα σμπάρο δυο τρυγόνια δηλαδή.

ΑΝΤΙΛΟΓΟΣ

ΑΣΤΕΡΙΣΚΟΙ

* Οι καθ' ημέραν μηνύσεις του Πρωτόπαπα και του Νεονάκη έχουν γίνει ρουτίνα. Αλλά το έθεσε διαφορετικά ο Κουρής: «Οι κοπέλες πάνε στα δικαστήρια: η κυρά-Μαρία, η κυρά-Κατίνα... Οι πολιτικοί άντρες κάνουν δηλώσεις, επιβεβαιώνουν ή όχι αν είναι σωστά αυτά που γράφονται και προσκομίζουν στοιχεία.» Είδες αντρίλίκια ο Κουρής τους;

* Στο Θεό και μόνο στο Θεό είναι έτοιμος να λογοδοτήσει για τις πράξεις του ο Τόνυ Μπλερ. Από κοντά και ο εξίσου θεοσεβούμενος Τζορτζ Μπους. Επικοινωνούν και λαμβάνουν απευθείας εντολές από τον Θεό. Τι κρίμα να μη ζούν οι Χέντελ και Χάυντν για να παραδώσουν «εξαγνισμένες» τις ψυχές τους, τυλίγοντάς τες με τους ήχους ενός ρέκβιεμ ή ορατορίου...

* Κάποτε η *Αυριανή* καμάρωνε διότι ήταν η εφημερίδα που «γκρέμισε τον Καραμανλισμό». Στο εξής θα είναι σε θέση να καυχιέται εκ νέου, αφού «γκρέμισε τον εκσυγχρονισμό». Σημείο εκκίνησης της παρούσας εποποιίας η «κατεδάφιση» των πολυτελών σπιτιών που έχτισαν οι «λοχαγοί» του κινήματος με τις οικονομίες τους...

Ο ΒΑΣΙΛΙΑΣ «ΞΑΝΑΝΤΥΘΗΚΕ», ΑΛΛΑ ΕΙΝΑΙ ΠΑΝΤΑ ΓΥΜΝΟΣ

Όπως και το παιδάκι του παραμυθιού, υπάρχει μια πραγματικότητα που μετά το Χρηματιστήριο και ο τελευταίος Έλληνας πλέον γνωρίζει. Υπάρχουν πολύ πλούσιοι πολιτικοί και ακόμα πλουσιότεροι επιχειρηματίες. Και καθημερινά πλέκουν γαϊτανάκι. Και αυτό το γαϊτανάκι είναι η «ιδεολογία» που κυριαρχεί.

Και ξαφνικά ένα πρωί η *Αυριανή* έδειξε με το δάκτυλο τον βασιλιά γυμνό. Και η αλήθεια γραμμένη απέκτησε ξαφνικά μια άλλη υπόσταση, από πριν που απλώς υπήρχε, και δημιουργήθηκε πολιτική κρίση.

«Στην Ελλάδα όλοι γνωρίζουμε ότι οι “δικοί μας” είναι βολεμένοι καλά, άσχετα αν είναι γραμματείς, οδηγοί ή παρατρεχάμενοι της εξουσίας ή η ίδια η εξουσία. Το ζήτημα δεν είναι αν ένας υπουργός έχει μια βίλα. Υπουργός είναι...», σχολίασε πρόσφατα φίλος πραγματιστής.

Τώρα λοιπόν που τα βρήκαν ο κύριος Κουρής και η κυρία κυβέρνηση, ο βασιλιάς «ξαναντύθηκε». Μόνο που είναι πάντα γυμνός ο βασιλιάς

και η τραγωδία αυτού του τόπου είναι ακριβώς αυτή σήμερα. Όλοι πια θα καμωνόμαστε από δω και πέρα πως μετά το κουστουμάκι που του έραψε η *Αυριανή* ο πάντα γυμνός βασιλιάς «ξαναντύθηκε» στα μάτια μας.

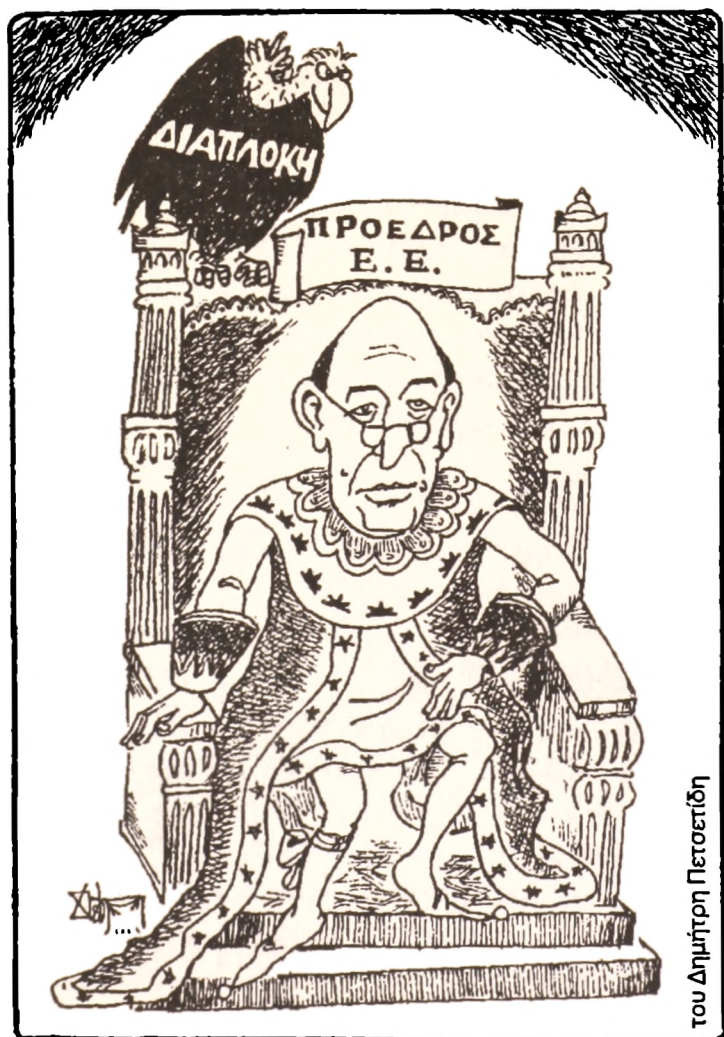
Με αυτόν τον τρόπο απεκδυόμαστε οριστικά κάθε έννοια ηθικής και δεν μας ξενίζει που ένας (οποιοσδήποτε) υπουργός έχτισε «ένα κωλόσπιτο». Αρκεί που το δήλωσε στο «πόθεν έσχες». «Λογικό» είναι. Αυτονόητο είναι και για τον υπουργό/πατρίκιο και για τους ψηφοφόρους/πληβείους, που περιμένουν πώς και πώς το ξεροκόμματο της προεκλογικής περιόδου, που πια ονομάζεται «κοινωνικό πακέτο».

Αμφότεροι έχουν προηγουμένως χάσει την ψυχή τους και η διαφθορά γίνεται κυρίαρχη ιδεολογία. Και ο (κάθε) πολιτικός που υπηρετεί πρωτίστως το «πόθεν έσχες» του και ο (κάθε) πολίτης που υπηρετεί πρωτίστως απενοχοποιημένος το «άρπαξε να φας και κλέψε να 'χεις». Αφού «έτσι κάνουν όλοι».

ΟΦΙς

ΚΛΕΙΣΤΟΝ ΛΟΓΩ ΠΡΟΕΔΡΙΑΣ

Η τέλεια αποδιοργάνωση. Ό,τι το πιο οξύμωρο. Το κράτος αργεί λόγω προεδρίας. Ραντεβού λοιπόν τον Ιούλιο, να συγκεντρωθούμε πάλι όλοι μαζί, ν' αναδιοργανωθούμε, ν'

ανασηματιστούμε, να πάρουμε τις ριζικές (δομικές, κομβικές, κάθετες, εκσυγχρονιστικές... βάλτε όποιο επίθετο προαιρείσθε) πρωτοβουλίες και μετά... να πάμε για μπάνια. Σιγά μην κάτσουν οι υπουργοί καλοκαιριάτικα στην Ομόνοια που βράζει, στην Αθήνα που είναι ένα απέραντο σκονισμένο εργοτάξιο και στη Βασιλίσσης Σοφίας που είναι διαρκώς σκαμμένη (άλλο μυστήριο αυτό του εκσυγχρονισμού: κάθε μήνα κάποια υπηρεσία κάνει τον λεωφορειόδρομο και το πεζοδρόμιο του Αβραμόπουλου χαράκωμα). Ράβε-ξήλωνε. Απ' την άλλη πλευρά οι πλέον νοήμονες του κινήματος εισηγούνται μέτρα για να ξεπεραστεί η κρίση και να εκσυγχρονιστεί η δημόσια μηχανή. Μέτρα τώρα! Τώρα που μετράνε μέρες. Ήμαρτον ρε, που θάλεγε και ο Γεωργίου. Αφού επί είκοσι χρόνια κατέλυσαν κάθε έννοια αξιοκρατίας, υποκαθιστώντας τη δημοσιοϋπαλληλική ιεραρχία με λογής κομματικά ενεργούμενα, τώρα αποφάσισαν να εξορθολογίσουν τη διοίκηση! Τη στιγμή ακριβώς που δεν δουλεύει τίποτε. Που σχολάζουν οι πάντες, από πολεοδομία ως αστυνομία. Και που το φακελάκι οργιάζει από ΚΤΕΟ έως νοσοκομεία κι από εφορίες έως στρατολογίες (ακόμη και εκεί!). Ο πρωθυπουργός πάλι δεν ξέρει τίποτε για το φόνο και μελετά απερίσπαστος το επόμενο βήμα προς την κοινωνία της πληροφωρίας. Ήμαρτον ρε!

Τζιμ Μπούκης

ΑΡΙΣΤΕΡΗ ΠΡΩΤΟΒΟΥΛΙΑ

Θα μπορούσε να είναι ένα ακόμη σύντομο ανέκδοτο, αλλά δεν είναι. Στις εφημερίδες της 10.5 διαβάζουμε ότι γεννήθηκε αριστερή εσωκομματική αντιπολίτευση στο ΠΑΣΟΚ με μέλη τους Γ. Παναγιωτακόπουλο, Γ. Βασιλακόπουλο, Β. Βασιλάκη, Θ. Πάγκαλο κ.λπ., η οποία ως στόχο έχει την αλλαγή της κυβερνητικής πολιτικής μήπως και κερδηθούν οι επόμενες εκλογές. Που θα πει σε απλά ελληνικά ότι –και αυτή– η «αριστερή πρωτοβουλία» έχει το μυαλό της στις εκλογές, τουτέστιν στο κεχρί. Όχι στην κάθαρση, στην απομάκρυνση των εφθαρμένων και διεφθαρμένων, στην αλλαγή των παρηκμασμένων θεσμών, στην απαλλαγή του κράτους από την κομματική αγκάλη, στην υπεράσπιση των δικαιών του αναξιοπαθούντος συμπολίτη, στην εφαρμογή μιας αληθινής κοινωνικής πολιτικής, αλλά ... στην εκλογική νίκη.

Οι άνθρωποι αυτοί, μικρόνοες, ματαιόδοξοι, αμνήμονες και γι' αυτό επικίνδυνοι, θεωρούν το κόμμα τους και τη φυσική τους παρουσία στην εξου-

σία ως... αναγκαίο κακό για τον τόπο. Αλλά δεν είναι έτσι τα πράγματα. Μια απομάκρυνση από το μέλι της διακυβέρνησης θα έκανε πολύ καλό τόσο στο ΠΑΣΟΚ όσο και στα στελέχη του. Θα βοηθούσε στην αναγκαία «αυτοκριτική» όπως έλεγαν και οι αριστεροί από παλιά. Ούτε είναι συμφορά για τον τόπο ν' αναδειχθεί στα

πράγματα μια άλλη πολιτική δύναμη την οποία και θα πολεμήσουμε αν πολιτευθεί σαν πασοκικό ερζάτς. Τώρα θα μου πείτε, γιατί οι σύντροφοι επέλεξαν τον τίτλο «Αριστερή Πρωτοβουλία»; Ε, όσο νάναι η προσοικειώση με αριστερούς τίτλους ή συνθήματα ανέκαθεν συγκινούσε τους Πασόκους.

Στέφανος Προτεστάκις

ΟΙ ΤΡΕΙΣ ΠΡΑΞΙΚΟΠΗΜΑΤΙΕΣ ΤΩΝ ΑΖΟΡΩΝ ΕΓΙΝΑΝ ΣΤΡΑΤΟΣ ΚΑΤΟΧΗΣ

Και όπως αρμόζει σε στρατό κατοχής και τους εκπροσώπους και συνεργάτες του, οι θριαμβολογίες, οι συναντήσεις, τα διαβούλια γίνονται σε περιφρουρημένους χώρους, σε αεροπλανοφόρα, στρατιωτικές βάσεις, επιτελικές εγκαταστάσεις, με κοινό –όταν χρειάζεται– φαντάρους που καλούνται και να χειροκροτούν ενθουσιωδώς αυτούς που τους οδήγησαν σε έναν άνομο και παράνομο πόλεμο. Οι νικητές πραξικοπηματίες αγωνιούν πια να προσδώσουν νομιμοφάνεια στο τετελεσμένο γεγονός της κατοχικής εξουσίας τους. Παλαιότατη φαντασίωση, που ουδέποτε έγινε πραγματικότητα, τόσων και τόσων καταπατητών αλλοτρίων, από τα χρόνια της Παλαιάς Διαθήκης –και νωρίτερα ίσως– ως τα δικά μας. Στη μάταιη αυτή αναζήτηση, μά-

ταια προσπαθούν να φανούν πως δεν είναι πάλι απομονωμένοι. Διαβουλεύονται εν παραβύστω, και μαζί τους, λέγεται, δεκαπέντε τόσοι επίδοξοι φτωχοσυγκαταπατητές, μερικοί τους κομίζοντας μόνο, εν ονόματι της δικής τους απαλλαγής, λένε, από κηδεμόνες, την πειθήνια συγκατάνευσή τους στην ένοπλη κηδεμόνευση των άλλων.

Ναι, είναι μόνοι και απομονωμένοι οι τρεις πραξικοπηματίες. Και αν ανάμεσά τους υπάρχει κάποιος λιγότερο από τους άλλους ασήμαντος, αυτός με τρόμο πρέπει να διαισθάνεται πως η ιστορία όλο και λιγότερο γράφεται μόνο από τους καταπατητές. Ο κανόνας της ανθρωπότητας –εγκληματούν όσοι δεν το στοχάζονται– γίνεται όλο και περισσότερο «ουαί τοις νικηταίς».

Νίκος Γουλανδρής

ΑΣΤΕΡΙΣΚΟΙ

* Αισθητικής κατηγορίας η παρατήρηση: Καλά, χτίζουν που χτίζουν τα «λαμόγια» τις πανάκριβες βίλες τους. Αλλά βρε παιδί μου, δεν βρήκαν και κανέναν αρχιτέκτονα της προκοπής να τις σχεδιάσει; Λαμπρά δείγματα κιτς όλες: από εκείνη του Πρωτόπαπα έως την άλλη της Φαραντούρη και του χωροφύλακα.

* Ήταν –και είναι– βεβαίως σοσιαλιστές οι παίκτες του ΠΑΣΟΚ. Γιατί δηλαδή δεν μπορεί ο Νεονάκης να παίζει στο Χρηματιστήριο; Λησμονήσατε ότι ένας άλλος σοσιαλιστής, ο Ν. Χριστοδουλάκης, τις ημέρες που οι φούσκες επλανώντο υπεράνω της Σοφοκλέους είχε πει εκείνο το αμίμητο ότι το Χρηματιστήριο είναι μια μορφή λαϊκού καπιταλισμού; Και τι δηλαδή σημαίνει λαϊκός καπιταλισμός αν όχι σοσιαλισμός;

* Η Ελευθεροτυπία διακρίνεται για τους έξυπνους τίτλους της. Αλλά τι ήθελε εκείνο τον αμίμητο της Τρίτης 6.5.2003;

«Για συμμετοχή με Ε.Ε. στην παραγωγή νέας ενέργειας.

ΥΔΡΟΓΟΝΙΚΟ αίτημα ΗΠΑ στον Σημίτη»

Καλά, είπαμε, όχι και τέτοιο λιβανιστήρι στον Σημίτη! Ακούς ΥΔΡΟΓΟΝΙΚΟ αίτημα στον προεδρεύοντα της Ευρωπαϊκής Ένωσης...

Η ΠΡΟΚΛΗΣΗ ΠΑΡ' ΟΛ' ΑΥΤΑ ΣΥΝΕΧΙΖΕΤΑΙ

Το σίριαλ των αυθαιρεσιών και των παράνομων καταλήψεων από την αμερικανική πρεσβεία στην Αθήνα συνεχίζεται, καθώς το θέμα έφτασε και στην ελληνική βουλή, με σχετική ερώτηση που κατέθεσε ο βουλευτής του ΣΥΝ Παναγιώτης Λαφαζάνης προς τους υπουργούς Δημόσιας Τάξης, ΠΕΧΩΔΕ, Εσωτερικών, Δημόσιας Διοίκησης-Αποκέντρωσης, Οικονομίας-Οικονομικών και Ανάπτυξης.

Συγκεκριμένα ο κ. Λαφαζάνης τονίζει μεταξύ άλλων την παράνομη κατάληψη των οδών Ευζώνων, Μακεδόνων και Π. Κόκκαλη, που περιβάλλουν το ακίνητο της αμερικανικής πρεσβείας, καθώς και τμήματος της Βασ. Σοφίας, που μάλιστα φυλάσσονται από δυνάμεις της Ελληνικής Αστυνομίας για λογαριασμό των Αμερικανών.

Διευκρινίζει επίσης ότι η οδός Ευζώνων έχει αποκλεισθεί εδώ και πολύ καιρό για τους Έλληνες πολίτες, μαζί με ένα παρακείμενο παρκάκι -πνεύμονα της περιοχής- και ότι την ίδια τύχη είχε

πρόσφατα και η οδός Μακεδόνων, η οποία έχει μετατραπεί σε «προστατευόμενο πεζόδρομο» για τους Αμερικανούς, ενώ εδώ και δύο μήνες, με αφορμή τις διαδηλώσεις κατά του πολέμου του Ιράκ, έκλεισε και η οδός Π. Κόκκαλη, την οποία όμως, χάρις στις συνεχείς διαμαρτυρίες των κατοίκων της περιοχής, η αστυνομία ανοίγει τελικά σε ώρες αιχμής και μόνο κατά το ήμισυ.

Αποτέλεσμα των καταλήψεων αυτών μάλιστα είναι να απαγορεύεται πλήρως η διέλευση ελλήνων πολιτών από τις οδούς Ευζώνων και Μακεδόνων, ενώ προβληματική είναι η διέλευση και από τη μισή οδό Π. Κόκκαλη, στην οποία οι πολίτες, πεζοί ή εποχούμενοι, υποχρεούνται σε συχνούς ελέγχους από τους αστυνομικούς.

Στο πλαίσιο αυτό ο κ. Λαφαζάνης ερωτά τους αρμόδιους υπουργούς για τη νομιμότητα των καταλήψεων αυτών, για τις ρυθμίσεις που έχουν γίνει ώστε να δοθούν οι παραπάνω οδοί στην αποκλειστική χρήση της αμερικανικής πρε-

σβείας και για τα αρμόδια όργανα που ευθύνονται γι' αυτές, ενώ παράλληλα τους ζητεί να πληροφορήσουν την ελληνική βουλή πόσοι άνδρες της ελληνικής αστυνομίας διατίθενται καθημερινά για τη φύλαξη της αμερικανικής πρεσβείας και των γύρω χώρων και με τι συνολικό κόστος. Επίσης ζητεί να πληροφορήσουν τη βουλή αν στη φύλαξη χώρων γύρω από την αμερικανική πρεσβεία και των γύρω από αυτήν ακινήτων χρησιμοποιούνται άνδρες και μέσα των αμερικανικών υπηρεσιών και αν υπάρχει γι' αυτό σχετική άδεια της κυβέρνησης.

Και βεβαίως η ερώτηση του κ. Λαφαζάνη δεν έχει απαντηθεί ακόμα από τους αρμόδιους υπουργούς. Στο μεταξύ όμως συνεχίζεται η κατάφωρη παραβίαση και ταυτόχρονα η ωμή πρόκληση προς τους Έλληνες πολίτες εκ μέρους των Αμερικανών, με την ανοχή και υποστήριξη των επίσημων αρχών. Ως πότε;

ΤΚΔ

ΔΑΜΙΑΝΟΣ ΜΗΝΑΙΟΣ

Πρόκειται για τον πρόεδρο των απολυμένων στον «Ιππόκαμπο», οι οποίοι δεν έχουν εισπράξει ούτε δεδουλευμένα, ούτε αποζημιώσεις. Ήταν δραματικά πειστικός προχτές στην εκπομπή του Antenna με την Έλλη Στάη. Εκεί δήλωσε: «Πρότυπά μας δεν πρέπει να είναι οι ολυμπιονίκες και η κοινωνία του θεάματος αλλά οι εργαζόμενοι, οι πτυχιούχοι κ.λπ. Επίσης σας επιστρέφουμε αυτή την Ελλάδα των μεσαζόντων, της αδικίας και των προνομιστών. Διερωτώμαι γιατί πρέπει να υπηρετήσει ο γιος μου. Για τη δόξα της πατρίδας ή της κ. Αγγελουπούλου; Πού είναι ο ελληνικός λαός να διαδηλώσει τώρα για τους άνεργους της Palco, του «Ιππόκαμπο» ή για τους συνταξιούχους κ.λπ.; Ευαισθητοποιείται μόνο για τους βομβαρδισμούς στη Σερβία και το Ιράκ.»

Ωραία η Ελλάδα του κ. Σημίτη. Από τη μια γκλαμουριές και Ολυμπιακοί Αγώνες κι από την άλλη ανεργία, ανέχεια και απόγνωση· ο λαϊκός καπιταλισμός του κ. Χριστοδουλάκη τώρα δικαιώνεται.

Μ.Σ.

* Στην πολιτική, αντίθετα με τις επιχειρήσεις (που οι καθαρίστριες είναι οι πιο κακοπληρωμένοι υπάλληλοι), όσο πιο βρόμικη είναι η δουλειά που κάνεις, τόσο πιο καλά αμείβεσαι: Το Μπατατσούνα (πολιτική πτέρυγα των βάσκων αυτονομιστών) συμπεριέλαβε το Στέιτ

Ντιπάρτμεντ στον κατάλογο των τρομοκρατικών οργανώσεων. Ο πρωθυπουργός Αθηνά λίγες ώρες αργότερα συναντήθηκε με τον πρόεδρο Μπους. Η συνάντηση έγινε σε ιδιαίτερα εγκάρδιο κλίμα.

* Ο όψιμος όρος «νέος οδικός χάρτης»,

που προέκυψε εντελώς ξαφνικά σαν σημείο διαπραγματεύσεως για το Παλαιστινιακό, σχετίζεται αμεσότητα με τη διαμόρφωση της ζώνης ελεύθερων συναλλαγών μεταξύ των ΗΠΑ και των χωρών της Μέσης Ανατολής μέσα στα επόμενα 10 χρόνια.

Ω

ΔΙΑΠΛΕΚΟΜΕΝΑ

Εν αρχή ην ο λόγος...

«Η Αυριανή είναι υπόδειγμα δημοκρατικής εφημερίδας.» Ή κάπως έτσι. Ανδρέας Παπανδρέου έφα, τότε που τον βοηθούσε (σπιλώνοντας υπολήψεις) να «καθαρίσει» το εσωτερικό τοπίο στο ΠΑΣΟΚ.

Εν συνεχεία ην και αύθις ο λόγος...

«Είπαμε να κάνει ένα δωράκι στον εαυτό του αλλά όχι και 500 εκατομμύρια». Δραχμές, όχι ευρώ – δεν υπήρχαν εκείνο τον καιρό.

Ανδρέας Παπανδρέου έφα, τότε που ο πρόεδρος των Διυλιστηρίων, αν δεν μας απατά η μνήμη, φέρθηκε με πολλή γαλαντομία στον... εαυτό του.

Τον απέπεμψαν βέβαια αλλά τα 500 είχαν πετάξει στο άγνωστο με βάρκα την ελπίδα... και δεν αναζητήθηκαν.

Εν τρίτοις ήν... Ξανααύθις ο λόγος...

«Τα νέα τζάκια θα σηκώσουν την Οικονομία».

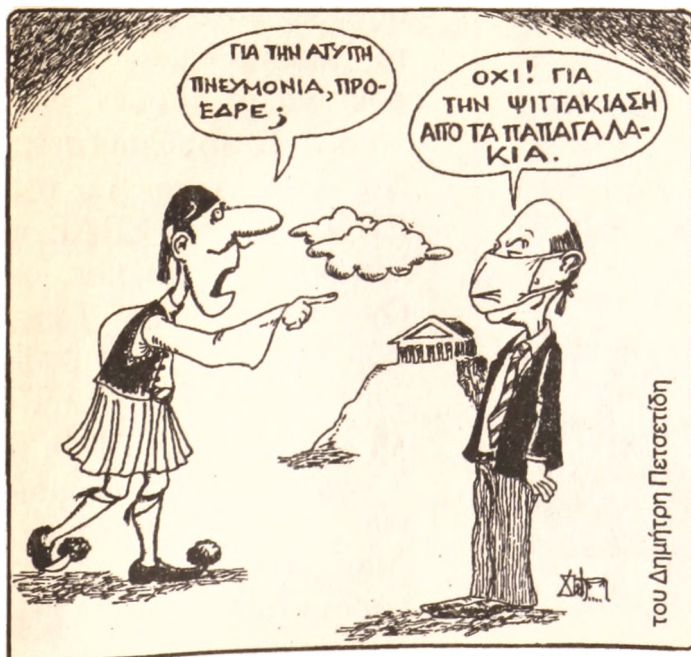
Ή κάπως έτσι. Ανδρέας Παπανδρέου έφα, στη Βουλή, αν δεν μας απατά η μνήμη.

Και εν τετάρτοις ην... όχι ο λόγος αλλά εκείνος ο διαβόητος «νομικός» όρος περί «ατόκου δανείου χωρίς χρονοδιάγραμμα επιστροφής» ώστε να καλυφθεί τυπικά το «πόθεν έσχες» στην Εφορία, για την αγορά της βίλας της Εκάλης από το ζεύγος Παπανδρέου-Λιάνη.

Παραξενεύεστε που οι εταιρείες «των δικών μας παιδιών» (αυτόν τον όρο τον δημιούργησε η Ν.Δ., το 1990, να είμαστε δίκαιοι...) φούσκωσαν υπερμεγέθως με ξένα λεφτά, παραξενεύεστε που ο κ. Γ. Κουρής αγοράζει και πουλάει ραδιοτηλεοπτικούς σταθμούς, που ΔΕΝ έχουν άδεια, και όταν τον στενοχωρούν οι συνέταιροι βγάζει «άπλυτα», ή και πλυμμένα, υπουργών και άλλων;

Αν παραξενεύεστε, καλό θα ήταν να επισκεφτείτε τον ψυχίατρο.

Ν.Α. Λάμπης

ΠΑΡΑΔΟΣΗ ΚΑΙ ΚΟΛΑΣΗ

Σύμφωνα με εκτιμήσεις διεθνών οικονομικών οργανισμών, η Ελλάδα είναι 26η από πλευράς παραγωγικότητας ανάμεσα σε 27 κράτη. Παράλληλα ανακοινώθηκε αρμοδίως ότι η Ελλάδα εισάγει το 60% των προϊόντων που καταναλώνει, πράγμα απαράδεκτο για προηγμένα χώρα που κινείται ισότιμα στον ευρωκύκλο. Τέλος εκτιμάται υπευθύνως ότι μετά το πέρας των Ολυμπιακών Αγώνων του 2004 και την ολοκλήρωση του Γ' Κ.Π. Στήριξης η ανεργία εγγωρῖως θα διπλασιαστεί με απρόβλεπτες παρενέργειες σ' όλο το φάσμα του κοινωνικού σώματος. Α, και

μια ευχάριστη είδηση μέσα σ' όλη την κοινωνικοπολιτική μαυρίλα. Ο ερίτιμος κ. Κουρής τα βρήκε με τον ελλόγιμο κ. Αθανασούλη και από κοινού μοίρασαν τις επίζηλες μετοχές της Altec μετά από παρέμβαση ισχυρών οικονομικών παραγόντων και του κ. Α. Αλαφούζου. Τέρμα λοιπόν τα λαμόγια και τα ξεκατινιάσματα και ζήτω οι παλιές καλές φιλίες που πηγαίνουν στον παράδεισο (του σοσιαλισμού, προφανώς). Πάντως στην καθ' ημάς εκσυγχρονιστική Εδέμ, παράδεισος και κόλαση είναι δίπλα-δίπλα μεσοτοιχία που λέμε...

Στέφανος Προτεστάκις

ΑΧΡΗΣΤΟΙ;

Μέτρησα γύρω στους τριάντα υπεύθυνους σε ένα περιοδικό του ΟΣΕ που διανέμεται δωρεάν στα τρένα.

Ανάμεσα στην ύλη του, στο μακρύ ταξίδι μου –τα ταξίδια με τα τρένα είναι συνήθως πολύωρα– διάβασα (όχι διορθώνω, προσπάθησα να διαβάσω) και ένα άρθρο που αφορούσε στην ανάγνωση της Γραμμικής Α'. Λοιπόν μετά την επίπονη προσπάθεια αποφάσισα ν' αρχίσω τη δική

μου προσωπική έρευνα για την ανάγνωση της Γραμμικής Α'. Η ανάγνωση του συγκεκριμένου άρθρου είναι αδύνατη και πάντως δυσχερέστερη από την ανακάλυψη μεθόδου για την ανάγνωση της Γραμμικής Α'. Καλά, γιατί πρέπει να πληρώνουμε τόσους μισθούς, να πληρώνουμε το χαρτί, το τυπογραφείο κι όλα τα λοιπά «έξοδα παραστάσεως»; Γιατί βεβαίως εμείς τα πληρώνουμε. Ντροπή!

Χ.Ν.

ΓΡΑΜΜΑ ΣΕ ΦΙΛΟ

Δεν το αντέχω. Διάβασα στην Ελευθεροτυπία εκείνο το γνωστό απ' όλα τα καφενεία της επικράτειας «μωρέ αν ήμουν εγώ πρωθυπουργός...». Καλά η εφημερίδα το είπε απλά και συγκεκριμένα: «Αν ήμουν Σημίτης» στον πρωτοσέλιδο τίτλο της 10.5.2003. Ακολούθησε «έρευνα» συντακτών της εφημερίδας με πολλούς και διαφόρους. Μεταξύ αυτών και ο «επικοινωνιολόγος Γιώργος Σεφερτζής». Επειδή τελειώνει με τη ρήση: «Αν ο Σημίτης καταφέρει να επιφέρει μια τέτοια ανατροπή, –την περιγράφει προηγουμένως αλλά δεν είναι αυτό το θέμα μας– τότε ίσως επιβεβαιωθεί ότι “τα στερνά τιμούν τα πρώτα”».

Πιο πριν είχε αναφερθεί ο επικοινωνιολόγος μας στο «νέο ξέσπασμα σκανδαλογίας [...] για το “έγκλημα του χρηματιστηρίου”». Καλά αυτό πάει

πολύ, σκέφθηκα. Γιατί πριν τρία χρόνια διάβασα καλοκαιριάτικα στον Τύπο ότι ο ίδιος Γιώργος Σεφερτζής είχε μπλεχθεί στις ιστορίες του Χρηματιστηρίου και μάλιστα εξέτισε και κάποιες μέρες στον Κορυδαλλό για κάποιες λοβιτούρες με μια εταιρεία μαϊμού, την ESKIMO, και άλλα πολλά. Μετά από κάποια παρέμβαση ο επικοινωνιολόγος και τέως Γ. Γραμματέας Νέας Γενιάς αφέθη ελεύθερος. Καλοκαίρι, όλα ξεχάστηκαν και από το φθινόπωρο ο επικοινωνιολόγος νάσου καθημερινά στα κανάλια να μας αναλύει την τρέχουσα επικαιρότητα.

Γιατί όμως ασχολούμαι με τον επικοινωνιολόγο Γιώργο Σεφερτζή; Μα ήταν κι αυτός κάποτε συνεργάτης του περιοδικού. Και όταν μου θυμίζουν εκείνο το «τα στερνά τιμούν τα πρώτα», τα πέρνω στο κρανίο!

Χ.Γ.Π.

ΚΟΛΛΗΤΣΙΔΕΣ

Δεν με άκουσε ο Σημίτης και θα κάνει εκλογές τον επόμενο Μάιο. Δηλαδή αφού θάχει λήξει και η τετραετία. Με τίποτα δεν φεύγουν. Γαντζώθηκαν.

ΦΡΗ ΚΑΝΤΡΥ

Μία κυρία από τη Ρουμανία κατέθεσε στο Δικαστήριο πως της έδωσαν πλαστά χαρτιά για να πάρει υπηκοότητα ελληνική και 1 εκατομμύριο να ψηφίσει ΠΑΣΟΚ στις περασμένες εκλογές. Το ίδιο λέει έναν και αρκετοί φίλοι της Ρουμάνοι. Πού είναι το πρόβλημα; Όσοι επιθυμούν μπορούν να ψηφίσουν στη χώρα μας, ανεξαρτήτως υπηκοότητας. Η Ελλάδα είναι χώρα της ελευθερίας.

ΠΡΩΤΟΠΟΡΟΙ

Θα μου πείτε βεβαίως πως αυτό δεν συμβαίνει πουθενά στον κόσμο! Συνήθως στο Βέλγιο ψηφίζουν οι Βέλγοι, στην Ιταλία οι Ιταλοί και ούτω καθεξής. Ναι, αλλά πάντα

οι Έλληνες δεν δίνουν τα φώτα στην ανθρωπότητα;

ΤΟΥΣ ΞΕΠΕΡΑΣΑΝ

Πλάκα, πλάκα, οι εκλογές βίας και νοθείας του 1961 είναι παιδικό πρόγραμμα μπροστά στο εκλογικό όργιο του 2000. Σε εκείνες ασκήθηκε βία και τρομοκρατία ώστε να μην ψηφίσουμε ΕΔΑ. Όπως λένε όμως οι ιστορικοί τις εκλογές θα τις κέρδιζε ούτως ή άλλως η ΕΡΕ. Αλλοιώθηκε όμως το αποτέλεσμα της ΕΔΑ κυρίως και επιπλέον βιάστηκε η εκλογική θέληση του λαού. Τώρα όμως ο

βιασμός έγινε τρομερότερος: προσέθεσαν χιλιάδες ψήφους στο ΠΑΣΟΚ από άλλα κράτη. Δεν είναι απίθανοι;

ΜΑΥΡΗ ΔΗΜΟΚΡΑΤΙΑ

Έφτασε το σχετικό πόρισμα του εισαγγελέα Ντογιάκου στη Βουλή, το οποίο τεκμηριώνει την εκλογική παρανομία και το πέταξαν στα σκουπίδια. Μιλάμε δηλαδή για Κογκό Μπραζαβίλ.

ΑΠΛΑ ΠΡΑΓΜΑΤΑ

Δεν ξέρω τι γνώμη έχετε για τον Κουρή. Το ερώτημα όμως είναι ένα και αμεί-

λικτο: πώς γίνεται, στελέχη κυβερνητικά, υπάλληλοι τραπέζης, δημόσιοι υπάλληλοι και αστυφύλακες να χτίζουν βίλες στη Γλυφάδα και στο Ψυχικό; Δεν γίνεται, αγαπητοί μου. Μόνον με μεγάλα εισοδήματα γίνεται αυτό. Τα οποία προφανώς κάποιον τούς τα έδωσαν.

Ο ΣΗΜΙΤΗΣ ΠΡΟΕΔΡΟΣ

Την ώρα που και ο τελευταίος περιπτεράς πιστεύει πως τα στελέχη του κόμματος και της κυβέρνησης έφαγαν τα λεφτά του στο χρηματιστήριο, την ώρα που συνεργάτες του πρωθυπουργού φέρονται ως περιέργως πλουτίσαντες, ο Σημίτης κάνει βόλτες με τα αεροπλάνα μεταξύ Αιγάλεω και Ψυττάλειας και παριστάνει τον πρόεδρο! Εγώ τι θα έκανα στη θέση του; Ότι θα έκανε και ο Πλαστήρας: θα υπέβαλα αμέσως την παραίτησή μου. Διότι το όργιο αυτό αφορά αποκλειστικά τον ίδιο.

ΛΥΣΗ

Αναρωτιούνται στον Παναθηναϊκό πότε θα πάρουν το πρωτάθλημα. Μπορούν να το πάρουν, υπό ορισμένες προϋποθέσεις: Να αλλάξει το ΔΣ της ΕΠΟ, το ΔΣ της ΕΠΑΕ, η Επιτροπή Διαιτησίας, οι Ομοσπονδίες των Τοπικών Ενώσεων που βγάζουν την ΕΠΟ, η Επιτροπή Εφέσεων της ΕΠΟ, ο Υπουργός Αθλητισμού και ο Πρωθυπουργός. Άμα γίνουν αυτά, θα το πάρουν αμέσως.

Σ ΤΙ ΠΛΑΣΤΗΡΑΣ, ΤΙ ΠΑΣΟΚ

Υπάρχουν δυο ιστορίες παλιές. Μια φορά, λένε, εμφανίστηκε ένας ανθρωπάκος για να ζητήσει μια θέση νυχτοφύλακα. Πώς λέγεστε παρακαλώ; Τον ρώτησε ο υπάλληλος. Πλαστήρας, απάντησε το ανθρωπάκι. Και με τον πρωθυπουργό; Ξαναρώτησε αδιάφορα ο υπάλληλος. Απλή συνωνυμία ε;. Το ανθρωπάκι ξεροκατάπιε και είπε: Είμαι αδελφός του, αλλά σας παρακαλώ να μείνει μεταξύ μας διότι θα εξαγριωθεί ο πρωθυπουργός, αν μάθει ότι χρησιμοποίησα το όνομά του για να πάρω τη θέση.

Μια άλλη φορά τηλεφώνησαν στον Πλαστήρα από το αεροδρόμιο και του είπαν: Κύριε πρόεδρε, έχουμε τη γυναίκα σας εδώ. Έφερε από την Αμερική μερικά είδη σπιτιού. Τι να κάνουμε; - Να την συλλάβετε! Είπε ο πρωθυπουργός. Και πρόσθεσε από μέσα του: Πού θα ξαναβρώ τέτοια ευκαιρία.

Αυτές τις ιστορίες λέει ο λαός. Και σκέφτεται, ολίγον περιπαικτικά, τους σημερινούς πλαστήρες του κινήματος. Δεν είναι θέμα να αγιοποιήσουμε τον Πλαστήρα και τον Παπάγο. Είχαν κι αυτοί τις μαύρες στιγμές τους, τις πολλές σκιές, δεν έκαναν πάντα αυτό που όφειλαν, κατηγορούνται για πολλά.

Αλλά όλα αυτά αφορούν στην πολιτική τους πρακτική, στην ιδεολογία τους. Μπορεί να ήταν τα πάντα, να ήταν δημοκράτες ή αυταρχικοί, караγκιόζηδες όμως δεν έγιναν ποτέ.

Η Palco, η Βάρκα και η Υποκρισία

του Μάνου Στεφανίδη

Είναι τουλάχιστον υποκρισία, όχι μόνο της κυβέρνησης αλλά και γενικότερα της κοινής γνώμης, όλη αυτή η έξαψη και η διαμαρτυρία σχετικά με τις απολύσεις και τη μεταστέγαση της Palco στη Βουλγαρία που έχουν ως στόχο τη μεγιστοποίηση των κερδών της εταιρείας. Άλλωστε αυτή είναι και η αρχή του καπιταλισμού: περισσότερα κέρδη, με κάθε μέσο. Και τούτο γιατί στις ισχύουσες συνθήκες του παγκοσμιοποιημένου καπιταλισμού οι κάτοχοι των μέσων παραγωγής δικαιούνται ν' αναζητούν τη φτηνότερη –και άρα αποδοτικότερη– εργατική ύλη όπου γης.

Αν ζούμε σε μια εποχή απόλυτης παρακμής, τίποτε δικό μας δεν μπορεί και δεν πρέπει να επιβιώσει.

Φ. Πεσσόα

Για τον λόγο αυτό εξάλλου δεκάδες δεκάδων ελληνικές επιχειρήσεις έχουν προωθηθεί εδώ και καιρό στη βαλκανική ενδοχώρα, αναζητώντας φοροαπαλλακτικούς παραδείσους και εξευτελιστικά μεροκάματα προς αύξηση του κέρδους τους. Αυτά τα ίδια εξευτελιστικά μεροκάματα χτίζουν το «θαύμα» του 2004 και προχωρούν κατεπειγόντως τα ολυμπιακά έργα, δικαιολογώντας και τις εκατοντάδες χιλιάδες των οικονομικών μεταναστών που έχουν, ατύπως μεν αλλά βάσει σχεδίου, προσκληθεί στην ευρύτερη Αττική. Άρα η Palco διέπραξε ένα πολλοστημόριο των όσων πράττουν καθημερινά η ελληνική πολιτεία και οι ελληνες επιχειρηματίες. Σιγά τώρα μη στάξει του γαϊδάρου η ουρά και πληροφορηθούμε ότι οι κεφαλαιούχοι εκμεταλλεύονται ασύστολα τους εργαζομένους, ιδιαίτερα όταν οι τελευταίοι στερούνται νομικής προστασίας και θεσμοποιημένης ασφάλισης.

Άρα δεν είναι σκάνδαλο ούτε κοινωνικό έγκλημα οι πρακτικές ή η στρατηγική μιας μικρομεσαίας πολυεθνικής, αλλά είναι σκάνδαλο η υποκρισία της –ακόμη μια φορά– αιφνιδιασμένης κυ-

βέρνησης... Σε συνθήκες αληθούς εκσυγχρονισμού το κράτος έχει ήδη προγραμματίσει και εξεύρει εναλλακτικές μορφές απασχόλησης για τους απολυμένους και σταθερά μετεκπαιδεύει το εργατικό δυναμικό ώστε να μπορεί ν' ανταποκριθεί αποδοτικά κάθε φορά ανάλογα με τις μεταβαλλόμενες ανάγκες. Σε συνθήκες αληθούς εκσυγχρονισμού οι απολυόμενοι εντάσσονται αμέσως σε προγράμματα εργατικής απασχόλησης και έχουν εξασφαλισμένο έναν κοινωνικό μισθό που δεν έχει καμία σχέση με τα επιδόματα ανεργίας. Σε συνθήκες αληθούς εκσυγχρονισμού δεν πιέζουν υπουργοί, γραμματείς και φαρισαίοι τις εταιρείες να παραμείνουν υποσχόμενοι νεοαποικιακά προνόμια και απαράδεκτους για μια χώρα της Ε.Ε. όρους, αλλά οργανώνουν θεσμικά πλαίσια που θ' ανταποκρίνονται στις νέες εξελιγμένες μορφές παραγωγής οι οποίες καθιστούν τους ανειδίκευτους εργάτες εξειδικευμένους τεχνίτες.

Εν μέρει η αποχώρηση της Palco μπορεί να σημαίνει προβιβασμό της ελληνικής οικονομίας σ' ένα υψηλότερο επίπεδο παραγωγής. Ενδεχομένως να επιτρέπει τη σύσταση μιας εγχώριας Palco που θα παράγει το προϊόν από την αρχή ως το τέλος –από την πρώτη ύλη, δηλαδή το βαμβάκι, ως την τελική κατασκευή, το εσώρουχο– και μάλιστα

ανταγωνιστικότερο, δηλαδή φτηνότερο. Μόνο που τα εγχώρια λαμόγια έχουν τον νου τους στο Χρηματιστήριο, τις εργολαβίες με το δημόσιο και τις μπίζνες της αρπαχτής. Συχνά μάλιστα με τις ευλογίες των πολιτικών τους πατρώνων.

Τέλος, σε συνθήκες αληθούς εκσυγχρονισμού τα συνδικάτα δεν εξεγείρονται όταν οι εργαζόμενοι επιβάλλεται να ενημερώνονται σχετικά και με άλλες μορφές παραγωγής αλλά θεωρούν δημοκρατικό και εργασιακό δικαίωμα τη διαρκή τους επιμόρφωση και την αειφόρο εκπαίδευσή τους.

Ο γράφων, όπως είναι γνωστό στους φίλους του, ασκεί το επιτήδευμα του ιστορικού τέχνης· δεν διεκδικεί οικονομολογικές δάφνες, ελπίζει όμως ότι δεν είναι και τόσο απροκάλυπτα μαλάκας. Και επειδή το ζήτημα πέραν των κοινωνικών ή των οικονομικών του παραμέτρων είναι πρωτίστως πολιτικό, εξεγείρεται (ο γράφων) με την υποκρισία και τους ψεύτικους κοπετούς των πολιτικών ταγών σχετικά με την ανησυχητικά αυξανόμενη ανεργία, την υστέρηση νέων θέσεων εργασίας –εκτός, αδερφέ, των αργομισθιών στο δημόσιο–, και με την έλλειψη αληθούς εκσυγχρονιστικής πρακτικής. Λες και δεν είναι οι ίδιοι υπεύθυνοι γι' αυτή την έλλειψη. Το ωραίο πάντως με το ΠΑΣΟΚ έγκειται στο ότι βγαίνουν οι υπεύθυνοι και ασκούν βλοσυροί κριτική και προτείνουν μέτρα δίκην εκθέσεως ιδεών λες και δεν είναι κι οι ίδιοι μες τη βάρκα αλλά βρίσκονται κάπου απέξω· λες και αυτοί δεν συμμετέχουν στην κακοδιαχείριση του πολιτειακού μας σκάφους. Λες και δεν κρατούν και εκείνοι το πηδάλιο του έρμου του σκάφους που κλυδωνίζεται από τα σκάνδαλα, τους άρπαγες, τη λεηλασία του δημόσιου πλούτου και τη διαπλοκή. Θα μου πείτε τώρα ψύλλοι στ' άχυρα. Και θα συμφωνήσω...

Χωρίς πρόνοια, οι αδυναμίες συσσωρεύθηκαν

του Κ. Τσαλόγλου

Θύμα του ψυχρού πολέμου, οι εκατέρωθεν σκοπιμότητες του οποίου έδρασαν ως ο κύριος παράγοντας διαμόρφωσης των μεταπολεμικών εθνικών μας εξελίξεων, υπήρξε η ελληνική οικονομία. Όσα βήματα προόδου συντελέστηκαν στις τρεις πρώτες δεκαετίες, χάρις στη γρήγορη ανασυγκρότηση της Ευρώπης και στις ικανοποιητικές για τις τότε καταναλωτικές της ανάγκες παραγωγικές προσφορές μας, έμειναν χωρίς ουσιαστική συνέχεια. Η «χαρισματική» ανεπάρκεια όσων ανέλαβαν έκτοτε την εξουσία, ματαίωσε την προσαρμογή μας στις λειτουργικές και παραγωγικές εξελίξεις του βιομηχανικού καπιταλισμού, με αποκορύφωμα, επί ΠΑΣΟΚ, την οξεία αντιπαράθεση ιδιωτικής και κρατικοποιούμενης οικονομίας. Καθεστώς ικανό μόνο να υπονομεύσει τις αναπτυξιακές υποχρεώσεις ολόκληρης της οικονομίας, αλλά και να οδηγήσει στην απορρυθμιστική ψευδαίσθηση ότι δικαιούσαι να καταναλώνεις χωρίς να παράγεις, αρκεί να είσαι τρόφιμος του δημοσίου χρήματος!

του Γεωργιάδη

Οι συνέπειες αυτής της πορείας, με ένα βήμα εμπρός, δύο βήματα πίσω, που βιώνει σήμερα ο ικανός για εργασία πολίτης, εκφράζονται με την αγχώδη προσπάθεια εξασφάλισης του ελάχιστου δυνατού που απαιτεί η συντήρηση του ίδιου και της οικογένειάς του, με την αφαίρεση της ελπίδας ότι το αύριο θα είναι καλύτερο! Και χάνεται η ελπίδα, όχι μόνο γιατί το δωρεάν άφθονο χρήμα που εισέρρευσε από τα Κοινοτικά Ταμεία την τελευταία εικοσαετία εξαντλείται, αφού επέτρεψε να αντισταθμιστούν οι μεγάλες καθυστερήσεις στη δομή και τις αποδόσεις της αυτοχρηματοδοτούμενης εθνικής παραγωγής, αλλά και γιατί η περιβόητη «παγκοσμιοποίηση», όπως την εννοεί το διεθνές χρηματοπιστωτικό κεφάλαιο, πραγματώνει την καταστροφική της λογική εις βάρος των ασθενέστερων οικονομιών. Υπογραμμίζει αυτή την αλήθεια η εκκωφαντική... σιωπή των βιαστικών χειροκροτών της παγκοσμιοποίησης. Οι οποίοι δεν τολμούν πλέον να υποστηρίξουν ότι η πλήρης απελευθέρωση στην κίνηση κεφαλαίων, εμπορευμάτων και υπηρεσιών θα οδηγήσει στη γρήγορη ανάπτυξη των απανταχού καθυστερημένων περιοχών, που διψούν για ξένα επενδυτικά κεφάλαια. Τα κεφάλαια διακινούνται μόνο προς την κατεύθυνση της εύκολης κερδοσκοπίας, της εξευτελιστικής αμοιβής της εργασίας, της ανυπαρξίας νομοθεσίας προστατευτικής της εργασίας, της επενδυτικής παρουσίας μόνο για όσο χρόνο το κρίνει αποδοτικό ένα απρόσιτο μητροπολιτικό επιχειρηματικό κέντρο. Η «παγκοσμιοποίηση» είναι ένα είδος ευφημιστικού «Εύξεινου Πόντου» για να μην τρομάζει η αλήθεια της «Μαύρης Θάλασσας»!

ΟΙ «ΙΣΧΥΡΕΣ» ΟΙΚΟΝΟΜΙΕΣ

Στην ίδια εκκωφαντική σιωπή έχουν περιπέσει και οι λεγόμενοι εκσυγχρονιστές. Όσοι δηλαδή υποστηρίζουν ότι αρκεί η μεταβίβαση του πλουτοπαραγωγικού μηχανισμού στο ιδιωτικό κε-

φάλαιο και η νομοθετική κατοχύρωσή του από κάθε κοινωνική δέσμευση ικανή να εμποδίσει την ανταγωνιστικότητα του κόστους παραγωγής, την επιχειρηματική, άρα, κερδοφορία και επιβίωση.

Αν περί αυτού και μόνο επρόκειτο, τότε πώς εξηγείται ότι έπαυσε να πνέει ούριος πλουτοπαραγωγικός άνεμος στις πιο ισχυρές και ιδιωτικοποιημένες οικονομίες του κόσμου; Γιατί στις χώρες αυτές πολλαπλασιάζεται ο αριθμός των ανέργων, εξαιτίας των συγχωνεύσεων που αποσκοπούν στη μείωση του απασχολούμενου προσωπικού, ή στην αύξηση του αδρανούς παραγωγικού δυναμικού των βιομηχανιών λόγω συνεχούς υποχώρησης της ζήτησης καταναλωτικών προϊόντων; Γιατί η μέχρι μηδενισμού μείωση των επιτοκίων χορηγήσεων, συνεπώς του κόστους του επιχειρηματικού χρήματος, δεν επέφερε τη βελτίωση της απορροφητικής ικανότητας της αγοράς και των κάθε μορφής επενδύσεων; Γιατί επί δεκατρία χρόνια τώρα η δεύτερη ισχυρότερη οικονομία στον κόσμο, η ιαπωνική, με μηδενικό κόστος τραπεζικών χορηγήσεων, δεν μπορεί να απαλλαγεί από τη «θρόμβωση» ενός αντιπαραγωγικού αποπληθωρισμού, που αντιστρατεύεται τα επιχειρηματικά κέρδη και προεκτείνεται ως τη χρηματιστηριακή άπνοια; Γιατί η οικονομική, στρατιωτική και ηγεμονικής θρασύτητας «υπερδύναμη» έφτασε στο σημείο να υπολογίζει στην υποτίμηση του δολαρίου ως το προσφορότερο μέσο για την αύξηση των εξαγωγών της και τη μείωση έτσι του τεράστιου συναλλαγματικού της ελλείμματος;

Στα παραπάνω κρίσιμα ερωτήματα μία, εγγύτερη στην αλήθεια, απάντηση επιτρέπεται: Ο «εκσυγχρονισμός» δεν σημαίνει πια την αντιγραφή με μηχανιστικό τρόπο των προτύπων ενός ιστορικά αποσυναρμολογούμενου πλουτοπαραγωγικού συστήματος. Και το χειρότερο, οι αποτελεσματικές λειτουργικότητες ενός νέου συστήματος δεν βρίσκονται ακόμα στη διάθεση της «αγοράς».

Σε ό,τι αφορά στις συνέπειες της «παγκοσμιοποίησης» στη δική μας οικονομία, το σημαντικότερο δεν είναι η εξαγορά από ένα διεθνή επιχειρηματικό οργανισμό μιας μεσαίου μεγέθους κα-

πνοβιομηχανίας, ή το κλείσιμο μιας θυγατρικής, αλλοδαπής επίσης, επιχείρησης κατασκευής εσωρούχων, αλλά η έκταση του ανησυχητικού κοινωνικού ενδιαφέροντος που προκλήθηκε από τα δύο γεγονότα. Η πραγματική αποβιομηχάνιση της εθνικής παραγωγικής επίδοσης, περιλαμβανομένης και της συνεχούς απώλειας εθνικού οικονομικού ελέγχου σε όσες βιομηχανίες καλύπτουν το μεγαλύτερο ποσοστό της εσωτερικής κατανάλωσης των προϊόντων

**Τα κεφάλαια διακινούνται
μόνο προς την κατεύθυνση
της εύκολης κερδοσκοπίας,
της εξευτελιστικής αμοιβής
της εργασίας, της
ανυπαρξίας προστατευτικής
νομοθεσίας για την εργασία.
Η «παγκοσμιοποίηση» είναι
ένα είδος ευφημιστικού
«Εύξεινου Πόντου» για να
μην τρομάζει η αλήθεια της
«Μαύρης Θάλασσας»!**

τους ή προσφοράς των υπηρεσιών τους, είναι η αιτία της οδυνηρής προσγείωσης στην αλήθεια ενός φθίνοντος ανταγωνιστικού δυναμισμού, που δεν έχει την παραμικρή σχέση με τις πρωθυπουργικές πομφόλυγες περί «ισχυρής οικονομίας»! Οδυνηρή προσγείωση, γιατί μεταφράζεται σε όξυνση του κοινωνικού προβλήματος, με πολλαπλασιασμό των ανέργων, το ποσοστό των οποίων οι ίδιοι οι βιομήχανοι προβλέπουν ότι μπορεί να φτάσει και το 18%

από 10-12% που είναι τώρα, χωρίς να διαφαίνεται η παραμικρή ελπίδα εξασφάλισης νέας απασχόλησης των απολυμένων, αφού όχι μόνο δεν γίνονται νέες παραγωγικές επενδύσεις, αλλά και οι μικρότερες επιχειρήσεις εγκαταλείπουν το πάτριο οικονομικό έδαφος για να επιβιώσουν εκεί όπου οι αμοιβές είναι ελάχιστες και η εργασιακή προστασία ανύπαρκτη.

ΔΥΝΑΤΟΤΗΤΕΣ ΤΗΣ ΕΛΛΗΝΙΚΗΣ ΟΙΚΟΝΟΜΙΑΣ

Θα μπορούσε να είναι ανθεκτικότερη η ελληνική οικονομία στους κλυδωνισμούς του αδυσώπητου διεθνούς ανταγωνισμού –που δεν απορρίπτει ούτε τη διεξαγωγή «προληπτικών» πολέμων για την εξασφάλιση εκμεταλλευτικού προβαδίσματος στις ηττώμενες περιοχές του κόσμου– γιατί, λόγω μεγέθους, δεν έχει εμπλακεί στο ιστορικό οικονομικό αδιέξοδο της διευρυνόμενης απόστασης μεταξύ παγκόσμιων παραγωγικών δυνατοτήτων και παγκόσμιας κατανάλωσης. Τα ελληνικά αγροτικά προϊόντα θα ήταν περιζήτητα στην ευρωπαϊκή τουλάχιστον αγορά, όπου έχουν χάσει ολόκληρη σχεδόν τη διεξδυτική τους ικανότητα, ενώ τα προϊόντα της μεταποίησης έχουν στη διάθεσή τους όλες τις υποκειμενικές προϋποθέσεις για να ανταγωνίζονται σε ποιότητα και τιμές τα προϊόντα άλλων προελεύσεων, χάρις στο πολύ υψηλότερο πολιτισμικό επίπεδο και την δεξιότητα των ελλήνων εργαζομένων. Ο κοινωνικο-οικονομικός όμως διχασμός που καλλιεργήθηκε βάνανσα σε όλη τη μεταπολεμική περίοδο, με άλλοθι τις ιδεολογικές αντιθέσεις, αλλά στην πραγματικότητα για να υπηρετούνται και οι ψηφοθηρικές-κομματικές προτεραιότητες, υπονόμωσε την κοινωνική συνοχή και μετέτρεψε τους πολίτες σε απλούς ζητωκραυγαστές των αποτυχιών της κομματικά αντίπαλης εξουσίας, αντί να παρεμβαίνουν αποφασιστικά ως υπερασπιστές της εθνικά αποτελεσματικής διακυβέρνησης, εξυπηρετικής των κοινών συμφερόντων, ανεξάρτητα από την παράταξη που κυβερνά...

Αυτές οι στρεβλώσεις της «εθνικής» πολιτικής λογικής και πράξης πώς μπορούν άραγε να θεραπευθούν; Για την ώρα δεν ακούγεται από πουθενά μια πειστική απάντηση!

επίκαιρες...

Χρηματιστηριακές Ιστορίες ...και ανεπίκαιρες

του Μανόλη Καρέλλη

Για τον «πιο παράξενο», μιας λογοτεχνικής συντροφιάς της Παρασκευής, κάνει λόγο ο Γκαμπριέλ Γκαρσία Μάρκες, στο εκπληκτικό αυτοβιογραφικό του «Ζω για να τα διηγούμαι».

«...Ήταν ένας λωποδύτης που έφτανε λίγο πριν από τα μεσάνυχτα με τη στολή εργασίας του: καλσόν του μπάλετου, παπούτσια του τένις, κασκέτο του μπέιζμπολ κι ένα βαλιτσάκι με ελαφριά εργαλεία. Κάποιος που τον είχε πιάσει να κλέβει στο σπίτι του είχε προλάβει να τον φωτογραφίσει και δημοσίευσε τη φωτογραφία του στον Τύπο μήπως και τον αναγνωρίσουν. Το μόνο που κατάφερε ήταν να λάβει επιστολές από αγανακτισμένους αναγνώστες για την αδικία που γινόταν στους καημένους τους κλεφτράκους...».

Θυμήθηκα αυτή την κολομβιανή ιστορία, αληθινή κατά πάσαν πιθανότητα, όπως τη διηγείται ο κορυφαίος «παραμυθάς» των καιρών μας, καθώς διάβαζα το σχολιασμό που έκαναν ορισμένοι από εκείνους που δίδουν τους «ηθικούς ρυθμούς» στη χώρα της «φαιδράς πορτοκαλέας» όταν πληροφορήθηκαν για το σπίτι των 103 τετραγωνικών μέτρων που είχε παραχωρήσει πολύφρονος επιχειρηματίας σε μέλος

—μέχρι πρότινος— της κυβέρνησης.

«Μα τόσος θόρυβος για ένα διαμερισμάκι των 103 τετραγωνικών μέτρων, άξιζε, άραγε, τον κόπο;».

Η ίδια «αδικία» που είχαν επισημάνει οι αναγνώστες των κολομβιανών εφημερίδων.

Η ΥΠΟΘΕΣΗ, όμως, του Χρηματιστηρίου δεν είναι «πολύ κακό για το τίποτα», όπως θάλεγε και ο Σαίξπηρ.

Πάνω από 1.300.000 έλληνες «επενδυτές» —για την ακρίβεια υποψήφιοι κερδοσκόποι για να είμαστε κυριολεκτικοί— έχασαν πάνω από 45 τρισεκατομμύρια δραχμές (που τα «βρήκαν» μερικές εκατοντάδες άκρως επιτήδριοι).

Και συνιστά η όλη επιχείρηση, τη μεγαλύτερη κομπίνα που έγινε ποτέ στην Ελλαδίτσα μας, με τεράστια απόσταση από την επόμενη.

Αξιίζει κατά συνέπεια τον κόπο να διηγηθούμε κάμπο-

σες «ιστοριούλες» που τη συνοδεύουν.

ΗΤΑΝ ΜΙΑ από τις «δικασίες» του τοπικού ΠΑΣΟΚ, στην αίθουσα της οδού Ανδρόγεω, αν θυμάμαι καλά.

Από την Αθήνα είχε έλθει ο τότε «στρατηγός» για να μεταφέρει τη γραμμή και να παίξει το ρόλο του «κυματοθραύστη». (Για τον κ. Θεόδωρο Τσουκάτο, ή απλώς τον Θεόδωρο, ασφαλώς ο λόγος.)

Ένας από τους ομιλητές αναφέρθηκε στο θέμα του Χρηματιστηρίου που τότε ακολουθούσε μια ξέφρενη πορεία.

«Δεν είναι δυνατόν να κερδίζουν όλοι ανεξαιρέτως από το Χρηματιστήριο, όπως υποστηρίζει η κυβέρνηση», έλεγε ο ομιλητής. «Στο τέλος ο απλός πολίτης θα χάσει τα χρήματά του και θα ωφεληθούν οι καλώς πληροφορημένοι», ήταν η κατάληξή του: (Θυμάμαι

επακριβώς το τι είπε, γιατί έτυχε να είναι η ασημότητά μου ο ομιλητής).

Ο «στρατηγός» όμως ήταν καθησυχαστικός: «Δεν έχει δίκιο ο Καρέλλης. Αυτοί που θα χάσουν θα είναι οι χρυσοκάνθαροι. Ο λαός θα ωφεληθεί και θα κερδίσει», ήταν η «κορώνα» που σφράγισε την ομιλία του — που βέβαια καταχειροκροτήθηκε.

ΣΕ ΜΙΑ ΕΚΔΗΛΩΣΗ του ΟΠΕΚ, στο Εμπορικό και Βιομηχανικό Επιμελητήριο, το θέμα ήταν το Χρηματιστήριο.

Στο «πάνελ» ήσαν ο τότε υπουργός Ανάπτυξης κ. Νίκος Χριστοδουλάκης, ο πρόεδρος του Χρηματιστηρίου κ. Αλεξάκης και ο πρόεδρος του ΟΠΕΚ κ. Παπούλιας ή Παπούλας, δεν είμαι βέβαιος για το πώς ακριβώς λεγόταν.

Το Χρηματιστήριο ήταν στις 5-5.500 μονάδες και οι ομιλητές επέμεναν ότι η πορεία ανόδου θα συνεχισθεί «στο ορατό μέλλον» και οι «επενδυτές» θα πρέπει να την εκμεταλλευθούν.

Όταν «τοποθετήθηκε», όπως το συνηθίζω, μια και δε με χαρακτηρίζει το «νίψιμο των χεριών» του διαβόητου Ποντίου, μίλησα για το κραχ του 1929 όπως το περιγράφει ο Γκαλμπρέιθ και για τις φούσκες που εμπεριέχει το Χρηματιστήριο.

Όταν τελείωσε η εκδήλωση, ο κ. Νίκος Χριστοδουλάκης με ρώτησε προφανώς δυσανεστήμενος από τη θέση που πήρα: «Μα είσαι, Μανόλη, ΠΑΣΟΚ;» Η απάντησή μου: «Εγώ, Νίκο, είμαι ΠΑΣΟΚ πριν γίνει το ΠΑΣΟΚ και υπήρξα και ιδρυτικό μέλος του. Εσύ μας ήλθες από το ΕΚΚΕ για να γίνεις υπουργός. Όμως η αλήθεια βρίσκεται κοντά σε

όσα είπα. Και θα το δούμε σύντομα.»

Όπερ και ατυχώς εγένετο, μετά από μερικούς μήνες.

ΒΡΙΣΚΟΜΟΥΝ στο γραφείο ενός σημαντικού παράγοντα του τόπου, όταν κτύπησε το τηλέφωνό του.

Δεν ήξερα βέβαια ποιος τηλεφωνούσε, άκουσα όμως τι έλεγε ο συνομιλητής μου, «κολλητός» με την εκσυγχρονιστική πτέρυγα του ΠΑΣΟΚ, ας σημειωθεί.

— Όλες; ήταν η ερώτηση που έκανε.

— Και την Εθνική; ήταν η επόμενη ερώτηση.

— Και τις Μινωικές, ήταν η τελευταία του λέξη.

Όταν τελείωσε το τηλεφώνημα, ο συνομιλητής έκανε ένα τηλεφώνημα στο «χρηματιστή» του, όπως συμπέρανα.

— Πούλησε όλες τις μετοχές μου, ήταν η παραγγελία του.

Και στις επιμέρους ερωτήσεις του χρηματιστή, ο συνομιλητής μου διευκρίνιζε «και την Εθνική» και τις «Μινωικές».

Για την ιστορία αναφέρω ότι τη μέρα εκείνη το Χρηματιστήριο ήταν στην κορυφή του, στις 6.300 μονάδες δηλαδή, και οι Μινωικές στις 11.700 δραχμές, ενώ υποθέτω ότι εκείνος που τηλεφώνησε στο συνομιλητή μου θα πρέπει να ήταν ή κεντρικός τραπεζίτης ή μέλος της κυβέρνησης που ειδοποιούσε τους «κολλητούς» για την επικερδή έξοδο.

ΨΑΧΝΟΥΝ, υποτίθεται, σήμερα για το ποιος ή για το πώς: όπου το ποιος σημαίνει το ποιος ωφελήθηκε αντικατανοικά και το πώς αναφέρεται στον τρόπο και στην τεχνική.

Αν θέλουν όμως να βρουν άκρη (προσοχή στο αν θέλουν), δεν έχουν παρά να

ψάξουν να βρουν ποιοι έπαιρναν εκείνο το ποσοστό των μετοχών που διετίθεντο εκτός δημόσιων εγγραφών, για τις ανώνυμες εταιρείες που εισήγοντο στο Χρηματιστήριο, τότε που ήταν οι χρυσές εποχές, όταν οι μετοχές κέρδιζαν 300-400 ή και 1.000% τις πρώτες πέντε-δέκα μέρες μετά την είσοδό των στη Σοφοκλέους.

Αυτοί λοιπόν που έπαιρναν τις εκτός δημόσιας εγγραφής μετοχές (που τις πουλούσαν λίγες μέρες μετά, αποκομίζοντας τα υπερφυσικά κέρδη που —επιπλέον— παρέμεναν στο απυρόβλητο) ήσαν αστέρες της πολιτικής και των δύο μεγάλων κομμάτων, με τη μερίδα του λέοντος για το κυβερνητικό, αλλά και της δημοσιογραφίας.

Ένας εισαγγελέας θα μπορούσε να βρει την άκρη σ' αυτή την αγγελική πτυχή, μιας και οι ανώνυμες εται-

ρείες αρνούνται στους μετόχους των την πληροφόρηση, επικαλούμενες απόρρητα προσωπικά δεδομένα(!) ή επιχειρηματικά μυστικά.

ΚΑΙ ΜΙΑ ΚΑΙ Ο ΛΟΓΟΣ για μετοχές και για χρηματιστήρια, ας δούμε τι γινόταν σε άλλες εποχές, πιο ευαίσθητες σίγουρα από τη δική μας.

Διαβάζω στο βιβλίο του Κωνσταντίνου Γ. Ζαβιτσιάνου, *Οι αναμνήσεις του —εκ της ιστορικής διαφωνίας— βασιλέως Κωνσταντίνου και Ελευθερίου Βενιζέλου— όπως τις έζησε (1914-1922)*, τόμος δεύτερος, Αθήνα 1947 (σελ. 146), τα παρακάτω χαρακτηριστικά που αφορούν σ' ένα συμπατριώτη μας, τον Αριστείδη Στεργιάδη.

«...Και εις τας δύο αυτάς περιφέρειας, την Ήπειρον δηλαδή και τη Μικράν Ασίαν, καθιέρωσε διοίκησιν χρηστήν και πειθαρχίαν τα-

χέως και αμερόληπτα κινουμένην, ομοίαν της οποίας η Ελλάς δεν εγνώρισε ποτέ εις κανένα τμήμα αυτής.

Την εποχήν εκείνην ακριβώς είχα μάθει από πηγήν πλέον ασφαλή, ότι ευθύς που ανέλαβε δημόσιαν υπηρεσίαν [ο Αριστείδης Στεργιάδης], δηλαδή την διοίκησιν της Ηπείρου, η πρώτη δουλειά που έκαμε ήτο να πωλήσει όλους τους μετοχικούς τίτλους που είχε επί διαφόρων ανωνύμων εταιρειών και να τους αντικαταστήσει δια κρατικών ομολογιών.

Δεν ενόμισεν που [πως] του επετρεπέτο να διατηρή οικονομικά συμφέροντα, τα οποία θα ηδύναντο να έλθουν ποτέ εις σύγκρουσιν με το κράτος, του οποίου ελάμβανεν ανώτατον λειτουργήμα...».

Να σχολιάσω την ενέργεια του Αριστείδη Στεργιάδη ή να επιχειρήσω συγκρίσεις, δεν το θεωρώ σκόπιμο.

ΕΚΔΟΣΕΙΣ ΠΟΙΟΤΗΤΑΣ

ERNST BALTRUSCH
Καθηγητής Πανεπιστημίου

ΣΠΑΡΤΗ

Η ΙΣΤΟΡΙΑ Η ΚΟΙΝΩΝΙΑ ΚΑΙ Ο ΠΟΛΙΤΙΣΜΟΣ
ΤΗΣ ΑΡΧΑΙΑΣ ΛΑΚΩΝΙΚΗΣ ΠΟΛΗΣ

Μετάφραση: Χρήστος Π. Μπαλόγλου
Επιμέλεια: Αγγελική Δεληκάρη
Αμύλιος Δημ. Μαυρουδής

«Μια μέρα σκέφτηκα, ότι η Σπάρτη παρ' όλη την ολιγανθρωπία της, απέβη η ισχυρότερη και η πιο ονομαστή πόλη της Ελλάδας και απόρησα πώς άραγε συνέβη αυτό. Τότε ανακάλεσα στη μνήμη μου τη ζωή των Σπαρτιατών και έπαυσα πλέον να απορώ» (Ξενοφών). Όποιος λοιπόν επιθυμεί όπως ο αρ-

χαίος συγγραφέας, να λύσει τον γρίφο που περιβάλλει την γεμάτη μυστικοπάθεια Σπάρτη, μέσα από το βιβλίο αυτό παίρνει μια σαφή και πλήρως κατανοητή απάντηση. Ο Ernst Baltrusch προσπάθησε να περιγράψει σύντομα αλλά πειστικά, με βάση τις σωζόμενες μαρτυρίες, την ιστορία, την κοινωνία και τον πολιτισμό της Σπάρτης.

ΕΚΔΟΣΕΙΣ
ΠΑΠΑΔΗΜΑ

Προσφορά στον Πολιτισμό και την Παιδεία

Ιπποκράτους 8 Αθήνα Τηλ.: 210 36.27.318
www.papadimasbooks.gr e-mail: papadimas@atp.gr

Η εξαθλίωση του «σοσιαλιστικού εκσυγχρονισμού»

του Αλέξανδρου Καζαμία

Το εκσυγχρονιστικό εγχείρημα των κυβερνήσεων Σημίτη δεν θα βρισκόταν σήμερα στα πρόθυρα μιας γενικής κατάρρευσης, αν απ' την αρχική του σύλληψη δεν ήταν νοθευμένο. Η οπορτουνιστική συνύπαρξη των εκσυγχρονιστών του ΠΑΣΟΚ με τα χυδαιότερα στοιχεία του παπανδρεϊκού λαϊκισμού και με τα περιβόητα «λαμόγια» του πολιτικού χρήματος, ήταν μια στρατηγική επιλογή για την απόκτηση της εξουσίας που ανέκαθεν ανέτρεπε τη μεταρρύθμισή τους. Αν η συνύπαρξη αυτή εξέλαβε διαστάσεις ποινικές ή όχι, είναι ένα ζήτημα που ολοένα επισκιάζεται από την άθλια όψη της υποκρισίας τους, καθώς ακόμα υπόσχονται «το μέλλον» μέσα απ' τις αλυσίδες ενός παρωχημένου παρελθόντος. Κανείς δεν έστειλε τους εκσυγχρονιστές του ΠΑΣΟΚ στην αγκαλιά της διαπλοκής και του αυριανισμού εκτός απ' την εργαλειακή αντίληψή τους για το νόημα του «εκσυγχρονισμού». Γι' αυτό, ακόμη και ο χρόνος που υποτίθεται πως ήταν ο μεγάλος σύμμαχός τους, τώρα τους εγκατέλειψε κι αυτός, αδιαφορώντας πλέον αν θα προλάβουν να σωθούν ή όχι.

Η πρόσφατη κρίση που ξέσπασε γύρω απ' τις αλληπάληλες καταγγελίες δωροδοκίας υπουργών και στελεχών του ΠΑΣΟΚ απ' τον επιχειρηματία Αθανασούλη, δεν είναι βεβαίως μία «διαμάχη επιχειρηματιών» όπως την απεκάλεσε υπεροπτικά ο πρωθυπουργός. Πρόσφατα ο υφυπουργός Δημόσιας Τάξης, Ευάγγελος Μαλέσιος, αποπέμφθηκε από την κυβέρνηση, επειδή ακριβώς χρησιμοποιούσε ως «δανεικό» ένα διαμέρισμα που του παρείχε ο ίδιος αυτός επιχειρηματίας. Ακόμη και οι φιλοκυβερνητικές εφημερίδες αναγνωρίζουν πλέον ότι ο έλεγχος του ΣΔΟΕ στις εταιρείες Altec, Alter και Microland των Αθανασούλη και Κουρή, δεν ήταν «τυχαίος» αλλά βάλτος, με στόχο να φιμωθούν οι καταγγελίες Κουρή εις βάρος της κυβέρνησης, (Ν. Νικολάου, *Το Βήμα*, 4.5.03). Τέλος, στο κείμενο των «έξι σημείων» που δημοσιοποίησε την Πρωτομαγιά ο πρωθυπουργός, ενώ προειδοποιεί ότι «δεν θα ακολουθήσουμε όσους δημιουργούν μια ατμόσφαιρα κρίσης» διότι αυτοί «δεν προάγουν το συμφέρον της χώρας», λίγες γραμμές παρακάτω δηλώνει πως πρέπει «να βελτιώσουμε τους κανόνες, ιδίως σε σχέση με το “πό-

θεν έσχες”», αναγνωρίζοντας έτσι και ο ίδιος την επιτακτική ανάγκη «για τον εκσυγχρονισμό του πολιτικού συστήματος». Γι' αυτό άλλωστε δεσμεύτηκε τελικά να εξαγγείλει σχετικές προτάσεις μετά τις 30 Ιουνίου.

Η πρόσφατη κρίση, που εντείνεται διαρκώς με τις αστεϊρευτες καταγγελίες Κουρή, όχι μόνο δεν αφήνει άθικτη την κυβέρνηση, αλλά αγγίζει την καρδιά του προβλήματος της δυσλειτουργίας των πολιτικών θεσμών της χώρας, προβάλλοντας σε όλο το μέγεθός της την αποτυχία της κυβέρνησης να τους εκσυγχρονίσει. Ταυτόχρονα όμως θέτει μπροστά στα μάτια όλων και την πραγματική αιτία της αποτυχίας αυτής: πρόκειται για την εντεινόμενη διαπίστωση πως και η ίδια η κυβέρνηση είναι εξίσου διαβρωμένη απ' τις δοσοληψίες της διαπλοκής όσο κι οι θεσμοί του υπολοίπου πολιτικού συστήματος που καλείται να εκσυγχρονίσει.

ΓΙΑΤΙ Ο ΕΚΣΥΓΧΡΟΝΙΣΜΟΣ ΠΕΡΙΜΕΝΕ ΓΙΑ ΜΙΑ ΕΠΤΑΕΤΙΑ ΤΟΝ ΚΟΥΡΗ;

Αν η αγάπη του ΠΑΣΟΚ για την εφημερίδα *Αυριανή* έγινε πάλι δίκοπο μαχαίρι, σ' αυτό δεν έφταιξε ούτε ο κιτρινισμός της, ούτε βεβαίως η αγάπη. «Ας πα-

ραδεχτώ ότι οι τελευταίοι που μπορούν να ομιλούν είμαστε εμείς, που εκθρέψαμε και στηρίξαμε τον σήμερα “μαινόμενο ταύρο”», είχε σε χρόνο ανύποπτο πει ο πρώην υφυπουργός Εξωτερικών Γρηγόρης Νιώτης. Αλλά κι ένας αφοσιωμένος εκσυγχρονιστής, ο υπουργός Εμπ. Ναυτιλίας Γιώργος Ανωμερίτης, έτσι δικαιολογούσε πριν λίγα χρόνια το σφιχταγκάλισμα του κόμματός του με τα έντυπα των αδερφών Κουρή: «Υπήρξε μια μεγάλη μερίδα στο ΠΑΣΟΚ η οποία υποστήριξε τέτοιου είδους λογικές, αλλά υπήρξε ο χειρότερος αυριανισμός, ο αυριανισμός της δεξιάς». Παρ' όλα αυτά όμως, στα έξι σημεία του μηνύματός του, αντί να κάνει έστω και μια στοιχειώδη αυτοκριτική για την ανώμαλη σχέση του «σοσιαλιστικού εκσυγχρονισμού» με το φασίζον κέντρο εξουσίας του Ταύρου, για άλλη μια φορά ο πρωθυπουργός καμάρωνε πως «δεν παρασυρόμαστε από την πολιτικολογία, γιατί είμαστε αφοσιωμένοι στην πολιτική».

Υπάρχει ακόμη και τώρα μια μεγάλη παρεξήγηση γύρω από τις αιτίες που οδήγησαν σήμερα το ΠΑΣΟΚ στη δίνη αυτής της κρίσης. Κατά κάποιο τρόπο θεωρείται πως ο πρωθυπουργός, είτε από αμέλεια, είτε από υπερβολική εμπιστοσύνη στους υπουργούς του, τους άφησε να παρασύρουν όλη την κυβέρνηση, τον ίδιο, καθώς και την αγνή του μεταρρύθμιση μέσα στα πλοκάμια της διαπλοκής. Ο Γιάννης Πρετεντέρης αναφέρεται στα «βαρίδια του Σημίτη» και του καταλογίζει «μεγάλο σφάλμα... πως δεν τους άλλαξε όταν μπορούσε» (*Το Βήμα*, 4.5.03). Ο Νίκος Μουζέλης τολμάει να παραδεχτεί ότι «αν δεν έβγαιναν τα σκάνδαλα, δε θα υπήρχε πίεση» για την αντιμετώπιση της διαπλοκής (*Ελευθεροτυπία*, 10.5.03), αναγνωρίζοντας έτσι και κάτι παραπάνω: πως κατά βάθος εκείνο που έλειπε δεν ήταν μόνο η βούληση, αλλά και η αρχική πρόθεση για οποιαδήποτε μεταρρύθμιση βάθους.

Εκείνο όμως που επισκιάζεται με τέ-

τοιου είδους εκτιμήσεις είναι πως «ο εκχυδαϊσμός του δημοσίου βίου», τον οποίο τώρα καταγγέλλει ο πρωθυπουργός ως πρόβλημα που «μας αφορά όλους», υπήρξε το όπλο που μονίμως επιστράτευε ο ίδιος στο όνομα της ύψιστης υπηρεσίας του «εκσυγχρονισμού». Ο Κώστας Σημίτης κάηκε όχι επειδή δεν μπόρεσε ή δε θέλησε να οβήσει το φιτίλι του «αυριανισμού», αλλά διότι έπαιζε κατά κόρον επικίνδυνα παιχνίδια μ' αυτό, και μάλιστα στο όνομα του πλέον πρωτοποριακού αντι-αυριανισμού. Τούτο ακριβώς το υπέρτατο παράδειγμα πολιτικής υποκρισίας είναι που έβλεπαν συνεχώς μπροστά τους οι υπουργοί που έμπαιναν κι έβγαιναν από τα στούντιο και τα σπίτια των ιδιοκτητών του καναλιού Alter. Γι' αυτό άλλωστε όλη η συζήτηση που ξέσπασε τώρα γύρω απ' τον «εκσυγχρονισμό του πολιτικού συστήματος» είναι ουσιαστικά μια μάταιη προσδοκία. Η απάντηση στο προαιώνιο πλατωνικό αίνιγμα της πολιτικής, «ποιος μάς φυλά από τους φύλακες», ήταν ανέκαθεν δοσμένη: πάλι οι ίδιοι οι φύλακες, δηλαδή κανείς – εκτός κι αν αλλάξουν.

ΤΟ ΦΙΑΣΚΟ ΤΩΝ ΠΡΟΤΑΣΕΩΝ ΚΟΣΜΙΔΗ

Οι δέκα προτάσεις που παρουσίασε ο γραμματέας του Υπουργικού Συμβουλίου Σωκράτης Κοσμίδης στις 7 Μαΐου στον ΟΠΕΚ, ήταν μία ακόμη άστοχη κίνηση τακτικής που δείχνει ποιος τελικά ευθύνεται για την «ατμόσφαιρα κρίσης» που τόσο ενοχλεί τον πρωθυπουργό. Η αβέβαιη σχέση ανάμεσα στις «αυστηρώς προσωπικές» αυτές προτάσεις και σ' εκείνες που δεσμεύτηκε να εξαγγείλει ο πρωθυπουργός, χρειάστηκε πρώτα την παρέμβαση του κυβερνητικού εκπροσώπου από τη Βαρσοβία προκειμένου να διευκρινιστεί ότι «οι προτάσεις Κοσμίδη είναι παλιές και ουδόλως αφορούν τις πρωτοβουλίες που θα πάρει ο πρωθυπουργός». Ταυτόχρονα όμως όλα σχεδόν τα στελέχη της κυβέρνησης και του ΠΑΣΟΚ ένιωσαν την ανάγκη να τοποθετηθούν απέναντι στις προτάσεις αυτές που «ουδόλως αφορούν» εκείνες του πρωθυπουργού, δείχνοντας επιπλέον και πόση σύμπτωση τους ενώνει: Ένας τις θεώρησε «θετική συμβολή» (Γ. Παπαντωνίου), άλλος «εκτός τόπου και χρόνου» (Κ.

Λαλιώτης), κι άλλη ως «πρωτοβουλίες που αναλαμβάνονται στην αρχή της τετραετίας» (Β. Παπανδρέου).

Όποια κι αν είναι η σχέση τους με τον πρωθυπουργό, οι προτάσεις Κοσμίδη υπήρξαν μια παρωδία εκσυγχρονιστικής σκέψης κι ένα μνημείο πολιτικού στρουθοκαμηλισμού. Η πιο τολμηρή και πολυσυζητημένη, εκείνη για τη μείωση των υπουργείων σε 12-14 (αρ. 3), όπως και οι άλλες για μείωση του αριθμού των δημοσίων υπαλλήλων (αρ. 7 και 9) καθώς και των νομαρχιών σε 30-35 (αρ. 6), έχουν μια ποσοτική αντίληψη που δεν εγγυάται καμία ποιοτική βελτίωση. Την ίδια επιδερμική αντίληψη έχουν και οι προτάσεις του για νέες εκλογικές περιφέρειες των 3-9 εδρών (αρ. 1) που, αντίθετα με τις διαβεβαιώσεις του κ. Κοσμίδη, δεν πρόκειται να κάνουν απολύτως τίποτα για την καταπολέμηση της διαπλοκής – π.χ. ο αποπεμφθείς πρώην υφυπουργός Ε. Μαλέσιος είναι βουλευτής της περιφέρειας Ιωαννίνων, που έχει 5 έδρες. Όσο για τις προτάσεις περί ασυμβίβαστου ανάμεσα σε κομματικά και κυβερνητικά αξιώματα (αρ. 10) καθώς και για κυβερνήσεις εξωκοινοβουλευτικών (αρ. 5), είναι σαφές πως πρόκειται για αντιδημοκρατικές ανοησίες που, αν εφαρμόζονταν, θα επέβαλλαν ακόμα και στον πρωθυπουργό την «μη καθαρή λύση» του 1996, δηλαδή την επιλογή ανάμεσα σε κόμμα και κυβέρνηση.

Η ΔΙΑΠΛΟΚΗ ΕΙΝΑΙ ΥΠΟΘΕΣΗ ΕΠΩΝΥΜΩΝ ΠΡΟΣΩΠΩΝ

Πέρα από τη μηχανιστική αντίληψή τους για τους θεσμούς, οι προτάσεις Κοσμίδη, αλλά και ορισμένες πιο ουσιαστικές, όπως εκείνες του καθηγητή Μουζέλη περί σύστασης «αυτόνομων αρχών» για τον έλεγχο των προεκλογικών δαπανών και των κρατικών προμηθειών, πάσχουν από μια μονομερή αντίληψη: αμφότερες μετατοπίζουν το πρόβλημα της διαπλοκής στη θεσμική του διάσταση, αρνούμενες να αντιληφθούν ότι εδώ δεν έχουμε να κάνουμε τόσο με θεσμικές δυσλειτουργίες, όσο με μια εγκληματική συμπεριφορά συγκεκριμένων ατόμων και ομάδων, που συστηματικά εφευρίσκουν νέους τρόπους για τη διαιώνισή της.

Γι' αυτόν ακριβώς το λόγο, «τα έξι μέ-

τρα» που κατέθεσε ως πρόταση νόμου στις 8 Μαΐου η αξιωματική αντιπολίτευση, αποτελούν ένα ουσιαστικότερο βήμα προς την ορθή αντιμετώπιση του φαινομένου. Πέρα απ' την αναμόρφωση του «πόθεν έσχες», προς την οποία συγκλίνουν όλες οι απόψεις, η πρόταση της Ν.Δ. προβλέπει και μια σειρά νομικών τροποποιήσεων που πλησιάζουν την καρδιά του προβλήματος. Αυτές αφορούν (α) στο νόμο 3021/02, ούτως ώστε να απαγορευτεί και στα «παρένθετα πρόσωπα» ενός στρατηγικού μετόχου των ΜΜΕ να συμβληθούν με το δημόσιο, (β) στο νόμο 2940/01, για να καταργηθούν οι ολιγοπωλιακές κοινοπραξίες στην κατασκευή δημοσίων έργων, (γ) στο νόμο 2522/97, για την καθιέρωση της άμεσης ακύρωσης δημοσίου έργου αν τα δικαστήρια το κρίνουν παράνομο. Σημαντικότερα όμως είναι τα δύο μέτρα για τη μετατροπή του αδικήματος της «απιστίας» από πλημμέλημα σε κακούργημα και, προπάντων, η σύσταση ειδικών τμημάτων για την επιτάχυνση των δικαστικών αποφάσεων στα θέματα αυτά.

Ας επαναληφθεί για πολλοστή φορά ότι η διαπλοκή δεν είναι ένα φαινόμενο που γεννιέται αυτόματα από τη σχέση κράτους-αγοράς-ΜΜΕ. Εκείνο που τη δημιουργεί είναι οι κλίκες που σχηματίζουν συγκεκριμένα πρόσωπα και ομάδες, κυρίως εκείνοι που δε διαθέτουν τις ικανότητες να λειτουργήσουν και να διακριθούν με βάση τις αξίες τους και την κοινωνική τους συμβολή. Γι' αυτό, εκτός από μία βαθιά μεταρρύθμιση στη λειτουργία της δικαιοσύνης, χρειάζεται παράλληλα κι ένας ριζικός μετασχηματισμός της κυρίαρχης πολιτικής κουλτούρας που, δυστυχώς, οι εκσυγχρονιστές του ΠΑΣΟΚ απέτυχαν παταγωδώς ν' αποτολήσουν. Με την εργαλειακή αντίληψή τους πίστεψαν κατά βάθος ότι η ιστορία του κόμματός τους, ο ιδρυτής του και η *Αυριανή*, υπήρξαν αναγκαία κακά, τα οποία μπορούσαν να επιστρατευτούν στην υπηρεσία έστω κι ενός βραχυκυλωμένου εκσυγχρονισμού. Σ' αυτό βεβαίως δεν έφταιξε μόνο η κληρονομιά του κόμματος που επέλεξαν για να αναρριχηθούν στην εξουσία: φταίει πρωτίστως η κίβδηλη θεωρία τους που ανέκαθεν ήθελε τον εκσυγχρονισμό ως μια «πρόκληση προσαρμογής» παρά ως μια ολομέτωπη επανάσταση.

Το τοπίο του Τύπου αρχίζει να δολώνει

του Ρεπόρτερ

Τι κρύβει η βόμβα Κοσμίδη; αναρωτιόταν (δήθεν αφελώς) το *Βήμα* πριν από μία εβδομάδα στο πρώτο του θέμα, σε μια προσπάθεια να συμβάλει στην ποθούμενη από το ΠΑΣΟΚ αλλαγή του δυσμενούς κλίματος και να πείσει τους αναγνώστες του ότι οι δηλώσεις Κοσμίδη υπέκρυπταν κάτι που εμείς οι αφελείς δεν καταλαβαίναμε, αλλά ήξερε σε βάθος η εφημερίδα, εξ ου και η ηθελημένη αοριστία του τίτλου. Ο στόχος ήταν και παραμένει ένας: η απόκρυψη της πικρής αλήθειας. Ο ρόλος του Τύπου εδώ είναι αποφασιστικός.

Η αλήθεια είναι ότι το ΠΑΣΟΚ τρέμει τις εκλογές. (Εξ ου και η απροσδόκητη εξεύρεση πόρων για τους πενόμενους.) Μια άλλη αλήθεια είναι ότι ελάχιστοι άνθρωποι του εξεγείρονται για τα φτηνά προεκλογικά καμώματα της ηγετικής ομάδας. Μεταξύ αυτών και ο Γ. Δασκαλάκης, ο οποίος το βράδυ της Πέμπτης, 8/5, βγήκε έξαλλος στις τηλεοράσεις και έσυρε τα εξ αμάξης στον σύμβουλο του πρωθυπουργού Σ. Κοσμίδη. Έξυπνος καθώς είναι, δεν μπορούσε να εννοήσει τι ήταν αυτό που υποχρέωσε τους εκσυγχρονιστές να επαναλάβουν το τετριμμένο, ότι δηλαδή αποτελεί ανεπίτρεπτο και δαπανηρό μεγαλισμό να έχει η μικρά και πτωχή Ελλάς 50 υπουργούς και υφυπουργούς.

Στα κοσμογονικά που σημειώνονται στο πολιτικό πεδίο μετέχει και ο Τύπος. Ενεργώς. Μερικές εφημερίδες (ανεξάρτητα από το επιφανειακό χρώμα τους) δύσκολα κρύβουν την αγωνία τους, καθώς διαπιστώνουν ότι τα λογιζόμενα που επέτυχαν σε αδιαφανή consensus με το κυβερνοπασόκ (που λέει και ο Τζαννετάκος) απειλούνται

με κατάρρευση, και άλλες που δεν κρύβουν την αδημονία τους για “καλύτερες ημέρες” (διάβαζε προεκλογική περίοδος, αύξηση των διαφημιστικών προβολών υποψηφίων κ.λπ.).

ΑΡΧΙΣΕ Η ΜΑΧΗ ΤΩΝ ΕΠΙΓΟΝΩΝ

Από κοντά και οι ποικιλώνυμοι δελφίνοι του ΠΑΣΟΚ που εδώ και μερικούς μήνες οσμίστηκαν ότι η ατμόσφαιρα βαραίνει και ότι το κόμμα τους εξεμέτρησε το ζην στην εξουσία.

Έχει ενδιαφέρον ο διαγκωνισμός των δελφίνων, κυρίως σ' ό,τι αφορά στην προβολή τους από τον Τύπο. Οι παρατηρητές των δρωμένων στον χώρο αυτό έχουν σημειώσει μίαν ασυνήθιστη εφημεριδοφωτογραφική δραστηριότητα μερικών που νομίζουν ότι σήμανε η ώρα του μεγάλου τους ραντεβού με την ιστορία.

Παράδειγμα τρανό, ο Γιάννος Παπαντωνίου, ο οποίος φιλοδοξεί να πάρει το ΠΑΣΟΚικό καράβι στα χέρια του και να το οδηγήσει στις... 7.000 μονάδες, όπως και το Χρηματιστήριο παλαιότερα. Οι παρατηρητές του κυκλώματος Τύπος-Πολιτική έχουν εκπλαγεί

από την υπερπροβολή του υπουργού Άμυνας. Πολλές εφημερίδες ανακάλυψαν επ' εσχάτων τις χάρες του και βομβαρδίζουν καθημερινώς τους αναγνώστες τους με παραπολιτικά και φωτογραφίες του, μη τύχει και τον ξεχάσουν. Εφημερίδες που έως χθες αδιαφορούσαν για τη δραστηριότητά του, τώρα παίζουν Γιάννο κάθε μέρα, δημιουργώντας στους αναγνώστες τους ερωτήματα για τον ξαφνικό έρωτα προς τον υπουργό. Μερικές μάλιστα τον κάνουν και πρώτο θέμα.

Αλλά και καινούργιες εφημερίδες αντιμετωπίζουν αγαπησιάρικα τον υπουργό Άμυνας. Αίφνης, η *Απόφαση* του Π. Καραγιάννη, μόλις δύο μισοί μήνες από την έκδοσή της, έχει δημοσιεύσει 35 φωτογραφίες του κ. Γιάννου, μακρά όλων των υπολοίπων, που κατά μέσον όρο στους 4,5 μήνες του 2003 δημοσίευσαν κατά μέσον όρο 15 φωτογραφίες του καθεμιά. Στις 3/3/03 έγραψε: «Υπέρ Γιάννου 35 βουλευτές». Μοιραία ο παρατηρητής βάζει το φαινόμενο στο μικροσκόπιο.

Υπάρχουν όμως και οι... προαιώνιοι υποστηρικτές του. Από την αρχή του

χρόνου, η *Αυριανή* δίνει τον αγώνα τον καλό για τον Γιάννο και την... οικονομία. Στις 18/1/03 έγραφε: «Θάλασσα τα έχει κάνει ο Χριστοδουλάκης. Ο κόσμος αρχίζει ν' αποζητά τον Γιάννο». Από κοντά και τα υμνητικά. Στις 13/2/03 έγραψε: «Ο Γιάννος έδωσε λύση στο θέμα της μεταφοράς ασθενών με ελικόπτερα του Στρατού». Στις 14/3/03: «Μήπως πρέπει να κάνουμε και πάλι τσάρο τον Γιάννο; Αφού πάει που πάει για φούντο η οικονομία, ας πάρει τουλάχιστον ανάσα η Άμυνα». Στις 16/3/03: «Απότητος ο Γιάννος παρά τις πιέσεις» (των Αμερικανών). Γι' αυτό μας φοβούνται οι ΗΠΑ. Λόγω Γιάννου... Στις 9/5/03: «Και πολλοί είναι οι 12 υπουργοί που προτείνει ο Κοσμίδης, Γιάννο μου! Ένας εσύ, εντάξει. Τους άλλους 11 τι τους θέλει;» Έλα ντε!

Και το *Έθνος* προσφέρει τη δική του στήριξη. «Σε φόρμα ο Γιάννος» γράφει κάτω από φωτογραφία του. Γιατί βρίσκεται ο Γιάννος σε φόρμα, μόνον η εφημερίδα γνωρίζει. Πιστή πάντως στη γραμμή της, αφού μια μέρα του 2001 (13/10/01) έγραψε: «Όλοι ήθελαν να σφίξουν το χέρι του Γιάννου για την επιτυχία του στην οικονομία...», ενώ στις 24/2/03 τον ενέταξε στα «Πρόσωπα του μέλλοντος». Τέτοια.

Εδώ αξίζει να επισημανθεί ότι το κλισέ «Σε φόρμα» η εφημερίδα το χρησιμοποιεί κάθε Κυριακή. Την περασμένη, το έβαλε κάτω από φωτογραφία του Πρωτόπαπα. Το είδαν οι παρατηρητές και αναρωτήθηκαν σε τι σόι φόρμα είναι ένας υπουργός όταν οι περισσότερες εφημερίδες γράφουν ότι του υπουργού αυτού δεν του μιλάνε, όχι μονάχα ο πρωθυπουργός, αλλά ούτε και οι έως χθες στενοί συνεργάτες του.

Εδώ πρέπει να σημειωθεί ότι το *Έθνος* πρωταγωνίστησε στην προβολή του Πανταγιά. Θα θυμάστε ασφαλώς τον σύμβουλο του κ. Σημίτη, που φιλοδόκησε να σώσει την Ελλάδα. Αυτός ο άνθρωπος λοιπόν κάθισε κι έγραψε ένα βιβλίο.

Προσέξτε τώρα μια ενδιαφέρουσα στατιστική: Το εν λόγω βιβλίο προβλήθηκε κατά κόρον από τις πολιτικές εφημερίδες, οικονομικές, εβδομαδιαίες και άλλες. Κυρίως με παραπολιτικά σχολιάκια, τα οποία όμως λειτουργούσαν δίκην διαφημιστικών σποτ. Κατά

τη διάρκεια του 2002 γράφτηκαν (μόνο στις πολιτικές εφημερίδες) συνολικά 71 σχόλια και ειδησάρια για το βιβλίο του συγγραφέως κ. Πανταγιά. Σχεδόν όλες οι εφημερίδες αφιέρωσαν από ένα έως τρία ή τέσσερα. Το *Έθνος* έδωσε ρεσιτάλ: Δημοσίευσε 16(!) παραπολιτικά σχόλια και ειδησάρια, για να εμπεδώσουν οι αναγνώστες του τη συγγραφική δραστηριότητα του Πανταγιά.

Ετοιμάζεται και μια άλλη ενδιαφέρουσα στατιστική αναφορικά με την προβολή του βιβλίου του άλλου πρωθυπουργικού συμβούλου, του κ. Θέμελη. Μόνο την περασμένη Κυριακή το *Βήμα* αφιέρωσε ολόκληρη σελίδα(!) στο βιβλίο του, σε μιαν αθέλητη απόπειρα να δοθεί ακριβής ερμηνεία στη λέξη «διαπλοκή», αλλά και δίνοντας ικανό δείγμα της αντιμετώπισης που έχουν τα λογής εκδιδόμενα βιβλία από τους «κριτικούς» του Τύπου, άρα και της τύχης που έχουν στην αγορά. Κατά τα άλλα, η δημοκρατία θριαμβεύει.

ALTEC ΚΑΙ ΤΥΠΟΣ

Στην υπόθεση της ALTEC, και ανεξάρτητα από την έκβασή της, αξίζει να επισημανθούν ορισμένες λεπτομέρειες που δεν μπορεί να «πιάσει» ο απλός αναγνώστης που διαβάσει μία ή δύο εφημερίδες:

Η επίθεση της *Αυριανής* κατά της ALTEC εκδηλώθηκε στις 20 Φεβρουαρίου και συνεχίστηκε τις επόμενες εβδομάδες. Στις 16 Μαρτίου, ημέρα Κυριακή, εμφανίστηκαν στις εφημερίδες οι πρώτες πληρωμένες καταχωρίσεις της ALTEC. Την ημέρα εκείνη πήραν από δύο ολοσέλιδες καταχωρίσεις οι *Καθημερινή*, *Κυριακάτικη Ελευθεροτυπία* και *Έθνος*. Οι πληρωμένες διαφημίσεις της εταιρείας συνεχίστηκαν. Μέχρι την ώρα που γράφονται αυτές οι γραμμές, δημοσιεύθηκαν συνολικά 55 ολοσέλιδες καταχωρίσεις στις 10 από τις 20 εφημερίδες που κυκλοφορούν στην πρωτεύουσα (μιλάμε για τα πολιτικά φύλλα μόνο) κατά ένα τρόπο που απέβη ιδιαίτερα ωφέλιμος για τις λεγόμενες μεγάλες εφημερίδες (και που συμπτωματικά σιγοντάρουν την κυβέρνηση), αφού οι «μικρές» (και αντίθετες) πήραν μόνον από μία καταχώριση. Παράδειγμα: η *Ελευθεροτυπία* (καθημερινή και κυριακάτικη) πήρε 13, το *Έθνος* 12 και

το *Βήμα* 10. Αυτά είναι λεφτά! Είναι άξιο επισημάνσης ότι η *Καθημερινή* πήρε 8, αλλά δεν πρόλαβε να πάρει περισσότερες, διότι στα μέσα Απριλίου πήρε θέση σαφώς κατά της ALTEC, με κρεσέντο το πρώτο της θέμα της 24ης Απριλίου «ALTEC, μία ελληνική ENRON», οπότε η εταιρεία της γύρισε την πλάτη.

Αξίζει επίσης να σημειωθούν και τα παρακάτω:

Στις 23 Απριλίου, με το θέμα ALTEC-Πρωτόπαπα να κυριαρχεί στο πολιτικό προσκήνιο, *Νέα* και *Έθνος* βγήκαν με ταυτόσημο τίτλο που αφορούσε στις δηλώσεις Πρωτόπαπα: «Σκληρή απάντηση Πρωτόπαπα». Σύμπτωση; Ίσως. Ακόμη μία σύμπτωση είναι και το ρεπορτάζ του *Βήματος* την επομένη (24/4/03), όπου υπήρχαν η ανακοίνωση της ALTEC για τους ελέγχους του ΣΔΟΕ, η συνέντευξη Πρωτόπαπα, αλλά... εντελώς τυχαία απουσίαζε η συνέντευξη του Γ. Κουρή! Τέτοια πληρότητα... Το αυτό συνέβη και με το *Έθνος* στις 27/4/03, οπότε από το πλούσιο ρεπορτάζ –στο οποίο δημοσιεύονταν όλες οι απόψεις επί του θέματος– έλειπε όλως τυχαίως η άποψη του Γ. Κουρή. Όπως συμπτωματικό πρέπει να θεωρηθεί το γεγονός ότι το *Έθνος* είχε πάρει πληρωμένη καταχώριση με τον ισολογισμό της ALTEC στις 28/2/03.

Στο περιθώριο της αντιπαράθεσης Κουρή-Πρωτόπαπα, έχουν γούστο οι δηλώσεις των «εκσυγχρονιστών» του ΠΑΣΟΚ περί του «απαράδεκτου αυριανισμού κ.λπ., κ.λπ.». Τι ωραίους δημοκράτες κυβερνώντες έχουμε!.. Τους πειράζει ο αυριανισμός μόνον όταν στρέφεται εναντίον τους. Όταν η *Αυριανή* καλούσε τους αναγνώστες της να τρομοκρατούν τη γυναίκα του Κύρκου ή όταν καλούσε τον Ανδρέα να στείλει μερικούς αριστερούς στα ξερονήσια, αυτοί κοίταζαν το... φεγγάρι. Προφανώς ο αυριανισμός ήταν τότε καλός. Πώς λοιπόν να μην προκαλούν θυμηδία οι «οργίλες» δηλώσεις του κυβερνητικού εκπροσώπου;

Δίκην υστερόγραφου: Ο *Ριζοσπάστης* δείχνει να υιοθετεί τα όσα γράφει ο Κύρτσος στο βιβλίο του και μας βάζει σε πειρασμούς... Συμπτωματικώς, τα Κύρτσια γραφτά υιοθέτησε και ο ραδιοσταθμός Flash. Συμπτωματικώς...

Καμένα Βούρλα:

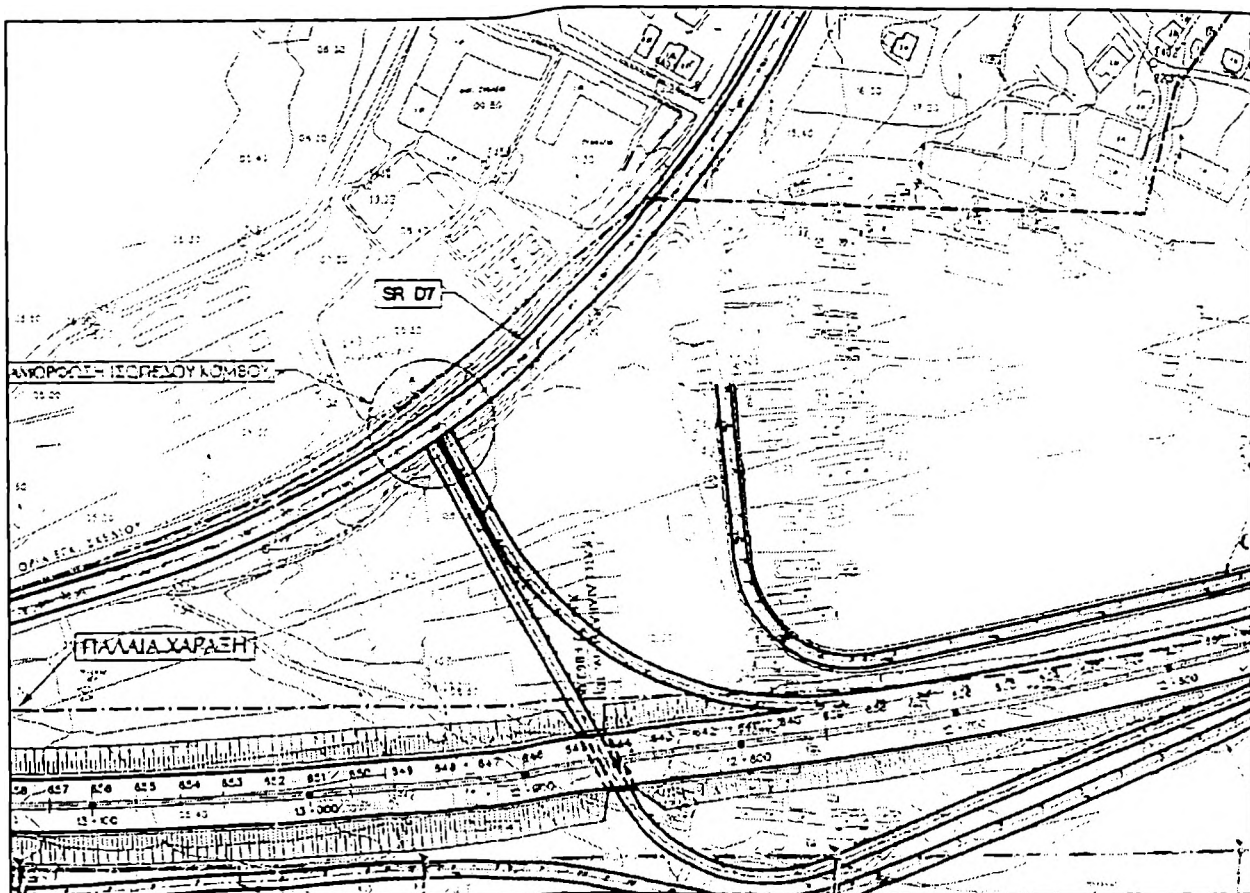
Το έργο της παράκαμψης απειλή για τις ιαματικές πηγές

του Σωτήρη Λέτσιου

Ετοιμοι να προχωρήσουν σε αγωνιστικές κινητοποιήσεις είναι οι κάτοικοι των Καμένων Βούρλων, που είναι πιθανόν να πάρουν τη μορφή καταλήψεων και αποκλεισμών δρόμων. Και όλα αυτά για να προστατέψουν τις ιαματικές πηγές της περιοχής και το ευρύτερο περιβάλλον. Ο λόγος; Η χάραξη της νέας εθνικής οδού (ΠΑΘΕ) με την οποία παρακάμπτονται οι οικισμοί Αγίου Κωνσταντίνου και Καμένων Βούρλων «προκειμένου να μην διαταράσσεται η παραλία που είναι ιδιαίτερου φυσικού κάλους». Αυτό αναφέρεται στην εισηγητική έκθεση του ΥΠΕΧΩΔΕ που συνοδεύει το τοπογραφικό διάγραμμα της νέας χάραξης της ΠΑΘΕ, όπου μεταξύ άλλων λέγεται ότι το έργο αυτό «σχεδιάζεται για λόγους ασφάλειας και περιβαλλοντικών επιπτώσεων των δύο οικισμών απ' τους οποίους διέρχεται σήμερα δημιουργώντας προβλήματα ρύπανσης και θορύβου». Διαφορετική γνώμη όμως έχουν οι κάτοικοι της περιοχής οι οποίοι υποστηρίζουν ότι αντιθέτως ο θόρυβος θ' αυξηθεί «εξαιτίας της μετατροπής του δρόμου σε αυτοκινητόδρομο ταχείας κυκλοφορίας», καθώς και η ρύπανση αλλά και τα ατυχήματα. Εξίσου σοβαρός και δικαιολογημένος είναι ο φόβος τους ότι το έργο θα επιφέρει σοβαρές επιπτώσεις στον ιαματικό τουρισμό.

Αυτός ίσως είναι και ο κυριότερος λόγος που διογκώνει τις ανησυχίες των κατοίκων της περιοχής, καθώς απειλείται ο ιαματικός τουρισμός, ένα βασικό -και για πολλές οικογένειες- μοναδικό έσοδο καθ' όλη τη διάρκεια του χρόνου.

«Πώς ακριβώς θα γίνουν τα έργα κατασκευής στην περιοχή των πηγών; Εάν γίνει απλά επίστρωση με μπάζωμα, με

Μέρος του σχεδιαγράμματος σύμφωνα με το οποίο θα υλοποιηθεί το έργο νέας χάραξης της ΠΑΘΕ στο ύψος των Καμένων Βούρλων.

τη διαπλάτυνση δεν θα καλυφθούν γεωτρήσεις που υπάρχουν εδώ και χρόνια δίπλα στον υπάρχοντα δρόμο; Εάν γίνει θεμελίωση του οδοστρώματος όπως συμβαίνει και με την ανέγερση ενός οικοδομήματος, δεν θα δημιουργηθεί ένα θόλωμα στα νερά και μια διατάραξη της ισορροπίας της σύστασής τους; Θα είναι δυνατή η λειτουργία των λουτρών;» Αυτά είναι μερικά από τα ερωτήματα που θέτουν μεταξύ άλλων οι κάτοικοι της περιοχής στο κείμενο διαμαρτυρίας που συνέταξαν.

Οι διαμαρτυρίες αυτές δεν είναι αβάσιμες, διότι στηρίζονται σε αποφάσεις του Συμβουλίου Επικρατείας, το οποίο έχει κρίνει παράνομες τις περιβαλλοντικές μελέτες πολλών μεγάλων έργων, όπως και στη μελέτη του καθηγητή του Μετσοβείου Πολυτεχνείου κ. Κ. Γκα-

ραγκούνη. Η μελέτη αυτή αποφαινεται ότι: α) Η γεωλογική και υδρογεωλογική δομή της περιοχής των θερμομεταλλικών ιαματικών πηγών Καμένων Βούρλων δεν επιτρέπει καμιά διατάραξη στο έδαφός της, β) με τα νέα φορτία από την κατασκευή του δρόμου και τους κραδασμούς από τη διέλευση μεγάλων φορτηγών θα επιβαρυνθεί αρνητικά η υδρογεωλογική δομή των θερμομεταλλικών ιαματικών νερών αλλοιώνοντας την ποσότητα και την ποιότητά τους, γ) υπάρχει κίνδυνος να διαταραχθεί αρνητικά η ποιότητα και η ποσότητα του υπόγειου υδροφόρου ορίζοντα των θερμομεταλλικών ιαματικών πηγών των Καμένων Βούρλων.

Απέναντι σ' αυτόν τον προβληματισμό ο μελετητής του ΥΠΕΧΩΔΕ κ. Αντωνίου εμφανίστηκε καθησυχαστικός για

τις επιπτώσεις του έργου τονίζοντας ότι δεν κινδυνεύει ούτε το περιβάλλον, ούτε ο ιαματικός πλούτος, αφού έχουν ληφθεί όλα τ' απαραίτητα μέτρα προστασίας. Ο ίδιος δεν αρκέσθηκε σ' αυτές τις επισημάνσεις, αλλά πρόσθεσε ότι «σήμερα είναι πλέον αργά για αναζήτηση εναλλακτικών λύσεων που είναι πλησιέστερες προς τη βούληση των κατοίκων». Φρόντισε ωστόσο να δεσμευτεί για συστηματικότερη ενημέρωση των κατοίκων παράλληλα με τη διαδικασία υλοποίησης του έργου. Αυτού του είδους οι δηλώσεις επ' ουδενί μετρίασαν τους φόβους των κατοίκων της Λουτρόπολης.

Σε λαϊκές συνελεύσεις που πραγματοποίησαν οι τοπικοί φορείς εξέφρασαν τις ανησυχίες τους για τις εξελίξεις ενώ επέριψαν ευθύνες για την έλλειψη ενημέρωσης στη Δημοτική Αρχή των Καμένων Βούρλων και στο Νομαρχιακό Συμβούλιο, το οποίο προχώρησε στην άκριτη αποδοχή της Μελέτης Περιβαλλοντικών Επιπτώσεων. Σύμφωνα με τα όσα είδαν το φως της δημοσιότητας –και έπειτα από καταγγελία του δημοτικού συμβούλου Κώστα Ανεστόπουλου– ο δήμαρχος Καμένων Βούρλων Στάμος Τσιτίνης κρατούσε επί οχτώ μήνες στα συρτάρια της δημοτικής αρχής τη Μελέτη Περιβαλλοντικών Επιπτώσεων καθώς και έγγραφο της Νομαρχίας Φθιώτιδας για την παράκαμψη των Καμένων Βούρλων που έθεσε προθεσμίες για την υποβολή συστάσεων. Αν και όλα δείχνουν ότι η αφύπνιση της τοπικής κοινωνίας γίνεται με κάποια καθυστέρηση, οι αντιδράσεις των κατοίκων της περιοχής έχουν αρχίσει να πυκνώνουν, δηλώνοντας μάλιστα ότι είναι αποφασισμένοι να προχωρήσουν σε πιο δυναμικές κινητοποιήσεις.

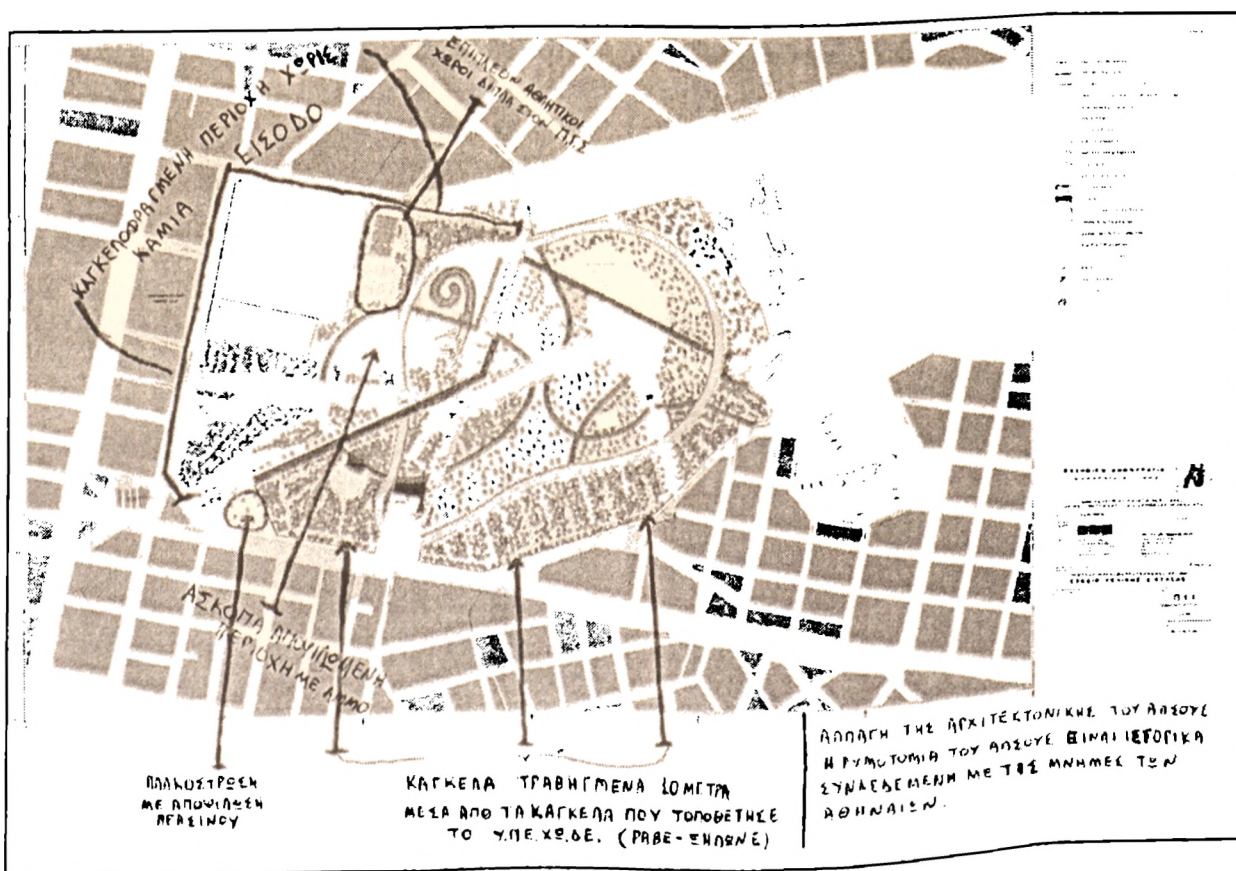
Επίσης για το θέμα των Καμένων Βούρλων κατέθεσε στη Βουλή ερώτηση προς την υπουργό ΠΕΧΩΔΕ η βουλευτής του Συνασπισμού κ. Μαρία Δαμανάκη (12/5/03), με την οποία ζητά να πληροφορηθεί εάν η υπουργός προτίθεται ν' αντιμετωπίσει το αίτημα των κατοίκων και να προχωρήσει σε εναλλακτικές λύσεις, έτσι ώστε το έργο της παράκαμψης να ολοκληρωθεί προς όφελος των πολιτών.

Πεδίον του 'Αρεως...

στα σκαριά η «ανάπλαση»

της Αθανασίας Κοντοχρήστου

Το Πεδίον του Άρεως εκτός από κοινόχρηστο πάρκο είναι κι ένα εκλεκτό και πολυπόθητο «φιλέτο» γης στο κέντρο της Αθήνας. Η χρόνια εγκατάλειψη του πάρκου είναι εμφανής και ηθελημένη. Η ερήμωση του άλσους αποτελεί ένα (παρα)πειστικό άλλοθι για την παράδοσή του σε ιδιωτικά χέρια. Κανείς βέβαια δεν μπορεί να αρνηθεί τη θλιβερή κατάσταση στην οποία βρίσκεται σήμερα το Πεδίον του Άρεως. Στο απώτερο παρελθόν υπήρχαν ογδονταπέντε φύλακες για τη φροντίδα τριακοσίων περίπου στρεμμάτων πρασίνου, ενώ σήμερα, στην εποχή της «κραταιάς» Ελλάδας, έχουν απομείνει μόλις έξι. Πέντε μήνες το χρόνο το πάρκο παραχωρείται για εκθέσεις και παζάρια, ενώ μετατρέπεται ταχέως σε χώρο στάθμευσης ή διέλευσης αυτοκινήτων. Η χλωρίδα του άλσους καταστρέφεται, ο φωτισμός είναι ανύπαρκτος, οι παιδικές χαρές επικίνδυνες και οι τουαλέτες, οι βρύσες και τα παγκάκια διαλυμένα. Όσο για τις αυθαίρετες και παράνομες επεκτάσεις του Πανελληνίου Γυμναστικού Συλλόγου, όχι μόνο δεν κατεδαφίζονται, παρά τις πέντε διαδοχικές αποφάσεις της Πολεοδομίας του Δήμου Αθηναίων, αλλά νομιμοποιούνται μέσω της αναγόρευσης του Πανελληνίου σε Ολυμπιακό Προπονητήριο.

Το σχεδιάγραμμα της προμελέτης της Υπερνομαρχίας.

Η Υπερνομαρχία κατάρτισε μια προμελέτη «ανάπλασης» ή καλύτερα μετάλλαξης του Πεδίου του Άρεως, η οποία εξαγγέλθηκε τον Μάρτιο και αναμένεται να ολοκληρωθεί μέχρι το καλοκαίρι, ενώ για την επικοινωνιακή ευόδωση του εγχειρήματος μοιράστηκε ένα ενημερωτικό έντυπο στους κατοίκους των γύρω περιοχών. Η περίφραξη με κάγκελα του πάρκου, η οποία έχει δρομολογηθεί σε πρώτο στάδιο από το ΥΠΕΧΩΔΕ, ο περιορισμός των εισόδων και η κοπή της φυσικής με θάμνους περίφραξης αποτελεί το πρώτο βήμα. Όπως φαίνεται και από το σχεδιάγραμμα της προμελέτης της Υπερνομαρχίας, προβλέπονται νέοι δρόμοι και διαπλατύνσεις παλιών, νέες αθλητικές εγκαταστάσεις, όπως τυχαίως δίπλα στον Πανελλήνιο, αλλοίωση του ιστορικού ρυμοτομικού σχεδίου, αποψίλωση πρασίνου για να γίνει πλακόστρωση, μετατόπιση των καγκέλων δέκα μέτρα προς το εσωτερικό του πάρκου και κοπή των θάμνων που βαφτίζονται «υψηλοί θάμνοι» ή «άγρια χόρτα» για να αντικατασταθούν από γκαζόν, το απαραίτητο «αξεσουάρ» της εκσυγχρονιστικής αντίληψης περί την καλαισθησία. Επίσης θα κτιστούν και θα λειτουργήσουν αναψυκτήρια και νέα κτήρια εκδηλώσεων, ενώ θα κατασκευαστούν και μόνιμα εκθετήρια. Για τις εν λόγω κτηριακές εγκαταστάσεις έγκυρες πηγές αναφέρουν ότι θα δοθούν σε γνωστούς επιχειρηματίες που έχουν επιδείξει ιδιαίτερη ευαισθησία στο θέμα των ελεύθερων χώρων – σαν τον κ. Βωβό και τον κ. Κοντομηνά. Η φύλαξη και η συντήρηση του πάρκου θα ανατεθεί σε ιδιωτικούς φορείς και εξειδικευμένο προσωπικό ασφαλείας. Η Υπερνομαρχία όμως διαβεβαιώνει: Δε θα κοπεί ούτε ένα δέντρο (... όπως δεν κόπηκε και με τις επεκτάσεις του Πανελληνίου). Η κοινή λογική εξεγείρεται.

Η επιτροπή αγώνα για την προστασία του Πεδίου του Άρεως καταγγέλλει την προμελέτη ανάπλασης της Υπερνομαρχίας, καθώς εκτός των άλλων επεκτείνεται η εμπορευματοποίηση του πάρκου και δρομολογείται η αλλαγή χρήσης του από ανοιχτό χώρο πρασίνου σε διαθέσιμο οικόπεδο για κάθε λογής ιδιωτικές δραστηριότητες. Ζητάει να διατηρηθεί το ρυμοτομικό σχέδιο με την υπάρχουσα μορφή του, να μην ανοίξουν νέοι άξονες ή δρόμοι ούτε να διαπλατυνθούν οι υπάρχοντες, να μη δημιουργηθούν νέες αθλητικές ή κτηριακές

εγκαταστάσεις μέσα στο πάρκο, να απαγορευτεί εμπράκτως κάθε διοργάνωση εμπορικών δραστηριοτήτων μέσα στα όρια του άλσους, όπως εκθέσεις και πανηγύρια, και, τέλος, στη θέση των παράνομων εγκαταστάσεων του Κυριακού που καταλαμβάνουν 5,5 στρέμματα να φυτευτούν δέντρα. Απορρίπτει τη λειτουργία του πάρκου με όρους ανταποδοτικότητας και ζητάει τη σταθερή διάθεση κονδυλίων μέσω του κρατικού προϋπολογισμού για τη συντήρηση και αναβάθμιση του εξοπλισμού του πάρκου, καθώς και την πρόσληψη μόνιμου και ικανού προσωπικού.

Δεκαπέντε αρχιτέκτονες και μηχανικοί με επιστολή τους στις 14/4/2003 στο «Ενημερωτικό Δελτίο» του Τ.Ε.Ε. αναφέρουν:

«Εμάς των αρχιτεκτόνων και μηχανικών που ζούμε και εργαζόμαστε στην ευρύτερη περιοχή του Πεδίου Άρεως, μας δημιουργήθηκε η πεποίθηση ότι αγνοήθηκε πλήρως ο σημερινός αρχιτεκτονικός χαρακτήρας του συγκεκριμένου υπαίθριου χώρου. Κι όμως το εγκαταλειμμένο και σε παρακμή πάρκο μας έχει σχεδιαστεί συνολικά, εκφράζει τις αρχές μιας συγκεκριμένης αντίληψης για το δημόσιο χώρο που εξέφραζε την εποχή του πρώτου σχεδιασμού του (1936) και που και σήμερα πολλά από τα στοιχεία του είναι άξια διατήρησης. [...]

Ο όποιος σχεδιασμός των επεμβάσεων θα πρέπει να είναι προϊόν εργασίας καταξιωμένων μελετητών, οι οποίες θα τεθούν στην κρίση του κοινού, των χρηστών και περιοίκων του πάρκου πριν από την υλοποίησή τους. Ας μην ξεχνάμε ότι αποτελεί κατάκτηση και δικού μας συστήματος δικαίου το γεγονός ότι οι επεμβάσεις σε σημαντικούς δημόσιους χώρους θα πρέπει να έχουν ως πρώτο βήμα τους αρχιτεκτονικούς διαγωνισμούς, όπως και το γεγονός ότι η συμμετοχή των χρηστών και των άμεσα ενδιαφερομένων στους χωροταξικούς και πολεοδομικούς σχεδιασμούς είναι θεσμικά κατοχυρωμένη.

Εμείς που βιώνουμε καθημερινά το συγκεκριμένο χώρο, που μεγαλώνουμε τα παιδιά μας εκεί, που παρακολουθήσαμε όλη την πορεία του προς την εγκατάλειψη, που είδαμε τις παιδικές χαρές να καταστρέφονται λόγω έλλειψης συστηματικής συντήρησης και φύλαξης, που συνεχίζουμε και κινούμαστε στα καλοσχεδιασμένα μονοπάτια του και καθόμαστε στις πέργκολες και στα κιόσκια

του, τα οποία χωρίς καμία συντήρηση τείνουν να καταρρεύσουν, σε όσα από αυτά έχουν αντέξει στο χρόνο, που πιστεύουμε στην αναβάθμιση των σημαντικών υπαίθριων χώρων της Αθήνας, ζητάμε:

- Για την ανάπλαση να προκηρυχθεί ανοικτός διαγωνισμός για να αντιμετωπιστεί το θέμα με τη σοβαρότητα και τη βαρύτητα που του αρμόζει και με ανοικτές και διαφανείς διαδικασίες σε όλο τον αρχιτεκτονικό κόσμο που είναι και ο πλέον αρμόδιος λόγω ειδικότητας να το χειριστεί.

Απαραίτητες προϋποθέσεις για την αντιμετώπιση του θέματος θεωρούμε:

- Να ληφθεί υπόψη ο σημερινός χαρακτήρας του πάρκου.

- Σαν αφετηρία επέμβασης θεωρούμε αναγκαία την αναβάθμιση και τη λειτουργικότητα του βασικού εξοπλισμού του χώρου, αποκατάσταση των κατεστραμμένων και συντήρηση των εγκαταλειμμένων αξιολογικών αρχιτεκτονικών στοιχείων της υπάρχουσας διαμόρφωσης, όπως και την ανάδειξη μιας μοναδικής και ευδιάκριτης αρχής διαχείρισης του πάρκου.

- Ανάδειξη των εισόδων για την καλύτερη σύνδεση με την πόλη (με τις 14 σημερινές εισόδους, και όχι 5 ή 8 όπως αναφέρει ο συντάκτης του ενημερωτικού φυλλαδίου)

- Συνεχή και συστηματική συντήρηση του πάρκου ώστε ο δημόσιος χώρος να διατηρήσει και να αναδείξει τις αρετές του.

Παρακαλούμε το σύλλογο Αρχιτεκτόνων να λάβει θέση στο θέμα αυτό που άπτεται άμεσα του πεδίου του.»

Εν κατακλείδι, αξίζει να σημειώσουμε το όψιμο ενδιαφέρον των ΜΜΕ που, μέσω ενός μπαράζ αφιερωμάτων κυρίως στον ηλεκτρονικό τύπο, υπερπροβάλλουν την εγκατάλειψη του Πεδίου του Άρεως προκειμένου να νομιμοποιήσουν τα σχέδια της επιχειρούμενης ψευδεπίγραφης ανάπλασης του πάρκου. Αδιαφορούν για τη μορφή και τις συνέπειες που θα έχει αυτή η αναμόρφωση, μετατοπίζοντας το πρόβλημα στο αν θα υλοποιηθεί η ανάπλαση που εξαγγέλθηκε. Το φλέγον ζήτημα όμως, σε μια πόλη σαν την Αθήνα, με ελάχιστους ελεύθερους χώρους, όπου οι πολίτες ασφυκτιούν στο τσιμέντο, το αυτοκίνητο και την πολυκατοικία, είναι να μείνουν άθικτοι (πλην όμως να συντηρούνται) οι εναπομείναντες χώροι πρασίνου και αναψυχής.

Μισθοφόρος στον πόλεμο των εξουσιών

Του Ρεπόρτερ

Είναι τελικώς μεγάλο ευτύχημα για τον τόπο ότι ο Γιώργος Κύρτσος πήγαινε βόλτες με το γιοτ «VAR-MAR», δηλαδή «Βαρδής-Μαριάννα», του Βαρδή Βαρδινογιάννη. Διότι, αν δεν συνέβαινε αυτό το κοσμοϊστορικό γεγονός, δεν θα είχαμε σήμερα τη δυνατότητα να διαπιστώσουμε ότι ο Β. Βαρδινογιάννης πρέπει να είναι ο πιο αφελής διαπλεκόμενος στην Ελλάδα, επειδή είναι ο μόνος που υποστηρίζει την αντιπολίτευση. Ως γνωστόν όλοι οι άλλοι, Κόκκαλης, Λαμπράκης, Μπόμπολας, Λιακουνάκος και λοιποί υποστηρίζουν την κυβέρνηση.

Δεν είναι δικό μας θέμα να απαντήσουμε στα όσα θαυμαστά γράφει για τις σχέσεις Βαρδινογιάννη - Νέας Δημοκρατίας ο κ. Κύρτσος στο άρτι κυκλοφορήσαν πόνημά του *Ο Μυστικός Πόλεμος των Εξουσιών*. Αυτό είναι θέμα κυρίως της ίδιας της Νέας Δημοκρατίας και ασφαλώς του Κώστα Καραμανλή. Αν πάντως, όπως υποστηρίζει ο κ. Κύρτσος, κατάφεραν να σύρουν στο άρμα τους Βαρδινογιάννηδες, αυτό αποτελεί μεγάλη επιτυχία για την αντιπολίτευση, επειδή, ως γνωστόν, ήταν επί χρόνια υποστηρικτές του ΠΑΣΟΚ και του Ανδρέα Παπανδρέου.

ΤΟ «ΠΕΡΙΦΕΡΕΙΑΚΟ» ΑΝΤΙ ΔΙΑΠΛΕΚΟΜΕΝΟ!

Κατά τα άλλα δεν θα ασχολούμεθα με τον *Μυστικό Πόλεμο των Εξουσιών* και όσα γνωστά, στους αναγνώστες του *Αντί* τουλάχιστον, αποκαλύπτει, αν ο κ.

Κύρτσος δεν είχε το θράσος να χαρακτηρίσει το *Αντί* όργανο της διαπλοκής Βαρδινογιάννη-ΝΔ και αν δεν μας απέδιδε έναν κάπως «περιφερειακό ρόλο». Αν το *Αντί* διαπλεκόταν με την ΝΔ και τον Βαρδινογιάννη, μεγάλη, ε, θα είχε πρωταγωνιστικό και δεν θα περιοριζόταν σε «περιφερειακό» ρόλο. Άσε που θα απολάμβανε και τους καρπούς της διαπλοκής, ήγουν τα συνοδευτικά... πεκούνια.

Αλλά γιατί ο κ. Κύρτσος επιτίθεται αυτή τη φορά στο *Αντί*, ενώ είναι γνωστή η σταδιοδρομία του, στα παλαιά στελέχη του *Ελεύθερου Τύπου* τουλάχιστον. Παλιότερα, «την εποχή της κάθαρσης», στήριξε την αρθρογραφία του στην αντιγραφή των αποκαλύψεων του *Αντί* – λόγος για τον οποίο ορισμένοι τότε έφτασαν να γράψουν ότι ο *Ελεύθερος Τύπος της Κυριακής* έπρεπε να αποκαλείται *Ελεύθερος Τύπος του Αντί*. Και άλλοι να επιτεθούν στο *Αντί* ως «όργανο του μητσοτακισμού» – θου Κύριε φυλακήν τω στόματί μου.

Από τότε κύλησε βέβαια πολύ νερό στ' αυλάκι. Οι σημερινές συμμαχίες του κ. Κύρτσου τού επέβαλαν να ασχοληθεί «περιφερειακά» και με το *Αντί*:

- Επειδή το περιοδικό ήταν αυτό που έφερε πρώτο στο προσκήνιο τα αρχεία της Στάξι και το ρόλο του Κόκκαλη ως χαφιεδάκου της άληστου μνήμης μυστικής υπηρεσίας.

- Επειδή ήταν το ίδιο περιοδικό που αποκάλυψε το ρόλο του κ. Κύρτσου στη συντονισμένη προσπάθεια αποκήρυξης του περιεχομένου των αρχείων αυτών για την Ελλάδα και τον Κόκκαλη.

- Επειδή η ανοικτή επιστολή προς την ΕΣΗΕΑ για το ρόλο του κ. Κύρτσου που δημοσιεύτηκε στο τχ. 771 (της 20.9.2002) φαίνεται ότι έπαιξε καθοριστικό ρόλο στην απομάκρυνσή του από τη διεύθυνση του *Ελεύθερου Τύπου*. Όχι βεβαίως επειδή το «Ίδρυμα Τύ-

που» ανησύχησε για τη διαπλοκή του κ. Κύρτσου, αλλά επειδή κάποιοι ήταν φαίνεται «μοναχοφάδες».

Νομίζει λοιπόν ο κ. Κύρτσος ότι έχει παλιούς λογαριασμούς με το *Αντί* και θέλησε να τους κλείσει. Θα έπρεπε να ήταν περισσότερο προσεκτικός. Σύμφωνα με τη λογική του, επειδή ο Βαρδινογιάννης και η ΝΔ στρέφονται κατά του Κόκκαλη, το *Αντί* είναι «βαρδινογιαννικό»· ε, μην του δίνουμε και μεγάλη σημασία είναι... «περιφερειακό». Αν ακολουθήσουμε τη λογική αυτή, ο κ. Κύρτσος είναι «κοκκαλικός», επειδή επιτίθεται στον Βαρδινογιάννη και τη ΝΔ. Κατά τα άλλα ο κ. Κύρτσος αποτελεί θλιβερό ουραγό σε όσα κατά καιρούς έχουν ισχυριστεί διάφοροι διαπλεκόμενοι για το περιοδικό. Όπως ο Γ. Λούβαρης και το ΠΑΣΟΚ της «Αγορας του Αιώνα» λ.χ., που το μόνο που βρήκαν ν' απαντήσουν στις αποκαλύψεις του *Αντί* ήταν ότι υπήρξε όργανο των αντιπάλων εταιρειών, της «Ντασώ-Μπρέγκε» και άλλα παρόμοια και ανάξια αναφοράς.

Κατά τα άλλα ο κ. Κύρτσος κατέγραψε κι αυτός ένα ρεκόρ – μαζί με το ρεκόρ αφελείας του κ. Βαρδινογιάννη. Σύμφωνα με όσα υποστηρίζει άνευ αντιλόγου στο βιβλίο του, υπήρξε επί μία εικοσαετία διευθυντής στον *Ελεύθερο Τύπο* και τον *Τύπο της Κυριακής*, «άτυπος σύμβουλος του Κωνσταντίνου Μητσοτάκη», «αρχιτέκτονας της ανόδου του Κώστα Καραμανλή στην ηγεσία της ΝΔ», «εκφραστής της ενδοπαταξιακής αμφισβήτησης» και εκτός αυτού «διανοούμενος», στα μεγάλα προσόντα του οποίου περιλαμβάνονται «τρία βασικά πλεονεκτήματα»: «Τέλεια γνώση του πολιτικού χώρου, μεγάλες αναλυτικές δυνατότητες και θάρρος». Και τι κατάφερε λοιπόν με όλα αυτά τα προσόντα αυτός ο μεγαλοδημοσιογράφος; Να γίνει μικροσυγγρα-

φέας. Και από πολιτικός αναλυτής και συναρπαστικός διανούμενος κατάφερε να προσδεθεί στο άρμα ενός πρώην χαφιεδάκου της Στάζι που είναι ο βασικός υπεύθυνος για τη διαπλοκή και εκμαυλιστής συνειδήσεων. Επειδή όπως αποδεικνύει το βιβλίο του και όσα κατά καιρούς δηλώνει σε όσους αντέχουν τις συνεντεύξεις του, ο κ. Κύρτσος είναι σήμερα ο μόνος μορφωμένος δημοσιογράφος –επειδή ο Κακαουνάκης είναι αμόρφωτος– που στηρίζει τον Σωκράτη Κόκκαλη στο θέμα των αρχείων της Στάζι. Ας κρίνει ο ίδιος αν αυτό τον τιμά.

Κατά τα άλλα ο κ. Κύρτσος έπρεπε να γνωρίζει ότι δεν μιλάνε για σκοινί στο σπίτι του κρεμασμένου. Και κυρίως ότι όποιος καταπιάνεται με ένα εγχείρημα σαν κι αυτό που επιχείρησε, οφείλει να γράφει όλη την αλήθεια· διαφορετικά, αργά ή γρήγορα οι κατηγορίες θα στραφούν εναντίον του.

ΤΑ ΑΡΧΕΙΑ ΤΗΣ ΣΤΑΖΙ

Για παράδειγμα, στη σ. 224 του βιβλίου του γράφει ότι «τα στοιχεία κατά του Κόκκαλη πρωτοπαρουσιάστηκαν στα εκδοτικά γραφεία το 1995 από δημοσιογράφο που συνεργαζόταν και συνεργάζεται ακόμα με τα συμφέροντα Βαρδινογιάννη. Στόχος ήταν τότε να πληγούν οι επιχειρήσεις Κόκκαλη για να δοθεί η δυνατότητα αντιπροσώπευσης γαλλικής εταιρείας του κλάδου της νέας τεχνολογίας. Οι αποκαλύψεις πραγματικές, ή κατασκευασμένες ήταν από την αρχή ενταγμένες σε έναν πόλεμο συμφερόντων, γι' αυτό είχαν περιορισμένη αξιοπιστία...»

Δεν θα μπορούσε να υπάρξει μεγαλύτερη κακοποίηση της αλήθειας για το θέμα αυτό από όσα ισχυρίζεται ο κ. Κύρτσος. Είναι προφανές ότι αναφέρεται στο συνεργάτη του περιοδικού Βασίλη Ζήση, αλλά προφανώς «δεν τον παίρνει» να τον αναφέρει με το όνομά του. Όπως είπε στο περιοδικό ο ίδιος ο Β. Ζήσης, δεν «πρωτοπαρουσίασε» τα στοιχεία της Στάζι για τον Κόκκαλη «στα εκδοτικά γραφεία», αλλά μόνον στην τότε διεύθυνση του Ελεύθερου Τύπου και στον κ. Κύρτσο ως διευθυντή του Τύπου της Κυριακής. Έκανε την έρευνα στη Γερμανία με εντολή και χρήματα του Ελεύθερου Τύπου όχι για

να υποστηριχθούν τα συμφέροντα Βαρδινογιάννη, αλλά για να μην χρηματοδοτήσει ο Σ. Κόκκαλης τον Αδέσμευτο Τύπο του Δημήτρη Ρίζου, που απειλούσε να κατακτήσει την πρωτοκαθεδρία μεταξύ των εντύπων της Δεξιάς.

Τα στοιχεία όμως που βρέθηκαν στα αρχεία της Στάζι ξεπερνούσαν κατά πολύ τα παιχνίδια των κληρονόμων του Άρη Βουδούρη. Τι έκανε τότε ο κ. Κύρτσος; Τηλεφώνησε στον Σ. Κόκκαλη, ο οποίος «πρότεινε» την ανταμοιβή του ΕΤ με μια μεγάλη διαφημιστική καμπάνια από τον όμιλό του, προκειμένου να μην δημοσιευθούν τα στοιχεία αυτά. Και όντως τα στοιχεία δεν αποκαλύφθηκαν ποτέ από τον ΕΤ (βλ. λεπτομέρειες στο τχ. 713 της 12.5.2000). Όσο για τη γαλλική εταιρεία, που πάλι δεν αναφέρει με το όνομά της, ήταν η Alcatel, με την οποία όμως ο όμιλος Βαρδινογιάννη ισχυρίζεται ότι δεν είχε τότε καμιά σχέση.

Επισημαίνουμε ότι έχουν περιγραφεί τα ίδια περιστατικά εδώ και χρόνια, χωρίς ο κ. Κύρτσος να τα σχολιάσει ποτέ (βλ. μεταξύ άλλων τα τχ. 713 και 771). Ο δημοσιογράφος Β. Ζήσης, σε ανοικτές επιστολές του προς την ΕΣΗΕΑ και το «Ίδρυμα Τύπου» έχει καταγγείλει μεταξύ άλλων τα εξής, χωρίς –όπως ο ίδιος λέει– να λάβει ποτέ απάντηση: «Το “πράσινο φως” για την απομάκρυνσή μου από την εφημερίδα άναψε όταν ολοκλήρωσα την έρευνα για τις διασυνδέσεις της “Στάζι” με την τρομοκρατία και μεγαλόσχημους επιχειρηματίες. Όπως γνωρίζουν πολύ καλά οι υπεύθυνοι της εφημερίδας, αλλά και ανώτατα στελέχη της “Νέας Δημοκρατίας” στους οποίους παρέδωσα τα σχετικά έγγραφα, η έρευνα έφερε στο φως όλο το κύκλωμα στρατιωτικής κατασκοπίας, τρομοκρατίας, κλοπής τεχνολογίας και δωροδοκιών που είχε εγκαθιδρύσει η “Στάζι” στην Ελλάδα. Έφερε επίσης στο φως όλες τις υπόγειες μεθοδεύσεις και τις δωροδοκίες που εφάρμοσαν η “Στάζι” και οι εκπρόσωποί της στην Ελλάδα, για να λυμαίνονται τις προμήθειες του ΟΤΕ, όπως αυτή που προκάλεσε την ανατροπή της κυβέρνησης Μητσοτάκη το 1993. Σημαντικό μέρος των στοιχείων αναφέρεται στην τρομοκρατική οργάνωση ΕΛΑ και η δημοσίευσή τους θα έχει ως αποτέλεσμα

την εξάρθρωση ενός σημαντικότερου τμήματος της ελληνικής τρομοκρατίας. Όπως ο καθένας αντιλαμβάνεται προκειται για μια από τις μεγαλύτερες δημοσιογραφικές επιτυχίες. Και όμως, αυτή η επιτυχία έγινε η αιτία της... απόλυσής μου από τον ΕΤ επειδή στη δράση της “Στάζι” στην Ελλάδα εμπλέκεται το όνομα του επιχειρηματία Κόκκαλη και της εταιρείας του INTRAKOM.» (βλ τχ. 771 της 20. 9. 2002)

Με άλλα λόγια, ο ίδιος ο κ. Κύρτσος έστειλε τον δημοσιογράφο στη Γερμανία να βρει στοιχεία για τον Κόκκαλη και στη συνέχεια τα παζάρεψε με επιστέγασμα την επιλογή του ως το δημοσιογραφικό «πουλαίν» του πρώην χαφιεδάκου της Στάζι.

ΟΙ ΝΤΟΥΛΑΠΕΣ ΤΟΥ κ. ΛΑΜΠΡΑΚΗ

Είναι πάντως γεγονός ότι χάρις στο βιβλίο του κ. Κύρτσου πληροφορηθήκαμε για πρώτη φορά τα εξής καταπληκτικά της διαπλοκής:

- Το «Ίδρυμα Τύπου», δηλαδή ο πραγματικός ιδιοκτήτης του Ελεύθερου Τύπου και του Τύπου της Κυριακής χρηματοδότησαν το 1994 με ένα δισεκατομμύριο δραχμές το Μέγαρο Μουσικής του κ. Χρ. Λαμπράκη για την ανέγερση της «Μουσικής Βιβλιοθήκης Λίλιαν Βουδούρη». Όπως γράφει ο κ. Κύρτσος η «δωρεά» έγινε με προτροπή του κ. Μιλτιάδη Έβερετ, αλλά την προσυπέγραψαν όλα τα μέλη του «Ιδρύματος Τύπου» «ο καθένας για τους δικούς του λόγους». Ποιοι ήταν αυτοί οι λόγοι στην περίπτωση του μεγαλοδημοσιογράφου και διανοητή μπορούμε να φανταστούμε από τα πρωτοσέλιδα με τα οποία υποδέχθηκαν την περασμένη βδομάδα το Βήμα και τα Νέα του κ. Λαμπράκη, το βιβλίο του κ. Κύρτσου.

«Οι σκελετοί της διαπλοκής βγαίνουν από την ντουλάπα» ήταν ο πρωτοσέλιδος τίτλος στο Βήμα της Τετάρτης 7.5 και το άρθρο που ακολουθούσε αναφερόταν φυσικά στις «επιπτώσεις» του βιβλίου του κ. Κύρτσου στη ΝΔ. Είναι περίεργο, αλλά όπως φαίνεται στο συγκρότημα Λαμπράκη αρέσουν πολύ οι σκελετοί που... βγαίνουν από ντουλάπες. Αλλά ας επαναλάβουμε όσα είχε γράψει το περιοδικό προ... επταετίας: Ο τότε πρόεδρος του Δ.Σ. του «Ιδρύμα-

τος Τύπου» κ. Μάκης Σαρρής έχει μόλις αναλάβει καθήκοντα εκδότη του *Ελευθέρου Τύπου* (αφού εκδιώχθηκε ο Δημήτρης Ρίζος) και ένα από τα πρώτα βήματα που έσπευσε να κάνει ήταν να συναντήσει τον Χρήστο Λαμπράκη. Η συνάντηση –ένα «γεύμα εργασίας» στην οδό Χρήστου Λαδά– πήγε πολύ καλά για τον νεόκοπο εκδότη μέχρι κάποια στιγμή που, ενώ έπιναν τον καφέ τους, άκουσε τον «έμπειρο συνάδελφο» να του λέει: «Όλοι μας πρέπει να προσέχουμε, κ. Σαρρή, επειδή όλοι μας έχουμε ένα σκελετό στο ντουλάπι μας».

Αν και άνθρωπος των παρασκηνίων, ο Μάκης Σαρρής δεν αντιλήφθηκε αμέσως τον υπαινιγμό. Μέχρι που ύστερα από λίγες ημέρες συνεδρίασε το Διοικητικό Συμβούλιο του «Ιδρύματος Τύπου» (στο οποίο ανήκει κατά 90% ο *Ελεύθερος Τύπος*) και ο Μιλτιάδης Έβερτ (ισόβιο μέλος του Ιδρύματος, σύμφωνα με τη διαθήκη του Άρη Βουδούρη) πρότεινε να προσφέρουν ως «δωρεά» στο Μέγαρο Μουσικής ένα ολόκληρο δισεκατομμύριο από την κληρονομιά του Άρη Βουδούρη. Η πρόταση έγινε αμέσως ομοφώνως δεκτή, επειδή ως γνωστόν... όλοι φοβούνται τους σκελετούς.

ΤΗΛΕΟΡΑΣΕΙΣ, ΜΕΤΟΧΕΣ, ΚΟΤΕΡΑ...

Το σημερινό STAR CHANNEL του Ομίλου Βραδινogiάννη ήταν αρχικά η «Νέα Τηλεόραση», την οποία ίδρυσε ο αιώνιος Μητσοτάκης και την έκανε δωράκι στον Κόκκαλη, τον *Ελεύθερο Τύπο*, την *Απογευματινή* και τους Π. Καραγιάννη και Δ. Ρίζο προσωπικά. Αργότερα ο Θόδωρος Βαρδινogiάννης αγόρασε τις μετοχές των Καραγιάννη-Ρίζου έναντι εκατομμυρίων και έτσι η «Νέα Τηλεόραση» έγινε το σημερινό STAR CHANNEL. Το «Ίδρυμα Τύπου» κατέχει το 12,5% των μετοχών του καναλιού και όπως καταγγέλλει –υποτίθεται– ο κ. Κύρτσος στο βιβλίο του, χρηματοδότησε με 250 εκ. «το διαχειριστικό χάος του καναλιού». Όμως τα άλλα μέλη το «Ιδρύματος Τύπου» τα λένε διαφορετικά. Για παράδειγμα ο σκηνοθέτης και εξαδελφος της Λίλιαν Βουδούρη Λεωνίδα Τριβιζάς, ο οποίος επεσήμανε τα παρακάτω σε επιστο-

Πλατιά τα χαμόγελα Κύρτσου προς τον Κώστα Καραμανλή τις ευφρόσυνες ημέρες...

λή του προς τα άλλα μέλη του Ιδρύματος με ημερομηνία 6.6.2001:

«Η αύξηση του μετοχικού κεφαλαίου του καναλιού έγινε με μόνη την αφορητή πίεση του κ. Κύρτσου ο οποίος βεβαίως ότι θα εισαγόταν στο χρηματιστήριο και θα είχαμε τεράστια κέρδη (βλ. πρακτικά), ενώ ένα από τα κύρια επιχειρήματά του ήταν οι σχέσεις του και η εκτίμησή του στο πρόσωπο του κ. Βαρδινogiάννη, που μέσα σε μια νύκτα μεταμορφώθηκε κι αυτός σε νονό». Δωράκι λοιπόν και προς τον κ. Βαρδινogiάννη, αν και κατά πολύ μικρότερο από εκείνο προς τον κ. Λαμπράκη. Βέβαια τα χρήματα του *ΕΤ* δεν μας αφορούν, επειδή δεν είναι λεφτά του δημοσίου, αλλά όπως και να το κάνουμε είναι γεγονός ότι οι βόλτες με τα κότερα των επωνύμων κοστίζουν πανάκριβα. Γι' αυτό φαίνεται δεν μας καλούν κι εμάς.

Η περίπτωση Λιακουνάκου στοίχισε κάπως περισσότερο στον *ΕΤ*. Με την προτροπή Έβερτ-Βαρβιτσιώτη-Κύρτσου, ο κ. Θ. Λιακουνάκος αγόρασε το

1995 το 10% των μετοχών του *ΕΤ* αντί 300 εκατομμυρίων δραχμών. Το 2001, και πάλι χάρις στην «αφόρητη πίεση Κύρτσου», το «Ίδρυμα Τύπου» αναγκάστηκε να ξανα-αγοράσει τις μετοχές από τον Λιακουνάκο, αντί 800 εκατομμυρίων αυτή τη φορά. Να την καρπώθηκε άραγε ο Λιακουνάκος μόνος του αυτή τη διαφορά των 500.000.000; Κανείς δεν έμαθε ποτέ τίποτα.

Αλλά φαίνεται ότι κανείς διαπλεκόμενος δεν έμεινε παραπονεμένος από τον κ. Κύρτσο. Παράδειγμα, το πανάκριβο πιεστήριο του *ΕΤ* που πουλήθηκε κάποια στιγμή στις επιχειρήσεις του κ. Μπόμπολα, ως «μεταχειρισμένο» και «απαρχαιωμένο», ενώ η εφημερίδα αναγκάστηκε να νοικιάσει άλλο για να τυπώνεται. Ίσως να κάνουμε λάθος, αλλά δεν προσέξαμε αναφορές του κ. Κύρτσου και στην κυρία Αγγελουπούλου της «Ολυμπιάδας». Μάλλον επειδή ο ίδιος προτίμησε τελικά το κότερό της από εκείνο το «VAR-MAR» του Βαρδινogiάννη.

Ή μήπως για άλλον λόγο;

ΠΕΜΠΤΗ 1 ΜΑΪΟΥ

- Ο Μάιος μας έφτασε, εμπρός βήμα ταχύ, να τον προϋπαντήσουμε παιδιά στην εξοχή... Στην εξοχή όπου βρίσκονται –όπως προσέξα κοιτάζοντας γύρω μου– όλοι εκείνοι που δεν είναι στο Σύγγραμμα για διαδήλωση. Ξεκουραζόμαστε με αυτόν τον τρόπο από τις πολλές διαδηλώσεις των τελευταίων μηνών... Εκεί που έπλεκα το στεφανάκι μου λοιπόν, σκεφτόμουν πως θα ήταν πιο ρεαλιστικό για τους διοργανωτές των πάσης φύσεως διαδηλώσεων την Πρωτομαγιά, ο τόπος συνάντησης των διαδηλωτών να είναι ή κανένα νησάκι ή καμιά από τις παρακείμενες στην Αθήνα ακρογιαλιές. Το τερπνόν μετά του ωφελίμου... Αλλιώς, υπάρχει η άλλη «λύση», να μας φέρουν καμιά ακρογιαλιά στο Σύγγραμμα. Έτσι, μάλιστα...

- Από τους ελάχιστους που δεν ξεκουράζονται σήμερα κάτω από μια ομπρέλα, προφανώς πρέπει να είναι και ο πρωθυπουργός Σημίτης. Μαζί με την κυβέρνηση. Δήλωσε σήμερα πως «το κυβερνητικό έργο συνεχίζεται εντατικά». Και αυτό καθορίζεται από στόχους, που «είναι η πρόοδος και η ευημερία του ελληνικού λαού. Γι' αυτά δουλεύω...». Στην ίδια ανακοίνωση έκανε ξανά αναφορά σε «διαμάχες επιχειρηματιών»· έτσι κι εγώ θα εξακολουθήσω και αυτό το δεκαπενθήμερο να αναφέρομαι στους υπουργούς-«επιχειρηματίες», οι οποίοι αναφέρονται στην *Αυριανή* και καταθέτουν και μηνύσεις. Κι αυτό ακριβώς επειδή θέλω να είμαι στη γραμμή του πρωθυπουργού Σημίτη που δήλωσε εξάλλου ότι «δεν παρασυρόμαστε από την πολιτικολογία, γιατί είμαστε αφοσιωμένοι στην πολιτική».

ΠΑΡΑΣΚΕΥΗ 2 ΜΑΪΟΥ

- Καλό μήνα! Η Πρωτομαγιά πήρε παράταση και για σήμερα και θα συνεχίζεται και για κάνα-δυο μέρες ακόμα! Το ίδιο και οι βουτιές! Τι ωραία που είναι η ζωή την άνοιξη! Τι

ωραία που είναι να δουλεύει εντατικά η κυβέρνηση και την ίδια στιγμή να μπορεί ο λαός να απολαμβάνει τα πρόωρα μπάνια και την εξοχή! Τι ωραία που είναι η ζωή χωρίς τα ΜΜΕ (τα περιοδικά –και εντελώς αντικειμενικά το συγκεκριμένο– εξαιρούνται)! Τι ωραία που είναι η ζωή χωρίς εφημερίδες! Τι ωραία που είναι η ζωή χωρίς την *Αυριανή*!... Ιδίως για τον κυβερνητικό εκπρόσωπο/υπουργό-«επιχειρηματία» και τους υπόλοιπους υπουργούς-«επιχειρηματίες»... Να πάρουν μια ανάσα, άνθρωποι είναι κι αυτοί... Κι από Δευτέρα, βουτάνε πάλι...

ΣΑΒΒΑΤΟ 3 ΜΑΪΟΥ

- Η κυβέρνηση όμως εξακολουθεί να εργάζεται εντατικά και το Σάββατο. Ο υπουργός Σκανδαλίδης, σύμφωνα με *Τα Νέα*, εισηγείται στις προτάσεις του για την αλλαγή του εκλογικού νόμου. Προτάσεις που εκνευρίζουν τον εκπρόσωπο Τύπου της ΝΔ Ρουσόπουλο, ο οποίος προχθές Πρωτομαγιά, σε σχόλιό του για τις ανακοινώσεις του πρωθυπουργού, προσπάθησε να προλάβει το κακό που έβλεπε να έρχεται κατά πάνω τους –προορατικά χαρίσματα είν' αυτά– και είπε πως «τώρα που πλησιάζει το τέλος, όχι μόνο αρνείται (ο πρωθυπουργός) να ερευνηθούν τα σκάνδαλα από τη βουλή, αλλά λέει πως θα αποπειραθεί το καλοκαίρι να εκσυγχρονίσει το πολιτικό σύστημα».

- Η κυβέρνηση πάντα εργάζεται εντατικά και το Σάββατο. Σύμφωνα με το *Βήμα*, «αλλαγές περισσότερο στη δομή και λιγότερο στα πρόσωπα θα φέρει στο υπουργικό συμβούλιο ο ανασχηματισμός τον Ιούνιο... Στο Μαξίμου, φαίνεται να επικρατούν προτάσεις συγκεκριμένου συνεργάτη του πρωθυπουργού, σύμφωνα με τις οποίες οι υπουργοί μειώνονται σε 12 με 15».

- Ο ανασχηματισμός τον Ιούνιο θεωρείται βέβαιος. Θυμάμαι ότι τα προηγούμενα Χριστούγεννα διαρροές προς τον

Τύπο από το πρωθυπουργικό περιβάλλον, προέβαλλαν ως φόβητρο τον ανασχηματισμό τον Ιούνιο, προκειμένου να πεισθούν οι υπουργοί και να επιδείξουν σημαντική δράση στο ενδιάμεσο διάστημα. Μάλλον το φόβητρο έπιασε και ο πρωθυπουργός θα πρέπει να είναι ευχαριστημένος, αφού ήδη –όπως είπαμε– δήλωσε ότι «η κυβέρνηση εργάζεται εντατικά».

ΚΥΡΙΑΚΗ 4 ΜΑΪΟΥ

- Τι έλεγα; Μετατίθεται η ημερομηνία του ανασχηματισμού: «για τον Ιούλιο», σύμφωνα με το *Βήμα*. Μάλιστα θα συνοδεύεται κι από ένα «πολιτικό πακέτο». Το δε Σεπτέμβριο, ποιος τη χάρη μας (εμάς του λαού που κάνουμε τα μπάνια μας, ενώ η κυβέρνηση εργάζεται εντατικά), ο πρωθυπουργός με τα χεράκια του θα μας φέρει και ένα «κοινωνικό πακέτο» στη ΔΕΘ.

- Η αξιωματική αντιπολίτευση μάλλον φοβάται ότι αυτό το «πολιτικό πακέτο» συνδιάζεται με την αλλαγή του εκλογικού νόμου και, σύμφωνα με την *Ελευθεροτυπία*, ξεκαθαρίζει ότι «θα βρει κατηγορηματικά αντίθετη τη Νέα Δημοκρατία».

ΔΕΥΤΕΡΑ 5 ΜΑΪΟΥ

- Ο υπουργός Χριστοδουλάκης –μέλος της κυβέρνησης που εργάζεται εντατικά–, αν και χαρακτηρίζει «ξένη» τη λογική των παροχών, στο *Έθνος* ωστόσο παραδέχεται πως «θα δοθούν αυξήσεις –από του χρόνου– στους συνταξιούχους του ΟΓΑ, του Δημοσίου, του ΙΚΑ».

- Επιστροφή στην Κόλαση. Τέρμα οι εξοχές και τα στεφανάκια. Από σήμερα και ο λαός θα εργάζεται εντατικά όπως και η κυβέρνησή του, που δίνει το παράδειγμα το καλό.

- Επίσης εργάζονται και οι δημόσιοι υπάλληλοι. Δεν θα εργάζονται εντατικά όμως οι 30.000 νέοι που «θα προσληφθούν από φθινόπωρο», όπως υποσχέθηκε ο υπουργός Χριστοδουλάκης. Αυτό θα συμβεί διότι θα είναι «μερικής απασχόλησης».

ΤΡΙΤΗ 6 ΜΑΪΟΥ

- Σήμερα θα επιτρέψω στον εαυτό μου –λίγο– να γίνω τοπικήστρια. Χαίρομαι που η αγαπημένη μου Πάτρα θα είναι η Πολιτιστική Πρωτεύουσα της Ευρώπης το 2006. Χαίρομαι όμως πιο πολύ που μαθαίνω ότι έμπειρα στελέχη του Υπουργείου Πολιτισμού, από την εποχή της Θεσσαλονίκης, έχουν αναλάβει τα ηνία αυτής της υπόθεσης. Πάνος Θεοδωρίδης. Τι καλά! Βέβαια υπάρχει και κάτι για το οποίο δεν είμαι επαρκώς ενημερωμένη: Η δικαστική κατάληξη εκείνης της υπόθεσης τότε.

ΤΕΤΑΡΤΗ 7 ΜΑΪΟΥ

- Εγώ μόλις σήμερα δυστυχώς έμαθα για την ύπαρξή του. Ωστόσο ο «Όμιλος Προβληματισμού για τον Εκσυγχρονισμό της Κοινωνίας» υφίσταται εδώ και καιρό. Μόνο από ένα τέτοιο βήμα θα μπορούσε ο γραμματέας και στενός συνεργάτης του πρωθυπουργού Κοσμίδης να παρουσιάσει τις προτάσεις του –δέκα τον αριθμό– για αλλαγές (όχι αλλαγή) στο πολιτικό σύστημα, στο σύστημα διακυβέρνησης και στη δημόσια διοίκηση. Ανάμεσα στα άλλα:

- Προτείνει τη μείωση των υπουργείων σε δώδεκα με δεκατέσσερα. Αποκαλύπτεται λοιπόν ο ανώνυμος «συνεργάτης του πρωθυπουργού» που στο *Βήμα* του προηγούμενου Σαββάτου μιλούσε για μείωση υπουργείων ή πρόκειται για σύμπτωση; Αναρωτιέμαι απλώς....

- Προτείνει το διαχωρισμό της εκτελεστικής και της νομοθετικής εξουσίας. Αφελώς νόμιζα ότι το ζήτημα είχε λυθεί από τότε που ήταν αίτημα της γαλλικής επανάστασης, αλλά έκανα λάθος, πρόκειται για εκσυγχρονιστικό νεωτερισμό.

- Να εφαρμοσθεί το σχέδιο «Καποδίστριας» και στις Νομαρχίες και από 54 να γίνουν 30-35. Φαντάζομαι μια πιθανή συνένωση των Νομών Μαγνησίας και Λαρίσης... Χαρά που θα κάνουν οι Βολιώτες και οι Λαρισαίοι...

- Οι Περιφέρειες να περιορι-

σθούν από 13 σε 7. Γιατί όχι μια κι έξω σε δύο; Βόρειοι και Νότιοι απευθείας... Άντε με την Αθήνα μια τρίτη ως μπαλαντέρ...

- «Αναρωτιέμαι πώς μπορούν να κυκλοφορούν τόσες εφημερίδες που οικονομικά δεν βγαίνουν», είπε και πρότεινε τη θέσπιση ενός «πόθεν έσχες» – όχι μόνο για τους πολιτικούς. Αν έχει αυτή την απορία ο γραμματέας του υπουργικού συμβουλίου και στενός συνεργάτης του πρωθυπουργού, γιατί δεν πετάγεται μέχρι τον Τραγκαουνάκη που όλα τα ανακαλύπτει ή έστω μέχρι τον εργολάβο της γειτονιάς του που πιθανόν να είναι μέτοχος σε ΜΜΕ;

- Το καλύτερο όμως το είπε στην ίδια εκδήλωση ο υπουργός Δημόσιας Τάξης, ο οποίος ισχυρίστηκε ότι το δίπολο πρόοδος-συντήρηση δεν είναι απαραίτητα ταυτόσημο με το δίπολο Αριστερά-Δεξιά. «Η αυτάρεσκη αντίληψη ορισμένων αριστερών ότι η Αριστερά είναι πάντα μεταρρυθμιστική και η Δεξιά πάντα συντηρητική δεν προκύπτει από την ιστορία», είπε. Εμείς το ξέρουμε. Στον Λαλιώτη να τα πείτε που θέλει να πιστεύει «αυτάρεσκα» ότι το ΠΑΣΟΚ είναι ένα σοσιαλιστικό «κεντροαριστερό» κόμμα σε αντίθεση με την «κακιά» Δεξιά, υπουργέ Χρυσόχοϊδη!

ΠΕΜΠΤΗ 8 ΜΑΪΟΥ

- Αργά χθες το βράδυ –μας ενημερώνει σήμερα το *Βήμα*, του οποίου τις πηγές δεν προτίθεμαι πια ν' αμφισβητώ– ο πρώην υπουργός Πάγκαλος οργάνωσε ένα εκσυγχρονισμένο δείπνο εργασίας –αντί των παλαιών «μυστικών δείπνων»– στο γραφείο του. Πέρα από τα άλλα τετριμμένα και γνωστά που ειπώθηκαν, μου έκανε εντύπωση ότι οι βουλευτές φίλοι του πρώην υπουργού Πάγκαλου φέρονται ότι θεωρούν αναγκαίο τον ανασχηματισμό με συμμετοχή στην κυβέρνηση νέων, άφθαρτων προσώπων. Αν είναι αλήθεια όσα ισχυρίζεται σήμερα ο εκδότης Κουρής για

τη γραμματέα του υπουργού «επιχειρηματία» Πρωτόπαπα, αναρωτιέμαι αν τα άφθαρτα αυτά πρόσωπα μπορούν να είναι οι κλητήρες των υπουργείων.

ΠΑΡΑΣΚΕΥΗ 9 ΜΑΪΟΥ

- «Το αίσχος των χωματερών» –και το γενικότερο αίσχος της διαχείρισης των απορριμάτων υποθέτω– συζήτησε σήμερα με την υπουργό Βάσω η δήμαρχος Ντόρα. Είπαν πολλά. Ένα μόνο δεν άκουσα: Την απτή πραγματικότητα. Στη χώρα μας κατασκευάζονται «χωματερές» και όχι «χώροι διαχείρισης των απορριμάτων». Αν λυθεί αυτό, θα λυθούν και τα υπόλοιπα με τις αντιδράσεις.

ΣΑΒΒΑΤΟ 10 ΜΑΪΟΥ

- Τη μέρα που γεννήθηκα είπα να μην εργασθώ... Αλλιώς όμως τα προγραμματίζει κανείς κι αλλιώς του βγαίνουν. Ακούω όλη μέρα από ραδιόφωνο σε ραδιόφωνο ότι ο ΣΟΣΙΑΛΙΣΤΗΣ πρωθυπουργός Σημίτης θα εξαγγείλει πακέτο ΚΟΙΝΩΝΙΚΩΝ μέτρων στη ΔΕΘ! Και αυτό είναι είδηση! Σε τρεις και πλέον μήνες ΘΑ εξαγγείλει μέτρα και –επαναλαμβάνω– αυτό είναι είδηση! Μήπως γιατί δεν θα μάθουμε ίσως ποτέ ως είδηση και πότε ακριβώς θα τα εφαρμόσει;

- Και καπάκι ακούω ότι ο πρόεδρος Καραμανλής (τι φταίει κι αυτός με το κόμμα που κληρονόμησε;) από τη Μυτιλήνη εξαπέλυσε επίθεση –σφοδρή, παρακαλώ– με αφορμή το χρηματιστήριο και όσα λέγονται γι' αυτό τελευταία. Τώρα μάλιστα. Να τη σπάσω την αργία μου δικαίως. Αν θυμάμαι καλά, ο υιός επιτίμου προέδρου και νεοεισερχόμενος στην πολιτική Μητσοτάκης έχει ειδική οικονομολογικοπολιτική γνώση για κείνη συγκεκριμένα την περίοδο του 1999 και του 2000, στο Χρηματιστήριο, καθώς σύχναζε σε... εκείνα τα μέρη...

ΚΥΡΙΑΚΗ 11 ΜΑΪΟΥ

- Σήμερα είναι η ημέρα της μητέρας και σκέφτομαι πως οι

μητέρες όσο πάνε και λιγοστεύουν. Το λένε και οι αριθμοί. Κατά 479% αυξήθηκε την τελευταία πενταετία ο αριθμός των αλλοδαπών μαθητών στην Ελλάδα. Το ίδιο διάστημα ο αριθμός των ελλήνων μαθητών μειώθηκε κατά 11,1%. Και όπως μου είπε φίλη μου που είναι μητέρα ενός τριχρονου κοριτσιού, αρκεί κανείς να επισκεφθεί μια παιδική χαρά για την αυτονόητη και ρεαλιστική επιβεβαίωση. Η ίδια πάντως πιθανολογεί πως ο... γαμπρός της θα είναι άλλης εθνικότητας.

- Μπορεί οι γυναίκες να χαιρόνται σήμερα, είτε ως μητέρες που δέχονται ευχές, είτε ως κόρες που τις δίνουν, οι άντρες όμως ζουν στον πυρετό ενός ποδοσφαιρικού αγώνα. Αργά το βράδυ ο Ολυμπιακός νίκησε τον Παναθηναϊκό 3-0 και γνωρίζω ότι ο «Ρεπόρτερ» χαίρεται για τον Ολυμπιακό, αλλά λυπάται για την ιδιοκτησία του...

ΔΕΥΤΕΡΑ 12 ΜΑΪΟΥ

- Μετά τη γραμματέα του υπουργού «επιχειρηματία» Πρωτόπαπα, σήμερα η *Αυριανή* αποκαλύπτει ότι και κάποιος «χωροφύλακας που υπηρετεί στη φρουρά του πρωθυπουργού Σημίτη, έχει βίλα στην Πεντέλη». Το 'λεγε ο μπαμπάς, «λάθος επάγγελμα διάλεξες, παιδί μου». Και τότε άνοιξε και η *Didacta*. Η σχολή χωροφυλακής είχε ήδη καταργηθεί... Αχ! Άμυαλα νιάτα.

- Μια πολύ ξεχασμένη υπόθεση θυμήθηκα αυτές τις μέρες βλέποντας τους απολυμένους της «PALCO» και του «Ιππόκαμπου». «Πειραϊκή Πατραϊκή», «Χαρτοποιία Λαδόπουλου», «ΜΙΣΚΟ» και όλες οι μεγάλες –και κερδοφόρες– βιομηχανίες έκλεισαν μέσα σε μια πενταετία κι έτσι η Πάτρα έγινε το μεγάλο πείραμα των αντιστάσεων των εργαζομένων· κι αυτοί οι τελευταίοι, άνεργοι, θύματα των θανάτων από καρδιακά επεισόδια, και πελάτες των «Νικολετάτων»...

ΤΡΙΤΗ 13 ΜΑΪΟΥ

- Η ημέρα ενός μεγάλου ιστο-

ρικού συμβιβασμού. Ο εκδότης Κουρής και ο εκδότης-εργολάβος του δημοσίου Αθανασούλης «τα βρήκαν». Το ισχυρίζονται στα πρωτοσέλιδα η *Απογευματινή* και η *Καθημερινή* σήμερα. Ανεπιβεβαίωτες πληροφορίες αναφέρουν ότι μεσολάβησε μεταξύ τους ο... χωροφύλακας. Εύγε στα Σώματα Ασφαλείας!

- Δωμάτιο αρνητικής πίεσης, ειδικές στολές, μάσκες, γυαλιά και γάντια, εμβόλια, τέστ ανίχνευσης της άτυπης πνευμονίας, και όλη η ανησυχητική κατάσταση που έχει δημιουργηθεί διεθνώς, όλα μπαίνουν σε πολύ δεύτερο πλάνο. Ο υπουργός Πρωτόπαπας έκανε δηλώσεις σήμερα –με αφορμή το πρώτο πιθανό κρούσμα και για την Ελλάδα– και βρήκε ν' αναφερθεί στα όσα «ανυπόστατα λέγονται και γράφονται για τους Ολυμπιακούς Αγώνες» (σε σχέση με το SARS). Οι σπόνσορες προηγούνται της πραγματικής ζωής.

ΤΕΤΑΡΤΗ 14 ΜΑΪΟΥ

- Χαίρομαι πάρα πολύ που οι έννοιες εκσυγχρονισμός και λαϊκισμός δεν συμπίπτουν. Σύμφωνα με ρύθμιση του –εκσυγχρονισμένου– Υπουργείου Παιδείας θα εισαχθούν χωρίς εξετάσεις σε ΑΕΙ και ΤΕΙ οι συμμαθητές και τα αδέρφια των παιδιών που έχασαν τη ζωή τους στο δυστύχημα στα Τέμπη.

- Στόχος της κυβέρνησης είναι η «διαμόρφωση της περιοχής σε ζώνη ειρήνης και συνεργασίας και η προώθηση των εθνικών συμφερόντων μέσω της οικοδόμησης των κατάλληλων διεθνών συσχετισμών». Αυτή τη σκληρή απάντηση έδωσε ο κυβερνητικός εκπρόσωπος Πρωτόπαπας σε ερώτηση σχετικά με το χθεσινό πρωτοφανές επεισόδιο όπου δύο οπλισμένα τουρκικά F-16 ακολούθησαν από απόσταση 1000 ποδών ελληνικά F-4 κατά την εκτέλεση βολών σε κινητό πλωτό στόχο της άσκησης «Τρίαινα».

Εφημερίδα

«ΖΕΙ»

του Γιώργου Μιχάλη

Σε λίγες μέρες κλείνουν 40 χρόνια από την τραγική νύχτα της δολοφονίας του Γρηγόρη Λαμπράκη στη Θεσσαλονίκη από στοιχεία του παρακράτους της δεξιάς. Επρόκειτο για μια δολοφονία που έμελλε να έχει σημαντικές συνέπειες στην πολιτική και πολιτιστική ιστορία της εποχής εκείνης. Το στοιχείο όμως που δεν μπόρεσε να σβήσει ο πανδαμάτωρ χρόνος, είναι η διαχρονικότητα του μηνύματος του Λαμπράκη: Ο αγώνας για την Ειρήνη και τη Δημοκρατία.

ΤΑ ΠΕΡΙΣΤΑΤΙΚΑ ΤΗΣ ΔΟΛΟΦΟΝΙΑΣ ΛΑΜΠΡΑΚΗ

Ο Γρηγόρης Λαμπράκης ήταν μια χαρισματική προσωπικότητα, που είχε κατορθώσει να κάνει πολλά κατά τη διάρκεια της ζωής του. Προπολεμικά υπήρξε αθλητής με μεγάλες διακρίσεις, ως πρωταθλητής και βαλκανιονίκης για αρκετά χρόνια στο άλμα εις μήκος. Επαγγελματικά είχε ακολουθήσει την ιατρική και κατέληξε υφηγητής της μαιευτικής στο Πανεπιστήμιο Αθηνών, ενώ έγινε γνωστός ως ο «γιατρός των φτωχών»¹. Ήταν επίσης ανεξάρτητος βουλευτής, συνεργαζόμενος με την ΕΔΑ. Η ιδιότητά του ως βουλευτή ήταν αυτή ακριβώς που του επέτρεψε να αγωνισθεί δημόσια για τις ιδέες του και κατά συνέπεια να αντιμετωπίζεται ως ιδιαίτερα επικίνδυνος από το δεξιό καθεστώς. Παράλληλα όμως, ο αγώνας του για τις ιδέες αυτές κατάφερε να τον αναδείξει και ως παράδειγμα προς μίμηση και πηγή έμπνευσης για πολλούς απ' τον κατατρεγμένο κόσμο της αριστεράς.

Ο Λαμπράκης είχε επανειλημμένως ενοχλήσει το δεξιό κατεστημένο την άνοιξη του 1963. Τα δύο προεξέχοντα περιστατικά ήταν η συμμετοχή του στην πορεία Ειρήνης του Μαραθώνα και το επεισόδιο με τη Φρειδερίκη στο Λονδίνο. Στις 21 Απριλίου του 1963 οργανώνεται πορεία Ειρήνης με αφετηρία τον τύμβο του Μαραθώνα και προορισμό

την Αθήνα. Όσοι προσπαθούν να πάρουν μέρος στην πορεία προπηλακίζονται από το «αγανακτισμένο πλήθος» και τελικά συλλαμβάνονται. Μόνη εξαίρεση ο Λαμπράκης, τον οποίο προστατεύει η βουλευτική ιδιότητα, ο οποίος πραγματοποιεί με πολλά εμπόδια μόνος του μέρος της πορείας. Τελικά συλλαμβάνεται και αυτός. Το περιστατικό αυτό όμως παίρνει μεγάλες διαστάσεις στο εξωτερικό² και εξοργίζει την δεξιά. Τέσσερις μέρες αργότερα ο Λαμπράκης πηγαίνει στο Λονδίνο για να μεσολαβήσει ώστε η Φρειδερίκη να δεχτεί να συναντήσει την Μπέτυ Αμπατιέλου, της οποίας ο σύζυγος ήταν πολιτικός κρατούμενος στην Ελλάδα. Η Φρειδερίκη αρνείται να συναντήσει τον Λαμπράκη, ο οποίος εύστοχα παρατηρεί ότι τελικά η Φρειδερίκη είναι που κυβερνάει την Ελλάδα. Ο θόρυβος που έχει προκαλέσει ο Λαμπράκης τον έχει βάλει πλέον στο στόχαστρο των διάφορων φιλοδικτατορικών και φιλοβασιλικών παρακρατικών οργανώσεων³.

Το μένος των οργανώσεων αυτών δεν θ' αργήσει να εκδηλωθεί. Στις 22 Μαΐου ο Λαμπράκης φτάνει στη Θεσσαλονίκη, για να μιλήσει σε μια συγκέντρωση της «Επιτροπής για τη Διεθνή Ύφεση και Ειρήνη». Κατά την είσοδό του στο χώρο της ομιλίας τραυματίζεται στο κεφάλι από κάποιον που ανήκε στο πλήθος των παρακρατικών «αντιφρονούντων» που είχαν αρχίσει να μαζεύονται έξω από την αίθουσα. Εκεί επίσης βρίσκονται και 180 περίπου χωροφύλακες και αξιωματικοί, άλλοι ένστολοι και άλλοι με πολιτικά. Οι προθέσεις τους είναι καθαρές καθώς φωνάζουν «Λαμπράκη θα πεθά-

νεις», ενώ μέσα απ' την αίθουσα ο Λαμπράκης προειδοποιεί μιλώντας στα μεγάφωνα ότι υπάρχει σχέδιο δολοφονίας του και καλεί τις αρχές να προστατεύσουν τον ίδιο αλλά και τη συγκέντρωση⁴. Οι αρχές όμως βρίσκονται απ' έξω, μαζί με τους «αντιφρονούντες». Έτσι, κατά την έξοδό του από το κτήριο, ένα τρίκυκλο που οδηγεί ο γνωστός κατόπιν Γκοτζαμάνης τον πλησιάζει, τον χτυπάει και τον τραυματίζει θανάσιμα. Η αυθόρμητη ηρωική πράξη ενός παρεβρισκόμενου, του Μανώλη Χατζηαποστόλου, ο οποίος πήδηξε στην καρότσα του τρικύκλου, θα αποδείξει ότι ο Γκοτζαμάνης δεν ήταν ο μόνος επιβάτης και ότι ο Λαμπράκης είχε χτυπηθεί από ένα λοστό που κράταγε ο συνεπιβάτης του. Δηλαδή δεν ήταν ατύχημα, αλλά οργανωμένη δολοφονία.

Ο Λαμπράκης ξεψύχησε τέσσερις μέρες αργότερα. Η κηδεία του, που έγινε στην Αθήνα στις 28 Μαΐου 1963, μετατράπηκε στη μαζικότερη πολιτική διαδήλωση μετά το τέλος του εμφυλίου πολέμου και σημειοδότησε σημαντικές εξελίξεις στον πολιτικό χώρο της Ελλάδας⁵.

ΟΙ ΣΥΝΕΠΕΙΕΣ ΤΗΣ ΔΟΛΟΦΟΝΙΑΣ

Η δολοφονία του Λαμπράκη απετέλεσε καταλύτη για τα ελληνικά πολιτικά δρώμενα της δεκαετίας του 1960. Φημολογείται ότι ο Καραμανλής, όταν πληροφορήθηκε το γεγονός, αναφώνησε «μα ποιος επιτέλους κυβερνά αυτή τη χώρα». Δεν έχει και μεγάλη σημασία αν όντως το είπε, σημασία έχει ότι σίγουρα το σκέφτηκε. Ο πρόεδρος της ΕΡΕ και η κοινοβουλευτική δεξιά γενικότερα, σε καμία περίπτωση δεν θα ήθελαν τον Λα-

¹ Ο Γιώργος Μιχάλης είναι πολιτικός επιστήμονας και εκπαιδευτής διδακτορική διατριβή με αντικείμενο τη Δημοκρατική Νεολαία Λαμπράκη, 1963-1967.

μπράκη νεκρό. Γνωρίζαν άλλωστε καλά ότι κάτι τέτοιο αφενός θα μετέτρεπε έναν ήρωα των αριστερών σε μάρτυρα, κι αφετέρου θα ενίσχυε σημαντικά τον «ανένδοτο» του Γεωργίου Παπανδρέου. Είχαν χάσει όμως τον έλεγχο του παρακράτους, ενός δικού τους δημιουργήματος⁶. Το παρακράτος λειτουργούσε πλέον ημιαυτόνομα και χάραζε την πορεία που θα οδηγούσε στα γεγονότα του Απριλίου του 1967. Η κυβέρνηση, αν και δεν ήταν άμεσα αναμεμειγμένη, έφερε ωστόσο την ευθύνη⁷.

Το πολιτικό θερμόμετρο έφτασε τότε στα ύψη. Ο Γεώργιος Παπανδρέου αποκάλυψε τον Καραμανλή «ηθικό αυτουργό», για να δεχτεί την απάντηση ότι γι' αυτή του τη δήλωση θα «ντρέπεται ο Παπανδρέου για όλη του τη ζωή». Οι πολιτικές εξελίξεις είναι ραγδαίες και λίγους μήνες αργότερα ο Καραμανλής θα παραιτηθεί από την πρωθυπουργία. Αφορμή αποτέλεσε ένα ταξίδι της βασιλικής οικογένειας στο Λονδίνο, στο οποίο ο Καραμανλής είχε εναντιωθεί. Στην πραγματικότητα ο Καραμανλής δεν μπορούσε να ανεχθεί πλέον τις δραστηριότητες του θρόνου και των παραπολιτικών και παραστρατιωτικών κέντρων εξουσίας⁸. Το πρόβλημα βέβαια για τον Καραμανλή ήταν ότι και η δική του πρωθυπουργοποίηση υπήρξε προϊόν τέτοιων ακριβώς δραστηριοτήτων. Έτσι άνοιξε ο δρόμος για τις εκλογές του 1963 και για την επικράτηση της Ένωσης Κέντρου, αν και υπήρξε εκ μέρους της η τάση υποβάθμισης της σημασίας της δολοφονίας Λαμπράκη, προκειμένου να παρουσιαστεί η πτώση Καραμανλή ως αποκλειστικό προϊόν του «ανένδοτου αγώνα»⁹.

Η πιο σημαντική ίσως συνέπεια της δολοφονίας Λαμπράκη ήταν η επίδραση που είχε στη νεολαία της εποχής, ξεκινώντας μάλιστα από την ίδια την κηδεία-διαδήλωση. Πρόκειται στην κυριολεξία για μία έκρηξη του λαϊκού αισθήματος, μιας έκφανσης ανάλογης με τα χρόνια σιωπής που είχαν προηγηθεί. Ο Γρηγόρης Λαμπράκης γίνεται ο ήρωας μιας ολόκληρης γενιάς που δεν έχει ζήσει τις προηγούμενες συγκρούσεις και που αναζητούσε ένα μήνυμα διαφορετικό από εκείνο του μίσους και του αίματος που είχε δημιουργήσει ο Εμφύλιος¹⁰. Έτσι στις 8 Ιουνίου 1963 ιδρύεται η «Δημοκρατική Κίνηση Νέων Γρηγόρης

Λαμπράκης» υπό την ηγεσία του Μίκη Θεοδωράκη, που αργότερα μετονομάστηκε σε «Νεολαία Λαμπράκη» και τελικά μετεξελίχθηκε στην επίσημη νεολαία της ΕΔΑ. Πρόκειται για μια πολιτική, πρωτοπόρα, διαπαιδαγωγική και μαζική νεολαία που σύντομα θα δει να δημιουργούνται λέσχες της σε όλη την Ελλάδα. Σκοπός της είναι να υπηρετηθούν οι αρχές και οι αξίες που οδήγησαν τον Λαμπράκη στο θάνατο.

ΠΟΣΟ ΕΠΙΚΑΙΡΟΣ ΕΙΝΑΙ Ο ΛΑΜΠΡΑΚΗΣ ΣΗΜΕΡΑ;

Σαράντα χρόνια λοιπόν απ' τη δολοφονία του, το ερώτημα που τίθεται σήμερα είναι κατά πόσο επίκαιρος παραμένει ο Λαμπράκης στην εποχή μας. Δεν χωρεί αμφιβολία ότι οι συνθήκες στην Ελλάδα είναι πολύ καλύτερες από εκείνες του 1963, και γι' αυτό ευθύνονται σε μεγάλο βαθμό οι αγώνες του Λαμπράκη και των Λαμπράκηδων στη συνέχεια. Πολλοί πιστεύουν ότι οι σημερινές περιστάσεις δεν ενδείκνυνται για τη δημιουργία ηρώων και ηγετών. Ίσως και να έχουν δίκιο όταν λένε ότι «άλλα ήταν τα χρόνια τότε». Όμως έτσι παραβλέπεται ένα βασικό ζήτημα: ότι στις μέρες μας τα αιτήματα για ειρήνη, δημοκρατία και ανθρώπινη αξιοπρέπεια όχι μόνο παραμένουν σημαντικά αλλά αποτελούν επιτακτική ανάγκη για το καλύτερο αύριο. Χαρακτηριστικό παράδειγμα ο πρόσφατος πόλεμος στο Ιράκ. Η κινητοποίηση του κόσμου απέναντι στη βαρβαρότητα των πολεμάρχων και η συνειδητοποίηση ενός μεγάλου μέρους των πολιτών της Δύσης, σε μια εποχή που υποτίθεται ότι βιώνουμε το θάνατο των ιδεολογιών, υπογραμμίζει με τον πλέον έντονο τρόπο πόσο διαχρονικό είναι το μήνυμα του αγώνα και της θυσίας του Λαμπράκη. Η μόνη ίσως διαφορά είναι ότι η συμπεριφορά της κρατικής εξουσίας στην Ελλάδα τότε ήταν προκλητικά αυταρχική και αντιδημοκρατική, ενώ σήμερα είναι προκλητικά υποκριτική και διπρόσωπη: Με τον Γραμματέα του κυβερνώντος κόμματος να συμμετέχει σε αντιπολεμικά συλλαλητήρια και την κυβέρνηση να παραχωρεί τη βάση της Σούδας στους Αμερικανούς για να βομβαρδιστούν αθώοι.

Το άλλο θέμα είναι αυτό του «ήρωα» Λαμπράκη. Υπάρχει η άποψη ότι άνθρω-

ποι σαν τον Λαμπράκη δεν γεννιούνται κάθε μέρα. Είναι αλήθεια ότι οι εποχές στις οποίες ζούμε δεν ευνοούν την ανάδειξη χαρισματικών προσωπικοτήτων που θα μπορούσαν να εμπνεύσουν εύκολα τους νέους. Αν όμως επιχειρήσουμε να απομυθοποιήσουμε τον Λαμπράκη, τελικά τι είναι αυτό που μένει; Ένας άνθρωπος που ενστερνίστηκε κάποιες αξίες και ιδανικά, και που τα υπηρέτησε με συνέπεια. Όσο δύσκολο κι αν φαίνεται, ο Λαμπράκης δεν είναι ο μόνος που το έχει καταφέρει αυτό και σίγουρα θα υπάρξουν άλλοι και στο μέλλον. Η προσπάθεια του Λαμπράκη κι όσων την ακολούθησαν, δικαιώνεται κάθε φορά που και εμείς συμβάλλουμε δυναμικά στη διαδικασία βελτίωσης του κόσμου.

Κάτω απ' αυτό το πρίσμα, το σύνθημα «κάθε νέος και Λαμπράκης» αποκτά επομένως μια σύγχρονη ιδιαιτερότητα αλλά και μια διαχρονική αξία. Ο Λαμπράκης ζεί, και ζεί επειδή ο κάθε άνθρωπος θα μπορούσε σε μια στιγμή περισυλλογής να στοχαστεί τις παρακάτω γραμμές από τα λόγια του: «Δεν έχω ευφράδεια. Γι' αυτό και δεν μπορώ να πω όσα με κατακλύζουν, όσα συμπιέζονται μέσα μου. Οι λέξεις είναι σύμβολα και αυτές. Μα τα αισθήματα είναι γνήσια. Δεν βρίσκω τις λέξεις τις κατάλληλες για να πω ότι σ' αγαπώ, ότι δεν μπορώ να ζήσω χωρίς εσένα, ειρήνη»¹¹.

ΣΗΜΕΙΩΣΕΙΣ

1. Φώντας Λάδης-Μίκης Θεοδωράκης, *Το Χρονικό Μιας Επανάστασης*, Εξάντας, σ. 139.
2. Σπύρος Λιναρδάτος, *Από τον Εμφύλιο στην Χούντα* (Δ'), Παπαζήσης, σ. 235.
3. Στο ίδιο, σ. 239.
4. Κατερίνα Σαιν Μαρτέν, *Λαμπράκηδες, Ιστορία μιας Γενιάς*, Πολύτυπο, σ. 42.
5. Ηλίας Νικολακόπουλος, *Η Καχεκτική Δημοκρατία, Κόμματα και Εκλογές 1946-67*, Πατάκης, σ. 299.
6. Γεώργιος Ράλλης, *Πολιτικές Εκμυστηρεύσεις 1950-1989*, Προσκήνιο, σ. 15-16.
7. Μιχάλης Παπακωνσταντίνου, *Η Ταραγμένη Εξαετία*, Προσκήνιο, σ. 131.
8. Σπύρος Λιναρδάτος, *ό.π.*, σ. 285.
9. Ανδρέας Παπανδρέου, *Η Δημοκρατία στο Απόσπασμα*, Καρανάσης, σ. 171.
10. Κατερίνα Σαιν Μαρτέν, *ό.π.*, σ. 45.
11. Βασίλης Βασιλικός, *Ζ*, Πατάκης, σ. 99.

Δρόμοι του Καρυωτάκη

Δεν διαθέτουμε στοιχεία για κάποια ιδιαίτερη σχέση του Καρυωτάκη με τη γενέτειρά του εν όσω ευρίσκετο στη ζωή, πέρα από τις στοιχειώδεις οικογενειακές επαφές, παρ' ότι ο τελικός (όπως γνωρίζουμε σήμερα) τίτλος του πιο γνωστού ποιήματός του, της «Πρέβεζας», ήταν «Επαρχία», παραπέμποντας περισσότερο άμεσα σε οποιαδήποτε επαρχιακή πόλη – φυσικά και στην Τρίπολη.

Ενώ όμως η γενέτειρά του δεν αντιμετώπισε, όπως η Πρέβεζα, τον στιγματισμό της ως τόπου αυτοχειρίας, διανύθηκε πολύ δρόμος μέχρι να τον αποδεχθεί ως τέκνο της που άξιζε κάποιας ιδιαίτερης τιμής. Ενδεικτικό είναι πως η προτομή του έχει μεταφερθεί τρεις φορές και μάλιστα μετά από πυκνή αρθρογραφία στον τοπικό τύπο, όπου επιστρατεύθηκαν επιχειρήματα του είδους ότι δεν μπορεί να βρίσκεται στο δρόμο της απογευματινής βόλτας των Τριπολιτών (νυφοπάζαρο) και να τους χαλάει τη διάθεσή τους (για ζωή...). Τελικά η προτομή βρήκε μόνιμη θέση σε μια απόμερη πλατεία, το ημιερείπωμένο σπίτι του μετά από πολλές προσπάθειες (και μία διαδήλωση...) διασώθηκε και ανακαινίσθηκε, ενώ τις τελευταίες δεκαετίες έχουν γίνει στην Τρίπολη τόσες εκδηλώσεις για τον

Καρυωτάκη, όσες εν συνόλω στην υπόλοιπη χώρα.

Τώρα ο Σύνδεσμος φιλολόγων Αρκαδίας αποφάσισε να δώσει το όνομα του ποιητή και μ' αυτόν να εγκαινιάσει το ανά διετία συμπόσιο που θα διοργανώνει εις το εξής, σε

ενός από τους σημαντικότερους μελετητές του ποιητή, του κριτικού Μανόλη Λαμπρίδη, η συμβολή του οποίου στην υπεράσπιση του Καρυωτάκη και στην ανάδειξη του έργου του υπήρξε καθοριστική,

συνεργασία με τους πνευματικούς φορείς της πόλης και τις τοπικές αρχές.

Τα εναρκτήρια Καρυωτάκεια (Τρίπολη, 30-11 και 1-12-2002) συνέπεσαν με το θάνατο

μεσούσης μάλιστα της δεκαετίας του '50, όταν η λογοτεχνία μας αλλά και η ευρύτερη πνευματική κοινότητα προσπαθούσε να ορισθεί μέσα στη μεταπολεμική

πραγματικότητα και, ως ήταν φυσικό, άρχισε να ψαύει τις μεγάλες εκκρεμότητες, δηλαδή τον Καρυωτάκη, τον Καβάφη και τον Βάρναλη. Έτσι το συμπόσιο αφιερώθηκε στη μνήμη του Μανόλη Λαμπρίδη.

Εκτός από τις εισηγήσεις της Γιωργίας Δάλκου, του Στέφανου Ροζάνη και της Τασούλας Καραγεωργίου που δημοσιεύουμε εδώ, παρουσιάστηκαν και οι ακόλουθες: Δημήτρης Δημηρούλης «Το φάσμα του Καρυωτάκη», Απόστολος Μπενάτσης «Είμαστε κάτι ξεχαρβαλωμένες κιθάρες;», Δήμητρα Μπεχλικούδη «Μια πρώτη διερεύνηση της παρουσίας του Καρυωτάκη στους πεζογράφους της Θεσσαλονίκης κατά την περίοδο του Μεσοπολέμου».

Να προσθέσουμε ότι το μόνιμο ενδιαφέρον για τον Καρυωτάκη, ιδιαίτερα μεταξύ των ομοτέχνων του, ανανεώθηκε εντυπωσιακά κατά το εκπνεύσαν έτος 2002, αφού εκτός από το *Ημερολόγιο* και την ανθολογία Καρυωτάκη Σαν δέσμη από τριαντάφυλλα του ποιητή Θανάση Χατζόπουλου (εκδόσεις Διάμετρος), αργοκύλησε και ένας γόνιμος διάλογος μεταξύ νεότερων ποιητών (Βαγγέλης Κάσσο, Κώστας Κουτσουρέλης, Γιώργος Μπλάνας) σε εφημερίδες (*Αυγή*, *Καθημερινή*) αλλά και εδώ στο *Αντί* (τχ. 765, 14/6/2002).

ΚΩΣΤΑΣ ΒΟΥΛΓΑΡΗΣ

Αρχίλοχος και Καρυωτάκης: Ανίχνευση μιας ποιητικής συγγένειας

της Τασούλας Καραγεωργίου

Δεν υπαινίσσομαι επιδράσεις· περισσότερο η εισήγηση είναι η κατάθεση μιας απόπειρας παράλληλης ανάγνωσης δύο ποιητών που έζησαν σε διαφορετικές εποχές, αλλά κατάφεραν να παραβιάσουν τα όρια του χρόνου και να συνομιλούν μαζί μας, ο πρώτος επιδεικνύοντας την ολοκαίνουργη ασπίδα του και ο δεύτερος το νέο βιβλίο του στο οποίο εγγράφονται οι αναμνήσεις ενός πνιγομένου. Η ποίησή τους προβάλλεται στο χρόνο έξαυτις κτήσομαι οὐ κακίω, υπόσχεται ο ρίψασπις Αρχίλοχος, Α, κύριε κύριε Μαλακάση ποιος τελευταίος θα γελάσει, αναρωτιέται με την ήρεμη βεβαιότητα της επικείμενης υστεροφημίας ο Καρυωτάκης. Και οι δύο πέτυχαν να διεισδύουν στο παρόν μας και να διαβρώνουν εσαεί τη συμβατική καθημερινότητά μας.

Ο Αρχίλοχος έγραψε ελεγείες και ιάμβους· ο Καρυωτάκης έμεινε στην ιστορία της νεοελληνικής ποίησης για τη συλλογή *Ελεγεία και σάτιρες*. Στις σχολικές γραμματολογίες της εποχής που ο Καρυωτάκης φοιτούσε στο Γυμνάσιο συναντούμε τους εξής ορισμούς της ελεγείας και της ιαμβικής ποίησης αντιστοίχως

«Η ελεγεία κατ' αρχάς ήτο άσμα θρηνώδες συνοδευόμενον υπ' αυλού, είτα δε περιέλαβε ποικίλον περιεχόμενον και έκφρασιν.»¹

«Ίδιον της ιαμβικής ποιήσεως είναι το σκώπτειν τα ελαττώματα και τας κακίας των ανθρώπων, σκοπός δ' η ηθική βελτίωσις τούτων, αλλ' ενίοτε και ο κορεσμός ιδίου πάθους.»²

Είναι φανερό ότι ο Καρυωτάκης χρησιμοποιεί τα δύο είδη ως αντιθετικές όψεις του ιδίου νομίσματος· θρήνος, μελαγχολική ενατένιση των ανθρώπινων και ψόγος συνυπάρχουν στην ποίησή του, όπως συμβαίνει και με τον αρχηγέτη του αρχαϊκού λυρισμού Αρχίλοχο, ο οποίος άλλοτε θλίβεται διαπιστώνοντας την ανθρώπινη αδυναμία κι άλλοτε με τη σάτιρα αποφορτίζεται από τα βαριά φορτία των πικρών διαπιστώσεών του για τα ανθρώπινα.

Ο Καρυωτάκης είναι ο πρώτος νεοέλληνας ποιητής που βιώνει, συνειδητοποιεί και ομολογεί την αντίφαση της διπλής ιδιότητας εκείνης του ποιητή και του μισθοφόρου του δημοσίου:

[Μίσθια δουλειά]

Μίσθια δουλειά, σωροί χαρτιών, έγνοιες μικρές και λύπες άθλιες, με περιμένανε σήμερα όπως πάντα.

Μόνο είδα, φεύγοντας πρωί στην πόρτα μου τολύπες τα ρόδα, και γυρίζοντας έκοψα μια γιρλάντα.

Πρόκειται για την ίδια αντίφαση που οδηγεί τον Αρχίλοχο

του 7ου αιώνα π.Χ. στη συνείδηση της τραγικής αντινομίας με την πραγματικότητα που αντιμετωπίζει καθημερινά ως θεράπων του Ενυάλιου άνακτος (πρόκειται για μια προσωνμία του θεού του πολέμου, Άρη), δηλαδή ως στρατιώτης μισθοφόρος και ως ποιητής, κάτοχος του ερατεινού δώρου των Μουσών:

είμι δ' ἐγὼ θεράπων μὲν' Εὐναλίῳ ἄνακτος
καὶ Μουσέων ἐρατὸν δῶρον ἐπιστάμενος
(απ. 1)³

Έτσι, ο Αρχίλοχος δεν διστάζει να απογυμνώσει την καθημερινότητα που βιώνει ως πολεμιστής από την όποια αίγλη της και να φανερώσει μέσω της επίμονης τριπλής φραστικής επανάληψης την αληθινή σκληρή της διάσταση:

ἐν δορὶ μὲν μοι μᾶζα μεμαγμένη, ἐν δορὶ δ' οἶνος
Ἰσμαρικὸς· πίνω δ' ἐν δορὶ κεκλιμένος.
(απ.2)⁴

(με το κοντάρι μου το κρίθινο ψωμί
με το κοντάρι μου το ισμαρικό κρασί
και στο κοντάρι μου γερμένος πίνω
μετφρ. Τ.Κ.)

Και μια αναγκαία κατά τη γνώμη μας υπόμνηση: σίχτοι όπως οι παραπάνω ας μην εκτιμηθούν ως κοινές ποιητικές ηθογραφίες· δεν πρέπει να ξεχνάμε ότι ο Αρχίλοχος είναι ο πρώτος ποιητής στον κόσμο, ίσως και ο πρώτος στοχαστής που αρθρώνει το λυρικό εγώ και ο πρώτος που ψηλαφεί το τραύμα της διάστασής του με τον κόσμο.

Ο Καρυωτάκης ήδη στην πρώτη συλλογή *Νηπενθή* (1921) και στο ποίημα με το χαρακτηριστικό τίτλο «Γραφιάς» αποτυπώνει το πνιγερό επαγγελματικό του βίωμα που του απαγορεύει την ελάχιστη χαρά της απόλαυσης μιας ηλιόλουστης μέρας:

Οι ώρες μ' εχλώμιαναν, γυρτός που βρέθηκα ξανά
στο αχάριστο τραπέζι
(απ' τ' ανοιχτό παράθυρο στον τοίχο αντικρινά
ο ήλιος γλιστράει και παίζει)

Διπλώνοντας το στήθος μου, γυρεύω αναπνοή
στη σκόνη των χαρτιώ μου
(Σφύζει γλυκά και ακούγεται χιλιόφωνα η ζωή
στα ελεύθερα του δρόμου)

Απόκαμα, θολώσανε τα μάτια μου και ο νους,
όμως ακόμη γράφω
(Στο βάζο ξέρω δίπλα μου δυο κρίνους φωτεινούς
Σα να 'χουν βγει σε τάφο).

Πρέβεζα, 21 Ιουλίου 928

(«Γραφιάς», *Νηπενθή*, 1921)

Στη συλλογή *Ελεγεία και σάτιρες* (1927) κάνοντας μια πρωτοποριακή για τα δεδομένα της εποχής του μετάβαση από το εγώ στο εμείς γίνεται η συλλογική ποιητική συνείδηση της γενιάς του. Έτσι ο γραφιάς των *Νηπενθών* δίνει τη θέση του σε μια ολόκληρη επαγγελματική τάξη, εκείνη των δημοσίων υπαλλήλων, οι οποίοι σηκώνοντας αδιάφορα τους ώμους καταναλώνουν τη μικρή τους ζωή, όπως τα αθώα λευκά χαρτιά που μουντζουρώνουν χωρίς αιτία.

Ο Καρυωτάκης είναι ο πρώτος νεοέλληνας ποιητής στον οποίο εντοπίζεται με τρόπο τόσο άμεσο και δραστικό το στοιχείο της αυτοαναφορικότητας, η οποία δεν εξαντλείται στην αναφορά στην ποιητική του τέχνη ή τεχνική, είτε στις όποιες αισθητικές του επιλογές, αλλά προσδιορίζεται κατά κανόνα από τη μετατροπή σε ποίηση του απολύτως προσωπικού, καθημερινού και συχνότατα στενά επαγγελματικού του βιώματος. Το λυρικό εγώ τολμά να σταθεί απέναντι στον κόσμο, να μιλήσει χωρίς περιστροφές για τον εαυτό του και για τη διάστασή του με την αποκρουστική πραγματικότητα χωρίς υπαινιγμούς και υποδηλώσεις, ανοιχτά και γενναία (μία γενναιότητα που φθάνει ως τα αλώτατα όρια του αυτοσαρκασμού). Να καταθέσει στην τράπεζα της ποίησης την εμπειρία από τη σύγκρουση με την πραγματικότητα. Να επιδείξει τις ανοιχτές πληγές που του προκάλεσαν οι αιχμηρές της άκρες, όχι με την πρόθεση να αποσπάσει τον οίκτο, αλλά για να κερδίσει τη δικαίωση που είναι συγχρόνως προσωπική και ποιητική.

Κατά παρόμοιο τρόπο ο Αρχίλοχος είναι ο πρώτος ποιητής, αλλά και ο πρώτος στοχαστής που όχι μόνο βιώνει αυτή τη διάσταση, όχι μόνο τη μετατρέπει σε συνείδηση, αλλά επιτυγχάνει να οδηγήσει στη σφαίρα της πιο καίριας ποίησης ένα στοχασμό εξικνούμενο μέχρι τα όρια της φιλοσοφικής ενατένισης των ανθρωπίνων. Ο ποιητής διαθέτει εκείνη την εποπτεία που του επιτρέπει όχι μόνον να αναπαριστά τα πράγματα, αλλά και να τα σχολιάζει καταρρέποντας αξίες που έχουν πλέον στην εποχή του απολέσει το αληθινό τους

νόημα και στη συνέχεια να ανανοηματοδοτεί τα πράγματα υψώνοντας την τολμηρή φωνή που αντιπαραθέτει στα κούφια λόγια ενός καταρρακωμένου πια ηρωικού ιδεώδους τη μόνη σταθερή αξία που μπορεί ακόμα να εμπιστευτείται την ίδια τη ζωή. Υπάρχει πολλή γενναιότητα στην επιθετική ομολογία της δειλίας ενός ριψάσπιδος. Μπορούμε να φαντασθούμε τους συνοφρυωμένους Σπαρτιάτες, τους ανατεθραμμένους με την ακαμψία του *ή ταν ή επί τας*, να διώχνουνε κακήν κακώς τον ποιητή ως βδέλυγμα από την πόλη τους ανήμποροι να εννοήσουν ότι ένας μισθοφόρος του 7ου αιώνα π.Χ. δεν θα μπορούσε παρά να ψεύδεται εάν διακήρυττε ότι εξακολουθεί να εμπνέεται από το ιδανικό της ομηρικής αριστείας.

*ἀσπίδι μὲν Σαῖων τις ἀγάλλεται ἦν παρὰ θάμνῳ
ἔντος ἀμώμητον κάλλιπον οὐκ ἔθέλων·
αὐτὸν δ' ἐξεσάωσα, τί μοι μέλει ἀσπίς ἐκείνη;
ἐρρέτω· ἐξαῦτις κτήσομαι οὐ κακίῳ.⁵*

Κάποιος από τους Σάιους χαίρεται την ασπίδα μου, όπλον αψεγάδιαστο, που τηνε πέταξα στα θάμν' αθέλητά μου. Όμως εγώ γλίτωσα το θάνατο. Ας πάει στο διάολο η ασπίδα. Θ' αγοράσω άλλη καλύτερη.

(μετάφραση Κώστας Βάρναλης)⁶

Ο ρίψασπης του αποσπάσματος κατά την αναμέτρησή του, όχι πια με τους Σάιους, αλλά με τον ίδιο χρόνο, κατακτά θέση επίσημη στο ποιητικό στερέωμα, όπως αντίστοιχα ο Μιχαλός του Καρυωτάκη, άθυρμα της σκοτεινής μοίρας του πολέμου, κερδίζει ένα μερίδιο στην ποιητική αθανασία, μια θέση στην ποιητική στήλη των αφανών.

«Ο Μιχαλός»

*Τον Μιχαλιό τον πήρανε στρατιώτη.
Καμαρωτά ξεκίνησε κι ωραία
με το Μαρή και με τον Παναγιώτη
Δε μπόρεσε να μάθει καν το «επ' ώμου».
Όλο εμουρμούριζε: «Κυρ Δεκανέα,
άσε με να γυρίσω στο χωριό μου».*

*Τον άλλο χρόνο στο νοσοκομείο
αμίλητος τον ουρανό κοιτούσε.
Εκάρφωνε πέρα σ' ένα σημείο,
το βλέμμα του νοσταλγικό και πράο,
σα να 'λεγε, σα να παρακαλούσε:
«Αφήστε με στο σπίτι μου να πάω».*

*Κι ο Μιχαλός επέθανε στρατιώτης,
τον ξεπροβόδισαν κάτι φαντάροι,
μαζί τους ο Μαρής κι ο Παναγιώτης.
Απάνω του σκεπάστηκεν ο λάκκος,
μα του άφησαν απέξω το ποδάρι:
Ήταν λίγο μακρύς ο φουκαράκος.⁷*

Ο ρίψασπης του Αρχίλοχου σώζεται. Ο Μιχαλός του Καρυωτάκη όχι· όμως και οι δύο μοιάζουν σαν να αναδύονται από το ίδιο κοίτασμα που παράγει εκείνες τις μορφές που επιβιώνουν στον χρόνο ακριβώς επειδή τις εσμίλευσε η ποιητική τόλμη.

Στη δίκαιη ένσταση ότι στο δίλημμα ασπίδα ή ζωή, ο Αρχίλοχος καταφάσκει ανεπιφύλακτα υπέρ της δεύτερης και ότι καμιά επομένως σχέση δεν μπορεί να έχει με το πεισιθάνατο κλίμα της καρυωτακικής ποίησης, ο ποιητής αυτός που μεταξὺ άλλων έγγραψε το περίφημο:

οὔτις αἰδοῖος μετ' ἀστῶν οὐδὲ περίφημος θανῶν
γίνεται· χάριν δὲ μᾶλλον τοῦ ξοοῦ διώκομεν
οἱ ξοοὶ κάκιστα δ' αἰεὶ τῶν θανόντι γίνεται.⁸

Θα απαντούσαμε ότι είναι δυνατόν κάποτε να περιέχεται πολλή απελπισία στην επιλογή της ζωής, ανάλογη αυτής που ανιχνεύεται στην άρνησή της. Ο Αρχίλοχος επιλέγει το εδώ και το τώρα έχοντας πλήρη συνείδηση της τραγικότητας της ανθρώπινης μοίρας· ως στρατιώτης που γνωρίζει ότι ανά πάσα στιγμή караδοκεί των ξιφῶν το πολύστονο έργο (ξιφέων δὲ πολύστονον ἔσσεται ἔργον).

Εξάλλου στις επίμονες εκκλήσεις του Μιχαλίου «Κυρ Δεκανέα, άσε με να γυρίσω στο χωριό μου», «Αφήστε με στο σπίτι μου να πάω», δεν μπορεί παρά να ενωτισθεί κανείς την σπαρακτική ικεσία του αθώου ανθρώπου για μια ζωή αυθεντική μες στην απλότητά της.

Με σθένος ανάλογο αυτού που ενυπάρχει στο ποίημα της ασπίδας ο Αρχίλοχος στο απόσπασμα 101 σχίζει το λαμπερό «φαίνεσθαι» του κομπασμού γι' ανδραγαθίες αμφίβολες για να αποκαλύψει τη δειλή μικρότητα του «είναι» ενός ανέξοδου ηρωισμού:

ἐπτά γὰρ νεκρῶν πεσόντων οὐς ἐμάρψαμεν ποσὶν
χείλιοι φονῆές εἰμεν

Επτά νεκρῶν που έπεσαν και τους ποδοπατήσαμε, χίλιοι φονιάδες είμαστε
(μετάφραση Τ.Κ.)

παρέχοντας παράλληλα με την επιλογή του πρώτου πληθυντικού ρηματικού προσώπου εἰμεν (=είμαστε) ένα μοναδικό για τα δεδομένα της εποχής του δείγμα ποιητικής ευθύνης της ίδιας που συναντάμε κατ' εξοχήν στο σχεδόν μόνιμο εμεῖς ή στο είμαστε του διαβρωτικού και γενναίου καρυωτακικού αυτοσαρκασμού.

Το διαβρωτικό σκώμμα που εντοπίζεται στο σπάραγμα 101 του Αρχίλοχου, αποπνέει το ίδιο ποιητικό ήθος που τολμά, ανατρέπει και αποκαλύπτει, όπως αυτό συναντάται στους καρυωτακικούς στίχους της ωδής «Εἰς Ανδρέαν Κάλβον»:

Ἦ αν προτιμάς, ἐξύμνησον,
αντίς γεγυμνωμένων
ξιφῶν, ὅσα μαστίγια
προς θρίαμβον επισείονται
των καφενείων

Ἴππους δεν επιβαίνουν
αμή την εξουσίαν
και του λαού τον τράχηλον
ιδού μάχονται οι ήρωες
μέσα εις τα ντάνσιγκ⁹

Εξ άλλου η διάσταση ανάμεσα στο είναι και στο φαίνεσθαι είναι ένα πάγιο μοτίβο της ποίησής τους συνοδευόμενο πάντα από μια θερμή συνηγορία υπέρ της γνησιότητας που την ανακαλύπτουν συχνά στους μικρούς και στους περιφρονημέ-

νους.

Στο απόσπασμα 114 ο Αρχίλοχος με τέσσερις αλληπάλληλες άρσεις απορρίπτει τον μέγα στρατηγό με την εντυπωσιακή εμφάνιση για να δηλώσει emphaticά την προτίμησή του στον μικρό που είναι γεμάτος καρδιά (καρδίας πλέως)

οὐ φιλέω μέγαν στρατηγὸν οὐδὲ διαπεπλιγμένον
οὐδὲ βοστρύχοισι γαῦρον οὐδ' ὑπεξυρημένον,
ἀλλά μοι σμικρὸς τις εἴη καὶ περὶ κνήμας ἰδεῖν
ῥοικός, ἀσφαλῶς βεβηκὼς ποσσὶ, καρδίας πλέως.¹⁰
Δε θέλω εγώ το στρατηγό ψηλό, κορδάτο
με μπούκλες μυρωδάτες, καλοξυρισμένο
κοντός ας είναι με στραβά κανιά, μονάχα
στέρια στο χώμα να πατά, καρδιά γεμάτος
(μετάφραση Ιωάννης Κακριδής)¹¹

Στη «Μικρή ασυμφωνία εις α μειζον» η αναμέτρηση του Καρυωτάκη με τον Μαλακάση είναι μια αντιπαράθεση του μικρού με το μεγάλο της αριστοκρατικού φαίνεσθαι με το βάρος της ποιητικής ουσίας.

Μικρή ασυμφωνία εις α μειζον

Ἄ! κύριε, κύριε Μαλακάση,
ποιός θά βρεθεῖ νά μᾶς δικάσει,
μικρόν ἐμέ κι ἑσᾶς μεγάλο,
ἴδια τόν ἕνα καί τόν ἄλλο;
Τούς τρόπους, τό παράστημά σας,
τό θελκτικό μειδιάμά σας,
τό μονοκλε πού σᾶς βοηθάει
νά βλέπετε μόνο στό πλάι
καί μόνο αὐτούς νά χαιρετᾶτε
ὅσοι μοιάζουν ἀριστοκράται,
τήν περιποιημένη φάτσα,
τήν ὑπεροπτική γκριμάτσα
ἀπό τή μιά μεριά νά βάλει
τῆς ζυγαριᾶς, κι ἀπό τήν ἄλλη
πλάστιγγα νά βροντήσω κάτου
μισητό σκῆνωμα, θανάτου
ἄθυρμα, συντρυμμένο βάζον,
ἐγώ, κύμβαλον ἀλαλάζον.
Ἄ! κύριε, κύριε Μαλακάση,
ποιός τελευταῖος θά γελάσει;
(Ελεγεῖα και Σάτιρες, 1927)

Εξ άλλου ήδη στην «Μπαλάντα για τους άδοξους ποιητές των αιώνων» από τη συλλογή *Νηπενθή* (1921) ο Καρυωτάκης έχει ανασύρει από το έρεβος της λήθης όλους τους άδοξους ποιητές όλων των εποχών και όλων των τόπων και έχει με σπάνια γενναιοδωρία κατατάξει και τον εαυτό του στις τάξεις τους, εκτιμώντας όχι την αξία του ποιητικού τους έργου, αλλά τη γνησιότητα της άνευ όρων παράδοσής τους στην τραγικήν απάτη πως κάπου πέρα η Δόξα καρτερεί παρθένα βαθυστόχαστα ιλαρή.

Αυτό το αίτημα αυθεντικότητας διαπερνάει και το ανελέητα αυτοσαρκαστικό «Όλοι μαζί»:

Ἀλλάζουμε μέ ἥχους καί συλλαβές
τά αἰσθήματα στή χάρτινη καρδιά μας,
δημοσιεύουμε τά ποιήματά μας

για νά τιτλοφορούμεθα ποιητές.

Ἀφήνουμε στ' ἀγέρι τὰ μαλλιά
καί τή γραβάτα μας. Παίρνουμε πόζα.
Ἀνυπόφορη νομίζουμε πρόζα
τῶν καλῶν ἀνθρώπων τή συντροφιά.
(«Ὅλοι μαζί», *Ελεγεία και σάτιρες*, 1927)

και αποκαλύπτει το γνησίως φιλόανθρωπο χαρακτήρα της καρυωτακικής ποίησης η οποία όταν συναντιέται με τους απλούς ανθρώπους καταθέτει τα αιχμηρά όπλα του ψόγου για να τους περιβάλει με τρυφερή στοργή. Οι υπάλληλοι οι καημένοι, ο φουκαράκος Μιχαλός, οι καλοί άνθρωποι δεν είναι εκφράσεις οίκτου απ' υψηλού αποδιδόμενου, αλλά μιας κατά κυριολεξίαν συμπάθειας, όπως αυτή που εντοπίζει κανείς στη λυρικής γραφής Κάθαροι:

Κανάγιες

Το ψωμί της εξορίας με τρέφει. Κουρούνες χτυπούν τα τζάμια της κάμαράς μου. Και σε βασανισμένα στήθη χωρικών βλέπω να δυναμώνει η πνοή που θα σας σαρώσει.

Θα άξιζε να σταθούμε για λίγο σ' αυτό το έξοχο ύστερο πεζό του Καρυωτάκη που τόσο εύστοχα βάλλει κατά των φαύλων στελεχών του Δημοσίου και των αυλοκολάκων τους. Ο τίτλος του «Κάθαροι» είναι ενδεικτικός: πρόκειται για μια κάθαρση που συντελείται όχι στο χώρο του πραγματικού, αλλά μέσα στον κόσμο της λογοτεχνίας και που διασπάται τελικώς στα δύο: σε μια συλλογική: τους κανάγιες που διασπαθίζουν το δημόσιο χρήμα θα τους σαρώσει η πνοή των χωρικών, και σε μια ατομική: αυτή που συντελείται όταν ο ποιητής φωνάζει στην ερημία του ενετικού τείχους.

Με τρόπο ανάλογο τιμωρείται πάντα μέσα στο χώρο της ποίησης ο φίλος που καταπάτησε τους όρκους. Πρόκειται για το περίφημο απόσπασμα που βρέθηκε σε πάπυρο το 1898: βαριές αρές αλληπάλληλες συνοδεύουν τον προδότη: να τον ξεβράσουν κύματα, να τον συλλάβουν Θράκες να χορτάσει το ψωμί της δουλείας, να τρέμει από τα ρίγη και να 'χει φύκια για ένδυμα, να κροταλίζουνε σαν του σκυλιού τα δόντια του κι όλα αυτά να τα πάθει επειδή με αδίκησε και καταπάτησε τους όρκους που είχε δώσει τὸ πρὶν ἑταῖρος ἑὼν, (=ενώ πρωτύτερα ήταν φίλος).

κύμ[ατι] πλα[ζόμ]ενος·
κὰν Σαλμυδ[ησσ]ῶι γυμνὸν εὐφρονε[·]
Θρηῖκες ἀκρό[κ]ομοι
λάβοιεν-ἐνθα πόλλ' ἀναπλήσαι κακὰ
δούλιον ἄρτον ἔδων-
ρίγει πεπηγὸτ' αὐτόν· ἐκ δὲ τοῦ χνόου
φυκία πόλλ' ἐπέχει,
κροτέοι δ' ὀδόντας, ὥς [κ]ύων ἐπὶ στόμα
κείμενος ἀκρασίη
ἄκρον παρὰ ῥηγμῖνα κυμα.... ὄρν·
ταῦτ' ἐθέλομ' ἂν ἰδεῖν,
ὅς μ' ἠδίκησε, λ[ά]ξ δ' ἐπ' ὀρκίοις ἔβη,
τὸ πρὶν ἑταῖρος [ἐ]ών.¹²

Η ποίηση έτσι απονέμει την δική της ιδιότυπη δικαιοσύνη· αντίστοιχα και η «Μικρή ασυμφωνία εις α μείζον» δεν είναι στην ουσία παρά μια πράξη ποιητικής εκδίκησης. Θα άξιζε

εδώ να προσεχθεί ότι και στις δύο περιπτώσεις πρόσωπα συγκεκριμένα και όχι χαρακτήρες αόριστοι δέχονται τα αιχμηρά βέλη της σάτιράς τους. Ο Αριστοφάνης θεωρήθηκε επικίνδυνος για το ονομαστί κωμωδεῖν, ο Καρυωτάκης και ο Αρχίλοχος προκάλεσαν με το ονομαστί σκώπτειν. Ο πεθερός του Αρχίλοχου και η κόρη του Νεοβούλη που πρόδωσε την αγάπη του Αρχίλοχου σύμφωνα με την παράδοση αυτοκτονούν μη αντέχοντας τις βολές του ψόγου του. Όσο για τον Καρυωτάκη, από τη διένεξή του με τον Μαλακάση δεν μένει παρά η ηχώ απ' το σαρκαστικό του γέλιο.

Κι όμως αν αναστρέψουμε τα σκληρά σκώμματα θα αντικρίσουμε το θλιμμένο πρόσωπο του λυρισμού που μελαγχολεί για τ' ανθρώπινα επειδή ακριβώς εκ βαθέων μεριμνά γι' αυτά.

Στο περίφημο ποίημα του Αρχίλοχου προς τον θυμό (την ψυχή) του, τον πρώτο εσωτερικό μονόλογο στην ιστορία της παγκόσμιας ποίησης, ο ποιητής διαπιστώνει με θλίψη την αμηχανία του ανθρώπου που κλυδωνίζεται από την αστάθεια μιας μοίρας που ερήμην του κινούν τα νήματά της οι θεοί και συνιστά τλημοσύνη, την καρτερία η οποία στηρίζεται στη γνώση του παλιρροϊκού ρυθμού, που διέπει τα ανθρώπινα της αέναης εναλλαγής δηλαδή ανάμεσα στη χαρά και στον πόνο, στο φόβο και την ελπίδα:

θυμέ, θύμ', ἀμηχάνοισι κήδεσιν κυκώμενε,
ἀναδευ δυσμενῶν δ' ἀλέξεο προσβαλὼν ἐναντίον
στέρνον ἐνδοκοῖσιν ἐχθρῶν πλησίον κατασταθεῖς
ἀσφαλῶς· καὶ μήτε νικέων ἀμφάδην ἀγάλλεο,
μηδὲ νικηθεὶς ἐν οἴκῳσι καταπεσὼν ὀδύρεο,
ἀλλὰ χαρτοῖσιν τε χαῖρε καὶ κακοῖσιν ἀσχάλα
μὴ λήην, γίνωσκε δ' οἷος ῥυσμός ἀνθρώπους ἔχει.¹³

Την ίδια αμηχανία διαπιστώνει πικρά και ο Καρυωτάκης:

Ποια θέληση θεοῦ μας κυβερνάει,
ποια μοίρα τραγική κρατάει το νήμα
των ἀδειων ημερῶν που τώρα ζούμε
σαν ἀπὸ μια κακὴ παλιά συνήθεια;

Εἶναι κάτι φριχτὲς ἀνταποδόσεις.
Εἶναι στὸν οὐρανὸ μια σιδερένια,
μια μεγάλη πυγμή, που δεν συντρίβει,
μα τιμωρεῖ κι ἀδιάκοπα πιέζει
([Ποια θέληση θεοῦ], *Ελεγεία και σάτιρες*, 1927)

Απὸ χαρτί πλασμένα κι ἀπὸ δισταγμὸ
ανδρείκελα, στῆς μοίρας τα δυο τυφλά χέρια,
χορεύουμε, δεχόμαστε τὸν ἐμπαιγμὸ,
ἀτονα κοιτάζοντας παθητικὰ τ' ἀστέρια.
(«Ανδρείκελα», *Ελεγεία και σάτιρες*, 1927)

Οι θεοί μας εγέλασαν, οι ἄνθρωποι,
κι ἤρθαμε ὅλες ἀπόψε κοντὰ σου,
γιατί πια τὴν ἐλπίδα δεν ἀξίζε
τὸ σκληρὸ μας ἀβέβαιο ταξίδι
(«Οι αγάπες», *Ελεγεία και σάτιρες*, 1927)

Αυτή την τραγική αβεβαιότητα του ανθρώπου που γίνεται άθυρμα της σκοτεινής βούλησης των θεών διαπιστώνει με

απέραντη θλίψη στο απόσπασμα 130 ο Αρχίλοχος:

τοῖς θεοῖς τ' εἰθεῖάπαντα· πολλάκις μὲν ἐκ κακῶν
ἄνδρας ὀρθοῦσιν μελαίνῃ κειμένους ἐπὶ χθονί,
πολλάκις δ' ἀνατρέπουσι καὶ μάλ' εὖ βεβηκότας
ὑπτίους, κείνοις <δ'> ἔπειτα πολλὰ γίνεται κακά,
καὶ βίου χρήμη πλανᾶται καὶ νόου παρήγορος.¹⁴

Όλα στα χέρια των θεών! Συχνά σηκώνουν
αυτόν που η συμφορά στη γη έχει ρίξει κάτω
κι άλλους γκρεμίζουν ως οδεύουν σίγουροι
κι ανάσκελα τους ρίχνουν· κι από κει και πέρα
οι συμφορές τον δέρνουν και γυρνάει τον κόσμο
να βρει ψωμί να φάει με σαλεμένα φρένα.
(μετάφραση Ι.Θ. Κακριδής)¹⁵

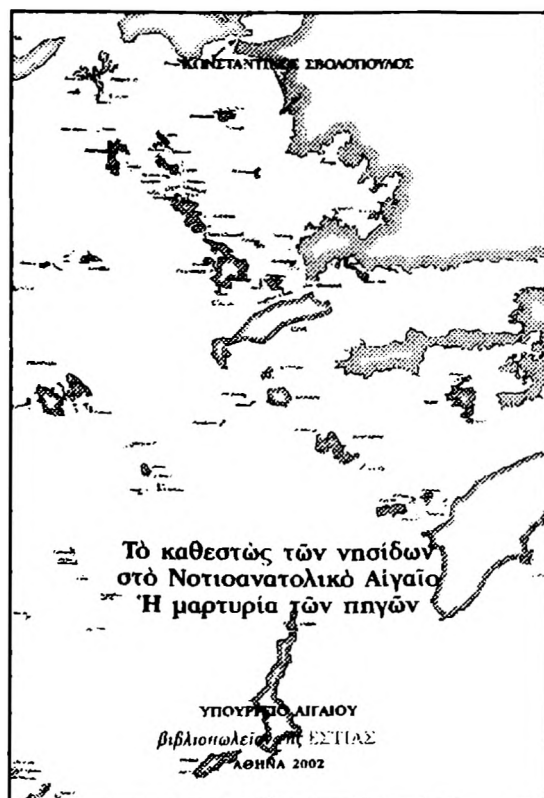
Κλείνω την εισήγηση αυτή με μια μικρή απολογία. Προς τι
αυτή η παράλληλη ανάγνωση;

Ας θεωρηθεί ως μια συνηγορία υπέρ της τόλμης της ποίησης
που καταφέρνει πάντα να αρθρώνει τον τίμιο λόγο της αλή-
θειας και υπέρ της δύναμής της να προβάλλεται στο χρόνο
και να συνομιλεί με νωπή πάντα την ανατρεπτική οπτική της
με όλες τις εποχές. Ο Αρχίλοχος και ο Καρυωτάκης είναι σε
τελευταία ανάλυση σύγχρονοί μας.

ΣΗΜΕΙΩΣΕΙΣ

1. Γεώργιος Θοιβιδόπουλος, *Ελληνική Γραμματολογία προς
χρήσιν των Γυμνασίων*, εγκριθείσα δια την τετραετίαν 1910-1914,
Εν Αθήναις, 1910, σ. 35.
2. Ό.π., σ. 38.
3. M.L. West, απ. 1.
4. M.L. West, απ. 2.
5. M.L. West, απ. 5.
6. Μάρκου Αυγέρη, Βασίλη Ρώτα, Θρασύβουλου Σταύρου, Μ.Μ.
Παπαϊωάννου, *Η ελληνική ποίηση ανθολογημένη*, α' τόμος
Αρχαιότητα, Αθήνα 1958, σ. 235.
7. *Ελεγεία και Σάτιρες*, 1927.
8. M.L. West, απ. 133.
9. (*Ελεγεία και Σάτιρες*, 1927).
10. M.L. West, απ. 114.
11. *Η ελληνική ποίηση ανθολογημένη*, σ. 236.
12. M.L. West, Hipponax, απ. 115.
13. M.L. West, απ. 128.
14. M.L. West, απ. 130.
15. *Η ελληνική ποίηση ανθολογημένη*, σ. 236-237.

βιβλιοπωλείον της ΕΣΤΙΑΣ από το 1885

**ΝΕΑ
ΚΥΚΛΟΦΟΡΙΑ**

Τα βιβλία του
ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΥ ΣΒΟΛΟΠΟΥΛΟΥ
από το
ΒΙΒΛΙΟΠΩΛΕΙΟΝ ΤΗΣ ΕΣΤΙΑΣ

info@hestia.gr • www.hestia.gr

Ἡ μελαγχολική ἰλαρότητα τοῦ Κώστα Καρυωτάκη

τοῦ Στέφανου Ροζάνη

Εξ ἀρχῆς, θά πρέπει ἀσφαλῶς νά διευκρινίσω τόν τίτλο αὐτῆς τῆς ἐργασίας, ἀφήνοντας τήν ὑποστήριξή του γιά τή συνέχεια. Τόν ὄρο «μελαγχολική ἰλαρότητα» δανείζομαι ἀπό τόν Γάλλο στοχαστή Vladimir Jankélévitch. Γιά τόν Jankélévitch, ἡ μελαγχολική ἰλαρότητα εἶναι ἕνας ἄλλος τρόπος γιά νά ὀρίσουμε τήν εἰρωνεία, ὄχι μόνον ὡς ὕφος γραφῆς, ὡς ρητορικό τροπισμό καί/ἢ λογοτεχνικό εἶδος (ὅπως γιά παράδειγμα ἡ σάτιρα), ἀλλά τήν εἰρωνεία ὡς «τόν πληρέστερο καρπό τῆς καλλιτεχνικῆς κατανόησης», ὅπως θά ἔλεγε ὁ Karl Solger, ἢ ὡς δύναμης τοῦ ποιητῆ γιά μιά πτήση στούς αἰθέρες, «γιά ἀκροβασία πάνω στά νοήματα προκειμένου νά τά ἀρνηθεῖ ἢ νά τά ἀναδημιουργήσει».¹ Εἶναι ἡ εἰρωνεία ὁ κατ' ἐξοχήν ἀνατρεπτικός τρόπος τῆς ποιητικῆς (καί ὄχι μόνον) ἐνόρασης, ὥστε τό ποιητικό νά εἰσβάλλει μέσα στό πραγματικό: νά τό ἀμφισβητήσῃ, νά τό ἀποδομήσῃ, νά τό ἐξαρθρώσῃ, ἔτσι πού τελικά νά προκύψῃ στόν ἀναγνώστη τύψη καί ντροπή, μιά παντοδύναμη αἴσθηση σκανδάλου γιά τόν ἀσφυκτικό ἐναγκαλισμό μιᾶς πραγματικότητας ψεύτικης καί ἀβίωτης, μιᾶς μετριότητας ζωῆς πού ἀπωθεῖ καί καταχωνιάζει τήν ἀνθρώπινη ἐπιθυμία, πού ἀφαιρεῖ ἀπό τή ζωή τό νόημα καί δυσφημεῖ τό ὄνειρο, τή λαχτάρα τῆς ὑπέρβασης καί τή λαχτάρα μιᾶς ἄλλης εὐτυχίας πέρα ἀπό τόν εὐδαιμονισμό καί τήν ἡδονοθηρία τοῦ διεστραμμένου κοινωνικοῦ. Μέσω τῆς εἰρωνείας ὡς ποιητικοῦ τροπισμοῦ, ὁ οἰκεῖος, σίγουρος καί παρηγορητικός τῆς ἀνθρώπινης τελμάτωσης κόσμος ἀποοἰκειώνεται: ἀποκολλᾶται ἀπό τό αὐτονόητο, γίνεται μιά δύναμη γιά παιχνίδι. Ἐνα παιχνίδι, ὡστόσο, κινδυνῶδες, μιά πτήση στούς αἰθέρες ἡ ὁποία διεκδικεῖ καί κερδίζει τήν ἐσωτερική ζωή, τόν κόσμο ὄχι πλέον ὡς σκάνδαλο, ντροπή καί τύψη, ὄχι ὡς ἀβάσταχτη πλήξη τήν ὁποία προκαλεῖ ἡ στερεοτυπία τῆς ἀνούσιας ἐπανάληψης τοῦ καθημερινοῦ, ἀλλά ὡς δημιουργική φαντασία καί πρόκληση, ὡς ἀναίρεση αὐτοῦ πού ὑπάρχει στερεοτυπικά καί ἔχει ἐπιβληθεῖ κοινωνικά ὑπέρ αὐτοῦ πού διαφαίνεται, ἔστω καί ἀμυδρά, ὡς ἐλπίδα, ὡς ψυχική ἀνάταση καί ἀντίσταση, ὡς φάντασμα ἐλευθερίας.

Ὁ Κώστας Καρυωτάκης εἶναι ἕνας εἰρων ποιητής. Ἡ μελαγχολική του ἰλαρότητα συγκροτεῖ τήν ποιητική του. Θέλω νά πῶ: τήν ποιητική του ἐλευθερία, ἀκόμη καί ὅταν τά σημάδια τῆς φυγῆς ἀπό τόν κόσμο ἀποτυπώνονται ἐμφανῆ στό ποιητικό του σῶμα. «Τραῦμα καί ἀνταρσία, ἄρνηση τῆς ἀντικειμενικότητας καί πάθος φυγῆς: αὐτή

ἦταν ἡ κατάσταση ψυχῆς τοῦ Καρυωτάκη, πού εἶναι ἡ ἴδια ἡ κατάσταση τῆς αὐθεντικῆς ψυχῆς τῶν μοντέρνων καιρῶν, ἀπό τόν Μπωντλαίρ καί τόν Ρεμπώ ὡς τόν Ἔλιοτ», ἔγραψε παλαιότερα ὁ Πάνος Καραβίας.² Μόνο πού ὁ Καραβίας λησμόνησε νά ἐρμηνεύσῃ αὐτό τό τραῦμα, αὐτή τήν ἀνταρσία καί αὐτό τό πάθος φυγῆς (λησμόνησε ἢ δέν τό εἶχε κἄν κατά νοῦν) ὡς ἀποτύπωση ποιητική, ὡς ἐξαρθρωτικό ἀποτέλεσμα, τῆς μελαγχολικῆς ἰλαρότητας τοῦ Καρυωτάκη, τῆς εἰρωνικῆς του δύναμης νά διοχετεύῃ τό τραῦμα, τήν ἀνταρσία καί τή φυγή στήν καρδιά τοῦ ἐξαθλιωμένου, τοῦ ἐξοντωμένου ψυχικά καί συναισθηματικά κόσμου, καί νά τόν ἀναστατώνῃ, νά τόν πλαγιοσκοπεῖ, νά ἀναδεικνύῃ τό τελματωμένο καί ἀδιέξοδο προσωπεῖο του, πετώντας μέ τά ποιήματά του στούς αἰθέρες, αἰωριζόμενος στήν ἀβεβαιότητα καί στό χεῖλος τοῦ γκρεμοῦ.

«Ἐκεῖνο πού ἔχει ἰδιαίτερη σημασία», γράφει ὁ Βύρων Λεοντάρης, «εἶναι ἡ ἐξαντλητική ἐπιμονή τοῦ Καρυωτάκη σέ ὅλες τίς πτυχές τοῦ ἀδιέξοδου, τόσο στήν ἀποκάλυψη τοῦ κοινωνικοῦ εἶναι τῆς ποίησης, ὅσο καί στήν ἀβάσταχτη αἴσθηση τῆς οὐσίας τῆς ποιητικῆς λειτουργίας». Καί προσθέτει: «Ὁ Καρυωτάκης στήν πορεία του ἀντίκρουσε σύντομα καί κατά μέτωπο τό βάραθρο, ἔχοντας χάσει ἤδη στόν δρόμο του [...] κάθε ἄμυνα πίστες καί αὐταπάτης [...] Ὁριακός ποιητής μέ ποιήματα ἀμετάκλητα – δοκίμια αὐτογνωσίας τῆς ποιητικῆς λειτουργίας».³

Ἀλλά, ἂν ὁ Καρυωτάκης εἶναι πράγματι ὀριακός ποιητής, ἂν τά ποιήματά του εἶναι πράγματι ἀμετάκλητα, ἂν εἶναι ὄντως δοκίμια ποιητικῆς λειτουργίας (πού ἔτσι εἶναι, ἀναμφισβήτητα), ἡ ὀριακότητα καί τό ἀμετάκλητο τῶν ποιητικῶν του συνθεμάτων ὀφείλονται, κατά τή γνώμη μου, ἀκριβῶς στήν ποιητική του ἀκροβασία πάνω ἀπό τόν κόσμο, στήν ὁποία ἡ μελαγχολική του ἰλαρότητα, μέ ἐξαντλητική ὑπομονή, τόν ἐσπρωχνε. Αὐτή ἦταν πού τόν ἔθετε μπροστά στό βάραθρο, αὐτή τοῦ στεροῦσε τό δικαίωμα τῆς πίστες καί τῆς αὐταπάτης. Χωρίς αὐτήν, ὁ Καρυωτάκης δέν θά ἔφθανε στό ὄριο, δέν θά ξεπερνοῦσε «ἐξακολουθητικά», κατά τή διατύπωση τοῦ Τέλλου Ἀγρα, τοὺς ποιητικούς τροπισμούς τοῦ μεταιχμίου πού δημιούργησε τοὺς σύγχρονους του (τόν Τέλλο Ἀγρα, γιά παράδειγμα, ἢ τόν Μιλτιάδη Μαλακάση), ἀλλά θά παρέμενε ἐντός τῆς περιοχῆς τοῦ μεταιχμίου διοχετεύοντας ἐκεῖ τή δύναμη τοῦ ποιητικοῦ του ταλέντου. Δέν θά ἦταν ὁ Καρυωτάκης «Οἰδίποδας πού τελειώνει τήν περιπέτειά του κατάμονος χωρίς συνοδείες, βασιλιάς καί μαζί θύμα τῆς μοίρας του»,

γιά νά χρησιμοποιήσω καί πάλι τήν εὐστοχη διατύπωση τοῦ Λεοντάρη.⁴

Ὁ Καρυωτάκης εἶναι γιά τήν ποίηση, ὅπως καί γιά τόν κόσμο, «κάτι σάν ζωντανή τύψη». Κι αὐτή εἶναι ἡ μοῖρα τῶν εἰρῶνων ποιητῶν, μεταξύ τῶν ὁποίων ὁ Καρυωτάκης κατέχει μιὰ θέση σαρωτική γιά τά νεοελληνικά μας. Γι' αὐτό, ἄλλωστε, τά ποιήματά του εἶναι δοκίμια «αὐτογνωσίας τῆς ποιητικῆς λειτουργίας». Διότι, πάνω ἀπ' ὅλα, ὁ εἰρων ποιητής γνωρίζει νά ἀκροβατεῖ στά ὅρια τῶν λέξεων καί στά ὅρια τῶν σημασιῶν, νά μήν παρηγορεῖ μέ τίς λέξεις του, ἀλλά νά ἐξαρθρώνει καί νά ἀνατρέπει, ἐξακολουθητικά, νά ἀποδομεῖ καί νά προτείνει τόν κόσμο ὡς ἀβεβαιότητα καί χεῖλος τοῦ γκρεμοῦ ἔναντι τῆς παραμυθίας πού ἡ ποίηση σταλάζει συνήθως στίς καρδιές τῶν ἀνθρώπων. "Οχι τά δάκρυα τῶν πραγμάτων, ἀλλά τό γέλιο τό σαρκαστικό τῶν πραγμάτων, καί ἐπιπλέον ὁ σαρκασμός τῆς ἴδιας τῆς ποιητικῆς γραφῆς εἶναι τό ἀνέκκλητο τῶν ποιημάτων τοῦ Καρυωτάκη: καί μιλῶ κυρίως γιά τά *Ἐλεγεία καί Σάτιρες*.

*Εἴμαστε κάτι ξεχαρβαλωμένες
κιθάρες. Ὁ ἄνεμος, ὅταν περνάει,
στίχους, ἤχους παράφωνους ξυπνάει
στίς χορδές πού κρέμονται σάν καδένες.*

*Εἴμαστε κάτι ἀπίστευτες ἀντέννες.
Υψώνονται σά δάχτυλα στά χάη,
στήν κορυφή τους τᾶπειρο ἀντηχάει,
μά γρήγορα θά πέσουνε σπασμένες.*

*Εἴμαστε κάτι διάχυτες αἰσθήσεις,
χωρίς ἐλπίδα νά συγκεντρωθοῦμε.
Στά νεῦρα μας μπερδεύεται ὅλη ἡ φύσις.*

*Στό σῶμα, στήν ἐνθύμηση πονοῦμε.
Μᾶς διώχνουνε τά πράγματα, κ' ἡ ποίησις
εἶναι τό καταφύγιο πού φθονοῦμε.*

Τά «ἐξαρθρωτικά ἀποτελέσματα» αὐτῆς τῆς ποιητικῆς λειτουργίας, τά «νευρόσπαστα καί τά ἀνδρείκελα», καί οἱ «κοῦκλες», καί κάποιες φορές «ἡ ποίηση τοῦ παλιάτσου», ὅπως τήν περιέγραψε ὁ Γεράσιμος Λυκιαρδόπουλος,⁵ πού τά ποιήματα τοῦ Καρυωτάκη προβάλλουν ἐκτρωματικά στό πρῶτο πλάνο τοῦ «κοινωνικοῦ εἶναι» τῆς ποίησης καί συγκροτοῦν τήν ἄβυσσο, τό τραῦμα καί τήν ἀνταρσία – ἀλλά συγχρόνως καί τήν ἐπιθυμία τῆς φυγῆς, τό ἔμφοβο βλέμμα στόν κόσμο (*ρίζε τό ὄπλο καί σωριάσου πρηγῆς / ὅταν ἀκούσεις ἀνθρώπους*), τήν ἀποστροφή (*Φθονῶ τήν τύχη σας, προνομιοῦχα / πλάσματα, κοῦκλες ἱαπωνικές*), τόν τρόπο τῆς ἀνυπαρξίας (*Σά νά μήν ἦρθαμε ποτέ σ' αὐτή τή γῆ / σά νά μένουμε ἀκόμη στήν ἀνυπαρξία*), ὅλα αὐτά μεταμορφώνουν τήν ποίηση σέ μιὰ τραγική κλοουνερύ, σέ ἓνα σκηνικό μέσα στό ὁποῖο ὁ σαρκασμός εἶναι ὁ ἀναμφισβήτητος κυρίαρχος τοῦ παιχιδιοῦ:

*Ἄλογα μαῦρα, θίασος ἵπποδρομίου, πετοῦνε
οἱ σκέψεις τώρα, φεύγοντας τή μάστιγα τοῦ λόγου.
Κι εἶμαι ἓνας κλόουν τραγικός, πού οἱ ἄνθρωποι
θά δοῦνε
νά παίξει νά συντρίβεται μέ τήν ὀπλή τοῦ ἀλόγου.*

«Ὁ κλαυσίγελος [τοῦ Καρυωτάκη]», μᾶς εἰδοποιεῖ ὁ Κλέων Παράσχος, «ὁ γεμάτος πονεμένη σύσπαση σαρκασμός του, ἡ εἰρωνεία του πού δέν εἶναι παρά ἓνας μόλις πνιγμένος λυγμός, θυμίζουν μερικές σχεδόν ὑστερικές κραυγές, μερικές ἐκρήξεις ἀβάσταγης ὀδύνης τοῦ Λαφόργκ».⁶ Ἡ παραπομπή στόν Γάλλο ποιητή Ζύλ Λαφόργκ μόνον στήν περιοχὴ τῆς μελαγχολικῆς ἱλαρότητας καί τῶν δύο μπορεῖ νά δικαιολογηθεῖ. Ἀλλά αὐτή ἡ δικαιολογία, ἐνῶ ἀφήνει ἐκκρεμὴ κάπως τήν παραπομπή, τονίζει συγχρόνως ἓνα καταγωγικό πεδίο πού στόν Καρυωτάκη ἀναβιώνει σχεδόν ἐμμονικά, μέ ἐξαντλητική καθήλωση, μέ μιὰ αὐτοβύθιση τοῦ ποιήματος, μέ μιὰ πίστη πού ἀκυρώνει τήν ἔλλειψη κάθε πίστεως, μέ μιὰ τραχύτητα ἀπέναντι στόν κόσμο πού ἀμφισβητεῖ τήν αὐταπάτη, ἀλλά ὄχι τήν παντοδυναμία τῆς ἀβεβαιότητας μεταξύ πίστεως καί αὐταπάτης. Μά ἡ ἀβεβαιότητα εἶναι ἡ οὐσία τῆς εἰρωνείας: αὐτό πού κάνει τόν ποιητὴ νά αἰωρεῖται πάνω ἀπό τό ποίημά του. Καί ὁ Καρυωτάκης εἶναι ἓνας αἰωρούμενος ποιητής – ἓνας εἰρων πού ἐποπτεύει τό ποίημά του σά νά βρίσκεται σέ κάποιο ἀρχιμήδειο σημεῖο πάνω ἀπό τό ποίημα, ἐνδυναμώνοντας τήν ποίηση καί ἀποδυναμώνοντας ταυτόχρονα τό ἥρεμο, θλιμμένο καί παρηγορητικό προσωπεῖο τῆς:

*Στό ταβάνι βλέπω τούς γύψους.
Μαῖανδροι στό χορό τους μέ τραβᾶνε.
Ἡ εὐτυχία μου, σκέπτομαι, θᾶναι
ζήτημα ὕψους.*

*Σύμβολα ζωῆς ὑπερτέρας,
ρόδα ἀναλλοίωτα, μετῶσιωμένα,
λευκές ἄκανθες ὁλόγυρα σ' ἓνα
Ἀμάλθειο κέρας.*

Μ' αὐτόν τόν τρόπο καί μ' αὐτό τό ὕφος, τά ποιήματα τοῦ εἰρωνα Καρυωτάκη γίνονται ἀμετάκλητα καί ἐξακολουθητικά δοκίμια ποιητικῆς αὐτογνωσίας.

ΣΗΜΕΙΩΣΕΙΣ

1. Vladimir Jankélévitch: *Ἡ Εἰρωνεία*, μτφρ. Μιχάλης Καραχάλιος, ἐκδ. «Πλέθρον».
2. Πάνου Καραβία: *Πάθος Γραφῆς καί τὰ Τοπία*, ἐκδ. Βιβλιοπωλεῖον τῆς «Ἐστίας», σ. 45.
3. Βύρων Λεοντάρης: *Κείμενα γιά τήν Ποίηση*, ἐκδ. «Νεφέλη», σ.σ. 19-20-21.
4. "Ο.π., σ. 21.
5. Γεράσιμος Λυκιαρδόπουλος: *Ἡ Ποιητικὴ τοῦ Παλιάτσου*, ἐκδ. «Ἐρασμος».
6. Κλέωνος Παράσχου: *Δέκα Λυρικοί*, Ἀθήνα 1937, σ. 235.

Οι δρόμοι που τον οδήγησαν στα όρια της σιγής

της Γεωργίας Δάλκου

Οι εκατό δρόμοι, με κατεύθυνση τα όρια της σιγής, είχαν χαραχθεί πριν ακόμα φορτώσει ο Καρυωτάκης το κλασικό του μπαούλο στο καράβι που θα τον έφερνε στην Πρέβεζα. Εκεί απλώς το αδιέξοδο δεν θα μπορούσε κανείς να το θεωρήσει «ποιητική αδεία» αδιέξοδο, αφού πήρε το χαρακτήρα απτής πραγματικότητας.

Αλλά και το έργο του Καρυωτάκη, συνολικά, φωτιζόταν τώρα διαφορετικά: δεν ήταν μια συνηθισμένη ποιητική πόζα, δεν ήταν ένα κλαψούρισμα χωρίς λόγο και αιτία. Εκατό λόγοι –εκατό δρόμοι– είχαν συμβάλει στη δημιουργία ενός ασφυκτικού κλοιού από τον οποίο η διαφυγή έμοιαζε αδύνατη.

Εδώ θα εστιάσουμε την προσοχή μας κυρίως σ' έναν από τους λόγους αυτούς, αφορμώμενοι από το ποίημα «Αισιοδοξία» στο οποίο ανήκουν οι στίχοι: *ας υποθέσουμε ότι δεν έχουμε φτάσει / από εκατό δρόμους τα όρια της σιγής*.

Σιγή για έναν ποιητή δεν μπορεί παρά να σημαίνει προπάλτων αδυναμία άρθρωσης και έλλειψη απήχησης του ποιητικού του λόγου. Ειδικά μάλιστα για τον Καρυωτάκη, η τέτοιου είδους σιγή είναι οδυνηρότερη κι από το βιολογικό θάνατο, αφού γι' αυτόν ποίηση και ζωή είναι έννοιες ταυτόσημες. Είναι ασφαλώς εντυπωσιακό το γεγονός ότι από τα 166 ποιήματά του τα 74 είναι έργα «ποιητικής», αφορούν δηλαδή στην ποιητική δημιουργία, τη λειτουργία της, την απήχησης της, τη διάρκειά της μέσα στο χρόνο. Πολλά κείμενά του –όπως είναι για παράδειγμα «Η μπαλάντα στους άδοξους ποιητές των αιώνων», «Οι τάφοι», «Ο ποιητής Ιωσήφ Ραφτόπουλος»– κυριαρχούνται από την έγνοια για τη σιωπή που πλακώνει το έργο των ποιητών, η οποία είναι πιο βαριά κι από την πλάκα του τάφου τους. «Τότε οι νεκροί πεθαίνουνε, όταν τους λησμονάνε» λέει επιγραμματικά ο Ουράνης. Και λησμονιά για τους ποιητές είναι να μη χαιρέται το φως του μέλλοντος το έργο τους.

Η επιβίωση ενός έργου ωστόσο εξαρτάται από πολλούς παράγοντες, που δεν έχουν να κάνουν πάντα με την αξία του. Ακόμα και η κριτική, που κύριος ρόλος της είναι να αποφανθεί για την ανθεκτικότητα ή μη των υλικών ενός έργου και για τη θέση που πρέπει να καταλάβει ο δημιουργός του ανάμεσα στους ομοτέχνους του, θέτει πολλές φορές αυτό το ρόλο στην υπηρεσία αλλότριων σκοπών.

Ας δούμε λοιπόν τι είδους κριτικές διάβασε ο Καρυωτάκης για το έργο του. Η πρώτη του συλλογή *Ο πόνος του Ανθρώπου και των Πραμάτων* έγινε δεκτή με σχόλια του τύπου «οι στίχοι σας παρέχουν ελπίδες». Η ποσότητα των ελπίδων φαίνεται ότι αυξήθηκε όταν διαβάστηκε η δεύτερη συλλογή του, τα *Νηπενθή*, αφού κρίθηκε άξια βράβευσης στο Φιλαδέλφειο διαγωνισμό. Ο ποιητικός αυτός αγών είχε θεσμοθετηθεί από τον Θεμιστοκλή Φιλαδελφέα, ο οποίος

επιπλέον –ειδικά για τους σκοπευτές του στόλου– είχε καθιερώσει κι ένα άλλο βραβείο: Το «Φιλαδέλφειον σκοπευτικών έπαθλον». Όσον αφορά στο συνώνυμό του ποιητικό έπαθλο πάντως, δεν φαίνεται να εκτόξευε τους βραβευόμενους πολύ ψηλά. Για τη διεκδίκηση άλλων βραβείων δινόταν μάχη. Όπως για το «Εθνικόν Αριστείον Γραμμάτων και Τεχνών», που η απονομή του επί σειράν ετών συνοδεύτηκε με ουκ ολίγα σκάνδαλα, σε σημείο ώστε –το 1918– να αναγκαστεί να το αρνηθεί ο Μαλακάσης. Μια ιδέα για το ποιας εμβέλειας ποιητές βραβεύονταν με το Φιλαδέλφειον έπαθλον μπορούν να μας δώσουν οι βραβευθέντες πριν και μετά τον Καρυωτάκη.

Το 1922 τιμήθηκε ο Στέλιος Σπεράντσας, γιατρός ακτινολόγος το επάγγελμα. Ουκ ολίγα ποιήματα του Σπεράντσα είχαμε την ευκαιρία οι παλιότεροι να απομνημονεύσουμε, καθώς ήταν ανάμεσα στους ποιητές που τους είχαν αδυναμία τα σχολικά μας βιβλία. Θυμίζω ένα απ αυτά:

*Στη γωνιά μας κόκκινο
τ' αναμμένο τζάκι
τούφες χιόνι πέφτουνε
στο παραθυράκι*

κ.λπ., κ.λπ.

Το 1923 άξιος του Φιλαδελφείου βραβείου εκρίθη ο Στέφανος Δάφνης, τμηματάρχης της Εθνικής Βιβλιοθήκης, για τη συλλογή του *Το Ανοιχτό Παράθυρο*. Ας δούμε ένα ποίημα «ποιητικής» απ' αυτή τη συλλογή. Επιγράφεται «Γράμμα σε νεαρό φίλο»:

*Φίλε μου, οι στίχοι γράφονται
με λίγα πραγματάκια: ένα τραπέζι· ένα κλαδί
με δυο μικρά πουλάκια· δυο κόκκινα γαρούφαλα
σ' ένα ποτήρι· ακόμη ο γλυκασμός της Άνοιξης
κι η πλανερή της γνώμη· άσπρο χαρτί, σα μια καρδιά
στο φως παραδομένη· μαύρο μελάνι, της σκουριάς
τη μυρουδιά να βγάνει, που να το πίνει το πουλί
της πένας στάλα-στάλα· και κάτι ακόμη: ο Έρωτας,
όλη του πόνου η σκάλα!*

Οφείλω να παραδεχτώ ότι τις οδηγίες αυτές δεν τις ακολούθησε ο βραβευθείς την επόμενη χρονιά Καρυωτάκης. Έχω μάλιστα την εντύπωση ότι τους πηγαίνει κόντρα με τον «Γραφιά»:

*Οι ώρες μ' εχλώμιαναν, γυρτός που βρέθηκα ξανά
στο αχάριστο τραπέζι.
(Απ' τ' ανοιχτό παράθυρο στον τοίχο αντικρινά
ο ήλιος γλιστράει και παίζει.
Διπλώνοντας το στήθος μου, γυρεύω αναπνοή
στη σκόνη των χαρτιών μου.
(Σφύζει γλυκά και ακούγεται χιλιόφωνα η ζωή*

στα ελεύθερα του δρόμου.)

Απόκαμα, θολώσανε τα μάτια μου κι ο νους,

όμως ακόμη γράφω.

(Στο βάθος ξέρω δίπλα μου δυο κρίνους φωτεινούς.

Σα να 'χουν βγει σε τάφο.)

Σ' αυτό το ποίημα θα έχουμε την πρώτη εμφάνιση ενός από τους δρόμους που θα καταλήξουν σε αδιέξοδο. Αυτή τη στιγμή απλώς η φωνή που ακούγεται χιλιόφωνη στα ελεύθερα του δρόμου έρχεται σε αντίθεση με τον πνιγηρό κόσμο του χαρτοβασιλείου, όπου οι λέξεις –ενώ ακυρώνουν ουσιαστικά οι ίδιες τον εαυτό τους– έχουν την εντύπωση πως ρυθμίζουν τη λειτουργία του κόσμου και πως η απουσία τους θα σημαίνει ανεπανόρθωτη καταστροφή. Έχουν δίκιο αυτοί που υποστηρίζουν ότι και το ύφος και η γλώσσα του Καρυωτάκη σχετίζονται άμεσα με το χώρο της εργασίας του. Έχω στα χέρια μου μερικές σελίδες πρακτικών του Ιατροσυνεδρίου, όπου ο Καρυωτάκης έχει καταγράψει, ως Γραμματέας, με άκραν ευσυνειδησίαν, τις αποφάσεις αυτού του οργάνου, στο οποίο συμμετέχουν και γιατροί καθηγητές του Πανεπιστημίου Αθηνών. Προβλήματα, όπως το προσφυγικό, η πανούκλα, τα ναρκωτικά, η αισχροκερδία, ενταγμένα μέσα σ' ένα πανομοιότυπο σχήμα ψυχρής διατύπωσης, αποδυναμώνονται. Σχεδόν εξαφανίζονται. Μια μόνο περίπτωση στις 6 συνεδριάσεις προκαλεί εντάσεις: Σχετίζεται με τα πρόσωπα που πρέπει να προταθούν για να στελεχώσουν το Ανώτατο Υγειονομικό Συμβούλιο

Και δεν μπορεί παρά να έθεσαν σε λειτουργία τους μηχανισμούς της σάτιρας υποθέσεις όπως αυτή που «απασχολεί» μισή σελίδα των πρακτικών: «Το Συμβούλιον λαβόν γνώσιν της μηνύσεως επί αισχροκερδεΐα του Φαρμακοποιού Β.Ο, ως εκτελέσαντος συνταγήν υπέρ την διατίμησιν, γνωματεύει ότι τότε μόνον ο Φαρμακοποιός υπερέβη την διατίμησιν εάν δεν εχρησιμοποίησεν φιάλην αλλά προσεκόμισε τοιαύτην ο πελάτης. Εάν ο Φαρμακοποιός εχορήγησε και φιάλην τότε η διατίμησις εγένετο νομίμως».

Προς το παρόν πάντως, εκείνο που ενοχλεί τον Καρυωτάκη είναι η πλήρης ακινησία που επικρατεί στο χώρο της δουλειάς του. Το ότι οι υπάλληλοι καρφώνονται ως δέντρα στη θέση τους. Κι αν μετακινούνται καμιά φορά, είναι για ν' αλλάξουν καρέκλα να πάνε από τον ένα βαθμό στον άλλο. Αυτά μέχρι τη στιγμή που θα αποφασίσει να θέσει τον δάκτυλον εις τον τύπον των ήλων. Τότε θα τεθούν σε λειτουργία όλα εκείνα τα μέσα που έχει στη διάθεσή της η εξουσία για να εξοβελίσει τον ενοχλητικό.

Μάτην ο Καρυωτάκης θα πιστέψει προς στιγμήν στη δύναμη της συλλογικής δράσης. Θα του μείνει κι απ' αυτήν η πικρή ανάμνηση από τις σφιγμένες γροθιές, τα παραπλανητικά χαμόγελα, την προδοτική αδιαφορία. Είναι πεπεισμένος πια ότι η οργισμένη φωνή του κανενός δεν θα ταράξει τον ύπνο:

Επρόδωσαν την αρετή κι ήρθαν οι έσχατοι πρώτοι.

Με χρήμα παίρνεται η καρδιά κι αποτιμάται ο φίλος.

Νύχτα βαθιά. Με πνεύμα οργής έσπρωξα το κρεβάτι.

Άνοιξα τις αραχνιασμένες κάμαρες. Καμία

ελπίς. Απ' το παράθυρο, του τελευταίου διαβάτη

είδα τη σκιά. Κι εφώναξα στριγκά στην ησυχία:

«Δυστυχία!»

Η φριχτή λέξη με φωτιά στον ουρανόν εγράφη.

Δέντρα την δαχτυλοδειχτούν, αστέρια την κοιτούνε,

επιγραφή την έχουνε τα σπίτια κι είναι τάφοι,

ακόμη θα την άκουσαν οι σκύλοι κι αλυχτούνε.

Οι άνθρωποι δεν ακούνε;

Είναι φανερό πια. Η ποίηση δεν είναι για τον Καρυωτάκη όπως ήταν για πολλούς σύγχρονους του προέκταση της κοινωνικής συμβατικότητας σ' ένα επίπεδο πιο πνευματικό. Είναι μέσο απελευθέρωσης από κάθε μορφής σκλαβιά. Ως ποιητής, δεν δηλώνει αφοσίωση ούτε στην αυλή του Παλαμά, ούτε στον κύκλο του Αποστολάκη. Ο διονυσιακός και απολλώνιος μαζί οίστρος του Σικελιανού δεν τον αγγίζει. Δεν τον εκφράζουν στίχοι, όπως αυτοί, που βλέπουν έτσι τους ανθρώπους:

Σαν να τους σπρώχνει ρυθμικά από θεού ένα κύμα,

δεν περπατούνε, λάμνουνε στην άσπρη ανηφοριά.

Αναμετράει την άβυσσο το αγγελικό τους βήμα

κι όλο χτυπάει το χάραμα στην άγια τους θωριά.

Οι στίχοι αυτοί ανήκουν στη συλλογή *Πάσχα των Ελλήνων*, για την οποία –όπως και για τη *Φλογέρα του βασιλιά* του Παλαμά– τόλμησε να γράψει ο Βάρναλης στο *Φως που καίει*:

Εγώ 'μαι η τέχνη των μωρών των τσαρλατάνων,

η τέχνη των μοιχών και των ευνούχων,

η πουλημένη, η ατιμασμένη.

είμαι η «Φλογέρα» εγώ «του βασιλιά»

και το «Πάσχα των Ελλήνων»!

Αλλά ο Βάρναλης είχε τέλος πάντων άλλες αβάντες. Άσε που τυπώνει τους στίχους του στην Αλεξάνδρεια με το ψευδώνυμο Δήμος Τανάλιας Ο Καρυωτάκης πού πήγαινε ξυπόλητος στ' αγκάθια να προκαλέσει –μεταξύ άλλων– τον κύριο κύριο Μαλακάση, τον εκλεκτό των σαλονιών, τον Διευθυντή της βιβλιοθήκης της Βουλής, τον σύζυγο της Ελίζας Δεληγεώργη, κόρης του Πρωθυπουργού Επαμεινώνδα Δεληγεώργη; Και πώς έχει την αξίωση να δεχτούν οι εκδότες να τυπώσουν τη δική του συλλογή *Ελεγεία και Σάτιρες*, τη στιγμή που το 1927 υπάρχει υπερπροσφορά και από ποιητές ανεγνωρισμένους;

Μεταξύ άλλων, ο Σωτήρης Σκίπης εκδίδει δύο συλλογές: *Τα Γαλάζια μεσημέρια*, και τα *Λουλούδια της μοναξιάς*. Ο Άγγελος Σημηριώτης το *Επί των ποταμών Βαβυλώνας*. Ο Μάρκος Τσιριμώκος το *Εκ βαθέων*. Ο Γιώργος Δελής, ο εκλεκτός των Παλαμά, Σικελιανού, Νιρβάνα, Ξενοπούλου, τη συλλογή *Σύννεφα στο γέρμα*, όπου, κατά τον Σικελιανό, «αντιτάσσεται σε κάθε πνεύμα ενδοτικότητας και χαλαρότητας που θα απειλούσε να λυγίσει ή να ισοπεδώσει την ανένδοτη ανθρώπινη ψυχή».

Φως φανερό ότι η συλλογή *Ελεγεία και Σάτιρες* δεν επρόκειτο να τύχει τέτοιας ευνοϊκής υποδοχής. Αν είχε βέβαια τίποτα βουκολικά ποιήματα μέσα, κάτι μπορεί να γινόταν. Έτσι παράγγειλε στον Καρυωτάκη –μέσω του Ι.Μ. Παναγιωτόπουλου– ο εκδότης Μιχαήλ Ζηκάκης: «Εγώ θέλω το ποίημα να 'ναι τραγούδι, να 'χει λίγο χωριό μέσα, κάνα βο-

σκόπουλο, καμιά φλογέρα. Ο απαυτός σου [δηλ. ο Καρυωτάκης] μου φαίνεται πως είναι τρελός». «Βρεθήκαμε με τον Καρυωτάκη», συνεχίζει την αφήγησή του ο Παναγιωτόπουλος, «μέσες άκρες του ξήγησα πως δεν έπρεπε να περιμένει τίποτε. Με πήρε και πήγαμε σ' ένα υπόγειο ταβερνάκι. Και κει da μέσα καθήσαμε ώρες. Ο Καρυωτάκης με βεβαίωνε πως αυτό το βιβλίο ήταν το στερνό του, γιατί άλλο καλύτερο δεν πίστευε πως μπορούσε να δώσει, και πως αν αυτό δεν το λογάριαζαν οι άλλοι καθόλου, δεν του απέμενε πια καμιά πεποίθηση πως δεν πήγε ολότελα χαμένη, η ζωή του ολάκερη».

Αφού δεν γινόταν αλλιώς, ανέλαβε ο ίδιος τα έξοδα για την έκδοση της συλλογής. Έτσι τον Δεκέμβριο του 1927 εκδίδονται τα *Ελεγεία και Σάτιρες* από την Εταιρεία «Ράλλης και Σία». Όσο ζούσε ο Καρυωτάκης, είδαν το φως της δημοσιότητας επτά κριτικές για τη συλλογή αυτή. Τις τρεις τις είχε γράψει ο Κλέων Παράσχος, φίλος του ποιητή, και κριτικός που αντιμετώπιζε με συμπάθεια και ευγένεια το έργο των κρινομένων. Η κριτική του Ιω. Ζερβού δίνει την εντύπωση πως συγχέει τον Καρυωτάκη με την Κλεαρέτη Δίπλα-Μαλάμου. Ο Φάνης Μιχαλόπουλος μάλλον προσπαθεί να απαλλάξει τον ποιητή από κάποιες μομφές. Και μόνο στη σύντομη κριτική του Χουρμούζιου υπάρχουν κάποιες εύστοχες παρατηρήσεις, όσον αφορά στις «Σάτιρες». Αλλά η κριτική που θα δημιουργήσει θόρυβο είναι αυτή που δημοσιεύεται στο περιοδικό *Ελληνικά Γράμματα* και υπογράφεται από τον Βασίλη Ρώτα. Από το βιβλίο της Χριστίνας Ντουνιά *Κ.Γ. Καρυωτάκης, Η αντοχή μιας αδέσποτης τέχνης*, αντλούμε τις παρακάτω πληροφορίες, που θα μας δώσουν μια ιδέα για το κλίμα που εξέθρεψε την αρνητική κριτική του Ρώτα.

Τα *Ελληνικά Γράμματα* κυριαρχούνταν από τις ιδέες του Γιάννη Αποστολάκη, που μοναδικό ποιητή του τόπου θεωρούσε τον Σολωμό, πλάθοντας μια εξιδανικευμένη και αφηρημένη μορφή του. Συστηματικά μέσα από τις σελίδες του περιοδικού προβάλλονται οι ιδέες της ανακάλυψης του κόσμου ως θαύματος, της ηρωολατρίας και της ανύψωσης της ψυχής προς το θείο, δια μέσου της αγάπης προς τον πλησίον και της εξάλειψης του εγωισμού. Η σχέση των εκδοτών του περιοδικού με τον καθολικισμό τρέφει την φήμη περί της χρηματοδότησής του από την Καθολική Εκκλησία.

Ανάμεσα στους ποιητές που, κατά τον Ρώτα, θα μείνουν στο ράφι είναι κι ο Κάλβος που χαρακτηρίζεται εγωπαθής. Αντίθετα δεν θα μείνουν στο ράφι οι *Σιγαλές φωνές* του Πετμεζά-Λαύρα για παράδειγμα, για τις οποίες γράφει ο Ρώτας: «Με το νέο του αυτό βιβλίο ο Λαύρας ξεπέρασε τον εαυτό του και μας έδωσε μια ποίηση με πραγματικό αίσθημα, με σεμνότητα και ευγένεια και παίρνει θέση στην ελληνική βιβλιοθήκη, κοντά στον επίσης ευγενικό, επίσης ωραίο, αλλά περισσότερο αυθόρμητο Μιλτιάδη Μαλακάση». Ρίχνοντας μια ματιά στα παρασκήνια θα διαπιστώσουμε πως ο Λαύρας –που είχε χρηματίσει και προϊστάμενος του Καρυωτάκη– ανήκει στην οικογένεια του στρατού, όπως ο Ρώτας, διαθέτει γιο υπουργό στην κυβέρνηση Σοφούλη, ο οποίος επιπλέον ήταν και συμμαθητής του Κωστή Μπαστιά, εκδότη των *Ελληνικών Γραμμάτων*.

Κάτι άλλο που αξίζει να αναφερθεί είναι η θέση που είχαν πάρει τα *Ελληνικά Γράμματα* απέναντι στο θέμα της απεργιακής κινητοποίησης δημοσίων υπαλλήλων, στην οποία είχε πρωτοστατήσει ο Καρυωτάκης ως Γραμματέας της Ένωσης Δημοσίων Υπαλλήλων Αθηνών. Αντιγράφουμε ένα μικρό απόσπασμα από το σχετικό κείμενο που βλέπει το φως της δημοσιότητας στο προηγούμενο τεύχος από αυτό που περιέχει την κριτική για τον Καρυωτάκη:

«Δεν υπάρχει αστική ηθική και προλεταριακή ηθική. Δεν μπορεί ούτε ο αστός διαφορετικά να κηρύχνει και διαφορετικά να πράττει, να ζητά ηθική και θυσία από το δουλευτή και όχι από τον πάτωνα, ούτε ο κομμουνιστής να προδίνει λχ. την εμπιστοσύνη που του 'χει σαν υπαλλήλου το κράτος και να το υπονομεύει πιστεύοντας πως ο σκοπός αγιάζει τα μέσα (...) Η διαφορά του χριστιανικού λόγου απ' ούλες τις άλλες διδασκαλίες, κοινωνικές και πολιτικές, είναι πως ποτέ δεν ξεχώρισε το σκοπό από τα μέσα (...) Γιατί με τέτοια αντίληψη της ηθικής αστοί και κομμουνιστές δεν δείχνουν τίποτε άλλο παρά πως είναι οι δύο διαφορετικές όψεις του ίδιου νομίσματος: την άρνηση της ηθικής που δεν είναι μονάχα φαινόμενο κοινωνικό, αλλά και αισθητικό και αξία απόλυτη».

Το περιοδικό επομένως είχε πολλούς λόγους για να δει το ποιητικό έργο του Καρυωτάκη με διάθεση αρνητική. Αλλά η κριτική του Ρώτα δεν ήταν απλώς αρνητική. Ήταν εξουθενωτική. Πραγματικός λίβελλος. Ο Καρυωτάκης εξευτελιζόταν όχι μόνο ως ποιητής αλλά και ως άνθρωπος. Αντιδρά στέλνοντας μια επιστολή, στην οποία ανταπαντά το περιοδικό με νέα μείωση. Μετά απ' αυτό, διαμαρτύρεται εντονότατα για την τακτική των *Ελληνικών Γραμμάτων* με ένα κείμενο που δημοσιεύεται στη *Νέα Εστία*. Τόπος κατοικίας του αποστολέα δεν είναι πια η Αθήνα, αλλά η Πάτρα. Έχει δηλαδή ήδη αρχίσει ο χορός των διώξεων, που μετά από λίγο θα του ορίσουν ως πιο κατάλληλο τόπο διαμονής την Πρέβεζα.

Θα μου φαινόταν παράξενο αν ο Καρυωτάκης, γι' αυτήν την κριτική που τον γέμισε οργή, αντιδρούσε μόνο με τον τρόπο που είδαμε προηγουμένως. Έχω τη γνώμη ότι η τακτική, που την εφάρμοσε και σε άλλες περιπτώσεις όταν κυριαρχούνταν από έντονα συναισθήματα, εξαιτίας κάποιων γεγονότων του βίου του, εφαρμόστηκε κι εδώ. Διοχέτευσε δηλαδή τα συναισθήματά του και σ' ένα ποίημα, το ποίημα «Αισιοδοξία», το οποίο παρέδωσε στον εξάδελφό του πριν φύγει για την Πρέβεζα. Το πρώτο στοιχείο, ότι η «Αισιοδοξία» αποτελεί ποιητική απάντηση στην κριτική του Ρώτα, το δίνει ο τίτλος. Τόσο ο Καρυωτάκης, όσο και ο Παράσχος σ' αυτό το σημείο συγκέντρωσαν τα πυρά τους. Ρωτάει ο Καρυωτάκης: «Πιστεύει σοβαρώς [ο Ρώτας] ότι η δική του αισιοδοξία συμβιβάζεται με τη σημερινή πραγματικότητα περισσότερο από το δικό μου πεσιμισμό;» Συμπληρώνει ο Παράσχος: «Μόνον τα βρέφη και οι παλίμπαιδες είναι αισιόδοξοι. Σε όση αφθονία κι αν πουλούν ορισμένα πρατήρια ιδεαλιστικών περιοδικών την αισιοδοξία, πού να την έβρει κανείς;»

Αλλά δεν είναι μόνο ο τίτλος του ποιήματος που το συνδέει με τη συγκεκριμένη κριτική. Σε κάθε στροφή ανατρέπονται

ουσιαστικά τα βασικά σημεία στα οποία στάθηκε ο Ρώτας. Η ανατροπή γίνεται όχι μόνο με την επανάληψη του «ας υποθέσουμε», που γίνεται προϋπόθεση του «ας τραγουδήσουμε» της τελευταίας στροφής, αλλά προπάντων με τον κύκλο μέσα στον οποίο κλείνεται το όλον: Το «Ας υποθέσουμε πως δεν έχουμε φτάσει / στο μαύρο αδιέξοδο, στην άβυσσο του νου» της αρχής, έχει το ομολόγό του «Ας υποθέσουμε πως δεν έχουμε φτάσει / από εκατό δρόμους τα όρια της σιγής», στην αρχή της τελευταίας στροφής.

Έτσι το «ας τραγουδήσουμε» του τέλους, τοποθετούμενο έξω από το συμπαγές και αδιαπέραστο σχήμα των συνθηκών της επίγειας ζωής, μόνον εκτός του κόσμου τούτου θα μπορέσει επιτέλους να στείλει το μήνυμά του στους ανθρώπους. Μα και τότε οι άνθρωποι δεν θα το εισπράξουν ως νικητήριο σάλπισμα, ως ξέσπασμα κραυγής, αφού το αποτέλεσμα θα είναι να διασκεδάσουν. Θα είναι κι αυτός ένας επιπλέον δρόμος που οδηγεί στη σιγή. Η θεματολογία, από κει και πέρα, των επιμέρους στροφών του ποιήματος έχει συγκεκριμένες αντιστοιχίες με το περιεχόμενο της κριτικής του Ρώτα και μάλιστα με την ίδια σειρά που ο κριτικός εκθέτει τις παρατηρήσεις του. Σημείο πρώτο. Ο Ρώτας σχολιάζοντας το ποίημα «Υστεροφημία» και τους στίχους «το θάνατό μας χρειάζεται η άμετρη γύρω φύση / και τον ζητούν τα πορφυρά στόματα των ανθών», παρατηρεί:

«Βλέπετε πως ο εαυτός μας έφτασε στο σημείο να φοβάται πια και τα λουλούδια και τον ήλιο. Εκείνο το “χρειάζεται” δεν αφήνει καμιά αμφιβολία ότι η στάση των λουλουδιών, του ήλιου και της άμετρης γύρω φύσης είναι απέναντί μας εχθρική. Ο ποιητής, σαν αγρίμι κυνηγημένο, έχει μουλώσει και φοβάται ως και τον ίσκιο του, έχει σφαλίσει το είναι του σαν το στρείδι και δεν ανοίγει με κανέναν τρόπο. Μόνον έτσι εξηγείται το πεισματικό αυτό κρέμασμα των μούτρων, αυτή η απελπισμένη ρούτζα ενού παιδιού παραχαιδεμένου, που από εγωπάθεια εκατάντησε ένας ανυπόφορος ιδιότροπος, νευρικός και γκρινιαρός, αφημένος στο πάθος του τόσο που να μη μπορεί να ιδεί πόσο ψεύτικο είναι, και να φαντάζεται πως ήλιος και λουλούδια περιμένουν τι και πώς, *χ ρ ε ι ά ζ ο ν τ α ι*, το θάνατό του. Ο άνθρωπος υποφέρει σαν κανένας υποχονδριακός».

Ο Καρυωτάκης, αντίστοιχα, «υποθέτει», στην πρώτη στροφή του «Αισιοδοξία»:

Ας υποθέσουμε πως ήρθανε τα δάση
μ’ αυτοκρατορικήν εξάρτυση πρωινού
θριάμβου, με πουλιά, με το φως τ’ ουρανού
και με τον ήλιον όπου θα τα διαπεράσει.

Γράφει ο Ρώτας παρακάτω:

«Κάποια ευτυχισμένη στιγμή (ερωτική, τι άλλο;), που πέρασε για πάντα, αναλαβαίνει να δώσει μια πραγματικότερη αφορμή, δίχως όμως να επιμένει και πολύ, χάνεται αμέσως. Τίποτα, η λύπη είναι *sui generis*, δίχως αφορμή καμιά.

Έτσι παραπονιάρης, γκρινιαρός, με λαχτάρες για ταξίδι μακριά από τους κακούς ανθρώπους, τελειώνει την πρώτη σειρά [των Ελεγείων].

Στη δεύτερη στροφή ο Καρυωτάκης ζει –υποθετικά πάντα– μια ευτυχισμένη ερωτική στιγμή ανάμεσα σε «καλούς» ανθρώπους.

Ας υποθέσουμε πως είμαστε εκειπέρα
σε χώρες άγνωστες της δύσης, του βορρά
ενώ πετούμε το παλτό μας στον αέρα,
οι ξένοι βλέπουνε περίεργα, σοβαρά.
Για να μας δεχτεί κάποια λαίδη τρυφερά,
έδιωξε τους υπηρέτες της ολημέρα.

Το τρίτο εκτενές σχόλιο του Ρώτα αφορά το ποίημα «Υποθήκαι» του οποίου θυμίζω τις δύο πρώτες στροφές:

Όταν οι άνθρωποι θέλουν να πονείς,
μπορούνε με χίλιους τρόπους.
Ρίξε το όπλο και σωριάσου πρηγής
όταν ακούσεις ανθρώπους.

Όταν ακούσεις ποδοβολητά
λύκων, ο Θεός μαζί σου!
Ξαπλώσου χάμου με μάτια κλειστά
και κράτησε την πνοή σου.

Ας δούμε τώρα και το σχόλιο του Ρώτα:

«Αλίμονο, αν ο ποιητής δεν πονέσει τους ανθρώπους. Ποιος τότε θα τους πονέσει; Και τι ποιητής είναι αυτός που έχει ανάγκη να χαϊδολογηθεί από τους ανθρώπους; Ας κρατήσει λοιπόν πεισματικά “σκήπτρο και λύρα”, και ας τους βρίζει γιατί δεν νιώθουν, γιατί δεν έχουν το χάρισμα να εκφράσουν τον πόνο τους κι αυτοί, γιατί δεν έχουν τη δύναμη να σκεφθούν, γιατί αγωνίζονται για τη ζωή πολεμώντας όσο και όπως τους κόβει. Αμή ας τους ανοίγει τα μάτια ο ποιητής. Γιατί γι’ αυτό είναι ποιητής: ανοιχτομάτης αυτός μέσα στους τυφλούς, οδηγός στους παραστρατισμένους, παρηγορητής στους θλιμμένους, δάσκαλος και καλοκαρδιστής, κι όχι στενόκαρδος κ’ εγώπαθος. Γιατί αυτό είναι: όλη αυτή τη γενιά (μαζί ποιητές και “περιβάλλον” κ’ “εποχή”) την έφαγε η εγωπάθεια, ο θεατρινισμός. Ο θεατρίνος, τεχνίτης εφήμερος –τι λέω;– της στιγμής, έχει ανάγκη να νιώθει τον εαυτό του κέντρο της οικουμένης, γιατί αυτός ο δόλιος είναι πράγματι “κύμβαλον αλαλάζον”. Γι’ αυτόν, το χειροκρότημα της στιγμής είναι η δικαίωση της τέχνης του, ανταμοιβή του, μόνη επιτυχία του στη ζωή. Αμή ο ποιητής; ο εμψυχωτής; ο δίκαιος κριτής; ο πλάστης των θεών; Πώς αυτός, ο “ποιμήν”, ρίχνει τ’ άρματα όταν ακούει τα ποδοβολητά των λύκων;»

Στην τρίτη στροφή ο Καρυωτάκης τού κάνει τη χάρη να γίνει προς στιγμήν ήρωας σταυροφόρος.

Ας υποθέσουμε πως του καπέλλου ο γύρος
άξαφνα εφάρδυνε, μα εστένεψαν, κολλούν
τα παντελόνια μας, και, με του πτερνιστήρος
το πρόσταγμα, χιλιάδες άλογα κινούν
πηγαίνουμε· σημαίες στον άνεμο χτυπούν
ήρωες σταυροφόροι, σωτήρες του Σωτήρος.

Η κριτική του Ρώτα τελειώνει μ’ αυτά τα λόγια:

«Με τον Καρυωτάκη κάποια παρεξήγηση θα συμβαίνει: έπιασε αυτή την κλάψα από το πρώτο του βιβλίο κ’ εξακολουθεί. Του εύχομαι, με το “Ελεγεία και Σάτιρες” να ξεθυμάνει πια και ν’ αλλάξει σκοπό. Ας θελήσει να νιώσει πως άλλο “παιδική” κι άλλο “στενή” καρδιά.»

Η ευχή εκπληρώνεται. Ο Καρυωτάκης αλλάζει σκοπό:

Ας υποθέσουμε πως δεν έχουμε φτάσει

από εκατό δρόμους τα όρια της σιγής,
κι ας τραγουδήσουμε, το τραγούδι να μοιάσει
νικητήριο σάλπισμα, ξέσπασμα κραυγής
τους πυρρούς δαίμονες, στα έγκατα της γης,
και, ψηλά, τους ανθρώπους να διασκεδάσει.

Το μοναδικό τραγούδι που θα πει από δω και πέρα ο Καρυωτάκης θ' αφιερωθεί στην Πρέβεζα. Εκείνη δεν θα δει με καλό μάτι μια τέτοια «τιμή». Θα βάλει μπαμπάκια στ' αυτιά της, όπως «η σελήνη της Επαρχίας» του Λαφόργκ, μια «θρηνωδία» που είναι εμφανές ότι έχει επηρεάσει την «Πρέβεζα».

Ω! να η Σελήνη, φουσκωτή,
σαν ένα ολόγιομο πουγγί!
Μακρυά, μια σάλπιγγα σημαίνει
Ο κύριος Πάρεδρος διαβαίνει.
Παίζει ένα πιάνο μες στο βράδυ.
Μια γάτα τρέχει στο σκοτάδι.
Κι αποκοιμιέται η επαρχία!
Με μια στερνή του συγχορδία
το πιάνο κλει το σκέπασμά του.

Τι ώρα νάναι απάνου-κάτου!
Τι εξορία, φτωχιά Σελήνη!

Πρέπει να πούμε «τι να γίνει;»

Σελήνη, αλήτισσα κι ωραία,
στον πόνο ας γίνουμε παρέα
Έχω, ως πεθάνω, ω θεία βραδιά
την επαρχία μες στην καρδιά!
Κι είναι η Σελήνη σα γριά
που έχει μπαμπάκι μες στ αυτιά.

(Μετάφραση Αιμιλίας Δάφνη)

Εκεί όμως που και οι εκατό δρόμοι της σιγής, σε πλήρη ανάπτυξη, είχαν σχηματίσει ένα αδιαπέραστο τείχος, πετάχθηκε ανάμεσά τους ένα μικρό υστερόγραφο του υστερογράφου που τους απορρόθμισε: «Ορισμένως, κάποτε, όταν μου δοθεί ευκαιρία, θα γράψω τις εντυπώσεις ενός πνιγμένου».

Με το υστερόγραφο αυτό τέλειωνε η τελευταία επιστολή του Καρυωτάκη, που γράφτηκε στις δύο το μεσημέρι της 21ης Ιουλίου του 1928, στο τραπεζάκι ενός καφενείου που ονομαζόταν «Ουράνιος Κήπος».

ΙΔΡΥΜΑ

ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΣ Σ. ΚΑΨΑΣΚΗΣ

Κοινωφελές Ίδρυμα εγκεκριμένο με Προεδρικό Διάταγμα (ΦΕΚ 955/Β/20-11-1995)

ΙΔΡΥΤΗΣ: ΤΡΑΠΕΖΑ ΕΡΓΑΣΙΑΣ

ΒΟΥΚΟΥΡΕΣΤΙΟΥ 19, 106 71 ΑΘΗΝΑ • ΤΗΛ.: 210 3660 780, 210 3625 932

Το Ίδρυμα «Κωνσταντίνος Σ. Καψάσκης», στα πλαίσια των πολιτιστικών του δραστηριοτήτων, αθλοθετεί τρία βραβεία (6.000 ευρώ, 4.000 ευρώ και 2.000 ευρώ) για τη συγγραφή μελετών με γενικό θέμα:

Προτάσεις προσαρμογής του τραπεζικού συστήματος στις ιδιαιτερότητες αναγκών της ελληνικής οικονομίας και κοινωνίας σήμερα.

Ελάχιστος αριθμός δακτυλογραφημένων σελίδων: πενήντα (50).

Από τις εργασίες που θα υποβληθούν θα βραβευτούν οι τρεις επιτυχέστερες με τα παραπάνω χρηματικά έπαθλα και θα δημοσιευθούν οι πέντε πρώτες σε αυτοτελή τεύχη.

Λήξη προθεσμίας υποβολής εργασιών: 31 Οκτωβρίου 2003.

Πληροφορίες και αποστολή δακτυλογράφων ή δισκέτας:

Βουκουρεστίου 19 - 106 71 Αθήνα, Τηλ.: 210 3660 780.

Μεγάλη Τετάρτη στον Αϊ-Γιώργη της Πριγκήπου

του Σάββα Ε. Τσιλένη

*Κι' άγιον Γεώργην Κουδουνάν,
ωνόμασαν το άλλο,
Μοναστηράκι νιόκτιστον, Βουνό
ξηρό, μεγάλο.
Κουράζετ' όποιος αναβή, όμως δεν
μετανιώνει,
το θώρος του ευρύχωρον, τους
κόπους του πληρώνει.
Senior Momars, Βοσπορομαχία,
ήγουν φιλονικεία Ασίας και
Ευρώπης εις το κατάστενον της
Κωνσταντινουπόλεως, Βενετία
1792.*

Είχα ακούσει για το φαινόμενο της μαζικής προσέλευσης αλλόθρησκου πλήθους στο μοναστήρι του Αϊ-Γιώργη του Κουδουνά¹ στη νήσο Πρίγκηπο (Büyükdada) της Πόλης την ημέρα της μνήμης του. Για τους ορθοδόξους, όταν η γιορτή πέφτει μέσα στη Μεγάλη Βδομάδα, μετατίθεται και γιορτάζεται τη Δευτέρα του Πάσχα – έτσι και φέτος. Η παρουσία μου επιτόπου, συνοδεύοντας φίλους ελλαδικούς, νομίζω ότι αξίζει να μεταφερθεί όχι μόνο για τις εντυπώσεις από ένα καθαρά ανθρωπολογικό και θρησκευολογικό φαινόμενο, το οποίο δεν έχω τα απαραίτητα εφόδια να αναλύσω, αλλά ως αφορμή διατύπωσης σκέψεων για την επιρροή της πίστης στην καθημερινότητα των ανθρώπων. Ίσως είναι φαινόμενο του συρμού το τάμα και η μαζική προσευχή σε κάποιο ιερό τόπο «άλλης» θρησκείας, και μάλιστα αυτής που χαρακτηριζόταν ως πρόσφατα «εχθρική» ή «αντίπαλη» προς την τουρκική εθνική οντότητα. Δεν γνωρίζω αν παρόμοιοι χώροι στην Τουρκία γίνονται τόποι λατρείας – εκτός από τις οργανωμένες λειτουργίες που τελούνται στον Άγιο Νικόλαο των Μύρων (Derme) της Λυκίας, με πρωτοβουλία του Μητροπολίτου Μύρων κ. Χρυσό-

στόμου και το προσκύνημα στην Καπαδοκία και τις λειτουργίες που τέλεσε εκεί ο Οικουμενικός Πατριάρχης κ. Βαρθολομαίος. Σ' αυτές, αν και ο πυρήνας του πλήθους των πιστών αποτελείται από ορθοδόξους χριστιανούς, προερχόμενους κατά κύριο λόγο από την Ελλάδα, που αποτελούν το σύγχρονο φαινόμενο του θρησκευτικού τουρισμού, συμμετέχει και πλήθος κόσμου από τους κατοίκους της περιοχής. Επίσης το Αγίασμα της Κοιμήσεως της Θεοτόκου στο Βεφά ή και ορισμένα άλλα Αγιάσματα στην Πόλη αποτελούν τόπο προσκυνήματος από λελογισμένα πλήθη πιστών κάθε πρώτη ημέρα του μηνός και του έτους – εκτός από την ημέρα της μνήμης των Αγίων στους οποίους είναι αφιερωμένα.

Το φαινόμενο στον Αϊ-Γιώργη επαναλαμβάνεται σε μαζική μορφή δύο φορές το χρόνο, εκτός από την 23η Απριλίου και την ημέρα γιορτής της Αγίας Θέκλας το Σεπτέμβριο. Εκτός από τους

μουσουλμάνους στο προσκύνημα συμμετέχουν αραβόφωνοι ορθόδοξοι, που φέτος αποτελούν το 38% του μαθητικού πληθυσμού της πρωτοβάθμιας και δευτεροβάθμιας εκπαίδευσης των ομογενειακών σχολείων, ασσυροχαλδαίοι, οι επονομαζόμενοι και συριανοί, και λιγοστοί ευρωπαίοι τουρίστες, εξ αυτών λιγότεροι οι Έλληνες, που φέτος δεν τίμησαν τη Βασιλεύουσα όπως πέρσι. Τα χρόνια που ζούσε πολυπληθής ελληνορθόδοξη κοινότητα στην Πόλη, δηλαδή μέχρι τα μέσα της δεκαετίας του 1970, δεν είχαν παρουσιασθεί παρόμοια φαινόμενα· το γεγονός αυτό χαρακτηρίζεται «νεωτερικό» με την έννοια ότι χαρακτηρίζει τη σύγχρονη τουρκική κοινωνία της τελευταίας δεκαετίας, της οποίας μερίδα προσκείμενη στο αλεβίτικο δόγμα, δεν έχει αναστολές να ασπασθεί τελετουργικές συμπεριφορές που ανάγονται στη χριστιανική θρησκεία. Εξάλλου Aziz (Άγιος) Cercis ή Circis αποκαλείται στη μουσουλμανική θρησκεία ο Άγιος Γεώργιος, προσφωνούμενος ενίοτε και «προφήτης» (Hazreti [Hz.] ή Nebi)¹. Θεωρείται κοινό πρόσωπο λατρείας χριστιανισμού και ισλάμ, είναι συνηφασμένος στον πολιτισμό των λαών της Μικράς Ασίας με τον Hz. Hızır ή Hıdır (Χιδδίν) όπως και με τον Προφήτη Ηλία (Hz. İlyas).

Αλλά ας πάρουμε την ημέρα από την αρχή: Ταξιδέψαμε με το πρώτο πλοίο της γραμμής που συνδέει τα Πριγκηπόνησα με το Σιρκετζί, την κεντρική αποβάθρα όπου καταλήγει και η σιδηροδρομική γραμμή της Ευρώπης, με ώρα αναχώρησης την 7η πρωινή. Ήδη το πλήθος είχε συσσωρευθεί νωρίς στη σκάλα και με το που άνοιξαν οι πόρτες άρχισε το γιουρούσι για την κατάληψη μίας θέσης. Η πλειοψηφία των ταξιδιωτών ήταν νέες γυναίκες, αλλά και μέσης

ηλικίας, δίχως κεφαλόδεσμο, την κλασική μαντίλα, με σύγχρονη αμφίεση. Από τις αποσκευές γινόταν αντιληπτό ότι το ταξίδι συνδυαζόταν με εκδρομή στην ύπαιθρο. Ίσως βοηθούσε ο ανοιξιάτικος καιρός και η επέτειος της 23ης Απριλίου, αργία για τα τουρκικά σχολεία που εορτάζουν την Ημέρα της Εθνικής Κυριαρχίας και του Παιδιού, στη μνήμη της πρώτης συνεδρίας της Μεγάλης Εθνοσυνέλευσης που συνήλθε στην Άγκυρα το 1920.

Το πλοίο, αφού πήρε επιβάτες από τη Χαλκηδόνα (Kadıköy) και λιγοστούς από τα υπόλοιπα τρία νησιά, έφθασε κατάμεστο στο μεγαλύτερο του συμπλέγματος των Νήσων στις 8.30'. Ήταν χαρακτηριστική η κλίση του «βαποριού», σύμφωνα με την ντοπιολαλιά, από τον κόσμο που μαζεύτηκε στην πλευρά της σκάλας για να εφορμήσει στη στεριά, ούτως ώστε να προλάβει να πιάσει ένα «παγτονάκι» (αμάξι με δύο άλογα) ή μια θέση στο θαλάσσιο «μωτόρι» (πλοιάριο) που εκτελούσε τη μισή διαδρομή μέσω της πλαζ του Γιωργούλι (Yürekli Ali). Η απόσταση της Μονής από την αποβάθρα είναι περίπου 4 χλμ. ανάβαση, διότι βρίσκεται στην κορυφή του ψηλότερου λόφου (202 μ.)· έτσι, με τη θαλάσσια διαδρομή, ελαττώνεται αισθητά ο χρόνος και είναι φθηνότερα τα μεταφορικά για κάποιους μεμονωμένους επισκέπτες.

Η παρουσία παιδιών που σου πρότειναν την αγορά κεριού και μπουκέτων μιμόζας στο χείλος της αποβάθρας, σε προϊδέαζε για το τι θ' ακολουθούσε καθώς πλησίαζες στο νέο-οθωμανικού ρυθμού κτήριο της αποβάθρας, βλέποντας -θέλοντας και μη- τους πλανόδιους μικροπωλητές με τα κλασικά τρί-

τροχα αμαξάκια. Πωλούσαν σωρηδόν λάδι, σπορέλαιο (σε συσκευασία πλαστικής φιάλης του ενός λίτρου), κουβαρίστρες, κομπολόγια, κεριά και χαρτομάντιλα σε διάφορες συσκευασίες. Δεν μπορούσα να φανταστώ τη χρήση και κατάχρηση της κλωστής και του μαλακού χαρτιού. Μετά κατάλαβα ότι αντικαθιστούσε ένα κομμάτι μικρού υφάσματος, όπου αναγράφεται από τους πιστούς το τάμα και δένεται στα κλαδιά των δένδρων που βρίσκονται στο μονοπάτι που οδηγεί στον Αϊ-Γιώργη. Η δε κλωστή δένεται σ' ένα δέντρο στην αρχή του μονοπατιού που οδηγεί στην εκκλησία, από το πλάτωμα του αμαξιτού δρόμου, την τεράστια αυτή πλατεία που αποκαλείται Διάσκελο από τους Ρωμιούς της Πόλης. Τα πολύχρωμα αυτά νήματα ακολουθούν σχεδόν παράλληλα το έδαφος μέχρι να φθάσουν στην είσοδο της Μονής. Προφανώς δεν επαρκεί μια κουβαρίστρα κι έτσι, όταν τελειώνει η κλωστή, δένεται με την επόμενη και ούτω καθεξής μέχρι το τέλος της διαδρομής, για «ν' ανοίξει η τύχη» του προσκυνητή. Πολλοί δε, την ξετύλιγαν με μια φοβερή προσοχή πάνω στο έδαφος προσπαθώντας να μην συμπέσει με κάποια άλλη, δημιουργώντας στο πλήθος των πεζών όλο και λιγότερο χώρο άνετης πεζοπορίας. Οι εκατοντάδες πολύχρωμες παράλληλες κλωστές, με τον κόσμο τον ένα πίσω από τον άλλο να ξετυλίζουν τις κουβαρίστρες δημιουργούσε μια πρωτόγνωρη συλλογική εικόνα, άγνωστη στους μη μυημένους.

Η ταλαιπωρία άρχιζε από την σχηματισμένη έγκαιρα τεράστια ουρά που περίμενε στωικά ένα αμαξάκι. Δίπλα στο χώρο στάθμευσης των αμαξιών

βρίσκεται η εκκλησία της Παναγίας της αγοράς³ όπου εκείνη την ώρα γινόταν η λειτουργία της Μεγάλης Τετάρτης, με 5 άτομα - εξ αυτών ο ένας ήταν ο παπάς κι ο άλλος ο ψάλτης. Άλλη αντίθεση αποτέλεσε η συντεταγμένη παρέλαση των παιδιών από τα σχολεία όλων των Νησιών, για την κατάθεση στεφάνου στο μνημείο του Ατατούρκ, μπροστά από την ουρά των προσκυνητών, η οποία συνοδεύθηκε από χλιαρά χειροκροτήματα.

Είχαν επιστρατευτεί όλα τα μεταφορικά μέσα για τη μεταφορά του πλήθους. Εκτός από τα λίγα μηχανοκίνητα του Δήμου, κάποια τζίπ κι ένα μικρό λεωφορείο, είχε κινητοποιηθεί η Πυροσβεστική για την πρόληψη πυρκαγιάς στη δασώδη περιοχή που περιβάλλει τη Μονή, και η Χωροφυλακή, που κυρίως προσπαθούσε να ελέγξει την ομαλή ροή του πλήθους στον αύλειο χώρο της. Επίσης άμαξες παντός μεγέθους, κυρίως μεταφοράς εμπορευμάτων, είχαν μετατραπεί με τη βοήθεια μιας κουρελούς ή βελέντζας σε μέσο μαζικής μεταφοράς.

Σε όλη τη διαδρομή, εκτός από το συνωστισμό των ιππέλων τροχοφόρων, συναντούσαμε σπίτια κλειστά και η μόνη ζωντάνια ήταν κάποιες οικοδομές, έργα αποκατάστασης που δεν επιτρέπονται τους καλοκαιρινούς μήνες. Στο Διάσελο γινόταν το αδιαχώρητο, οι άμαξες δυσκολεύονταν ν' αδειάσουν και να πάρουν τη στροφή προς τα πίσω. Είχαν εν τω μεταξύ έρθει και άλλα δρομολόγια πλοίων, τόσο από το Σιρκετζί όσο και από το Μποσταντζί, την ασιατική πλευρά της Πόλης. Κατά τους υπολογισμούς των μοναχών, πέρσι επισκέφθηκαν 40-45.000 άτομα σε μια μέ-

ρα τον Αϊ-Γιώργη· αν και ο αριθμός μου φαίνεται υπερβολικός, μπορώ να βεβαιώσω ότι τα πρώτα 1.000 μ. του μονοπατιού, φάρδους 3-4 μ., τις προμεσημβρινές ώρες ήταν σχεδόν γεμάτα (1 ατ. / 1,5 τμ.) και στα 500 μ. έξω από την εκκλησία η κατάσταση ήταν ασφυκτική (1 ατ. / 0,5 τμ.), ενώ αναμενόταν περισσότερος κόσμος στις μεταμεσημβρινές ώρες.

Το χαρακτηριστικό παζάρι είχε στηθεί στην αρχή του μονοπατιού, όπου συναντούσες –εκτός από τα προαναφερθέντα αντικείμενα– Παναγίες, σε μορφή εικόνας και ανάγλυφες, χρωματιστά αυγά, κυρίως κόκκινα, λαμπάδες μεγάλες, κεραμικές και μεταλλικές καντήλες. Το βασικό όμως ήταν τα μεταλλικά επιχρυσωμένα τάματα, για κάθε προσδοκία σε ξεχωριστή μορφή: Υπήρχαν για την εργασία, για την απόκτηση τέκνου, για την υγεία, και ειδικότερα του παιδιού, για το σπίτι, για την ευτυχία και το γάμο, για τον ηλεκτρονικό υπολογιστή, για το δάνειο, για το αυτοκίνητο, για το σχολείο και ξέχωρα για το πανεπιστήμιο, και τέλος μια κλειδαριά με το κλειδάκι της για το άνοιγμα της τύχης. Μ' αυτά τα κλειδάκια προσπαθούν οι πιστοί να ξεκλειδώσουν τα ξύλινα πλαίσια όπου φυλάσσονται εντός τους οι εικόνες της εκκλησίας, ίσως για να μεταλαμπαδεύσουν τη χάρη τους.

Επιπρόσθετα είχαν στήσει το μαγαζάκι τους και τα μέλη των Ενωμένων Συνδέσμων της Βίβλου (United Bible Societies, 1998) μοιράζοντας δωρεάν το Ευαγγέλιο στα τουρκικά, σε μετάφραση από το ελληνικό πρωτότυπο, όπως δηλώνεται στον κολοφώνα, στους κατερχόμενους τον λόφο, πιστούς. Το τζάμπα İncil (Ευαγγέλιο) έγινε αιτία λογομαχίας και κατηγορίας από κάποιους ότι ασκούν προσηλυτισμό, το ενδιαφέρον όμως είναι η σχετική διαφήμιση της ιστοσελίδας των τουρκικών προτεσταντικών εκκλησιών, www.aloincil.com, η οποία περιέχεται σε ένα επισκεπτήριο με τίτλο Alo Dua, δηλ. «Εμπρός Προσευχή». Η πίσω όψη του ξεκινά με μεγαλύτερα στοιχεία, «έχετε ερωτήσεις;», και συνεχίζει εξειδικεύοντας τα θέματα των ερωτήσεων «φόβος, ανεργία, γάμος και οικογένεια, στρες, θυμός, συγχώρεση, ευτυχής βίος,

αρρώστια και ίαση, νηστεία, όνειρα, θάνατος... οι υπεύθυνοί μας σας περιμένουν για όλες τις ερωτήσεις σας, με σκοπό να προσευχηθούν»· στη συνέχεια παρατίθενται οι ηλεκτρονικές διευθύνσεις στις 3 μεγαλύτερες πόλεις της χώρας (Άγκυρα, Πόλη και Σμύρνη) συν τη Μερσίνα. Η ομοιότητα των θεμάτων για ερωτήσεις με τα τάματα είναι εμφανής.

Φίλη που διάβασε πέρσι από περιέργεια το περιεχόμενο των επιθυμιών από τον Άγιο, διαπίστωσε ότι στην πλειοψηφία ο γυναικείος πληθυσμός αναζητά ένα ταίρι ή σύζυγο, σε δεύτερη μοίρα έναν υπολογιστή για τον αδελφό ή τον σύζυγο και σε τρίτη ένα μεταφορικό μέσο. Φωτογράφισα διαφήμιση αυτοκινήτου που είχε κοπεί από μια εφημερίδα και είχε τοποθετηθεί στα κλαδιά μιας βαλανιδιάς: το καταναλωτικό πρότυπο συναντά το θείο. Επίσης συμπαθέστατη βρήκα την έκφραση της επιθυμίας για απόκτηση στέγης: μαζεύουν μικρές πεπλατυσμένες πέτρες διαμέτρου 5-10 εκ. τις οποίες είτε στοιχίζουν την μία πάνω στην άλλη σε ύψος περίπου 20 εκ., είτε σχηματίζουν το περίγραμμα μίας όψης δίρριχτης μονώροφης κατοικίας, όπως φτιάχνουν ζωγραφιστά σπίτια τα παιδιά, και τις τοποθετούν κατά μήκος του μονοπατιού κάτω από τις κλωστές. Τέλος όσοι θέλουν ν' αποκτήσουν πλούτο δένουν στα κλαδιά των δένδρων λαχεία, προπό και λόττο.

Η ανάβαση με γυμνά πόδια ή στα γόνατα σπάνιζε. Όταν ρώτησα μια νεαρή κοπέλα γιατί ανεβαίνει ξυπόλυτη, μου απάντησε ότι κατ' αρχήν δεν αποκαλύπτεται το τάμα, αλλά βρήκε δουλεία πέρσι μετά την επίσκεψή της στο Μοναστήρι και ότι το έταξε στον Άγιο φέτος. Ήταν Αλβανίδα· ντράπηκα να ρωτήσω αν ήταν χριστιανή ή μουσουλμάνη.

Μπορεί σήμερα «ο Κωδωνάς» να μην είναι, όπως έγραφε πριν 150 χρόνια ο αρχιτέκτων Μένανδρος Ποτεσσάρος,⁴ «σωφρονιστήριος των παραφρονούντων και αφρονούντων τέκνων, σωματικώς μεν της Επταλόφου, πνευματικώς δε της Ανατολικής Ορθοδόξου Εκκλησίας», αλλά σίγουρα ακόμη λειτουργεί για τη σωτηρία της ψυχής των ζώντων και παρεπιδημούντων την Πόλιν ταύτην.

ΣΗΜΕΙΩΣΕΙΣ

1. Η Μονή του Αγίου Γεωργίου του Κουδουνά κτίστηκε τον 18ο αιώνα (1751-54) κι ήταν μετόχι της Αγίας Λαύρας των Καλαβρύτων. Το σημερινό καθολικό της Μονής ανεγείρεται το 1908 με τη βοήθεια της Ελένης Ζαρίφη και των Πριγκιπιανών. Ήταν άσυλο φρενοβλαβών μέχρι την προτελευταία δεκαετία του 19ου αιώνα.
2. Στο Διαδίκτυο υπάρχουν πληροφορίες για τον «Προφήτη Τζέρτζη [Τζώρτζη]» και τη θέση του στις λαϊκές δοξασίες και στην ποίηση του Γιουνούς Εμρέ, βλ. ανώνυμο www.peygamberler.8k.com/circis.htm και άρθρο του Hayrettin Ivgin «Halk inançlarında ve Yunus Emre şîirlerinde Cercis Peygamber», στο www.geocities.com/hayrettinivgin/yazilari/halkinanclarindave.html. Βλ. επίσης άρθρο στα τουρκικά του Ocak A. Y. «Θρησκευτικές αλληλοεπιδράσεις στην Ανατολία του 13ου-15ου αιώνα και η λατρεία του Αγ. Γεωργίου», *Belleten*, τόμ. LV, τ. 214, ΤΤΚ, Άγκυρα 1991.
3. Ο Ιερός Ναός της Θεοτόκου της Ελεούσης κτίστηκε το 1735-37, στα δυτικά πέρατα της χώρας, δηλαδή του ελληνικού χωριού του νησιού, δίπλα στο παλαιό νεκροταφείο, το Μεζάρι ή Ματζάρι, βλ. Α. Μήλλας, *Η Πρίγκηπος*, Η Μνημοσύνη, Αθήνα 1988, 192.
4. Μένανδρου Ποτεσσάρου, «εκ Ταταούλων Κωνσταντινουπόλεως, χερσόγραφο ημερολόγιο», (1851) στη συλλογή του ΕΛΙΑ, αναφέρεται στο Α. Μήλλα, ό.π., 99. Ο Μ. Ποτεσσάρος είναι ο αρχιτέκτων της Αγίας Τριάδος του Ταξίμ (1867) και του κενοταφείου των Μουσούρων στο Ναό Παμμεγίστων Ταξιαρχών του Μεγάλου Ρεύματος, Αρναούτκιοι.

δια λογος αναγνωστών

Για την ARCO

Για το σχόλιο του Μ. Στεφανίδη σχετικά με την ελληνική συμμετοχή στη συνάντηση αιθουσών τέχνης ARCO 2004 στη Μαδρίτη (τχ.785) πήραμε δύο επιστολές.

• Η πρώτη από τον Αριστείδη Γιαγιάννο:

Αγαπητό Αντί,
Επιθυμώ να σας συγχαρώ, αλλά και να σας ευχαριστήσω για το ενδιαφέρον που δείξατε σχετικά με το πρόβλημα που ανέκυψε στον Πανελλήνιο Σύνδεσμο Αιθουσών Τέχνης (Π.Σ.Α.Τ.). Με την ευκαιρία σας καταθέτω μερικά στοιχεία του προβλήματος:

• Ο Π.Σ.Α.Τ. ιδρύθηκε με βασικό σκοπό να συνασπίσει όλες τις αίθουσες τέχνης, οι οποίες έχουν αποδείξει εμπράκτως επί σειρά ετών και εξακολουθούν να αποδεικνύουν καθημερινά ότι έχουν τη βούληση και την ικανότητα να διαχειρίζονται τα σοβαρά και μεγάλα ζητήματα της τέχνης.

Ο δεύτερος ιδρυτικός σκοπός του Π.Σ.Α.Τ. είναι ασφαλώς να προστατεύει τα συμφέροντα των μελών του.

Με το πέρασμα των χρόνων ο Π.Σ.Α.Τ. αναδείχθηκε όντως σε μία σημαντική συλλογική οντότητα που θέλει και μπορεί να προβάλει και να προάγει τη σύγχρονη εικαστική παραγωγή, να συνεργάζεται και να συμπαραστέκεται στους καλλιτέχνες και να προστατεύει το χώρο από τη χυδαιότητα, την κακογουστιά και την παρανομία. Γι' αυτούς και για άλλους πολλούς λόγους οφείλει να στέκεται με αξιοπρέπεια απέναντι στους διάφορους κρατικούς φορείς που θέλουν να αξιοποιούν ή να εκμεταλλεύονται το κύρος του, κύρος που έχει αποκτήσει με την προσπάθεια και την οικονομική συμβολή των μελών του.

Στην υπόθεση της ARCO 2004 το Δ.Σ. του Π.Σ.Α.Τ. λειτούργησε παραβιάζοντας άρθρα του

Καταστατικού ιδρύσεως και λειτουργίας του συνδέσμου:

1. Δέχθηκε και ανέχθηκε να συμμετάσχουν γκαλερί, οι οποίες δεν είναι μέλη του συνδέσμου, είτε γιατί δεν ενδιαφέρονται να είναι μέλη, είτε γιατί δεν είναι άξιες κατά την κρίση του Π.Σ.Α.Τ. να είναι, είτε γιατί στον παρόντα χρόνο δεν πληρούν τις απαιτούμενες προϋποθέσεις.

2. Αδιαφόρησε για την προώθηση και συμμετοχή στην διοργάνωση της ARCO 2004 επιφανών και διακεκριμένων μελών του.

3. Δεν προστάτεψε τα μέλη του, όπως οφείλει σύμφωνα με το καταστατικό ιδρύσεώς του, από αυθαίρετες ενέργειες τρίτων (Κομισάριοι-Υπουργείο).

4. Δεν ενδιαφέρθηκε μετά την εύλογη και δίκαιη αντίδραση μελών του να προτείνει συμβιβαστικές λύσεις, είτε προχωρώντας σε νέα πρόταση, είτε επανασχεδιάζοντας τον προσφερόμενο από την ARCO χώρο, είτε ακόμα ζητώντας μερικά παραπάνω τετραγωνικά στον απέραντο χώρο του Parque Ferial Juan Carlos.

5. Δεν προχώρησε στην συγκρότηση ειδικής γνωμοδοτικής επιτροπής, όπως ρητώς προβλέπεται από το καταστατικό.

• Το σπουδαιότερο δημιούργημα του Π.Σ.Α.Τ., το οποίο είναι κτήμα και περιουσία του, είναι η εθνική Foire της χώρας, η ART ATHINA.

Η ART ATHINA έφθασε αισίως στο δέκατο χρόνο λειτουργίας της, αυξανόμενη και βελτιούμενη συνεχώς, με τη συμβολή, τη συμμετοχή και την οικονομική στήριξη κυρίως των μελών της, κάποιων ευγενών χορηγών και κάποιας πενιχρής και μάλλον συμβολικής συμμετοχής του Υπουργείου Πολιτισμού.

Η ART ATHINA στην πραγματικότητα αντικατέστησε και αναβάθμισε την περίφημη «Πανελλήνια Έκθεση».

Η ART ATHINA απάλλαξε το Υπουργείο Πολιτισμού από τη μέριμνα και το έξοδο της διο-

γάνωσης μιας «Πανελλήνιας Έκθεσης», η οποία με τα σημερινά οικονομικά δεδομένα θα κόστιζε στο κράτος αρκετές εκατοντάδες εκατομμυρίων.

Η ART ATHINA είναι ο αντίστοιχος, ο ομόλογος φορέας της ARCO της Ισπανίας.

Στο πλαίσιο της καθιερωμένης ετήσιας παρουσίας της η ART ATHINA, δηλαδή ο Π.Σ.Α.Τ., κάλεσε προ ετών την Ισπανία ως τιμώμενη χώρα και η ARCO, ανταποδίδοντας, πρότεινε την Ελλάδα ως τιμώμενη χώρα στην εκδήλωση ARCO 2004 στη Μαδρίτη. Επομένως η υπόθεση αφορά και αναφέρεται στην ART ATHINA και στην ARCO. Άρα άλλοι, τρίτοι φορείς (Υπουργείο, Κομισάριοι κ.λπ.), δεν έχουν κανένα δικαίωμα παρέμβασης, αν και είναι πάντοτε ευπρόσδεκτοι, εφ' όσον έχουν τη διάθεση να λειτουργήσουν ως αιγίδα με θετικό, ευεργετικό, δίκαιο και αμερόληπτο τρόπο. Εξ όσων δύναμαι να γνωρίζω, για κάποιο λόγο ανεξήγητο, η πρόταση για τη συμμετοχή της Ελλάδας γίνεται από την ARCO προς το Υπουργείο Πολιτισμού και όπως προκύπτει από μέρος της σχετικής αλληλογραφίας, που τυχαίνει να γνωρίζω, το Υπουργείο Πολιτισμού δέχεται την πρόταση-πρόσκληση και κατόπιν αυτού ορίζει επιτρόπους τις κυρίες Κατερίνα Γρέγου και Σάνια Παπά, ερήμην του Π.Σ.Α.Τ. Κατά συνέπεια, ο ισχυρισμός μελών του Δ.Σ. του συνδέσμου, ότι οι επίτροποι προτάθηκαν τάχα εκ μέρους της ARCO, δεν ευσταθεί.

Αλλά έστω κι αν αυτό συνέβη έτσι ακριβώς, τότε ο Π.Σ.Α.Τ. οφείλει να παρέμβει κατά τρόπο δυναμικό, προστατεύοντας το κύρος του και τα μέλη του. Ακόμα και αν δεχθούμε την αναγκαιότητα ύπαρξης επιτρόπων (αλήθεια, γιατί αυτό να μην γίνει όπως προβλέπεται από το σχετικό άρθρο του Καταστατικού;), από τις ενέργειές τους συμπεραίνεται ότι λειτούργησαν αντιδεοντολογικά και αντικανονικά, δηλαδή δημοσιοποίησαν, ως την ώρα, τον

αποκλεισμό ή την έγκριση αιθουσών τέχνης, χωρίς να ανακοινώσουν τους προτεινόμενους καλλιτέχνες. Επίσης, δεν έλαβαν υπ' όψιν τους και απέκλεισαν αίθουσες τέχνης, οι οποίες ως πραγματικοί «σκαπανείς» έχουν ήδη κατά το παρελθόν, ιδίοις εξόδοις, πολλαπλές συμμετοχές στη συγκεκριμένη Foire της Ισπανίας –και σε άλλες–, και μάλιστα κατόπιν επιλογής και εγκρίσεως του φακέλου τους από την ισπανική οργανωτική επιτροπή, χωρίς τη μεσολάβηση επιτρόπων και, βεβαίως, χωρίς τη συμπαράσταση ή την εκδήλωση οποιουδήποτε ενδιαφέροντος από τον Π.Σ.Α.Τ. ή το Υπουργείο.

Συνεπώς το Υπουργείο, οι Επίτροποι και το Δ.Σ. του Π.Σ.Α.Τ. λειτούργησαν αυθαίρετα, αντιδεοντολογικά, αντικανονικά, μεροληπτικά και... απρόσκλητα!!

Με αφορμή την όλη διαχείριση του ως άνω θέματος και επειδή πέραν αυτού υπάρχουν σε εξέλιξη και άλλα προγράμματα όπως π.χ. παράπλευρες εκδηλώσεις της ARCO 2004 - Ελλάδα, Τιμώμενη Χώρα, σε μουσεία και άλλους χώρους, αλλά και εικαστικές εκδηλώσεις στο πλαίσιο της διοργάνωσης των Ολυμπιακών Αγώνων της Αθήνας –τις οποίες, είτε τις αγνοούμε, είτε τις μαθαίνουμε όταν έχουν ήδη καταστρωθεί, είτε όταν έχουμε ήδη αποκλεισθεί από αυτές–, θέλω να επισημάνω ακόμα δύο περιπτώσεις, στις οποίες φαίνεται καθαρά ότι το Υπουργείο Πολιτισμού και άλλοι κρατικοί φορείς δεν έχουν επαρκώς αντιληφθεί το έργο και την προσφορά του Π.Σ.Α.Τ. και γι' αυτό, πιθανόν, ελέγχεται ως υπεύθυνο το Διοικητικό του Συμβούλιο, το οποίο, άγνωστο γιατί, υπακούει παθητικά στα κελεύσματά του.

• Σε απάντηση της μεγάλης προσφοράς του Π.Σ.Α.Τ. και των μελών του στα εικαστικά πράγματα, ο «ΑΘΗΝΑ 2004» προέβη μέσω του Π.Σ.Α.Τ. στην απαράδεκτη και γελοία πρόταση να χορηγήσει τις αίθουσες τέχνης που θα παραμείνουν

ανοιχτές κατά τη διάρκεια των Ολυμπιακών Αγώνων με το ποσό των 500 ευρώ, το οποίο στη συνέχεια βελτιώθηκε στο ποσό των 1500 ευρώ, προσβάλλοντας και λοιδορώντας ολόκληρο τον εικαστικό χώρο.

• Το Υπουργείο Πολιτισμού, περιφρονώντας τις ακάματες προσπάθειες των αιθουσών τέχνης, του χώρου δηλαδή στον οποίο αναπτύσσονται και προβάλλονται οι ιδέες, εξελίσσονται και αναπτύσσονται οι καλλιτέχνες, δημιουργείται και παράγεται η σύγχρονη τέχνη, του χώρου που θα μπορούσε να χαρακτηριστεί ο βióτοπος της τέχνης, απ' όπου αγρεύουν το υλικό και τα στοιχεία τους οι μελετητές, θεωρητικοί και ιστορικοί της τέχνης, χρηματοδοτεί έναν ιδιώτη-οργανωτή εκθέσεων με ποσό που κυμαίνεται μεταξύ των 600.000.000 δρχ. και του ενός (1) δισεκατομμυρίου δραχμών, καθώς πληροφορούμαι από το Δ.Σ. του συνδέσμου (σαφείς πληροφορίες για το ακριβές ποσό δεν παραχωρούνται), **προκειμένου να διοργανώσει με την ευκαιρία των Ολυμπιακών Αγώνων έκθεση ξένων καλλιτεχνών με τη συμμετοχή μόλις τριών-τεσσάρων Ελλήνων.**

Ο εν λόγω ιδιώτης φαίνεται ακόμα ότι έχει καταρτίσει κατάλογο προτεινομένων για επίσκεψη αιθουσών τέχνης(!), οι οποίες καλούνται να προβάλουν κατά το ίδιο χρονικό διάστημα, υπακούοντας στις... υποδείξεις του, κατά κύριο λόγο ξένους καλλιτέχνες.

Την ίδια στιγμή το Υπουργείο χορηγεί τον Π.Σ.Α.Τ., δηλαδή όλες τις επίσημες αίθουσες τέχνης της χώρας που στεγάζουν όλους τους Έλληνες καλλιτέχνες, με το ποσό των 25.000.000 δραχμών περίπου ετησίως, καλύπτοντας μέρος των εξόδων της διοργάνωσης της ART ATHINA(!).

Ποιος επιτέλους θα προστατέψει από σκανδαλώδεις συμπεριφορές τις αίθουσες τέχνης, και ποιος θα υποστηρίξει τα συμφέροντα των Ελλήνων καλλιτεχνών;

**Αριστείδης Γιαγιάννος
Διευθυντής της «Titanium -
Yiayiannos Gallery»**

• Η δεύτερη επιστολή από την Κατερίνα Γρέγου, επίτροπο στην ARCO 2004:

Αγαπητέ κ. διευθυντά,
Θα ήθελα να ενημερώσω τους αναγνώστες του περιοδικού σας ότι

1. Μετά από πρόταση της διευθύντριας της ARCO κ. Rosina Gomez Baeza, η κ. Σάνια Παπά και εγώ οριστήκαμε επίτροποι, με απόφαση του Υπουργείου Πολιτισμού.

2. Ότι η γκαλερί ARTIO δεν υπέβαλε ποτέ πρόταση συμμετοχής παρ' όλο που είχε κληθεί.

3. Όσο για τα γράμματα που στείλαμε σε γκαλερί που δεν επελέγησαν, ας εξηγήσει ο κ. Στεφανίδης από πότε είναι «προσβλητική» μια ευγενική, επαγγελματική απάντηση. Αν υπάρχουν όντως «προσβλητικά γράμματα», ας μας τα στείλει ο κ. Στεφανίδης, διότι δεν τα γνωρίζουμε.

4. Ότι ενώ τιμάται όντως η ελληνική τέχνη στην ARCO, και θα υπάρχει έμφαση σε (νεότερους) Έλληνες καλλιτέχνες, δεν αποκλείεται η συμμετοχή και ξένων καλλιτεχνών στις ελληνικές γκαλερί. Οι γκαλερί έχουν το δικαίωμα να παρουσιάσουν τους καλλιτέχνες με τους οποίους συνεργάζονται, Έλληνες αλλά και ξένους. Αυτό έχει συμβεί με όλα τα τιμώμενα κράτη μέχρι στιγμής.

5. Ότι η αίθουσα τέχνης Apartment δεν λειτουργεί «λίγους μόνο μήνες» αλλά ακριβώς 2 χρόνια και ότι δεν παρυσίαζε «αποκλειστικά ξένους καλλιτέχνες». Αν ο κ. Στεφανίδης είχε κάνει τον κόπο να επισκεφθεί τη συγκεκριμένη γκαλερί, θα γνώριζε ότι έχει κάνει και εκθέσεις Ελλήνων καλλιτεχνών. Αναφέρω ενδεικτικά τους Κώστα Αυγούλη (μάλιστα είναι και η τρέχουσα έκθεση), τον Σωτήρη Πανουσάκη, την Πωλίνα Κασσιμάτη και την Έφη Παλαιολόγου.

6. Συνολικά επελέγησαν 15 γκαλερί και όχι 12.

7. Όσο για την «προνομιακή» μεταχείριση των γκαλερί που βρίσκονται στον ΠΣΑΤ τα παρακάτω στοιχεία δείχνουν καθαρά ότι το ποσοστό επιλογής

γκαλερί του ΠΣΑΤ είναι σχεδόν ίδιο με γκαλερί που δεν ανήκουν στον ΠΣΑΤ: Από τα 21 μέλη του ΠΣΑΤ που υπέβαλαν πρόταση, επιλέξαμε μόλις 10. Ενώ από τις 12 γκαλερί εκτός ΠΣΑΤ που υπέβαλαν πρόταση, επιλέξαμε 5.

8. Επιπλέον, θα ήθελα να διευκρινίσω ότι ο ΠΣΑΤ ουδεμία σχέση ή ανάμειξη είχε με τις επιλογές μας.

9. Τέλος, σας επισυνάπτω το γράμμα που εστάλη σε όλες τις γκαλερί, είτε έγιναν δεκτές είτε όχι, όπου εξηγούμε, για άλλη μια φορά, ποια είναι τα κριτήριά μας και ποιο το ζητούμενο σε τούτη την εκπροσώπηση. Πιθανόν κάποιες από τις γκαλερί με τις οποίες έχει επικοινωνία ο κ. Στεφανίδης να μην θεώρησαν σκόπιμο να του το δείξουν.

Κλείνοντας, θα ήθελα να επισημάνω ότι ο κ. Στεφανίδης, πριν δημοσιεύσει όλα αυτά τα ανακριβή σχόλια, θα έπρεπε, όπως κάθε επαγγελματίας δημοσιογράφος, να απευθυνθεί στους υπεύθυνους οι οποίοι θα του έλυναν τις απορίες του. Δυστυχώς ουδέποτε μας προσέγγισε για να του γνωστοποιήσουμε τα κριτήριά μας. Αντ' αυτού αρέσκεται στο να αναπαράγει θεωρίες συνωμοσίας σε διάφορα έντυπα, αποδεικνύοντας ότι εκτός από εμπαθή είναι και ανενημέρωτος. Θα συνεβούλευα τον κ. Στεφανίδη, πριν γράψει τις απόψεις του, να φροντίζει πρώτα να κάνει την απαραίτητη έρευνα, ούτως ώστε να μην παραπληροφορεί τους αναγνώστες σας και να μην προσβάλλει τη σοβαρότητα του περιοδικού σας.

Με τιμή,
Κατερίνα Γρέγου

• Ο Μ. Στεφανίδης για την στην επιστολή της κ.

Γρέγου:

Άραγε η φίλη Κατερίνα με θεωρεί τώρα μόνο εμπαθή και ανενημέρωτο που της άσκησα αρνητική κριτική ή και τις προηγούμενες φορές που αναφέρθηκα πολύ θετικά στη δουλειά της; Όμως ας σοβαρευτούμε. Η υπόθεση της Arco δεν μπορεί να εξαντλείται σε προσωπι-

κές κόντρες ή στα συμφέροντα των γκαλεριστών αλλά κυρίως αφορά στην καλύτερη δυνατή εκπροσώπηση της σύγχρονης ελληνικής τέχνης σε μια μεγάλη διεθνή οργάνωση. Και επ' αυτού δεν χωρούν ούτε κακιότητες, ούτε βεντετισμοί. Κι ούτε τόσο παρασκήνιο και τόση κρυψινοια και φοβία του διαλόγου... Αντί λοιπόν να ψέγει η Κατερίνα τη δημοσιογραφική(!) μου ανεπάρκεια, θα ήταν πιο χρήσιμο να μας πληροφορήσει: α) Με ποια κριτήρια αποκλείστηκαν γκαλερί σαν την «3», τη «Μέδουσα» ή την «Λιακοπούλου», β) αν έχει προσωπικά ποτέ επισκεφθεί έστω και μία φορά το «Στίγμα» ή τον «Γιαγιάννο», γ) γιατί η έρμη Μαρτίν του «Αρτίου» ωρύεται ότι ουδέποτε προσεκλήθη, δ) γιατί υποχρεώθηκαν οι κομισάριοι ν' αποσύρουν τον λογότυπο της «Πολιτιστικής Ολυμπιάδας» από τα επιστολόχαρτά τους, ε) αφού ζητήθηκε η αιτιολόγηση της πρότασης από κάθε γκαλερί γιατί δε δόθηκε ανάλογα αιτιολογημένη απάντηση, στ) γιατί ακόμη και σήμερα οι επιλεγείσες γκαλερί δεν έχουν αποφασίσει τι θα στείλουν. Διερωτώμαι λοιπόν εύλογα επί ποίων προτάσεων έκαναν τις επιλογές τους οι δύο κομισάριοι, ζ) γιατί, τέλος, περιμένουμε ακόμη τη λίστα των καλλιτεχνών. Αυτήν περιμέναμε να διαβάσουμε στη θυμωμένη επιστολή της επιτρόπου.

Επίσης η προνομιακή μεταχείριση αφορά στο Δ.Σ. του ΠΣΑΤ, αφού επελέγησαν όλα τα μέλη εκτός απ' το «Αγκάθι». Τέτοια αντικειμενικότητα! Και θεωρώ άκρως απαξιωτική την απάντηση «σας αποκλείουμε λόγω έλλειψης χώρου (sic)». Όσο για το Apartment, αφού η Κατερίνα παρακολουθεί τόσο στενά τις εμπάθειές μου, θα έχει δει σχετικό, εγκωμιαστικό μου σημείωμα στο Αντί. Όλα τ' άλλα είναι μπουρδολογίες που θάλεγε και η ηγέτις του συνδικαλιστικού κινήματος των εκσυγχρονιστικών γκαλερί. Καλά ταξίδια και καλές διακοπές στη Μαδρίτη.

Φιλικά
Μάνος Στεφανίδης

επισημαίνουμε

Έλεγχος στα οικονομικά της Πολιτιστικής Ολυμπιάδας

Με ανακούφιση πληροφορηθήκαμε από εξαιρετικώς αρμόδια χείλη ότι ο φορέας διαχείρισης της πολιτιστικής μας κληρονομιάς και ο οργανισμός της «Πολιτιστικής Ολυμπιάδας», προφανώς φοβούμενοι το ανεξέλεγκτο άνοιγμα των δαπανών των σχετικών με τη διοργάνωση φαραωνικών εκδηλώσεων και πολυέξοδων εκθέσεων και για να μην επαναληφθούν τα φαινόμενα της «Θεσσαλονίκης Πολιτιστικής Πρωτεύουσας 1997», και της υστερόχρονης πρόσκλησης των εισάγγελέων, προσεκάλεσαν τρεις έγκριτους δικαστές ώστε να ελέγξουν σχετικά τις διενεργηθείσες ή τις διενεργηθησόμενες δαπάνες. Η επιτροπή αυτή αποτελείται από τον Απόστολο Μπότσο, επίτιμο πρόεδρο του Ελεγκτικού Συνεδρίου και πρόεδρο του Δ.Σ. της ΕΠΜΑΣ, ο οποίος και προεδρεύει της επιτροπής, και τα μέλη: Παναγιώτη Μαυρίκο, τέως Γενικό Διευθυντή του Ελεγκτικού Συνεδρίου, και Γεώργιο Γεωργούλια, επίτιμο γενικό επίτροπο του Ελεγκτικού Συνεδρίου. Θεωρούμε τη θέσπιση αυτής της επιτροπής ως άκρως σημαντική πρωτοβουλία για την προστασία του δημοσίου χρήματος και για την παρεμπόδιση της κατασπατάλησής του μέσω νεφελωδών projets τα οποία στοχεύουν μεν σε χολιγουντιανές εντυπώσεις αλλά όχι σε ουσία και τα οποία αντί να προβάλλουν μάλλον δυσφημούν την ελληνική τέχνη, παρουσιάζοντας μίαν απαράδεκτη όσο και ανιστόρητη ξενοδολεία. Συνακόλουθα θα μπορούσαν να ελεγχθούν λ.χ. οι δαπάνες που πραγματοποιεί ο Πανελλήνιος Σύνδεσμος Γκαλεριστών σχετικά με την παρουσίαση της ελληνικής τέχνης στην Arco 2004 και σε παράλληλες εκδηλώσεις. Σ' αυτή την κρίσιμη για τον τόπο στιγμή, με τη διογκούμενη ανεργία, την οικονομική κρίση, τους εξωτερικούς δανεισμούς και τα δυσβάσταχτα από πλευράς κόστους έργα, η επιδειξιμανία μερικών νεόπλουτων είναι ό,τι πιο άχρηστο αλλά και ό,τι πιο εύκολο για να ελεγχθεί και να περισταλεί. Ιδού στάδιον δόξης λαμπρόν για τη νεοσύστατη επιτροπή.

Μάνος Στεφανίδης

ΠΡΟΤΕΙΝΟΥΜΕ

- Μια πολύ ενδιαφέρουσα ομαδική έκθεση εγκαινιάζεται αύριο Σάββατο 17/5 στη γκαλερί Gazon Rouge (Κολοκοτρώνη 57). Έχει τίτλο «Ποπ αλλόκοτο» και παρουσιάζει δυο γενιές καλλιτεχνών που σχετίζονται με την ποπ art: την παλιότερη, των πρωτοπόρων του είδους, μαζί με μια ομάδα νέων καλλιτεχνών. Η έκθεση θα διαρκέσει έως 21/6.

- Εγκαινιάσθηκε χθες (15/5) στη γκαλερί Ζουμπουλάκη (Πλατεία Κολωνακίου 20) η έκθεση ζωγραφικής του Εδουάρδου Σακαγιάν. Δείτε την οπωσδήποτε. Ο καλός ζωγράφος είναι στα κέφια του. Μέχρι 14/6.

- Στη Θεσσαλονίκη, στη γκαλερί Terracotta (TinT) (Χρυσ. Σμύρνης 13), από 13/5 έως 14/6 εκθέτει τη νέα του δουλειά ο Παντελής Χανδρής: γλυπτικές συνθέσεις με τρεις φιγούρες-σύμβολα: ενός άνδρα, ενός πουλιού κι ενός σκύλου. Η ίδια γκαλερί, σε συνεργασία με το Γαλλικό Ινστιτούτο Θεσσαλονίκης, από 28 ως 31/5 διοργανώνει το πρόγραμμα «Ακολουθήστε τους καλλιτέχνες»: επισκέψεις κοινού σε εργαστήρια 40 καλλιτεχνών που ζουν κι εργάζονται στη Θεσσαλονίκη κι έχουν προταθεί από διάφορες γκαλερί της πόλης. Πληροφορίες στην ηλεκτρονική διεύθυνση: www.ift.gr

- Αν βρίσκεστε ή βρεθείτε στη Λάρισα, επισκεφθείτε την έκθεση με έργα των Όπυς Ζούνη, Χρίστου Καρρά και Ναυσικάς Πάστρα, που διοργάνωσε το Εικαστικό Κέντρο Σύγχρονης Τέχνης της πόλης (Σωκράτους 111), για να φωτίσει το έργο των τριών καλλιτεχνών και το βαθμό συγγένειάς τους (μέχρι 30/6).

- Δείτε την έκθεση ζωγραφικής της Έφης Σιούτογλου, που γίνεται στη γκαλερί Αδάμ (Νεοφύτου Βάμβα 5, Κολωνάκι) –μέχρι 31/5–, ιδίως όσοι αγαπάτε το θεσσαλικό κάμπο και την παραστατική ζωγραφική.

- Στη γκαλερί «το μήλο» (Αμύντα 11, Παγκράτι) δείτε την έκθεση ζωγραφικής του Βαγγέλη Ανδρεόπουλου που εγκαινιάσθηκε χθες 15/5 και θα διαρκέσει μέχρι 14/6.

- Μέχρι 1/6 διαρκεί η έκθεση «Ταξιδιώτες ζωγράφοι στην Κύπρο 1700-1960» που γίνεται στο Βυζαντινό και Χριστιανικό Μουσείο (Βασιλίσσης Σοφίας 22). Προλαβαίνετε ακόμη.

Η «Αντιγόνη» του Άρη Αλεξάνδρου

Στην Αθήνα, και πιο συγκεκριμένα στο Εθνικό Θέατρο, θα παίζεται μέχρι το τέλος Μαΐου η παράσταση της *Αντιγόνης* του Άρη Αλεξάνδρου από το ΚΘΒΕ. Πρόκειται για τη σκηνοθετική πρόταση του Βίκτωρα Αρδίττη και είναι μια *Αντιγόνη* στα χρόνια της Κατοχής και του Εμφυλίου.

Ο Αλεξάνδρου εφευρίσκει το θέατρο που είχε ανάγκη ο ίδιος και η εποχή του «ένα θέατρο που να δικαιώνει τη ζωή κι όχι το θέατρο».

Και αποδεικνύει την τραγική φύση της ίδιας της ζωής και της ιστορίας. Αλλά της ζωής όσων είχαν τη γνήσια αγωνία της προσφοράς, όπως κάποιοι αριστεροί του παρελθόντος και δυνητικά του παρόντος. Αυτή η γνήσια αγωνία δεν θα μπορούσε να οδηγήσει παρά στη σύγκρουση, όχι μόνο με την ανάλγητη εξουσία της Δεξιάς αλλά και με τους συλλογικούς ναρκισσισμούς και τις απλουστεύσεις και της Αριστεράς. Άλλωστε, «για την ομάδα ήμουν ύποπτος πάντα σαν την αλήθεια», έγραψε αυτός που ανήκε, όπως έλεγε, «στο ανύπαρ-

κτο κόμμα των ποιητών».

Ε.Κ.

Β Ο Μ Β Ι Δ Ι Α πολιτιστικής Α Φ Α Σ Ι Α Σ

- Άσχετο: Ο Αβραμόπουλος τι να γίνεται;
- Λέει ο Μπρεχτ στον «Κανκασιανό κύκλο με την Κιμωλία»: *Schrecklich ist die Verführung zur Güte!* Που θα πει: Τρομερός ο πειρασμός να είσαι καλός!
- Σε τέτοιον πάντως πειρασμό δεν υπέπεσε ποτέ ο Μανωλάκης!
- Ωραία έκθεση ιδεών έγραψε ο κ. Σωκράτης Κοσμίδης (απλή συνωνυμία με τον κ. Κόκκαλη). Αφού πρώτα διέλυσαν τη δημόσια διοίκηση καταργώντας κάθε αξιοκρατία, εξέλιξη και πειθαρχικό έλεγχο, τώρα προτείνουν λύσεις για να βγούμε από το αδιέξοδο.
- Δώδεκα υπουργοί που θα συστεγάζονται στο ίδιο κτήριο!
- Και από κάτω θα περιμένουν με τις μηχανές αναμμένες τα νοσοκομειακά και οι πυροσβεστικές...
- Ωραίοι αυτοί οι Πασόκοι! Λίγο πριν το

τέλος κι ακόμη αυτοσχεδιάζουν αμέριμνοι.

- Ο Φουκώ μιλούσε για τις πειθαρχικές κοινωνίες του 19ου αι. και ο Ντελέζ για τις κοινωνίες του ελέγχου του 20ού αιώνα.

- Το ΠΑΣΟΚ μάς οδήγησε συγκινημένο στην κομματική κοινωνία της απειθαρχίας του αιώνα των Φώτων και της Αλλαγής.

- (Που μας άλλαξαν δηλαδή τα φώτα.)

- Τι στο διάβολο, με τόσους κοινωνιολόγους και καθηγητάδες δεν θα σκάρωνε ως κίνημα και μια νέα κοινωνικοπολιτική θεωρία;

- Εμείς πάλι, παραδοσιακά πιστεύουμε στην *Prinzip-Hoffnung*, στην αρχή της ελπίδας δηλαδή. (Σ' έσκισα, Τσουκαλά!)

- Όχι αυτόν του T.V. Magic, τον άλλον της *Laterna Magica*, ανάμεσα Αναγνωστοπούλου και Πινδάρου.

- Εκεί που χτυπάει η καρδιά της σοσιαλιστικής

επανάστασης.

- Άσχετο: Θυμάστε τον πίνακα του Delacroix με την Ελευθερία που οδηγεί τους επαναστάτες στα χαρακώματα;

- Ε, καμία σχέση!

- Έτσι που καταντήσαμε, οι μόνοι που παράγουν αυθεντική και ενοχλητική σκέψη είναι ο Γεωργίου και το Καφενείο των Φιλάθλων.

- Εκεί έγκειται και η έλλειψη του ΠΑΣΟΚ: καφενείο είναι, φίλαθλοι δεν είναι.

- Γιατί αν ήταν φίλαθλοι, θα αναλάμβαναν τους Ολυμπιακούς Αγώνες; Οι φίλαθλοι πρωτίστως δεν είναι κοιλιόδουλοι και δεν έχουν το νου τους αποκλειστικά στη μάσα.

- Εξαιρετικό το νέο περιοδικό του κυρίου Σωκράτη (όχι του Κοσμίδη, του άλλου) υπό τον (γερμανικό) τίτλο «Κράμα». Εκεί γράφουν όλοι οι αστέρες της πολιτικοοικονομικοδημοσιογραφικής διαπεπλεγμένης αριστοκρατίας: Θ. Πάγκαλος, Τρύπας, Γ. Κύρτσος, Π. Τσίμας, Κακουλίδης και κάτι ψιλά.

Δηλαδή οι αριστόγατες!

- Με νηφάλια κείμενα τοποθετούνται απέναντι στο χάος που έχουν (και) οι ίδιοι δια των ενεργειών, παραλείψεων ή συγκαλύψεων δημιουργήσει.

- Υπενθυμίζουμε στους κουλτουριάρηδες ότι στον «Αντιοιδίποδα» των Ντελέζ-Γκουαταρί περιγράφονται οι δεσμοί ανάμεσα στον καπιταλισμό και τη σχιζοφρένεια.

- (Σ' έσκισα, Βέλτσο!)

- «Différence et répétition»; Όχι, αλλά ή διαφορά ή επανάληψη! Μέση οδός δεν υπάρχει.

- Μια χαρά είναι η πλατεία Ομονοίας, κ. Κωλομπούρδα μου. Και εξαιρετικά ζεστή για τις κρύες νύχτες του χειμώνα.
- Με το καλό έτσι και την πλατεία Συντάγματος – τέταρτη αλλαγή μέσα σε μία δεκαετία, αν δεν μας απατά η μνήμη.

- Δε βαριέστε; Λεφτά υπάρχουν. Αφήστε που με τα έργα καταπολεμάται και η ανεργία.

- Όσο πιο ανώφελα και δαπανηρά, τόσο πιο μεγάλο και το κοινωνικό όφελος. Ρωτήστε και τους

Κάθε Σεπτέμβρη στην Ελλάδα

Δεν χωράει αμφιβολία πως για να δρέψει καρπούς επιτυχίας μια διοργάνωση που στοχεύει στη θεσμοποίηση, θα πρέπει οι άνθρωποι που αναλαμβάνουν αυτό το έργο να είναι σχετικοί μ' αυτό. Διαφορετικά ο τυχοδιωκτισμός και η «αρπαχτή» θα φλερτάρουν μόνιμα –και κάποιες φορές καταστροφικά– με το αποτέλεσμα. Αυτά συμβαίνουν και στη σύγχρονη καλλιτεχνική Ελλάδα.

Η ευρύτητα γνωστή στον κινηματογραφικό χώρο από την πολύπλευρη

δραστηριότητά της σ' αυτόν διοργάνωση Ecocinema είναι η απόδειξη του ισχυρισμού μας. Πριν δυο χρόνια έστησε – με τη βοήθεια του τότε υφυπουργού του ΥΠΕΧΩΔΕ Ηλία Ευθυμιόπουλου ένα μίνι φεστιβάλ οικολογικού σινεμά στη Ζάκυνθο με εντυπωσιακή επιτυχία. Η επανάληψη, τον επόμενο χρόνο, είχε καλύτερα αποτελέσματα.

Ακουμπώντας γερά στα πόδια της η νεαρή διοργάνωση, εξαγγέλλει τις φιλόδοξες ανησυχίες της για φέτος. Το

Ecocinema μεταφέρεται στη Ρόδο, ως πρώτη εφαρμογή της απόφασης των διοργανωτών να μετακομίζουν από νησί σε νησί το οποίο θα προσφέρεται για την υποδοχή της διοργάνωσης.

Με πρόεδρο τον Ηλία Ευθυμιόπουλο (παλιό γραμματέα του ελληνικού τμήματος της Green Peace) και καλλιτεχνική διευθύντρια τη Λουκία Ρικάκη τουλάχιστον υπάρχει μια σοβαρή εγγύηση ότι μπορούν αξιόπιστα να διαχειριστούν ένα οικολογικό φεστιβάλ.

Τα δυο προηγούμενα χρόνια της λει-

ξεσκολισμένους
σοσιαλιστές τύπου
Χριστοδουλάκη.

• Μπρεχτ: «Συχνά ο λαός χάνει την εμπιστοσύνη του προς την κυβέρνησή του. Δεν θα ήταν απλούστερο τότε για την κυβέρνηση να διαλύσει τον λαό και να εκλέξει έναν άλλον;»

• Μην το μάθει μόνο ο κ. Σημίτης που είναι και γερμανομαθής, γιατί χαθήκαμε.

• 9 Μαΐου, ημέρα Ευρώπης με Νταλάρα, 20 Μαΐου ο «Πολιτισμός των Πολιτισμών» τους στη Ν. Υόρκη, πάλι με Νταλάρα. Ό,τι και να πείτε, κάθε γαλατικό χωριό που σέβεται την παράδοσή του έχει και τον Κακοφωνίξ του.

• Ελπίζω πάντως ν' αρέσει στην κυρία Δάφνη που έχει και γούστο και είναι και γαλάτισσα.

• Πλάκα-πλάκα το Μακεδονικό Μουσείο Σύγχρονης Τέχνης την διέπραξε τη συνταρακτική του επιτυχία:

• Διέγραψε το παρόν, το παρελθόν και το μέλλον του Νομού Ιωαννίνων (σε πρώτη, οικονομική, δόση).

• Υπουργέ μου, ιδού οι

κριτικοί σας, οι curators και οι καλλιτέχνες σας. Στας διαταγές σας, πολυχρονεμένη μου.

• Ο πολιτισμός (τους) στην εποχή της μελαγχολίας (μας).

• Απ' την άλλη το Μουσείο Φρουσίρα ταξίδεψε στο Ευρωκοινοβούλιο των Βρυξελλών προσκεκλημένο από τους έλληνες ευρωβουλευτές Μυρσίνη Ζορμπά και Αλέκο Αλαβάνο και με τις ευλογίες του κ. Βενιζέλου Β!

• Υπενθυμίζουμε ότι η προηγούμενη ανάλογη εκδήλωση στον ίδιο χώρο ήταν τα ζωγραφικά έργα του Βασίλη Θεοχαράκη που είχαν ως θέμα το Άγιον Όρος. Βοήθειά μας!

• Σιγά-σιγά η ελληνική τέχνη με τέτοιες εμπνευσμένες πρωτοβουλίες των ευαίσθητων πολιτικών μας βρίσκει το δρόμο προς την διεθνή καταξίωση. (Λέμε τώρα.)

• Τύφλα δηλαδή νάχει το outlook.

• Τόσο που σκέφτεται ο επίτιμος διευθυντής του Μουσείου Φρουσίρα, Edward Lucie-Smith, να

οργανώσει έκθεση του επίτιμου προέδρου της Ν.Δ. στο βρετανικό κοινοβούλιο.

• Unfair και Art Affair!

• Πάντως επιμένουμε μ' όλη μας την καλή διάθεση: τα μουσεία διευθύνονται από τους museumpreople και όχι από ενθουσιώδεις έστω, μαγαζάτορες.

• Είπαμε: άλλο Λούσι Σμιθ, άλλο Λούσι Μπωλ.

• Γιατί τότε θα κάναμε διευθυντή και τον κ. Βενιζέλο.

• Εδώ που τα λέμε, υπουργός εύκολα γίνεσαι –εδώ έγινε κι ο Μαλέσιος–, διευθυντής όμως;

• Το είπε καλά η Ρόζα: «Προτιμότερη μια αποτυχημένη επανάσταση από μια διαστρεβλωμένη». Ή, αν προτιμάτε, τη φράση από τον «Πεισίστρατο» του Χειμωνά: «Έχω την ψυχολογία της καρφωμένης σημαίας. Και τα καρφιά μ' εμποδίζουν να κυματίσω».

• Ο φίλος Νίκος Αξαρλής από τον Πειραιά με πληροφορεί ότι το Δημοτικό Θέατρο της πόλης, το λαμπρότερο θέατρο της χώρας, καταρρέει εξακολουθητικά. Την περασμένη εβδομάδα κατέπεσε ένα δοκάρι των

παρασκηνίων και μέρος της οροφής στην κεντρική αίθουσα, με αποτέλεσμα να απαγορευθεί η πρόσβαση σ' αυτό.

• Αναρωτιέμαι: ΥΠΠΟ και Δήμος τι κάνουν; Ο πολιτισμός των πολιτισμών δεν διαθέτει κάποια ψιχία για τον υποβαθμισμένο πολιτιστικά Πειραιά;

• Κότες, κυρ Σωκράτη μου. Όχι οι Παναθηναϊκοί, οι κυβερνητικοί...

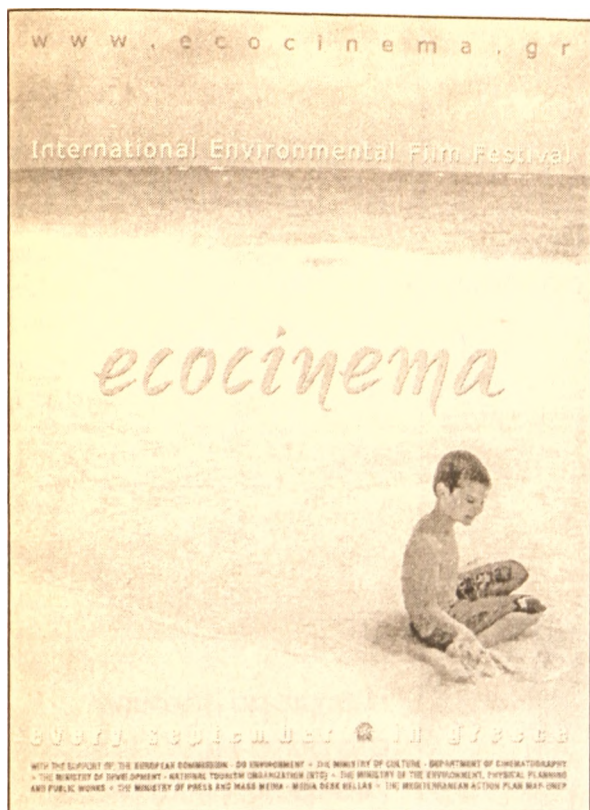
• Εξαιρετικός ο καινούργιος δίσκος του Χάρυ Κλυν' ο Τραμπάκουλας σε εξαιρετικές φόρμες και με πολλά ηχητικά εφέ...

• Δείτε, όσο προλαβαίνετε, την επανέκδοση του «Αντρέι Ρουμπλιώφ», του αριστουργήματος του Ταρκόφσκι. Για να δείτε τις δυνατότητες του αληθινού σινεμά και το περιεχόμενο της αληθινής ζωγραφικής.

• Ένα διαχρονικό σχόλιο στην μεταφυσική της εικόνας.

• Μπρεχτ, Χειμωνάς, Ταρκόφσκι, Ντελέζ, Φουκώ, Λούξεμπουργκ, Γκουαταρί... Με πολιτικούς θ' ασχολούμαστε τώρα!

Μανωλάκης ο βομβιστής

τουργίας του (που το στήριξαν το Υπουργείο Πολιτισμού, η Διεύθυνση Περιβάλλοντος της Ευρωπαϊκής Επιτροπής και το Ελληνικό Κέντρο Κινηματογράφου) το καθιέρωσαν ήδη ανάμεσα στα τρία πρώτα της Ευρωπαϊκής Ένωσης. Ακόμα, ήδη κάνει την παρουσία του στον δικτυακό τόπο (www.ecofilms.org) που περιλαμβάνει την πρώτη Τράπεζα Δεδομένων στο Internet για ταινίες και οπτικοακουστικά προϊόντα με θέμα το περιβάλλον. Η Τράπεζα Δεδομένων είναι ένα πρόγραμμα διεθνούς εμβέλειας που στηρίζει τόσο η Επιτροπή όσο και το ΥΠΠΟ. Μέσα από αυτή την Τράπεζα θα εξυπηρετείται ένας μεγάλος αριθμός χρηστών (διανομείς, τηλεοράσεις, οργανώσεις, σχολεία και μεμονωμένα άτομα).

Η φετινή διοργάνωση, που θα πραγματοποιηθεί στη Ρόδο από 14 έως 20 Σεπτεμβρίου, θα δέχεται αιτήσεις συμμετοχής μέχρι τις 30 Μαΐου. Οι αιτήσεις υποβάλλονται μέσω του Internet: www.ecocinema.gr.

Για το ίδιο το νησί της Ρόδου αποτελεί ένα «στοίχημα» η υποδοχή ενός οικολογικού φεστιβάλ, μιας και το ίδιο βρίσκεται σε οριακή παραβίαση του φυσικού περιβάλλοντος, τελεί σε υπερανάπτυξη και σε τουριστικό υπερκορεσμό. Διαδικασίες όπως η ευαισθητοποίηση, η κατανόηση και η συνειδητή τοποθέτηση απέναντι σ' αυτά τα προβλήματα θα σταθούν αφορμές για τοποθετήσεις και υπερβάσεις της ψυχαγωγίας και του κινηματογραφικού θεάματος.

Δ.Χ.

Δήμητρα Χατούπη:

«Η γνώση δεν μεταβιβάζεται μέσα από το λόγο...»

Μια από τις ανερχόμενες και ταλαντούχες νέες ηθοποιούς μας είναι η Δήμητρα Χατούπη. Στη φετινή θεατρική περίοδο πρωταγωνιστεί στην παράσταση του *Ρόσμερσχολμ* του Ίψεν, υποδυόμενη τη Ρεβέκκα Βεστ, μια μυστηριώδη δαιμονική γυναίκα που ερωτεύεται έναν πρώην πάστορα. Ταυτόχρονα ετοιμάζεται να υποδυθεί την Αγαύη στις *Βάκχες* του Ευρυπίδη, παράσταση που θα ανέβει στο Μέγαρο Μουσικής σε μετάφραση Γιώργου Χειμωνά. Έχει συμμετάσχει σε πάνω από 40 θεατρικές παραστάσεις και στον κινηματογράφο έχει εμφανισθεί σε 15 ταινίες. Το 1997 κερδίζει το έπαθλο Κοτοπούλη για το *Κουαρτέτο* (Χ. Μύλλερ) σε σκηνοθεσία Γιώργου Μιχαηλίδη, ενώ έχει τιμηθεί και με το βραβείο α' γυναικείου ρόλου στο φεστιβάλ Θεσσαλονίκης για την ταινία *Η άλλη όψη* και *Η ζωή ενάμιση χιλιάρικο* (Φ. Σισκοπούλου). Επίσης τιμήθηκε με το βραβείο α' γυναικείου ρόλου για την τηλεοπτική σειρά «Ανίσχυρα Ψεύδη».

Τη συνέντευξη πήρε ο Σωτήρης Λέτσιος

• *Βλέποντάς σας να αναλαμβάνετε να καλύψετε τις υποχρεώσεις σας στο θέατρο, αναρωτιέμαι πόσο σας απειλεί ο κίνδυνος της αλλοτρίωσης;*

— Νομίζω ότι ο κίνδυνος της αλλοτρίωσης δεν ξεκινά από εκεί, αλλά θα υπάρξει στην περίπτωση που δεν μπει κανείς στη διαδικασία ν' αναρωτηθεί για το τι πρέπει να κάνει, πώς μπορεί ν' ανταπεξέλθει και πώς μπορούν να τον επηρεάσουν όλα αυτά. Αυτός που αποφασίζει άμεσα και κλείνει συμφωνίες για δουλειές χωρίς προβληματισμούς είναι επιρρεπής στο να χάσει τον εαυτό του. Εγώ πάντως δεν αισθάνομαι ικανοποιημένη από τον εαυτό μου και αυτό με βασανίζει έντονα. Αυτό δεν μπαίνει ανταγωνιστικά σε σχέση με ό,τι έχω κάνει έως τώρα, να κάνω περισσότερα από τα σημερινά και να ξεπεράσω άλλους συναδέλφους... Με ενδιαφέρει να εξαντλήσω τις δικές μου δυνατότητες σε σχέση με τον συγκεκριμένο ρόλο. Και είναι καθημερινά βασανιστικό να νιώθω ότι δεν έχω εμβαθύνει όσο πρέπει σ' ένα ρόλο.

• *Η προσπάθεια ανάπλασης ενός ρόλου είναι προσπάθεια να κατανοήσουμε καλύτερα τον εαυτό μας;*

— Είναι μια διαδικασία επώδυνη και δημιουργική ταυτόχρονα. Καλείσαι ν' αντιμετωπίζεις κάθε φορά μ' ένα διαφορετικό τρόπο τον εαυτό σου ανάλο-

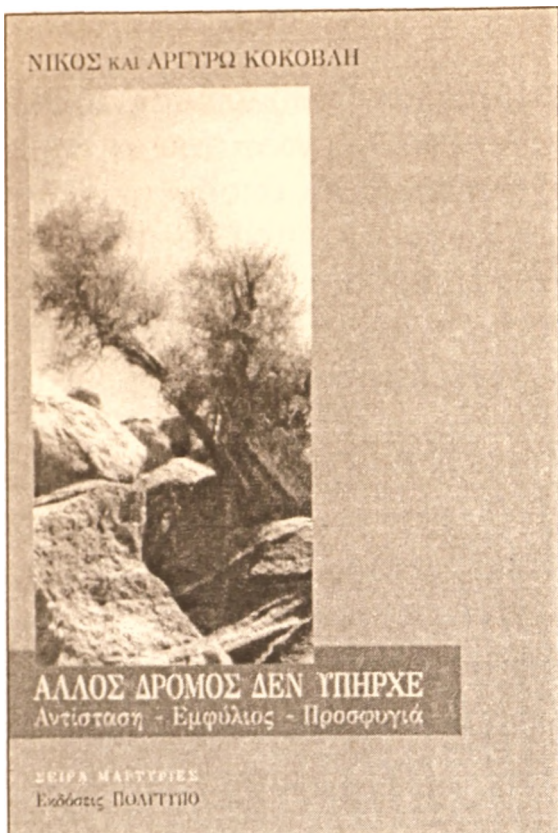
γα με τον ρόλο. Σίγουρα δημιουργείς προϋποθέσεις να προχωρήσεις και αυτό το προτέρημα δεν θα το είχες εάν δεν έπαιζες θέατρο. Δεν είσαι σίγουρος ότι ο κάθε ρόλος θα σε οδηγήσει σε μια μαγική ατμόσφαιρα που θα σε μεταφέρει έξω απ' τα συνηθισμένα πλαίσια.

• *Η γυναίκα στο έργο του Ίψεν παίζει έναν καταλυτικό ρόλο. Μπορούμε ν' ανακαλύψουμε ομοιότητες της γυναίκας της εποχής εκείνης με τη σημερινή;*

— Ο κοινωνικός περίγυρος πάντα επηρεάζει τη διαμόρφωση του γυναικείου χαρακτήρα, είτε βρισκόμαστε στην εποχή εμφάνισης του φεμινισμού (όπως στο έργο του Ίψεν), είτε στη σημερινή. Η Ρεβέκκα στο *Ρόσμερσχολμ* πέφτει θύμα της ατίθασης φύσης της και της τάσης για χειραφέτηση. Πέφτει όμως θύμα και του σχεδίου της να πάρει με το μέρος της τον πάστορα, να τον εξουσιάσει. Ωστόσο δεν έχει έναν μονόπλευρο χαρακτήρα που είναι εύκολο να τον υποδυθείς. Όταν νομίζεις ότι την έχεις καταλάβει, αυτή σου ξεγλιστράει. Είναι πολυσύνθετος, δύσκολος χαρακτήρας... Και αυτό είναι το λάθος της: Δεν μπορείς να εξουσιάσεις κανέναν, αυτό μας λέει ο Ίψεν...

• *Στην προσπάθεια ν' αποδώσετε το ρόλο της Ρεβέκκας τι ήταν αυτό που σας συγκλόνισε;*

ΚΥΚΛΟΦΟΡΕΙ

Νίκος και Αργυρώ Κοκοβλή:
ΑΛΛΟΣ ΔΡΟΜΟΣ ΔΕΝ ΥΠΗΡΧΕ
Αντίσταση - Εμφύλιος - Προσφυγιά

Η ιστορία του Νίκου και της Αργυρώς Κοκοβλή όπως την ζωντανεύουν οι ίδιοι. Ξεκινά από την προσφυγιά της Μικράς Ασίας και συνεχίζει στα χρόνια της Κατοχής και της Αντίστασης στην Κρήτη. Αρχίζουν οι διώξεις, ο Εμφύλιος, το κυνηγητό των διαλυμένων τμημάτων του Δ.Σ. με τη δεκαεξάχρονη παρανομία σε σπηλιές και κρύπτες στα βουνά των Λευκών Ορέων, η δραματική απόδραση στην Ιταλία. Το περιπετειώδες ταξίδι μέσω Ελβετίας, Αυστρίας και Ουγγαρίας μέχρι την ΕΣΣΔ. Η άφιξη στην Τασκένδη. Η αποκάλυψη της σοβιετικής πραγματικότητας. Οι περιορισμοί. Επιστροφή στην πατρίδα ύστερα από 14 χρόνια.

Μια απίστευτη σε δραματικά γεγονότα ανθρώπινη ιστορία.

Ένα μάθημα εγκάρτερησης και ανθρωπιάς.

**ΕΚΔΟΣΕΙΣ
ΠΟΛΥΤΥΠΟ**

Δημοχάρους 60, Αθήνα 115 21
τηλ: 210-7232819, φαξ: 210-7226107,
e-mail: chrapou@otenet.gr

Η Δήμητρα Χατούπη
στο ρόλο της
Ρεβέκκας, δίπλα στο
Νικήτα Τσακίρογλου
που ερμηνεύει τον
πάστορα Ρόσμερ, στην
παράσταση του
Ρόσμερσχολμ του Ίψεν.

— Η Ρεβέκκα έρχεται από τον Βορρά έτοιμη να σαρώσει τα πάντα με το πάθος της, αναγκάζεται όμως να χρησιμοποιήσει το μυαλό της για να ισορροπήσει τα πράγματα. Καταπιέζει τον εαυτό της για να ζήσει, αλλά μέχρι ποίου σημείου ένας ελεύθερος άνθρωπος μπορεί να καταπιεσθεί και να μειώσει τις απαιτήσεις του;

• Το έργο του Ίψεν είναι και πολιτικό. Υπάρχει σήμερα πολιτικό θέατρο; Βρίσκετε ενδιαφέρον σ' αυτόν τον τομέα;

— Προβληματισμό ανάλογο με του Ίψεν δεν συναντάς εύκολα στα σημερινά έργα. Το μεγαλείο του Ίψεν ήταν ότι το έργο του δεν ήταν μονοσήμαντα πολιτικό ή κοινωνικό. Το πολιτικό στοιχείο προκύπτει μέσα και από κοινωνικές και ψυχολογικές συγκρούσεις. Σήμερα ένα πολιτικό έργο πρέπει να είναι πολυδιάστατο. Το θέατρο του Μπρεχτ ήταν επίσης ένα καθαρά πολιτικό θέατρο. Δεν πιστεύω όμως ότι ο ίδιος επιζητούσε από τους θεατές ν' αντιληφθούν ένα συγκεκριμένο δίδαγμα, ότι θα ήταν ευχαριστημένος από μια μονοσήμαντη αίσθηση που θ' αποκτούσε ο θεατής. Και στο Ρόσμερσχολμ ο κόσμος φεύγει όχι με ένα συγκεκριμένο μήνυμα αλλά με αυτό που τον έχουμε οδηγήσει να ονειρευτεί. Είναι διαφορετικό για τον καθένα. Σημασία έχει να φύγει με μια αίσθηση μαγείας. Αφήνω με την ερμηνεία μου ανοιχτό το πεδίο στον καθένα να περάσει και να ονειρευτεί ό,τι θέλει.

• Πώς διαμορφώνουν οι ρόλοι τον ηθοποιό;

— Όπως συμβαίνει και στη ζωή: Πρέπει να βιώσεις κάτι μέσα από την εμπειρία κι όχι εγκεφαλικά, για να ζήσεις τη διαδικασία της ωρίμανσης. Η γνώση δεν μεταβιβάζεται μέσα από το λόγο. Ό,τι και να λέω στους μαθητές μου, αυτό δεν θα το μάθουν εάν δεν το βιώσουν πάνω στη σκηνή μέσα από μια διαδικασία.

• Πώς βλέπετε σήμερα την εικόνα του ελληνικού θεάτρου;

— Ζούμε σε μια περίοδο τρομακτικών αλλαγών και στο θέατρο, ώστε δεν μπορούμε να γνωρίζουμε τι θα γίνει στο κοντινό μέλλον. Υπάρχουν οι εμπορικές σκηνές στο κέντρο της Αθήνας, αλλά υπάρχει και το περιφερειακό θέατρο από το οποίο περιμένουμε να γεννηθούν πρωτοποριακά πράγματα: Το θέατρο του μέλλοντος. Στα δημοτικά θέατρα της περιφέρειας χρειάζεται και η συμμετοχή του κόσμου αλλά και η προσπάθεια των Δήμων για να φέρουν αποτελέσματα. Περιμένω να επιβιώσουν αυτά που αξίζουν.

• Διαλέγει ο ηθοποιός έναν ρόλο που ικανοποιεί τον ναρκισσισμό του;

— Νομίζω ότι πολύ συχνά συμβαίνει να συναντάμε κάποια πολύ βαθιά στοιχεία δικά μας, όταν διαβάζουμε ένα ρόλο. Αυτό επιτρέπει να ψάξουμε βαθύτερα τον εαυτό μας, χωρίς να σημαίνει απαραίτητα ότι έτσι μπορώ να συναντηθώ με το ναρκισσισμό μου.

Μετά τους Σαρεγιάννη, Σεφέρη, Σαββίδη, Μαρωνίτη και Πιερή, το θέμα «Καβάφης» έχει σε τέτοιο βαθμό διαρραγεί ώστε να μοιάζει άσκοπη κάθε πρόσδετη απόπειρα να φωτιστούν τα ήδη τόσο εκτυφλωτικά φωτισμένα. Απομένει (ίσως) η μυθοποιητική διάσταση που διέλαδε των προηγούμενων: ο Καβάφης ήταν, μεταξύ άλλων, και κινηματογραφιστής.

G.P.

Η αλήθεια είναι ότι τούτο δεν τεκμηριώνεται με αδιάσειστα στοιχεία ή μαρτυρίες, ούτε καν από φήμες. Όμως εικάζεται πως είχε γυρίσει, πάντα μυστικά, τουλάχιστον μια πλειάδα μικρού μήκους φιλμς που εμπιστεύθηκε κατά καιρούς στον περιορισμένο κύκλο γνωστών του, όπως συνήθιζε, με τη μόνη (τότε) εφικτή μορφή: ως «ποιήματα». Θεωρώ ότι η ύπαρξη των ταινιών υπονοείται από τρία τεκμήρια. Πρώτο, την τόσο προσεκτική χρήση σημείων στίξης που τόσο εντυπωσιάζει τους μελετητές του. Αυτά δεν χρησίμευαν, όπως ειπώθηκε, ως απλός οδηγός απαγγελίας αλλά συμβόλιζαν συγκεκριμένες χωρικές σχέσεις ως κινηματογραφικά (όπως θα λέγαμε, μουσικά) σημεία. Δεύτερο, την εμφατική χρήση κινησιολογίας. Πράγματι, είτε πρόκειται για τον κόσμο των (φιλοσοφικών) εννοιών είτε για συμβάντα της καθημερινότητας, ο Καβάφης χρησιμοποιούσε τακτική αφήγησης παρόμοια του τράβελινγκ. Τρίτο, ότι ο ασυνήθιστος, τόσο κοντά στην πρόζα, τρόπος γραφής των «ποιημάτων» του δείχνει καθαρά ότι κάτι άλλο συμβαίνει. Και αν, συμπτωματικά, τα «ποιήματα» μιμούνταν (εκεί βρίσκεται όλο το μυστικό) τους τρόπους της ποίησης, αυτό σκόπιμα γίνεται ατελώς, ώστε να αποφευχθούν τυχόν παρανοήσεις.

Παρ' όλα αυτά, ο Καβάφης δεν απέφυγε τις παρεξηγήσεις – μάρτυρας τα όσα εκ των υστέρων, τόσο ενθουσιαστικά, γεμίζουν την καβαφική βιβλιογραφία για πρωτοπορία, ύφος καθημερινότητας, καθρεφτίσματα στην ιστορία, και άλλα παρόμοια στο υποτιθέμενο «ποιητικό» έργο του.

Πρόκειται λοιπόν για σκηνικές οδηγίες (ντεκουπάς), για εκείνη την πολύ προσεκτική προετοιμασία του σκηνοθέτη για το γύρισμα, όπου καταγράφονται με πολλή προσοχή οι σκέψεις του και (εννοείται) σκιαγραφείται το βασικό στήσιμο για τα πλάνα του. Είμαστε σήμερα απόλυτα εθισμένοι να επισπράττουμε, μέσα από έντυπο υλικό, όλη την ανάλογη προεργασία, μαζί με χαρακτηριστικές φωτογραφίες επιλεγμένες από το ολοκληρωμένο έργο ενός κινηματογραφιστή. Αυτό συμβαίνει επειδή κρίνεται σκόπιμο να μελετάμε τη διαδικασία εξίσου με το τελικό προϊόν – το φιλμ. Έτσι όπως έχουν τα πράγματα με τον Καβάφη, γεννιέται ένα διπλό ερώτημα. Έχουν αυτού του είδους τα ντεκουπάς αξία καθαυτά; Μπορούν να αναπαρασταθούν τα (προσωρινά) χαμένα φιλμ με μόνο βοήθημα το επεξεργασμένο σενάριο; Νομίζω ναι. Ακόμα και αν έχουν χαθεί οι κόπιες των φιλμ που γύρισε ο Καβάφης (τίποτε δεν αποκλείει το να βρεθούν κάποτε), οι σκηνικές του οδηγίες διαθέτουν μεγάλο εκφραστικό πλούτο. Αρκεί βέβαια, όπως είπαμε, να πάψουμε να τις βλέπουμε ως ποίηση. Άλλωστε οι προϊστορικοί αρχαιολόγοι, αυτοί ιδίως, αποτολμούν κατά κανόνα ακόμα μεγαλύτερες αυθαιρεσίες.

Επέλεξα το κείμενο του «Μύρη» ως πρώτη δοκιμή. Σε αυτό το ώριμο έργο του Καβάφη υπάρχουν όλα τα απαραίτητα στοιχεία: στόρυ με σχετικά μεγάλη έκταση, πολλά πρόσωπα σε κοντινά και μακρινά πλάνα, φλας-μπακ, φωνή οφφ-σιν, και πυκνή δραματουργική δομή. Η τελική διάρκεια του μονταρισμένου έργου δεν θα πρέπει να ξεπερνού-

σε τα τρία με τέσσερα λεπτά, αν είχε μειωθεί στο ελάχιστο (όπως πιστεύω) η έκταση των σεκάνς στα φλας-μπακ. Τηρουμένων των αναλογιών, πρόκειται για κάτι πολύ κοντά στα σύγχρονα βιντεοκλίπς.

Βέβαια η δομή του φιλμ παραμένει μοιραία ασαφής: Πώς πληροφορείται ο πρωταγωνιστής για τη «συμφορά», δηλαδή τον θάνατο του Μύρη; Παρουσιάζονται τα πολύτιμα χαλιά και τα ακριβά σκεύη στο εσωτερικό του δωματίου, όπου εκτίθεται ο νεκρός, ως ινσέρτ; Πώς εκμεταλλεύεται τις γριές που ψιθυρίζουν στον προθάλαμο ως γκροτέσκο στοιχείο; (Συναφές με αυτό: είχε διαβάσει Κάφκα ο Καβάφης;) Πώς φτάνουν οι τέσσερις ιερείς ως το νεκρό, φαίνονται να διασχίζουν σαν μάζα τον πηγμένο από κόσμο διάδρομο; Σταματά ο φακός στα λιβανωτά που κουβαλούν; Υπάρχουν καθόλου στατικά πλάνα σε αυτό το σεκάνς; Όπως και να το κάνουμε, ο Αϊζενστάιν είχε κάποιο δίκιο...

Το καίριο πρόβλημα είναι η παρουσία του πρωταγωνιστή. Τον δείχνει ο φακός ή κρύβεται πίσω από τη φωνή που διηγείται; Είναι δηλαδή ο Καβάφης ο (ανώνυμος) εκείνος που περιγράφει τα τεκταινόμενα, ή κρύβεται μέσα στο πλήθος των μαζεμένων χριστιανών, ορατός μαζί και αόρατος; Ένα συναφές, εξίσου αινιγματικό ζήτημα είναι η αλληλουχία γνώσης-συνειδητοποίησης της αλήθειας που στο τέλος φέρνει τον πρωταγωνιστή σε απόγνωση ώστε να αποχωρήσει βίαια από το σπίτι του Μύρη. Όσοι μελέτησαν το έργο δυσκολεύονται να καταλάβουν σε ποιο βαθμό ο πρωταγωνιστής ήξερε ή δεν ήξερε τι συμβαίνει με τον χριστιανό φίλο του, τι τον ώθησε να επισκεφτεί το σπίτι του πεθαμένου. Πώς όμως να παρασταθεί αυτό το τόσο κρίσιμο σημείο ανατροπής, χωρίς να τον έχει δείξει ο φακός;

Επαναλαμβάνω ότι τα παραπάνω είναι μια πρώτη, πειραματική δοκιμή με τα νέα στοιχεία που επιστρατεύονται σχετικά με την κινηματογραφική γραφή του Καβάφη. Ακόμα και αν κριθεί κάκιστο το αποτέλεσμα εφαρμογής της μεθόδου που προτείνεται, στην ουσία ανοίγονται νέοι ορίζοντες για τις καβαφικές μελέτες. Μόνο ο χρόνος θα δείξει πόσο αποδοτική μπορεί να είναι μια τέτοια μέθοδος.

ΔΗΜΗΤΡΗΣ ΦΙΛΙΠΠΙΔΗΣ

Ευτυχώς, ο σεισμός δεν το πρόλαβε...

Όταν ετοιμαζόταν ετούτο το κείμενο, είχε συμβεί το νέο, πολύνεκρο χτύπημα των 6,4 ρίχτερ που δέχτηκε η νοτιοανατολική Τουρκία. Μέρρες τώρα όλα τα κανάλια της ελληνικής τηλεόρασης μας κρατούν συνεχώς κοινωνούς και συμμετόχους στην αδιέξοδη οδύνη για την απώλεια τόσων νεαρών ψυχών. Ακαριαία ξεθώριασαν οι εικόνες του σινεμά και άναψαν τα αποτρόπαια φώτα της συμφοράς. Όμως –ευτυχώς– η ζωή συνεχίζεται...

Με χειμωνιάτικο καιρό υποδέχτηκε η Κωνσταντινούπολη την 22η διοργάνωση του δικού της Διεθνούς Φεστιβάλ Κινηματογράφου. Καιρός κατάλληλος για κινηματογράφο, πολύ δε περισσότερο για κινηματογραφικό φεστιβάλ που πάει να πει λαχανιαστό «κυνήγι» ταινιών από αίθουσα σε αίθουσα. Και τι να προλάβεις να δεις σε δυο βδομάδες από τις κοντά διακόσιες ταινίες που με γνώση και επιμονή μέλισσας συγκέντρωσε η διευθύντρια του Φεστιβάλ Hülya Uçansu!

Αυτή η ώριμη και επιτυχημένη διοργάνωση –πόσο αδόκιμος ακούγεται πια αυτός ο «δημοσιογραφικός» χαρακτηρισμός: «περιφερειακή»– που συναντά την εντυπωσιακή ανταπόκριση του κωνσταντινοπολίτικου κοινού, ξεκίνησε το 1982 ως μια «Εβδομάδα κινηματογράφου» με μόλις έξι ταινίες στο πλαίσιο του «Διεθνούς Φεστιβάλ της Ιστανμπούλ» με διοργανωτή το ομώνυμο «Ίδρυμα για τον Πολιτισμό και τις Τέχνες». Δυο χρόνια αργότερα κέρδισε τη σημερινή του ταυτότητα αυτόνομης κινηματογραφικής διοργάνωσης. Κάπως έτσι είχαν εξελιχθεί τα πράγματα και με το δικό μας φεστιβάλ της Θεσσαλονίκης.

Χωρισμένες οι ταινίες σε εικοσιτρείς πλούσιες θεματικές ενότητες, φυσικό είναι από αυτές το ενδιαφέρον να επικεντρώνεται στα δύο διαγωνιστικά τμήματα: το διεθνές με δεκατρείς ταινίες και με οκτώ το εθνικό. Ενδιαφέρουσα ήταν η διασπορά της επιλογής των ται-

νιών, κυρίως από ήσσονος παραγωγικής δύναμης αλλά ιδιαιτέρου κινηματογραφικού ενδιαφέροντος χώρες όπως: Βραζιλία, Τυνησία, Ελβετία, Μεξικό, Ρουμανία, Ιράν, Ισλανδία, Αργεντινή, Βουλγαρία, Βοσνία. Τον αριθμό συμπλήρωσαν με μια ταινία τους η Αμερική, η Κίνα και η Γαλλία η οποία μετείχε ως συμπαραγωγός σε επτά(!) από τις διαγωνιζόμενες ταινίες.

Αισθητά ήταν τα σημεία υπεροχής –γι' αυτό άλλωστε και ξεχώρισαν– των ταινιών: *Madame Sata* από τη Βραζιλία, του Karim Aïnouz (μνήμες από τον φασμπιντερικό *Καυγατζή*, αλλά με έντονους, πυρετικούς ρυθμούς και λαμπρή φωτογραφία, προσφέρει η ζωή του Joao Francisco, λαϊκού, γκαίη ήρωα του βραζιλιάνικου αντεργκράουντ στις πρώτες δεκαετίες του περασμένου αιώνα). *Το έγκλημα του πατέρα Αμάρο* από το Μεξικό, του Carlos Carrera (τολμηρή και αποκαλυπτική καταγγελία της υποκρισίας και της διαφθοράς που υπάρχει στους κόλπους της καθολικής εκκλησίας, με αφορμή συμπεριφορές των ιερωμένων μιας κωμόπολης στο Μεξικό). Η ιρανική *Marooned in Iraq* του κούρδου (απ' το Ιράν) Bahman Ghobadi, γνωστού μας από τα *Μεθυσμένα άλογα* (γέλια και δάκρυα σε μια γεμάτη δέος και θεαματικότητα ταινία δρόμου πάνω στα γυμνά, χιονισμένα βουνά, στα σύνορα Ιράν-Ιράκ, στη διάρκεια του μακρόχρονου πολέμου ανάμεσα στις δυο χώρες). *Ο Μπαλζάκ και η μικρή κινέζα ράφτρα* από την Κίνα, του Dai Sijie (αυτοβιογραφική εξιστόρηση της τριχρονής

«επανεκπαίδευσης» του σκηνοθέτη και ενός φίλου του στη διάρκεια της «Μορφωτικής Επανάστασης». Θέαμα, αλήθειες, ποίηση, όγκος παραγωγής αλλά και «συμπτωματικές» συγγένειες με το *Jules et Jim* και το *Fahrenheit 451* του Truffaut). *Προσωπική ταχύτητα* της αμερικανίδας Rebecca Miller, κόρης του θεατρικού συγγραφέα Arthur Miller (τρεις σύγχρονες, νέες γυναίκες, με διαφορετική ηλικία και κοινωνική τάξη, σε τρεις αυτόνομες ιστορίες. Μοναδικό κοινό σημείο η προσπάθεια και των τριών να το σκάσουν από τον άνδρα που δεσμεύει την προσωπική τους ελευθερία. Σκηνοθεσία νευρώδης, συχνά στα σύνορα του νατουραλισμού, και ενδιαφέρουσες ερμηνείες). Η σκηνοθέτις κέρδισε το ειδικό βραβείο σκηνοθεσίας. Και τέλος, το *Ξαφνικά* απ' την Αργεντινή, του Diego Lerman, που κέρδισε και τη «Χρυσή Τουλίπα» της διοργάνωσης (με τους τρόπους του αμερικανικού αντεργκράουντ αλλά και του πρώιμου Jim Jarmusch, –και ψυχολογικά- ασπρόμαυρη αφήγηση αιφνίδιων περιπετειών και αιφνίδιων «μεταμορφώσεων», νεαρών χαρακτήρων και με φόντο λεσβιακές προφάσεις. Ειλικρινής προσπάθεια και ενδιαφέρον αποτέλεσμα).

Οι υπόλοιπες ταινίες του διεθνούς διαγωνιστικού τμήματος δεν εστερούντο ενδιαφέροντος, ελέγχονται όμως πιο πολύ για τις αδυναμίες τους.

* * *

Εύλογο παραμένει το ενδιαφέρον αυτής της στήλης για το εθνικό διαγωνιστικό τμήμα της διοργάνωσης. Ο κινηματο-

Nuri Bilge Ceylan: *Uzak*.

Handan İpekçi: *Büyük adam küçük aşk*

γράφος της γείτονος Τουρκίας είναι ένας από τους πιο πρόσφορους τρόπους ενήμερης γνωριμίας μαζί της. Και αυτό ανεξάρτητα από την καλλιτεχνική στάση των ταινιών που κάθε χρονιά παράγονται. Το σινεμά των περιφερειακών κινηματογραφικών χωρών προσβλέπει πάντα στην εσωτερική του αγορά και την υποδοχή από τη ντόπια κοινωνία, την οποία πρέπει σε σημαντικό βαθμό να αντανακλά. Και έτσι συμβαίνει και με τον κινηματογράφο του γείτονα. Κινηματογράφος και κοινωνία αποτελούν συγκοινωνούντα δοχεία. Κάθε φορά που τα αποτελέσματα του πρώτου είναι απογοητευτικά, η ευθύνη είναι αμοιβαία.

Το φετινό δείγμα του τουρκικού σινεμά που παρακολουθήσαμε στο εθνικό διαγωνιστικό τμήμα του Φεστιβάλ της Κωνσταντινούπολης, μέσα από τις οκτώ ταινίες που περιελάμβανε, παρουσίασε –με την εξαίρεση μόνο μίας– μια ακόμα απόδειξη αυτού που συμβαίνει στις μέρες μας σε πάρα πολλές εθνικές (συμπεριλαμβανομένης και της ελληνικής) κινηματογραφίες: της κυριαρχίας του τηλεοπτικού μοντέλου. Τη μετάλλαξη της αφέλειας σε δραματολογία, εμβάπτισμένης σε αφόρητες δόσεις μελοδραματισμού. Κάθετος διαχωρισμός των χαρακτήρων σε απόλυτα καλούς και απόλυτα κακούς. Κοινωνικές ηθογραφίες που παραπέμπουν στο σινεμά των δεκαετιών '50 και '60, με την προσθήκη αδέξιας προσπάθειας ψυχογράφησης των καταστάσεων. Τροφή γυαλιστερή, εύπεπτη, που παρασκευάζεται στις τηλεοπτικές κουζίνες, επιχειρείται

να μετατραπεί και σε κινηματογράφο. Έτσι η παραμόρφωση της κοινωνικής πραγματικότητας έχει σαν μοιραίο αποτέλεσμα την ειδωλοποίηση ψεύτικων προτύπων.

Βήματα λοιπόν προς τα πίσω φέτος ο τουρκικός κινηματογράφος. Γιατί τι άλλο ήταν το *Martılar Aşken* («Όταν οι γλάροι είναι πεινασμένοι») του Bülent Pelit, ή το *Gönlümdeki köşk olmasa* («House of Hearts» αγγλ. τίτλος) της δανέζας Elisabeth Rygard (μ' όλο που προσπαθεί να περιγράψει το πρόβλημα της μαζικής μετανάστευσης φτωχών Τούρκων στις χώρες της Δύσης), ή το *Sir Çocukları* («Children of Secret» αγγλ. τίτλος) των Aydın Sayman και Ümit Cin Güven (το *Sciuscia* του De Sica σε έκδοση μελό), ή το *Gönderilmemiş mektuplar* («Ανεπίδοτα γράμματα») του Yusuf Kurçenli (παρ' όλη την καλή κινηματογραφική χρήση των χώρων) ή το *O şimdi asker* («Τώρα είναι στο στρατό») του Mustafa Altıoklar (μεγάλου μήκους «διαφημιστικό» της στρατιωτικής θητείας, αναποφάσιστο όμως μεταξύ κωμωδίας και δράματος). Το *Karşılaşma* («Συνάντηση») του έμπειρου και καταξιωμένου Ömer Kavur, γεννάει την εύλογη απορία, γιατί αυτή η ταινία, αυτό το κατάλληλο για τηλεοπτικό σήριαλ θέμα, από αυτόν τον δημιουργό. Η άψογη οπτικοποίηση δεν μπόρεσε να κρύψει τη σεναριακή σύγχυση. Αντίθετα το *Büyük adam küçük aşk* της Handan İpekçi διέθετε μιαν ενδιαφέρουσα ιδέα, της απορφανισμένης μικρής Κούρδισσας που πεισματικά δεν ήθελε να μιλάει παρά μόνο τη μητρική

της γλώσσα, και του ηλικιωμένου δικαστή που την περιμάζεψε και την φρόντιζε αλλά που, εξίσου πεισματικά, αρνιόταν το πείσμα της μικρής. Αν το δράμα, το υφέρπον πολιτικό νόημα και τα αισθήματα στοργής περιβάλλονταν από λιγότερο μελοδραματικό συναισθηματισμό, η ταινία θα κέρδιζε αισθητά.

Και έμεινε η μία. Μόνος του ο Nuri Bilge Ceylan ανέλαβε, με την ταινία του *Uzak* («Μακριά»), να διασώσει για φέτος το γόητρο του τουρκικού κινηματογράφου. Και το πέτυχε σε πολύ σημαντικό βαθμό. Τον θυμόμαστε στην Ελλάδα από την έξοχη ταινία του *Σύννεφα το Μάη*. Πιο σύνθετη τώρα η δουλειά του, πιο απαιτητική. Τρισδιάστατοι οι χαρακτήρες του, διάλογοι που ανταποκρίνονται σ' αυτούς. Ο πετυχημένος φωτογράφος που ζει στην Κωνσταντινούπολη, και ο μακρινός επαρχιώτης συγγενής που θα φιλοξενηθεί στο σπίτι του φωτογράφου προκειμένου να βρει δουλειά. Διαμετρικά αντίθετα ανθρώπινα μοντέλα, αργά αλλά σταθερά θα οδηγηθούν στο αδιέξοδο. Ταινία φορτισμένη από σινεφιλικές μνήμες Ταρκόφσκι (μέσα σε μια, υπέροχα φωτογραφισμένη, χιονισμένη Κωνσταντινούπολη). Αργοί ρυθμοί, σιωπές, ποίηση. Χαμηλοί, υπόκωφοι ψίθυροι από ψυχολογική κόπωση. Ο σύγχρονος κόσμος αυτοαποκλεισμένος στην πλήξη του.

Ευρωπαϊκό μοντέλο κινηματογραφιστή ο Ceylan. Να τον στηρίξει πρέπει η πατρίδα του. Αυτή ήταν η φετινή (κινηματογραφική) εντύπωσή μας.

ΔΗΜΗΤΡΗΣ ΧΑΡΙΤΟΣ

Ο
Α
Τ
Α
Π
Ο

Η ομάδα μιμικής «Πλεύσις» έχει διανύσει ήδη επτά χρόνια δημιουργίας. Από την πρώτη της παράσταση το 1997, τα Ρούχα, προσπαθεί να εκφραστεί και να καταθέσει το δικό της στίγμα στο χώρο του θεάτρου. Η φετινή παράσταση, το *Κράτησέ με*, που παρουσιάζεται ως την 1η Ιουνίου στο θέατρο Τόπος Αλλού, είναι η ωριμότερη μέχρι σήμερα δουλειά της και η πιο χαρακτηριστική της καλλιτεχνικής της ταυτότητας. Μια παράσταση ευρηματική, ευφάνταστη, τρυφερή και σπουδαίας αισθητικής.

Έντεχνη Πλεύσις

Με αφετηρία το βιβλίο του Gaston Bachelard *Ποιητική του Χώρου*, ο φυσικός χώρος μετατρέπεται σε χώρο συνειδησιακό, χώρο συναισθηματικό. Ο σκηνικός χώρος, διαμορφωμένος από τον Αντώνη Κουτρομπή, είναι στην ουσία μία εικαστική σύλληψη: ένα τεράστιο έπιπλο με συρτάρια και καταπακτές ερμητικά κλειστά. Αναμνήσεις, σκέψεις, συναισθήματα και πρόσωπα ανασύρονται από τα συρτάρια, τα ντουλάπια και τις καταπακτές, κι έρχονται να πολιορκήσουν το μυαλό και την ύπαρξή μας. Λίγο μετά αποσύρονται στο χώρο από τον οποίο προήλθαν. Συμβολισμός καθαρός και άμεσος, το ίδιο καθαρός όπως και το σύνολο της δουλειάς της ομάδας που δεν ενέχει ίχνος υποτιθέμενου καλλιτεχνι-

κού ελιτισμού.

Τα πέντε μέρη που συνθέτουν την παράσταση προέρχονται από τους αυτοσχεδιασμούς των μελών της ομάδας. Πρόσωπα και καταστάσεις που θα μπορούσαν να κατοικούν σε κάθε ανθρώπινη ύπαρξη. Η πρώτη μορφή που γεννιέται από το χώρο είναι ο Άγγελος, μοναχική μορφή που παρατηρεί το γύρω κόσμο, επιθυμεί, προσπαθεί να επικοινωνήσει και να ερωτευθεί, κυνηγά αυτό που πάντα φεύγει. Ακολουθεί η Βία. Σχέσεις που από την πολιορκία καταλήγουν στην ποδοπάτηση και στον εξευτελισμό. Το τρίτο μέρος, το Όνειρο του Αγγέλου είναι από τις λυρικότερες και εκφραστικότερες στιγμές της παράστασης. Δύο κούκλες αποκτούν ρόλο, παίρνουν ζωή, προσεγγίζονται, βρίσκουν καταφύγιο η μία στην αγκα-

λιά της άλλης. Αμέσως μετά οι Εφήμεροι Έρωτες, οι σχέσεις που διαρκούν όσο και η ευχαρίστηση της κατάκτησης, ενώ στο τελευταίο μέρος, στη Συνάντηση, ο Άγγελος συναντά επιτέλους αυτό που πάντα του ξέφευγε. Συναντά την ευτυχία που ονειρεύτηκε.

Την εξαιρετική σκηνοθεσία-χορογραφία της παράστασης έκανε ο Αντώνης Κουτρομπής. Η Όλγα Γερογιαννάκη, η Θένια Κουτρομπή, η Ειρήνη Γλαμπεδάκη και ο Αντώνης Κουτρομπής ενσάρκωσαν τους ήρωες που ξεπηδούν μέσα σε μια ονειρική ατμόσφαιρα. Κορμιά εκφραστικά, εύγλωττα, παλλόμενα πάνω στη σκηνή μεταδίδουν συναισθήματα και συγκινήσεις συνδυάζοντας τη μιμική τέχνη με στοιχεία σύγχρονου χορού. Η έλλειψη του λόγου είναι φαινομενική. Η απουσία του δεν υφίσταται.

Αναπόσπαστο μέρος της παράστασης αποτελεί η μουσική της Άντας Πίτσου, η οποία ερμηνεύεται ζωντανά, συνοδεύοντας τα επί σκηνής δρώμενα. Η Άντα Πίτσου είναι στα πλήκτρα και τα φωνητικά, η Στεφανία Κατσαρού παίζει φλάουτο, και βιολοντσέλο η Ιρίνα Δημάκη. Μοναδική παρατήρηση η δυσκολία του θεατή να καταλάβει τους στίχους των τραγουδιών.

Τα κοστούμια και το μακιγιάζ επιμελήθηκε η Μαρία Καταροπούλου, σταθερή συνεργάτης και ιδρυτικό μέλος της ομάδας. Κοστούμια ιδιαίτερα ευφάνταστα, λύσεις που συνδυάζουν το κλασικό φράκο και τουαλέτες φτιαγμένες από πλαστικό. Ανάλογοι των απαιτήσεων της ατμόσφαιρας της παράστασης οι φωτισμοί του Παναγιώτη Μανούση.

Θα έλεγα πως η ομάδα Πλεύσις θα πρέπει να επαναπροσδιορίσει τον αυτό-χαρακτηρισμό της. Το θέατρό της δεν είναι αποκλειστικά θέατρο μιμικής. Οι δουλειές της περιέχουν στοιχεία αυτοσχεδιασμού, θεατρικού παιχνιδιού, χορού, ακροβατισμού, θα τολμούσα να πω τεχνικές τσίρκο, στοιχεία που δυσκολεύουν την κατάταξη σε συγκεκριμένο είδος θεάτρου. Άλλωστε, πιστεύω πως η τέχνη δεν χρειάζεται απαραίτητα ταμπέλες. Ειδικά όταν είναι τέχνη ικανή να μιλάει απευθείας στον θεατή, όπως στη συγκεκριμένη περίπτωση.

ΕΙΡΗΝΗ ΜΟΥΝΤΡΑΚΗ

Η συνεργασία τριών κορυφαίων συντελεστών του θεάτρου μας, του Λευτέρη Βογιατζή, της Ρένης Πιπτακή και της Λούλας Αναγνωστάκη, με αφορμή το νέο έργο της τελευταίας, υπήρξε μια από τις πιο ερεδιστικές προτάσεις της χρονιάς. Είναι ζήτημα αν επιβεβαιώθηκαν οι υψηλές προσδοκίες μας. Οι καλές προθέσεις και η σύμπραξη χαρισματικών προσώπων δεν ευοδώνονται πάντα.

Εκφωνητές χωρίς ακροατές

Η Λούλα Αναγνωστάκη παρουσιάζει στην ουσία ένα έργο-επιτομή της προηγούμενης δραματουργικής της προσφοράς. Με τα ίδια χαρτιά στα χέρια ανακατεύει και μοιράζει ξανά. Ο τόπος της δράσης, τα πρόσωπα, ο προβληματισμός μπορούν να εντοπισθούν και στα παλιότερα έργα της. Ας τονίσουμε εδώ μονάχα τον κοινό, στο θέατρο της Αναγνωστάκη, τόπο της ατομικής αγωνίας για την απόκτηση μιας αληθινής φωνής, όπως και ενός σταθερού καθορισμού της ταυτότητας μέσα στο γενικό περίγυρο της αλλοτρίωσης και του συμβιβασμού.

Τώρα, στο μεταψυχροπολεμικό περιβάλλον του Βερολίνου, όπου διαδραματίζεται το έργο, συμβιώνουν αδιάφορα η επανάσταση και η παρακμή της, η νεανική ορμή και η αδράνεια, η ατομική συμμετοχή και η μαζικότητα των εκδηλώσεων, ο προσωπικός λόγος και τα φερέφωνα των συνθημάτων. Ο καθένας ζητάει να ακουστεί. Αλλά πώς; Οι φωνές εισέρχονται από παντού στον οίκο, από τα κασετόφωνα και από τα μεγάφωνα, από το δρόμο και από τα δωμάτια. Συνθήματα, οχλαγωγίες, βρισιές, φασαρίες, πυροβολισμοί. Θρήνοι και οιμωγές, κελεύσματα και διαταγές. Στην εποχή της παγκοσμιοποίησης, ακόμα κι αν βρεθεί κανείς στη θέση του εκφωνητή, δε βρίσκει κανέναν στο κοινό για να τον ακούσει. Ο τίτλος του έργου της Αναγνωστάκη (Σ' εσάς που με ακούτε) αποκτά έτσι έναν αντιλαλο πικρής ειρωνείας.

Και ο αντιλαλος αυτός ενισχύεται σήμερα όπου περισσεύουν τα λόγια και απουσιάζουν οι πράξεις. Στην αγωνία μας να ακουστούμε (μάλλον, στην αγωνία μας να βρούμε κοινό να μας ακούσει), λησμονούμε ότι ο κόσμος αλλάζει

με έργα και με αγώνα. Στο νέο έργο της Αναγνωστάκη η απαισιοδοξία αποκαλύπτει την ενεργή ευαισθησία της συγγραφέως απέναντι στο περιβάλλον υπερπροσφοράς μέσων και έλλειψης μηνυμάτων.

Τα όποια προβλήματα λοιπόν του έργου βρίσκονται όχι στη σημασία του, ως συνειδητή πράξη πολεμικής μιας αναγνωρισμένης διανοούμενης, αλλά στην τεχνική απόδοσή του. Ξεκινούν όταν η Αναγνωστάκη προσπαθεί να αποδώσει τη σύγχρονη «μεταμοντέρνα» κατάσταση οροθετημένη στις απαιτήσεις του μοντερνισμού. Είναι αλήθεια πως η Αναγνωστάκη νιώθει να περιορίζεται υπερβολικά από τις έννοιες της δομικής γεωμετρίας ή της ενότητας του ύφους. Κάπως αμήχανα προσπαθεί να αποδώσει στο πρώτο μέρος του έργου της την ατμόσφαιρα της σύγχυσης και της αβεβαιότητας μιμητικά, πάει να πει με το μέσον ενός αβέβαιου και συγχυσμένου ρεαλισμού. Όχι ό,τι το καλύτερο. Στο δεύτερο μέρος στρέφεται ξαφνικά προς την αισθητική της περφόρμανς. Είναι εκείνο το σημείο όπου επιβεβαιώνεται δραστικά η ουσία του έργου και ο καταγγελτικός τόνος του, όπου συντονίζεται το εσωτερικό πάθος του έργου με το εκφραστικό μέσον. Αλλά είναι πλέον αργά. Έχει ήδη θεσμοθετηθεί μεθοδικά ένα έργο λίγο-πολύ ρεαλιστικού τύπου, κοινωνικού μάλιστα προβληματισμού, και αυτή η εικόνα ανθρώπων που (έξαφνα;) παρατούν τα πάντα για να κάνουν τις παρλάτες τους μπροστά στο μικρόφωνο μοιάζει πλέον εμβόλιμη και αταίριαστη. Ένα έργο υψηλών προδιαγραφών και στόχων δεν μπόρεσε να βρει την ανάλογη αισθητική του. Δυστυχώς, η ειρωνεία του, τόσο λεπτή και καιρία, θα γυρίσει τελικά ενάντια στο ίδιο. Σαν το αόρατο κοινό που επικαλείται, είδαμε και

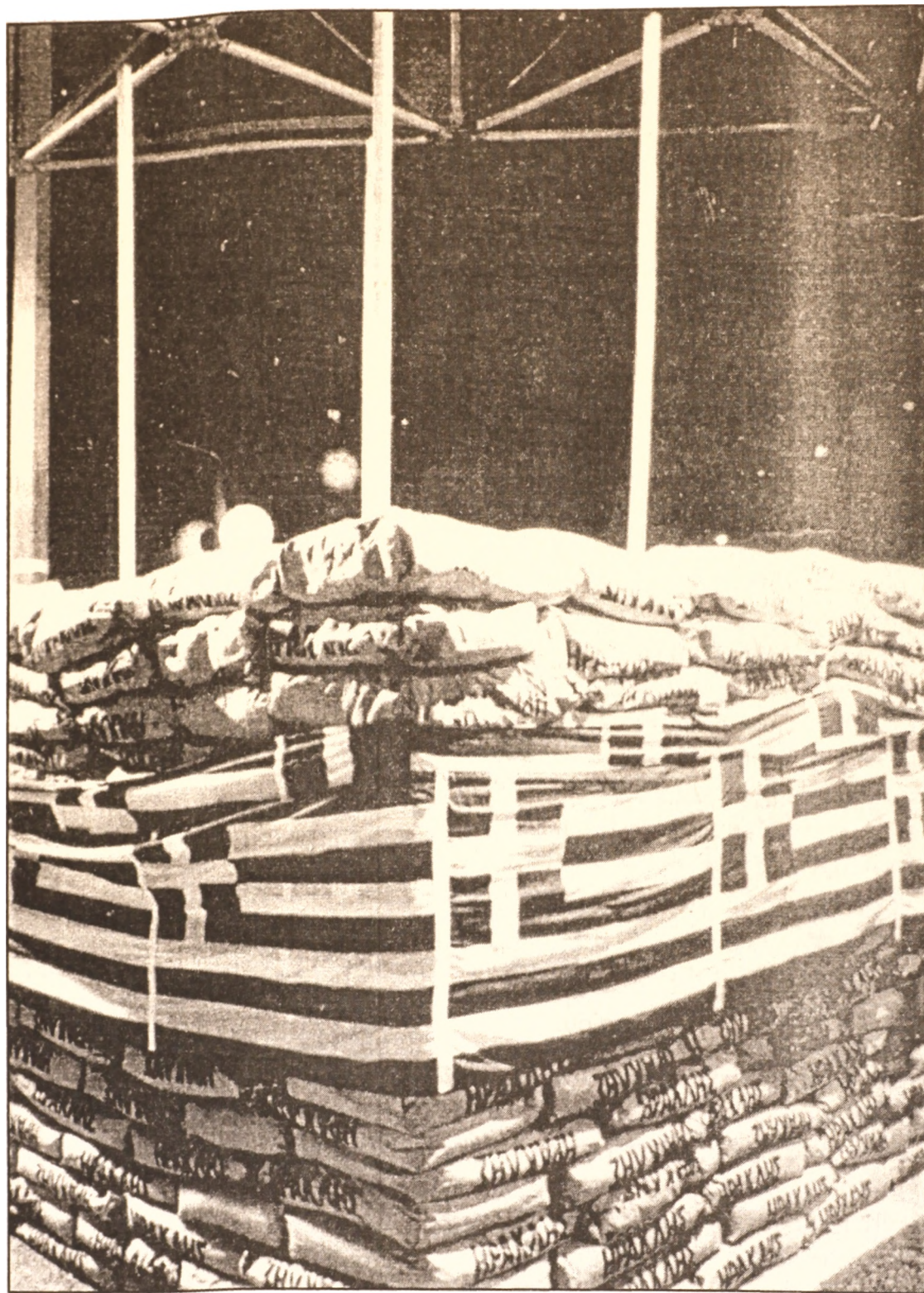
εμείς το έργο της Αναγνωστάκη, αλλά δυσκολευτήκαμε να ακούσουμε την ουσία της πολεμικής του.

Πρόκειται για σημαντικό όσο και ανέτοιμο έργο, το οποίο η πάντα τελειομανής Αναγνωστάκη θα το κοιτάξει πολλές φορές ακόμα. Τα κενά του θα καλυφθούν ή θα μετατραπούν σε σημεία έκρηξης. Προς το παρόν, με αυτό το υλικό στα χέρια του ο σκηνοθέτης Βογιατζής δεν μπορούσε παρά να υπηρετήσει τόσο τα προτερήματα όσο και τα ελαττώματά του. Προχώρησε σε μια σφικτή σκηνοθεσία, αντικειμενικά πολύ σωστή, όπως πάντα, αλλά χωρίς ιδιαίτερη έμπνευση. Όσο για τη Ρένη Πιπτακή και για τους άλλους ηθοποιούς, από τους καλύτερους που διαθέτουμε σήμερα, είχαμε από όλους μια αναμφισβήτητη προσφορά στην απόδοση ενός ρευστού ρεαλισμού, που επέμενε να ανεβοκατεβαίνει σκανδαλωδώς από τα υπόγεια του νατουραλισμού έως το ρετιρέ του εξπρεσιονισμού. Αν και δεν μπορούν να θεωρηθούν υπόλογοι για τα εγγενή προβλήματα του έργου, εντούτοις υπήρξαν στιγμές όπου έγιναν συμμέτοχοι της αμηχανίας του.

Επηρεάστηκαν φανερά από την περιρέουσα ασάφεια, όταν, λόγου χάρη, πρόσωπα που θα μπορούσαν να διεκδικήσουν κεντρικό ρόλο εμφανίζονταν προς το τέλος του έργου, ή εμφανίζονταν για πέντε λεπτά μόνο για να σιωπήσουν αμέσως μετά. Το επίπεδο ήταν ασφαλώς υψηλό, διακρίναμε ωστόσο με περισσότερη σαφήνεια κοντά στις υποκριτικές δυνατότητες του Λευτέρη Βογιατζή και της Ρένης Πιπτακή, την ευαισθησία της Μαρίας Πρωτοπαππά, τη σταθερή παρουσία του Νίκου Κουρή και τη σκηνική ευελιξία του Προκόπη Πολίτη.

ΓΡΗΓΟΡΗΣ ΙΩΑΝΝΙΔΗΣ

«Ό,τι θέλει ο λαός...»

Εις δόξαν, 1993.

Πιστεύω πως η τέχνη πρέπει να είναι χρηστικό αντικείμενο που αξιοποιείται σε κάθε στιγμή, ακόμα κι αν δεν το καταλαβαίνουμε. Και με αυτή τη λογική αντιλαμβάνομαι τα εκατομμύρια των ανθρώπων που δεν έχουν καμιά σχέση με την τέχνη κι όμως επιζούν θαυμάσια, με τα παιδιά και τα σκυλιά τους...

Β. Κανιάρης, «Ε» 11.5.03.

ΠΟΙΟΣ ΕΙΣΑΙ ΕΣΥ; ΠΟΙΟΣ ΕΙΜΑΙ ΕΓΩ;

Ο Κανιάρης βασάνιζε την ιδέα για μια ωμή και άμεση καταγγελία του κυρίαρχου λαϊκισμού των τελευταίων

χρόνων από αρκετά παλιά. Τον Απρίλιο του 1998 στην εφημερίδα *Τα Νέα της Τέχνης* δημοσιεύει μια πρώτη εκδοχή του περιβάλλοντος «Ό,τι θέλει ο λαός από πίσω και από μπρος». Κατ' ουσίαν είναι ένα work in progress το οποίο έχει εξελιχθεί αρκετά. Στο Ίδρυμα Ελληνικού Πολιτισμού στη Νέα Υόρκη, ο καλλιτέχνης προτείνει μια παραλλαγή του «Ουρητηρίου της Ιστορίας» που είχε πρωτοδείξει το 1979/80 στον Τεχνοχώρο-Bernier με κυρίαρχη επιγραφή όμως το παραπάνω μότο. Παράλληλα με τον προβληματισμό του

για μια «Ενδεχόμενη Ζωγραφική» (Παρίσι 1981) που θα είναι ένα ξετυλιγμένο χαρτί, ο ίδιος ψάχνει για ένα έργο άμεσο, αποαισθητικοποιημένο, για να μιλήσει απροκάλυπτα, απροκατάληπτα και καίρια. Γύρω από αυτόν τον «τοίχο» με τους ορώντες έχει οργανωθεί αυτή η πρώτη παρουσίαση του Κανιάρη στην Αμερική.

Ο δημιουργός του «Ό,τι θέλει ο λαός» δηλώνει πικρά: «Πρόκειται για μια αλήθεια απ' την οποία κανείς δεν απαλλάσσεται. Είναι ένα σύνθημα που κολλάει παντού. Εγώ προσωπικά του έχω (του συνθήματος) μεγάλη εμπιστοσύνη γιατί πιστεύω ότι εκφράζει πολλά πράγματα: μια ολόκληρη εποχή. Και θεωρώ ότι είναι και πολιτικό σύνθημα. Αυτή η αμοιβαία σχέση των από πάνω με τους από κάτω, αυτό το συνεχιζόμενο δούναι και λαβείν. Με τη λογική βέβαια ότι δια νόμου πια το ΠΑΣΟΚ δημιούργησε το “ποιος είσαι συ;” και το “ποιος είμαι εγώ;”.» Από κει και πέρα το «Ό,τι θέλει ο λαός...» «είναι η λογική συνέπεια του σοσιαλισμού που επαγγέλθηκε το ΠΑΣΟΚ. Με την ίδια λογική επίσης και ο λαός δεν μπορεί να σταθεί χωρίς το ίδιο σύνθημα. Επαναλαμβάνω. Κανείς δεν απαλλάσσεται... Μας καθορίζει εφιαλτικά το σύνθημα αυτό».

Τέλος, η ανάπτυξη της σκέψης του Κανιάρη καταγράφεται μ' έναν τρόπο άμεσο όσο και «ντροπαλό» στα σχεδιασκαριφήματά του. Το σχετικό των «περιβαλλόντων» του ενυπάρχει ως σχετικότητα και στα σχέδια: τίποτε να μην είναι σαφώς διατυπωμένο, τίποτε να μην είναι δεδομένο.

Ευθύς εξαρχής ας ειπωθεί ότι αυτά τα σχέδια έγιναν για να μην εκτεθούν ως καταγραφές σκέψης.

Ο Κανιάρης κατ' εξοχήν εννοιολογικός και γλωσσολογικός καλλιτέχνης –τα κείμενα, αρθρωμένα ή άναρθρα, παίζουν μεγάλο ρόλο στις συνθέσεις του– δίνει μεγάλη έμφαση στον συναισθηματικό-συμμετοχικό χαρακτήρα της εικόνας. Κάτι τέτοιο συνιστά μια ιδιομορφία στην ελληνική τέχνη: Οι παραχωρήσεις του ως προς την εικόνα σε συνδυασμό με το δωρικό στοιχείο των νοημάτων του. Και ενώ στα μεγάλα Tableaux Vivants, στο «Κουτσό» φερ' ειπείν ή στο «Arrivederci», το μελό όχι μόνο δεν εξορκίζεται αλλά και επιδιώ-

κεται ως απαραίτητο συμπλήρωμα της ιδεολογίας και των εννοιών που κρύβονται στην υποδομή των έργων, στα σχέδιά του το εννοιολογικό στοιχείο αυστηρά υπερέχει σαν ένα είδος κάθαρσης.

Ο ΠΟΛΙΤΙΚΟΣ ΒΛΑΣΗΣ ΚΑΝΙΑΡΗΣ

*«Γιατί» όπως πολύ σωστά
είπε κάποτε κι ο φίλος μου ο*

Τίτος

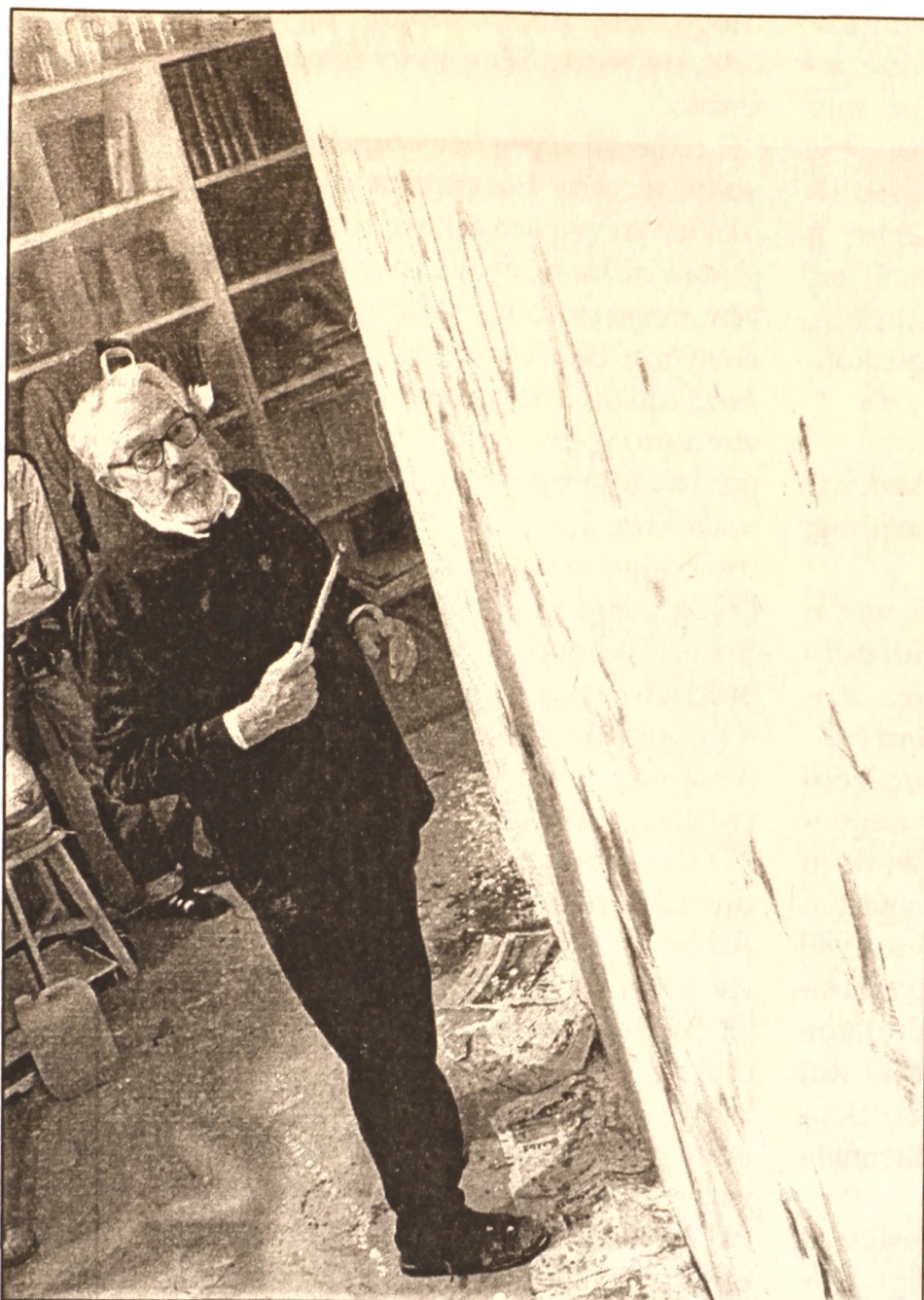
*«Κανένας στίχος σήμερα
δεν κινητοποιεί τις μάξες,
Κανένας στίχος σήμερα δεν
ανατρέπει καθεστώτα».*

Μ. Αναγνωστάκης

Το έργο τέχνης, γράφει κάπου ο Heidegger, αποτελεί το προϊόν μιας μάχης· πρόκειται για μια σύγκρουση στην οποία διακυβεύεται το κρυμμένο υλικό και εκείνο που πρόκειται ν' αποκαλυφθεί· μια σύρραξη ανάμεσα στη δι-αύγεια (Lichtung) και την απόκρυψη (Verbergung), έτσι ώστε μέσα από την εξιχνίαση της αλήθειας (Unverborgenheit) ν' αποκατασταθεί η μορφή (Gestalt), δηλαδή να ντυθούν οι έννοιες την σάρκινή τους υπόσταση και ν' αναχθούμε στη δημιουργία του αισθητικού γεγονότος.

Απ' την άλλη πλευρά όλοι γνωρίζουμε πόσο καχύποπτη στάθηκε η modernité απέναντι σ' αυτή την περιβόητη «αισθητική εμπειρία» και σε όσα ιδεολογικο-κοινωνικά συμφραζόμενα εξ ορισμού προσελκύει.

Ο Βλάσης Κανιάρης μισόν αιώνα τώρα καταθέτει ένα έργο σύμφυτο προς τις έννοιες της εξιχνίασης και αποκατάστασης, της παρέμβασης και της ρήξης, της έκθεσης και της ψηλάφησης ακόμη και των πιο οδυνηρών συμβάσεων ή αδιεξόδων. Όλη του η καλλιτεχνική βούληση συγκεντρώνεται σ' ένα πρόγραμμα ανάλογο προς το θεατρικό «Να ντύσουμε τους γυμνούς». Ο Κανιάρης ανασυγκροτεί τα θραύσματα ή τα απομεινάρια ενός βιωμένου ένδον χρόνου και μιας προσωπικής ή συλλογικής εμπειρίας, ντύνοντας συρμάτινους σκελετούς με παλαιό ρουχισμό

Φώτο: Ζωή Αθανασίου.

τον οποίον συγκεντρώνει και ταξινομεί με ευλάβεια φυσιодίφη. Κάνει δηλαδή τέχνη χρησιμοποιώντας στην κυριολεξία τα ράκη του παρελθόντος, τ' ασπαίροντα, παρά τη φθορά ή την απαξίωσή τους, τα ράκη της ίδιας της ιστορίας. Ο στόχος του είναι ένας και μοναδικός, από τη δεκαετία του '50 ακόμη: Η τέχνη, χρησιμοποιώντας την πιο πρωτοποριακή φόρμα, να μην αρκестεί ναρκισσευόμενη στην όποια φορμαλιστική της κατάκτηση, αλλά να πάρει θέση. Να εκτεθεί, να κινδυνεύσει, να ματώσει εμπρός στο κοινωνικό, στο πολιτικό, στο ιδεολογικό, στο φυλετικό, στο πολιτιστικό πρόβλημα. Η Ελένη Βακαλό έγραψε κάποτε: «Ο τρόπος να κινδυνεύουμε είναι / ο τρόπος μας σαν ποιητές».

Τι σημαίνει λοιπόν «εμείς» και οι «άλλοι», η «δύση» και ο «τρίτος κόσμος», η «αριστερά», ο «καπιταλισμός» και ο «υπαρκτός σοσιαλισμός», οι «μετανάστες», η «εκμετάλλευση της φθηνής ερ-

γατικής ύλης» και οι «οικονομικές αυτοκρατορίες»; Τι σημαίνει επίσης «εμφύλιος» ή «δικτατορία» στην Ελλάδα και αλλού, «Μάης του '68» και «αντίσταση», «πολιτικοί κρατούμενοι» και «εκτοπισμένοι», «τείχος του αίσχους» και «Άνοιξη της Πράγας», «αφρικανική αφύπνιση» και «Βιετνάμ»; Τι σημαίνει πάλι και πάλι «εμείς» και τι σημαίνει οι «άλλοι» σε συνθήκες που διαρκώς μεταβάλλονται;

Ο Κανιάρης είναι ένας μοντέρνος καλλιτέχνης, αλλά ποτέ στρατευμένος, που δρα αδιατάρακτα από τον ύστερο μοντερνισμό ως τα κράσπεδα του μεταμοντέρνου έχοντας ως αποκλειστικό μορφοπλαστικό του υλικό το ίδιο το σώμα της ιστορίας· και μάλιστα της νεότερης ελληνικής ιστορίας από τον εμφύλιο του 1944-49 ως τη δικτατορία του 1967-74 και από την αποκατάσταση της δημοκρατίας ως σήμερα. Το έργο, μονοειδές αλλά πολυόμοιο σαν τον μυθικό εκείνον Άργο, κατοπτρεύει το πολιτικοκοινωνικό

γίνεσθαι εντός και εκτός και παίρνει θέση κατά περίπτωση. Δρα δηλαδή όπως δρούσε ανέκαθεν η μεγάλη τέχνη: παρηγορητικά αλλά και αποκαλυπτικά· συγκινώντας αλλά και ερμηνεύοντας.

Η ιδιαιτερότητα της αισθητικής του πρότασης έγκειται στις λεπτομέρειες· στην υπέρβαση εκείνη που μεταμορφώνει το τυχόν αντικείμενο σε μορφοπλαστική αξία, που μεταγγίζει στο ευτελές ψήγματα του πολύτιμου, που ψιθυρίζει την όποια προσωπική ιστορία, το όποιο γέλιο ή λυγμό εις επήκοον της αιωνιότητας.

Από τις πρώτες informel του συνθέσεις το 1956-7 με γραφές πάνω σε εφημερίδες ή με dripping σε καμβάδες ο Κανιάρης δεν περιέγραφε, υπέβαλε. Σε ηλικία 30 χρονών το 1958 παρουσιάζει την πρώτη του ατομική έκθεση στην Αθήνα (γκαλερί «Ζυγός») η οποία είναι ιστορικά και η πρώτη ατομική έκθεση αφηρημένης ζωγραφικής που έγινε

ποτέ στην Ελλάδα. Όλα τα έργα ήταν αφιερωμένα στους νεκρούς ενός τρομακτικού εργατικού ατυχήματος που είχε γίνει τότε στα ορυχεία της Margicelle στη Γαλλία. Το οξύμωρο είναι πως αυτήν την έκθεση χτύπησε η καθαρόαιμη μαρξιστική κριτική ως άκρως υποκειμενική και φορμαλιστική, ενώ την εξήραν «αστοί» τεχνοκριτικοί.

Ο ΚΑΛΛΙΤΕΧΝΗΣ ΣΤΗ ΝΕΑ ΥΟΡΚΗ

*Κι όχι αυταπάτες προπαντός
Μ. Αναγνωστάκης*

Ο Merleau-Ponty υποστηρίζει πως η ζωγραφική δεν αποδίδει τόσο μια σάρκα, αλλά αυτό που είναι η σάρκα. Δηλαδή ζωγραφίζει τη σωματικότητά της.

Στην παρούσα έκθεση της Νέας Υόρκης ο καλλιτέχνης κατ' ουσίαν παρουσιάζει δύο έργα εν προόδω (work in progress). Αφενός δείχνει το περίφημο «Ουρητήριο της Ιστορίας», από το 1980 και τον Τεχνοχώρο-Bernier, εμπλουτισμένο όμως με το κυρίαρχο motto που τον απασχολεί βασανιστικά εδώ και κάμποσα χρόνια, και το «Πού ο Βορράς και Πού ο Νότος», από τη Biennale του 1988.

Κατ' ουσίαν ο Κανιάρης συνδυάζει κι εδώ σε άπειρες παραλλαγές, σαν puzzle, τους δύο βασικούς μορφοπλαστικούς του κώδικες: τους τοίχους-κείμενα και τις φιγούρες-σώματα. Τον λόγο δηλαδή και το πάθος ή, αν προτιμάτε, την έννοια και την εικόνα. Το «Ουρητήριο της Ιστορίας» έκτοτε έχει δειχτεί στο Dortmund το 1983 και στην αναδρομική του (Εθνική Πινακοθήκη Αθηνών, 1999), όπως επίσης και το περιβάλλον «Πού ο Βορράς και Πού ο Νότος», στο «Σπίτι της Κύπρου» («Περί Πάτρης», 1996) και στη Θεσσαλονίκη (Vilka Gallery, 1996-K.M.Σ.Τ., 2000).

Σε κάθε καινούργια παρουσίαση όμως, το έργο νοσηματοδοτείται αλλιώς, καθώς σκιαγραφείται διαφορετικά ενσωματώνοντας τα επίκαιρα κοινωνικοπολιτικά δεδομένα. Από το πρώτο σώμα ως την «Grande Rouée» του 1962, που εξέθεσε στην γκαλερί «J» του Παρισιού και από τους «Μετανάστες» του 1971 ως τα σημερινά σύνολα των «Θεατών» και των «Διαπορούντων» η απόσταση δεν είναι μεγάλη. Ο Κανιάρης γυρίζει σταθερά στον ίδιο αναλλοίωτο

στόχο, στη μορφοποίηση της ιδέας, όσες ανακατατάξεις κι αν απαιτεί κάτι τέτοιο.

Η αληθινή τέχνη δεν παραδίδεται εύκολα, κι ούτε θα έπρεπε εξάλλου. Η αληθινή τέχνη μακάρι να καταστεί κτήμα των πολλών, όχι με τους όρους εκείνων, παρά με τους δικούς της όρους. Το έργο του Βλ. Κανιάρη ήταν και είναι ένας αμελικτος προβληματισμός απέναντι στο χρόνο, στην Ιστορία, στην ύλη και τα πάθη της, στο πρόβλημα της επικοινωνίας μέσω της τέχνης και κυρίως στο δράμα των μορφών. Ο ίδιος γνωρίζει τα σπέρματα χυδαιότητας που κρύβει ο ρεαλισμός, πρωτίστως γιατί, λειτουργώντας ως πανάκεια των μορφών, ο ρεαλισμός συσκοτίζει κι εν τέλει παρακάμπτει αυτό καθαυτό το πρόβλημα της πραγματικότητας.

Ο Βλ. Κανιάρης με την παρουσία του στο περίπτερο της «Galerie 3» στην Art Athina 1995, συνειδητά επεκτείνει έναν κύκλο που άνοιξε το 1960. Τότε επιδίωκε να απαλλαγεί από το τελάρo, από την αναπαράσταση, από την καλολογία του υλικού και από τα στεγανά όρια μιας ακαδημοποιημένης αντίληψης τόσο για τη ζωγραφική όσο και για τη γλυπτική. Κυρίως επιδίωκε να απαλλαγεί από την έννοια του «τελειωμένου» έργου και του καλλιτεχνήματος-διακοσμητικού αντικειμένου. Πρόβλημά του υπήρξε η ταύτιση του «έργου» με το αντικείμενο καθαυτό και η ένταξη του εικαστικού χώρου στον πραγματικό χώρο. Στόχος του η έκφραση της πραγματικότητας και όχι η αφερέγγυα –κι αδιάφορη– περιγραφή της.

Με τα πρόσφατα έργα, αφενός ελέγχεται η βιωσιμότητα εκείνων των προτάσεων κι αφετέρου ο δημιουργός προχωρεί στο μείζον πρόβλημα της απόλυτης μορφοποίησης της ιδέας. Με ελάχιστες επεμβάσεις ή χειρονομίες και με την πλέον διακριτική προετοιμασία –έστω ένα γκριζο χρώμα πάνω στον τοίχο– το έργο περνά από τη διαδικασία στην πραγμάτωση. Ο ίδιος ο Κανιάρης ομολογεί πως φτιάχνει «έργα» που ίσως γίνουν έργα τέχνης στο μέλλον. Δικαιώνοντας απόλυτα τον νεότερό του Sol Lewitt, όταν ο τελευταίος ισχυριζόταν πως είναι δύσκολο να πραγματώσει κανείς άσχημα μια καλή ιδέα. Αντίθετα οι κοινότοπες ιδέες δεν διασώζονται

από όμορφες εκτελέσεις. Το πρόβλημα της ελληνικής τέχνης δηλαδή. Αντίθετα ο Κανιάρης επεδίωκε σταθερά να καταθέσει θεωρία.

Στα πρόσφατα πάλι έργα, όπως συμβαίνει και στην παρούσα έκθεση με την επανάχρηση παλαιότερων ιδεών, επιδιώκεται –σχεδόν απεγνωσμένα– η επαφή με την πλειοψηφία του κοινού, μέσα από τους όρους όμως που θέτει ο ίδιος ο καλλιτέχνης. Κορύφωμα των προτάσεων αυτών είναι ο κύλινδρος του χαρτιού που τυλίγεται-ξετυλίγεται στο γκριζο τετράγωνο ενός τοίχου. Ο τοίχος ως φέρουσα επιφάνεια του άυλου, το τετράγωνο ως αναφορά στον Malevich και στην ουτοπία της πρωτοπορίας, ο κύλινδρος ως η αέναη κίνηση και ενέργεια σηματοδοτούν ένα «ρεαλιστικό» γεγονός, που όμως ίπταται ποιητικά και είναι δεκτικό των πλέον σύνθετων μεταφορών και αναγνώσεων: Το έργο τέχνης τυλίγεται όπως τυλίγαν οι άγγελοι των βυζαντινών τοιχογραφιών το ειλητάριο του ουρανού. Τυλίγεται εφόσον πλέον δεν υπάρχει λόγος να υφίσταται. Κι όμως. Το λευκό χαρτί, δυνάμει, υποστηρίζει ότι τα πάντα μπορούν να ξαναγραφούν. Η έννοια του κειμένου δηλαδή είναι ανυποχώρητα παρούσα.

Για τον Κανιάρη το έργο τέχνης βρίσκεται στο όριο ανάμεσα στην εικόνα και στην έννοια, ανάμεσα στην κατασκευή και το τυχαίο, ανάμεσα στον διαμορφωμένο και τον διαμορφούμενο κόσμο. Τέλος βρίσκεται συνειδητά εκθειμένο στα όρια της αισθητικής και της ανάγκης. Γενικότερα ο Κανιάρης, αναφερόμενος στη δουλειά του, λέει: «Ο χώρος, οι εικόνες που υπάρχουν ή που οργανώνουμε με την καθημερινή χρήση της ζωής μας έχουν άπειρο αριθμό. Να τις δούμε είναι πιο σημαντικό και προηγείται από το να τις απεικονίσουμε ή να τις ερμηνεύσουμε». Σωστά. Προσέξτε την έκφραση «καθημερινή χρήση της ζωής μας». Το έργο τέχνης οφείλει λοιπόν να μας ξεβολεύει από τις ασφάλειες της καθημερινότητάς μας. Το λευκό χαρτί μοιάζει ατελείωτο και μας προκαλεί να το ολοκληρώσουμε εμείς. Δηλαδή να συμμετάσχουμε στη δημιουργική διαδικασία. Εν τέλει ηθική και αισθητική είναι ένα.

ΜΑΝΟΣ ΣΤΕΦΑΝΙΔΗΣ

Οι πρόσφατες αψιμαχίες (σκιαμαχίες θα έλεγαν μερικοί) για την εξαθλίωση ορισμένων κεντρικών πλατειών της πόλης, που αλλιώς σχεδιάστηκαν και αλλιώς κατάντησαν, έφερε στο προσκήνιο το αναπάντητο (από καιρό) ερώτημα ποιοι επιτέλους αποφασίζουν για το πώς πρέπει να είναι ένας τέτοιος χώρος. Δεν ακούστηκε όμως κιχ για το ποιοι τους χρησιμοποιούν.

Τόποι συναναστροφής

Οσοι βιαστούν να απαντήσουν με κάποιο ηχηρό (επειδή είναι τόσο κούφιο) «μα η κοινωνία στο σύνολό της είναι ο χρήστης», θα πρέπει να κάνουν λίγη υπομονή. Εκείνο που ρωτάμε είναι πιο συγκεκριμένο: ποιοι πραγματικά χρησιμοποιούν αυτούς τους χώρους, όχι περιστασιακά, τυχαία, λες και περνούν από εκεί σαν υπνοβάτες. Όμως παράλληλα ρωτάμε έμμεσα και κάτι άλλο: εξακολουθούν αυτοί οι χώροι, αυτές οι «κεντρικές πλατείες» να λειτουργούν σαν πόλοι έλξης; Μαζεύουν κόσμο; Έχουν τη δύναμη να παίξουν το ρόλο ενός συνειδητού προορισμού;

Το θέμα σηκώνει συζήτηση, επειδή έτσι μπορεί να ανακαλύψουμε κάποιες αγνοημένες πτυχές της καθημερινότητας, που παραβλέπουμε για διάφορους λόγους. Οι υποψίες αυτές μου γεννήθηκαν σε μια διαδρομή με τρόλεϊ, όπου τέσσερις επιβάτες, παντελώς άγνωστοι μεταξύ τους, έπιασαν μια συζήτηση, με τους υπόλοιπους συνταξιιδιώτες βωβούς ακροατές. Εκεί υπήρχαν όλα τα στοιχεία της κοινωνικής συναναστροφής, προσωπικές εκμυστηρεύσεις, σχόλια επικαιρότητας, χιούμορ, συντροφικότητα.

Το πολύ αυτό να κράτησε καμιά δεκαριά λεπτά, μετά κατέβηκε ένας σε κάποια στάση και επέστρεψαν όλοι στη σιωπή τους. Όμως ανάλογες τέτοιες αναλαμπές συζήτησης και κοινωνικού πάρε-δώσε μπορεί κανείς εύκολα να συναντήσει στα φανάρια, περιμένο-

ντας το πράσινο (αν είσαι εποχούμενος ή πεζός στη διάβαση). Ακόμα και στην ακινητοποιημένη, κατ' ευφημισμό «κίνηση», με τα μνημειακά πια μποτιλιάρια της πόλης. Ή στην υπαίθρια αγορά – αυτό ίσως το πιο συνηθισμένο.

Τι σημαίνουν όλα αυτά; Μήπως ότι η σύγχρονη ζωή έχει πια αποδράσει από τους επίσημους τόπους συναναστροφής, τους σχεδιασμένους με τόσο κόπο και αντιπαραθέσεις; Ότι βρίσκεται πια είτε αιχμαλωτισμένη στους χώρους κατανάλωσης που τόσο έξυπνα έχουν στήσει οι διάφορες επιχειρηματικές «αράχνες», για να κόβουν μονέδα, είτε εγκαταλειμμένη να σπαταλιέται σε ένα δημόσιο χώρο, που ελάχιστα παίρνουμε υπόψη – τα κανάλια κίνησης-κυκλοφορίας; Οι χρήστες που ψάχνουμε είναι τελικά οι οδηγοί ή οι επιβάτες που έχουν κάπου να πάνε και ανοίγονται στο μεγάλο ταξίδι μέσα στην πόλη. Κλεισμένοι μέσα στους μηχανικούς αυτούς φορείς, σαν σε (επίγειες και όχι ακόμα διαστημικές) κάψουλες, επικοινωνούν μεταξύ τους αποσπασματικά (μετράνε ακόμα και τα αμοιβαία μουντζώματα ή ανάλογες πράξεις λεκτικής βίας). Αυτές είναι αποδείξεις κοινωνι-

κής επαφής και επικοινωνίας, αυτά είναι τα σπέρματα ενός διάλογου που πάντα θα μένει ανολοκλήρωτος. Απλούστατα γιατί δεν χρειάζεται να «κλείσει» κάπου, αφού σε λίγο ή αύριο θα ξαναρχίσει με άλλους αποδέκτες, εξίσου τυχαίους και άγνωστους.

Και ίσως να μη χρειάζεται τίποτε άλλο η σύγχρονη ζωή, αφού ο υπόλοιπος χρόνος θα καταναλωθεί στο ανεξέλεγκτο κυνήγι του «επιούσιου» και ό,τι περισσέψει θα προσφερθεί στη συσκευή τηλεόρασης ως ύστατη χειρονομία παράδοσης.

Πριν λίγους μήνες ο Ν. Ξυδάκης επισήμανε πως υπέρτατη εκδήλωση της κοινωνικής ζωής των Ελλήνων είναι μια πρόσκληση σε φαγάδικο, όπου καταφεύγουν «για να τα πούνε» ενώ συγχρόνως τρωγοπίνουν. Συμφωνώ. Πρόκειται για ιδανικό συνδυασμό υλικής και πνευματικής συναλλαγής με τη μορφή ευωχίας. Τίποτε δεν μπορεί να συγκριθεί με μια τέτοια διονυσιακή τελετουργία. Το μόνο της τρωτό είναι πως πληρώνεις για να συμμετάσχεις στη μέθεξη. Το ίδιο και στα γήπεδα ή του χρόνου, με το καλό, στους Ολυμπιακούς Αγώνες.

Όμως κάτι εκεί έχει χαθεί: η ελευθερία της συνύπαρξης στο δημόσιο χώρο, η γοητεία να συμμετέχεις δυναμικά σε κάτι ασχεδίαστο και απρόβλεπτο. Εκείνο που άλλοτε έλεγαν «να μοιράζεσαι το χρόνο σου» με κάποιους άλλους, με τους συνανθρώπους σου, που δεν ανήκουν αναγκαστικά στην ιδιαίτερη με σένα «ομάδα». Με τους άλλους.

Αυτή είναι νομίζω η μαγεία της κοινωνικής συναναστροφής μέσα στην ανωνυμία της σύγχρονης πόλης, με τις κυρίαρχες ροές της που αέναα διοχετεύουν ανθρώπους και πράγματα από άκρη σε άκρη.

Και αυτό είναι κάτι που δύσκολα μπορώ να φανταστώ να συμβαίνει σε οποιονδήποτε από τους ανοιχτούς χώρους που επίτηδες αφήνονται κενοί μέσα στην πόλη, από τη φύση τους στατικούς, μνημειακούς – καταδικασμένους να χωνεύουν συλλαλητήρια ή προεκλογικές συγκεντρώσεις και τίποτε άλλο. Οι πλατείες πέθαναν, ζήτω το γκαζάρισμα στα φανάρια, με τους Πακιστανούς να πουλούν λουλούδια, τον κουλουρτζή, τα κορίτσια που φλερτάρουν!

ΔΗΜΗΤΡΗΣ ΦΙΛΙΠΠΙΔΗΣ

Ζωηρό ενδιαφέρον παρουσιάζει ένα μυθιστόρημα που πραγματεύεται με αστυνομικό τρόπο ένα πρόβλημα του καιρού μας, άμεσα συνδεδεμένο με τη φιλελεύθερη οικονομία και τους ανταγωνιστικούς όρους εργασίας που αυτή υποβάλλει. Πρόκειται για το *Κυνηγοί Κεφαλών* του **Michel Crespy** (μετάφραση: **Λίλα Κονομάρα**, επιμέλεια: **Νίκος Ρούσσος - Μάριος Ηλιάννης**, εκδ. Ιστιοφόρο, 2002), ένα δραστικό κατηγορώ στις μεθόδους που χρησιμοποιούνται στις «σύγχρονες» κοινωνίες μας για την αναζήτηση υψηλόβαθμων στελεχών. Με εφόδια έναν υπολογιστή και ορισμένες πληροφορίες στρατηγικής σημασίας αρχίζει ο ανταγωνισμός των υποψηφίων που αποκλείει την οποιαδήποτε αδυναμία: μια μορφή ανταγωνισμού που δεν υπακούει σε κανένα κανόνα και κορυφώνεται μέσα στη διαδικασία για το κυνήγι «της ευφυέστερης κεφαλής» που θα αναδειχθεί μέσα από την καταστροφή του άλλου.

Η συνάντηση με ένα πραγματικά ωραίο αφήγημα, γοητευτικό και καλομεταφρασμένο, είναι κατί που αξίζει να υπογραμμιστεί. Η ιρλανδή συγγραφέας **Deirdre Madden**, μας προσφέρει αυτή την απλή στη βάση της ιστορία δύο αδελφών, της Σάρας και της Κάθρην, που ζουν σ' ένα απομονωμένο αγρόκτημα με τους γονείς τους, και η καθεμιά κρύβει ένα δικό της μυστικό και ένα βάρος αβάσταχτο: *Τα πουλιά*

ΚΡΙΤΙΚΗ Βιβλίου

Οι τελευταίοι των Μοϊκανών

Νικόλας Κάλας - Μιχάλης Ράπτης
Μια πολιτική αλληλογραφία, 1967-1984,
Εισαγωγή-επιμέλεια: Lena Hoff
Εκδόσεις Άγρα, Αθήνα 2002,
σελίδες 171.

Η αλληλογραφία του Μιχάλη Ράπτη με τον Νικόλα Κάλας από το 1967 μέχρι το 1984, πραγματικά φωτογραφίζει την εποχή που γράφτηκε. Σημείο εκκίνησής της η πρόσκληση εκ μέρους του Ράπτη στον Κάλας να συνεργασθούν για τον αντιστασιακό αγώνα και για τη συμμετοχή του Κάλας στην *Αντίσταση*, μια αντιδικτατορική εφημερίδα.

Ο Νικόλας Κάλας, ή Σπιέρος ή Νικήτας Ράντος, μετά τα χρόνια της πρώτης του σουρεαλιστικής παραγωγής πριν τον πόλεμο, στο Παρίσι ήδη του 1938-39, και την έκδοση του θεωρητικού του κειμένου *Εστίες Πυρός*, βιβλίου για το οποίο ο ίδιος ο Breton έγραφε «Όλα τα ερωτήματα που μας τέθηκαν τα τελευταία είκοσι χρόνια βρίσκουν σ' αυτό το βιβλίο την εμπνευσμένη, αποφασιστική και ενθουσιώδη απάντησή τους», είχε διαφύγει κατά τον πόλεμο στην Αμερική. Η γνωριμία του με τον Μιχάλη Ράπτη χρονολογείται από τα χρόνια της διαμονής του στη Γαλλία. Ο Ράπτης, που είχε συστήσει την τροτσικιστική 4η Διεθνή με τον Mandel κ.λπ., ο «τελευταίος των Μοϊκανών» όπως τον ονόμασαν, μετά τα ταξίδια του στην Αλγερία και την αποχώρησή του από την 4η Διεθνή, ήταν ένας περιπλανώμενος επαναστάτης από χρόνια. Η σχέση του με τον Κάλας αναζωπυρώθηκε με αφορμή τη δικτατορία, πράγμα που έβγαλε τον Κάλας από την ανία και την απογοήτευση της Αμερικής του '50, που είχε βιώσει σ' όλο της το μεγαλείο.

Αντίθετα με τον Ράπτη δεν ήταν φιλο-κουβανός, ούτε και προσυπέγραφε όλες τις πολιτικές επιλογές του «Πάμπλο». Χαρακτηριστικά, στην αλληλογραφία τους ο Ράπτης τον πιέζει τρόπον τινά να συναντηθεί και να εξυπηρετήσει τον Ανδρέα Παπανδρέου, με τον οποίο παρά τις διαφορές τους, ο Ράπτης πί-

στευε ότι μπορούν να συνεργαστούν για τον αντιδικτατορικό αγώνα, ενώ ο Κάλας μένει επιφυλακτικός έως και απορριπτικός απέναντι στον πολιτικό.

Όμως η δικτατορία στην Ελλάδα, ο πόλεμος στο Βιετνάμ, η άνοιξη της Πράγας και ο γαλλικός Μάης γίνονται πηγή συζητήσεων του Πάμπλο με τον Κάλας, που έχει επανενεργοποιηθεί πλέον πολιτικά. Τα κείμενα του ποιητή, σουρεαλιστή επαναστάτη και τεχνοκράτη Κάλας είναι σ' αυτή την αλληλογραφία πολύ πιο εκτενή και θεωρητικά από του Ράπτη, που τα χαρακτηρίζουν η συντομία και οι ακτιβιστικές **παροτρύνσεις**. Ο Κάλας λαμβάνει υπ' όψιν του τον Kant, τον Hegel, τον Feuerbach κ.λπ. στις **θεωρητικές** του αναζητήσεις. Δεν πείθεται για την **αξία** της δικτατορίας του προλεταριάτου. Αναφέρεται στον Βίλχελμ Ράιχ για την **αξιολόγηση** της σεξουαλικής επανάστασης και όχι μόνον, και αμφισβητεί έντονα τον επαναστατικό ρόλο της Σοβιετικής Ένωσης πιστεύοντας ότι λόγω της κρατιστικής **πολιτικής** του Στάλιν έγινε η δεύτερη υπερδύναμη, όπως και αργότερα η Κίνα, για τον ίδιο λόγο, η τρίτη. Ωστόσο τα χρόνια που γράφεται η αλληλογραφία αυτή δεν μπορεί να προβλέψει την Pax Americana που θα επακολουθήσει, αναφέρει μάλιστα ρητά ότι «το όνειρο της Pax Americana... δεν μπορεί να επιβληθεί ούτε οικονομικώς, ούτε και στρατιωτικώς». (20-5-72). Αναφέρεται σε θέματα οικολογικά με πολιτική σημασία, όπως η χρήση της ηλιακής ενέργειας στη θέση της πετρελαϊκής, καθώς και στην κυβερνητική και στην θεωρία των παιγνίων, θεωρίες πρωτοποριακές και δυναμικές κατά τη δεκαετία του '70.

Ο Ράπτης πάλι, επαγγελματίας επαναστάτης, δεν έχει τον καιρό να ακολουθήσει τον Κάλας στις θεωρητικές του αναζητήσεις. Εκπαιδεύεται στην Παλαιστίνη στον ανταρτοπόλεμο (κάτι που αναφέρεται μόνον εδώ και όχι στην αυτοβιογραφία του), επισκέπτεται τακτικά, πριν τον Πινοσέτ, τη Χιλή του Αλιέντε και είναι λακωνικός στις επι-

στολές του, που όμως είναι περισσότερες από του Κάλας και δείχνουν μια σταθερή εκτίμηση και αγάπη για τον ποιητή.

Είναι κρίμα που από την αλληλογραφία λείπει το μέρος για το Πολυτεχνείο και την πτώση της χούντας. Μετά το 1974 έχουν πιο συχνά την ευκαιρία να συναντιούνται και ασχολούνται με τις υποχρεώσεις τους στην Ελλάδα. Σκιαγραφείται εδώ η διαμάχη του Κάλας με το *Βήμα*, όπου έγραφε ο Ράπτης. Σιγά-σιγά κι οι δυό γερνούν, σιγά-σιγά μιλούν και για τα πονεμένα τους πόδια, αλλά πάντα εν συντομία μιας και για τους δυο άλλες είναι οι προτεραιότητες.

Η εκτενής αυτή αλληλογραφία δίνει μια

καταπληκτική εικόνα, όχι μόνο της φιλίας αυτών των δύο Ελλήνων της διασποράς, αναδεικνύοντας τις έντονα διακριτές τους προσωπικότητες και κατευθύνσεις όπως όμως και την ομοψυχία τους για την επανάσταση, αλλά και της εποχής 1967-1984, της εποχής της άνθισης της «Νέας Αριστεράς» που δυνάμωσε τότε σε μια περιρρέουσα ατμόσφαιρα γενικής αντίστασης εναντίον της καπιταλιστικής και καταπιεστικής κοινωνίας.

Η έκδοση της Άγρας είναι όπως πάντα καλαίσθητη και η επιμέλεια της L. Hoff πολύ προσεκτική.

Έρη Κασίμη

Φιλοσοφία και τέχνη

Αλεξάνδρα Δεληγιώργη,
Σκέψη και Προοπτική. Από το Quattrocento
στο ηλεκτρονικό Novocento,
εκδ. Αλεξάνδρεια, Αθήνα 2002, σελ. 416.

Γνωρίσαμε την Αλεξάνδρα Δεληγιώργη πρώτα από το βιβλίο της *Ο Διαμελισμός του Λόγου και η Νεωτερική Σκέψη - Από τον Καντ στον Καστοριάδη* (εκδ. Βάνιας 1991), και έπειτα από την αγάπη της για έναν παρεξηγημένο πρωτοπόρο, τον Νικόλα Κάλας (Άγρα, 1997). Τώρα επανέρχεται μ' ένα βιβλίο πρωτότυπο που τολμά ν' ανατάμει τη νεότερη ευρωπαϊκή σκέψη με άξονες τον Kant, τον Nietzsche αλλά και τον Husserl, σε σταθερό συσχετισμό προς την οπτική-εικαστική έρευνα από τον Uccello ως τον Pollock. Το εγχείρημα, όντως τολμηρό, είναι φυσικό να προκαλέσει διαφωνίες τόσο από την πλευρά των τυπικών φιλοσόφων όσο και από την πλευρά των αισθητικών ή ιστορικών τέχνης.

Η προοπτική είναι ένα επιστημονικό μέσο απόδοσης σε μια δισδιάστατη επιφάνεια της ψευδαίσθησης του τρισδιάστατου χώρου αλλά είναι συγχρόνως ένα πρόβλημα φιλοσοφικο-αισθητικό και ένα σύμβολο γνωσιολογικό. Υπάρχει πάντα μια προοπτική, μια οπτική γωνία από την οποία βλέπουμε τα πράγματα, είτε σε φυσικό, είτε σε θεωρητικό επίπεδο, κι αυτή η οπτική-προοπτική αντανακλά το κυρίαρχο σύστημα σκέψης της κάθε εποχής, τα θρησκευτικά ή τα φιλοσοφικά της πιστεύω. Ας πούμε η αντίστροφη προοπτική του Βυζαντίου, όπως σημειώνει διορατικά ο π. Παύλος Φλωρένσκυ (*Η Αντί-προφη Προοπτική, Το εικονοστάσι*, Ινδικτος 2002, μεταφρ. Σωτήρης Γουνελάς), αυτός ο

«Πασκάλ του ΧΧ αι.»: «Η προοπτική αναπαράσταση του κόσμου είναι ένας από τους αναρίθμητους δυνατούς τρόπους να υλοποιηθεί η αντιστοιχία (του κόσμου και της εικόνας του) και μάλιστα ένας πολύ περιορισμένος τρόπος, εξαιρετικά στενάχωρος, που τον περιορίζει ένα πλήθος συμπληρωματικών προϋποθέσεων» (σελ. 93). Και αλλού (σελ. 77): «Απαιτήθηκαν πάνω από πεντακόσια χρόνια εκπαίδευσης της κοινωνίας για να συνηθίσει το μάτι και το χέρι στην προοπτική.»

Θα λέγαμε τέλος επιγραμματικά ότι ο μεσαιωνικός άνθρωπος καταφάσκει σε μιαν αντικειμενικότητα *in sese* και *ex sese* (μέσα σ' αυτή και από αυτή), ενώ ο ψευδαισθητισμός είναι αποτέλεσμα του σύγχρονου υποκειμενισμού.

Η Αλεξάνδρα Δεληγιώργη χωρίζει τη μελέτη της σε τρία μέρη: το πρώτο ονομάζεται «Η προοπτική στην παραστατική σκέψη» και μεταφέρεται από την αλμπέρτεια χωροοργάνωση στην καντιανή προοπτική διέυρυνση της σκέψης. Το δεύτερο μέρος ονομάζεται «Η προοπτική στην πραξιακή σκέψη» και αναφέρεται στην καταλυτική παρουσία όχι μόνο του νιτσεϊκού λόγου αλλά και του συνακόλουθου πάθους στην ωρίμανση γενικότερα της νεοτερικής φιλοσοφίας. Το τρίτο μέρος τιτλοφορείται «Αναλογισμοί» και αντιπαραθέτει το ηλεκτρονικό novocento προς τις μεταμοντέρνες θεωρητικές ακροβασίες του συμψηφισμού και της αποϊστορικοποίησης.

Ο λόγος της είναι μαχητικός, χωρίς να καθίσταται στρατευμένος και η άποψή της, τελικά αισιόδοξη, τεκμηριώνεται μέσα από τη διαλεκτική ανάδυση των επιμέρους στοιχείων. Γράφει η ίδια (σελ. 310): «Η μεταμοντέρνα παιδεία, ενώ ζητά να αναπλάσει το

του αθώου δάσους
(μετάφραση: **Ισμήνη Καπάνταη**, εκδ. Χατζηνικολή, 2003).

Θυμίζει μυθιστόρημα αλλά και δοκίμιο, αναφέρεται στη ζωή του Φλωμπέρ και, ενώ τον βιογραφεί, συγχρόνως αφηγείται τη ζωή του συγγραφέα-ήρωα του βιβλίου: *Ο παπαγάλος του Φλωμπέρ του Τζούλιαν Μπαρνς* (μετάφραση-επίμετρο: **Αλεξάνδρα Κονταξάκη**, εκδ. Μεταίχμιο, 2003) είναι ένα βιβλίο μυθοπλασίας που κυριαρχείται από το ερευνητικό εγχείρημα του συγγραφέα του, που δεν διστάζει να κινηθεί απροκατάληπτα μέσα από τα ποικίλα είδη γραφής. Αποτέλεσμα: ένα έξοχο αφήγημα, έξυπνο και στοχαστικό, με χιούμορ αλλά και διείδυση στη σκοτεινή πλευρά του αφηγητή.

Ιδιόμορφη αφήγηση με έντονο τον αυτοβιογραφικό χαρακτήρα και μια ενδιαφέρουσα χρονική «αταξία» χαρακτηρίζει το βιβλίο της **Νίκης Λοϊζίδη**, *Θεραπείας συνέχεια* (εκδ. Νεφέλη, 2002). Το σπίτι, η συμβολική εστία, και η μάνα είναι τα κεντρικά σημεία αναφοράς της αφηγηματικής περιπλάνησης σε αναμνήσεις της παιδικής ηλικίας, των φοιτητικών χρόνων, της Αθήνας, της Κύπρου, του Παρισιού.

Κριτική εποπτεία και διεισδυτικές λεπτομερείς παρατηρήσεις συνδυάζονται άριστα στη μονογραφία του **Αλέξη Ζήρα**, *Από το προσωπικό στο οντολογικό. Μεταβολές της ποιητικής όρασης του Τάκη*

Καρβέλη (εκδ. Γαβριηλίδης, 2001). Η προσπάθεια επικεντρώνεται στην παρουσίαση των βασικών πυρήνων που διαρθρώνουν το έργο του και αναπτύσσονται σταδιακά «σχηματίζοντας ομόκεντρους θεματικούς κύκλους με επάλληλες, κοινές αναφορές». Το βιβλίο αυτό, αν και επικεντρώνεται στο έργο του Τάκη Καρβέλη, προσφέρει παράλληλα και πλήθος ερεθισμάτων για την αναδιάταξη της κριτικής πρόσληψης και το ξανακοίταγμα των διαφορετικών ποιητικών δρόμων, υπερβαίνοντας τις σχηματοποιήσεις και τις διαρκώς επαναλαμβανόμενες γραμματολογικές κατατάξεις· για την επανεξέταση του λογοτεχνικού κανόνα.

Λέξεις όπως σελιδοδείκτης συνοδεύουν την αναγνωστική πρακτική μας. Ωστόσο, τα *Σελιδοδεικτούμενα, Συλλογή σελιδοδεικτών* με κείμενα της Όλγας Σελλά (εκδ. Μελάνι, 2002) που είχε και τη συλλεκτική εμμονή και την έμπνευση της ανάδειξής τους, μας προσφέρουν την ιδιότυπη εμπειρία που είναι πάντα η επισήμανση μιας πρακτικής που όσο πιο συνηθισμένη είναι τόσο περισσότερο περνά απαρατήρητη. Η υπόμνηση της συνήθειάς μας να βάζουμε το σημάδι μας εκεί που μόλις σταματήσαμε ή εκεί που θέλουμε να επανέλθουμε σ' ένα βιβλίο είναι ο σελιδοδείκτης της μνήμης μας και η Όλγα Σελλά αξιοποιεί θαυμάσια αυτή την μνημοτεχνική σκοπιά του σελιδοδείκτη.

ο χαρτοκόπτης

ήθος της νεοφιλελεύθερης κοινωνίας, στην ουσία αναπαράγει τη λογική της. Στην αυτοπαγίδευσή της σ' αυτή την αφηρημένη και σχηματική εικόνα της νεοφιλελεύθερης κοινότητας, στην οποία την οδηγεί η ατομοκεντρική ή η κοινωνιοκεντρική προοπτική που την κατευθύνει, θα πρέπει ν' αποδώσουμε και την καθοσίωση γενικών εννοιών όπως είναι οι έννοιες της διαφωνίας, της αλληλεγγύης και της κοινότητας.» Συμφωνούμε! Ένσταση θα προβάσουμε μόνο στην άποψη ότι η γνώση μπορεί, όπως συνέβη με τη γραμμική προοπτική του Quattrocento, ν' αρυσθεί στοιχεία από τη σύγχρονη τέχνη και μάλιστα την ολογραφία, ώστε ν' αρθεί πάνω από τον αναγωγισμό και τη μονομέ-

ρεια (σελ. 402). Και τούτο γιατί η ολογραφία –και αυτό δεν είναι εναντίον του Ξάνθιππου Βύσσου τον οποίο εκτιμούμε– είναι απλώς ένα εκφραστικό μέσο, και μάλιστα σήμερα ξεπερασμένο, ενώ αντίθετα η video-art με τις εννοιολογικές παραμέτρους της κυριαρχεί, χωρίς όμως κι αυτή να μονοπωλεί τον πολυεπίπεδο προβληματισμό της τέχνης σήμερα (αλλά και της αμηχανίας της). Αυτή ίσως η διάχυση των μορφών και των στίλ θα μπορούσε ν' αντιστοιχηθεί προς τον κατακερματισμό του φιλοσοφικού υποκειμένου, αλλά αυτό είναι σίγουρα μια άλλη συζήτηση.

Μάνος Στεφανίδης

Βιβλία που λάβαμε Βιβλία που λάβαμε Βιβλία που λάβαμε

Νίκος Τριανταφυλλόπουλος, *Λιμενάρχης Ευρίπου*, (Νεφέλη), Αθήνα 2002.

Vaslav Nijinsky, *Ημερολογιακά Τετράδια*, (Άγρα), Αθήνα 2002.

Κώστας Κατσιμπάρδης, *Το Διεθνές Δίκαιο για τις Κλιματικές Αλλαγές*, (ΑΝΤ. Ν. Σάκκουλα), Αθήνα 2002.

(Επιμ.) **Ζήσης Σαρίκας**, *Αρχαίοι Έλληνες Συγγραφείς*, (Εξάντας), Αθήνα 2002.

Larry Siedentop, *Δημοκρατία στην Ευρώπη*, (Θεμέλιο), Αθήνα 2002.

(Επιμ.) **Γ. Δημολιάτης-Γ. Κυριόπουλος-Δ. Λάγγας-Τ. Φιλαλήθης**, *Η δημόσια υγεία στην Ελλάδα*, (Θεμέλιο), Αθήνα 2002.

Peter Burke, *Ιστορία και κοινωνική θεωρία*, (Νήσος), Αθήνα 2002.

Φούλα Λαμπελέ, *Διακοπή ταξιδιού*, (Νησίδες), Σκόπελος 2003.

Rubert Thomson, *Το βιβλίο των αποκαλύψεων*, (Περίπλους), Αθήνα 2002.

Ελιέτ Αμπεκασίς, *Το χαμένο χειρόγραφο της Νεκράς Θάλασσας*, (Κέδρος), Αθήνα 2003.

Κωνσταντίνος Σ. Τσουντας, *Εισαγωγή στο ελληνικό σύστημα δικαίου*, (Παπαζήση), Αθήνα 2002.

Πατρίκ Μπομάν, *Αρσενικό και λεπτό κορδόνι στην Ινδία*, (Περίπλους), Αθήνα 2002.

Κικέρων, *Όταν σκέφτομαι τον θάνατο*, (Ωκεανίδα), Αθήνα 2003.

Bernard Lewis, *Τι πήγε στραβά; Δυτική επιρροή και μεσανατολική αντίδραση*, (Παπαζήση), Αθήνα 2002.

Bernard Lewis, *Η ανάδυση της σύγχρονης Τουρκίας*, (Παπαζήση), Αθήνα 2002.

Γιώργος Καρτέρης, *Έρωτες στην άκρη*, (Εστία), Αθήνα 2003.

Yoko Ogawa, *Η πισίνα των καταδύσεων, Ο κοιτώνας*, *Ημερολόγιο εγκυμοσύνης*, (Άγρα), Αθήνα 2003.

Μήτσος Αλεξανδρόπουλος, *Σκηνές από το βίο του Μάξιμου του Γραικού*, (Ελληνικά Γράμματα), Αθήνα 2003.

Ραλλού Γιαννουσοπούλου, *Οι μικρές καρδούλες αναπνέουν σιγά, σχεδόν αθόρυβα*, (Κέδρος), Αθήνα 2002.

Νάσος Θεοφίλου, *Οι λατρευτοί ΑΠΟΘΗΚΑΡΙΟΙ*, (Νεφέλη), Αθήνα 2003.

Αννί Ερνώ, *Χάνομαι*, (Χατζηνικολή), Αθήνα 2003.

Αφροδίτη Αλ Σαλέχ, *Το μάτι της λίμνης*, (Εστία), Αθήνα 2003.

Θεοδόσης Πελεγρίνης, *Ασκήσεις φιλοσοφίας για τη ζωή και την τέχνη*, (Ελληνικά Γράμματα), Αθήνα 2002.

Τζίμης Παπανικολόπουλος, *Η μελιτζάνα κι ο βασιλικός*, (Εταιρεία Ελληνικού Βιβλίου), Αθήνα.

Βασίλης Καραποστόλης, *Ψυχές με στόμα*, (Μεταίχμιο), Αθήνα 2003.

Γιάννης Γιαχανατζής, *Θρησκευτικός μισογυνισμός*, (Άλμπουρο), Ραφήνα 2002.

Δημήτρης Κοσμόπουλος, *Λατομείο*, (Κέδρος), Αθήνα 2002.

Κώστας Ευαγγελόπουλος, *Αλέα Προσομοίων*, (Απόπειρα), Αθήνα 2002.

ΚΥΚΛΟΦΟΡΟΥΝ ΤΑ ΔΥΟ ΒΙΒΛΙΑ ΤΟΥ Δ. ΠΑΠΑΧΡΙΣΤΟΥ

Ο Δημοσθένης Παπαχρίστου είναι, ίσως, ο τελευταίος επιζών, από εκείνους που παραβρέθηκαν στις σημαντικότερες συνεδριάσεις των κεντρικών οργάνων του ΚΚΕ στα χρόνια 1942 και 1944, που σημάδεψαν την πορεία του Εθνικο-Απελευθερωτικού πολέμου 1941-1944. (α) 2η Πανελλαδική Συνδιάσκεψη 1942, που καθόρισε την πορεία του Εθνικο-Απελευθερωτικού αγώνα 1942-1944. (β) Ολομέλεια ΚΕ του ΚΚΕ (10.1.43). Απόφαση συγκρότησης της ΠΕΕΑ - Κυβέρνησης της Ελεύθερης Ελλάδας. Η μαρτυρία του τόσο για τους αγώνες 1941-1949 όσο και για τα μετέπειτα γεγονότα 1950-1990 είναι πολύτιμη και συμβάλλει στην διευκρίνιση και ιστορική διερεύνηση εκείνης της περιόδου.

Ο Νίκος Πλουμπίδης, μια από τις ηρωικότερες και τραγικότερες προσωπικότητες της σύγχρονης ελληνικής Ιστορίας, υπήρξε ανώτατο στέλεχος του ΚΚΕ από το 1935-1951.

Τον Νοέμβρη του 1952 συλλαμβάνεται από την Ασφάλεια, ενώ η ηγεσία του ΚΚΕ τον καταγγέλλει σαν «από 27ετίας χαφιέ και πράκτορα των Άγγλων». Στη δίκη του ο Ν. Πλουμπίδης αποφασίζει να μην υπερασπιστεί την προσωπική του τιμή στρεφόμενος κατά του Κόμματός του, αλλά να προβάλλει και να δικαιώσει την πολιτική του Κομμουνιστικού Κόμματος. Αποκαθίσταται από το ΚΚΕ μετά πια από την εκτέλεσή του, το 1958.

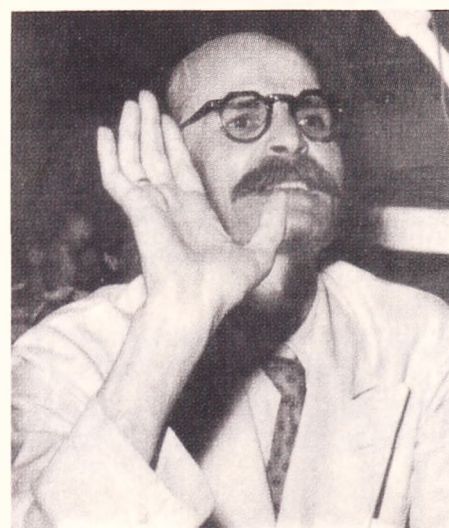
Τα γράμματα-ντοκουμέντα από τις φυλακές «Σωτηρίας» βλέπουν το φως της δημοσιότητας για πρώτη φορά τώρα και αφήνουν ανοιχτό το θέμα της ουσιαστικής αποκατάστασης του Ν. Πλουμπίδη, που συνδέεται αναπόσπαστα με την πλήρη και σε βάθος διερεύνηση και διευκρίνιση των πολιτικών επιλογών του ΚΚΕ στα χρόνια 1940-1956.

Με αυτό το βιβλίο επιχειρείται επίσης να γνωστοποιηθούν οι πολιτικές απόψεις του Ν. Πλουμπίδη από το 1940 μέχρι το 1952.

ΔΗΜΟΣΘΕΝΗΣ Α. ΠΑΠΑΧΡΙΣΤΟΥ

ΝΙΚΟΣ ΠΛΟΥΜΠΙΔΗΣ ΝΤΟΚΟΥΜΕΝΤΑ

ΓΡΑΜΜΑΤΑ ΑΠΟ ΤΗ ΦΥΛΑΚΗ
1953-1954

ΕΚΔΟΣΕΙΣ
ΠΟΝΤΙΚΙ

Κάντε μια φωτεινή επέκταση

Απόλυτη στεγανότητα χωρίς σιλικόνες

- Πλήρης (100%) θερμική διακοπή
- Αντιηλιακά
(Σχ. Θερμικό Κέρδος 88 BTU / sq ft)
και θερμομονωτικά διπλά,
διπλοσφραγισμένα κρύσταλλα
 $K = 1,35$ έως $0,54 \text{ kcal / m}^2 \text{ h } ^\circ\text{C}$
- Προστασία από τις υπεριώδεις ακτίνες (U
(δίοδος μόνον 6%)

ΗΛΙΟΧΩΡΟΙ
ΗΛΙΟΡΟΦΕΣ
ΑΙΘΡΙΑ - ΘΟΛΟΙ
ΠΥΡΑΜΙΔΕΣ

DOMES - PATIOS - SKYLIGHTS
SUNROOMS - PYRAMIDS

ΑΘΗΝΑ
Κατεχάκη 66
τηλ.: 210 67 10 130
fax : 210 677 62 35

ΓΙΑΝΝΕΝΑ
Αραβαντινού 6
τηλ.- fax : 25610 65 20